

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Historický ústav

Bc. Jana Hrabcová

Cesta Chorvatska do Evropské unie

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Vladimír Goněk, CSc., *Jean Monnet Chair***

2009

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci ***Chorvatsko na cestě do Evropské unie*** vypracovala samostatně a s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Brně, 10. května 2009.

.....
Jana Hrabcová

Na tomto místě bych ráda poděkovala *doc. PhDr. Vladimíru Goňcovi, CSc., Jean Monnet Chair* za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a podnětné připomínky, které mi poskytl.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. JUGOSLÁVSKÁ KRIZE A JEJÍ MEZINÁRODNÍ POZADÍ.....	14
1.1. Svazová federativní republika Jugoslávie a evropské integrace v 80. letech.....	14
1.1.1. SFRJ a evropské integrace.....	15
1.1.2. Chorvatsko a evropské integrace před vznikem samostatného státu.....	17
1.2. Situace v Jugoslávii v letech 1989 a 1990.....	19
1.3. Události v Chorvatsku v letech 1989–1990.....	21
1.3.1. Vznik pluralitního politického systému a první svobodné volby.....	21
1.3.2. Vzpoula krajinských Srbů.....	24
1.4. Mezinárodní ohlas událostí v Jugoslávii.....	25
1.4.1. Postoj ES	25
1.4.2. Postoj USA.....	27
2. VZNIK SAMOSTATNÉHO CHORVATSKA A ROLE EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ.....	29
2.1. Vyhlášení samostatnosti	29
2.1.1. Vyhlášení samostatnosti Slovinska a Chorvatska.....	29
2.1.2. Reakce mezinárodního společenství.....	30
2.1.3. Brionská deklarace.....	32
2.2. Začátek války v Chorvatsku a postoj ES.....	33
2.3. Mezinárodní konference o Jugoslávii.....	35
2.3.1. Jednání v Haagu.....	35
2.3.2. Setkání ministrů zahraničních věcí v Haarzuilens.....	38
2.4. Vyhlášení úplné nezávislosti Chorvatska.....	39
2.4.1. Stanovisko Mírové konference o Jugoslávii.....	40
2.4.2. Stanovisko OSN.....	42
2.5. Mezinárodní uznání Slovinska a Chorvatska.....	44
2.5.1. Postoj Německa k otázce uznání Slovinska a Chorvatska.....	44
2.5.2. Deklarace ES o Jugoslávii.....	46
2.5.3. Mezinárodní uznání Chorvatska a Slovinska.....	48
3. TUĐMANŮV REŽIM A JEHO ZAHRANIČNÍ POLITIKA.....	51
3.1. Mezinárodní postavení Chorvatska v letech 1992 – 1995.....	51
3.1.1. Chorvatsko a válka v Bosně a Hercegovině.....	51
3.1.2. Postoj Chorvatska k Republice Srbská Krajina a vliv na mezinárodní obraz Chorvatska.....	53
3.2. Integrace Chorvatska do mezinárodních struktur v letech 1992–1995.....	56
3.2.1. Přijetí Chorvatska do KBSE a OSN.....	56
3.2.2. Vztahy s Evropskou unií	57
3.2.3. Intergrace do regionálních organizací.....	60
3.2.4. Zapořádání Chorvatska do mezinárodních hospodářských organizací.....	61
3.3. Závěr války a obnovení územní integrity Chorvatska.....	63
3.3.1. Operace Blesk a Bouře a neúčinný protest OSN a EU.....	63
3.3.2. Chorvatsko a program PHARE.....	64
3.3.3. Daytonská a Erdutská mírová smlouva.....	65
3.4. Zahraniční politika Tuđmanova režimu v letech 1996–1998	66
3.4.1. Vztahy s Evropskou unií po uzavření Daytonského míru	66
3.4.2. Odklad přijetí Chorvatska do Rady Evropy.....	69
3.4.3. Normalizace vztahů s Jugoslávií a přijetí Chorvatska do Rady Evropy.....	70
3.4.4. Chorvatské předsednictví Středoevropské iniciativě.....	71

3.5. EU a Chorvatsko v letech 1996–1999	72
3.5.1. Programy pomoci a technické spolupráce EU.....	72
3.5.2. Regionální přístup Unie v letech 1997–1999	73
3.5.3. Americký návrh Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě.....	75
3.5.4. Tuđmanův režim a EU	76
4. STABILIZAČNÍ A ASOCIAČNÍ PROCES - NOVÁ ETAPA VE VZTAZÍCH S EVROPSKOU UNIÍ.....	80
4.1. Stabilizační a asociační proces.....	80
4.1.1. Stabilizační pakt pro jihovýchodní Evropu.....	80
4.1.2. Postoj Chorvatska k Stabilizačnímu paktu.....	84
4.1.3. Summit v Sarajevu a zahájení Stabilizačního a asociačního procesu (SAP).....	86
4.2. Změny na domácí politické scéně a zahraniční politika Račanovy vlády.....	89
4.2.1. Volby v roce 2000 a nástup vlády Ivici Račana.....	89
4.2.2. Přijetí Chorvatska do Partnerství pro mír a Světové hospodářské organizace.....	91
4.3. Evropská unie a Chorvatsko v letech 2000–2003	92
4.3.1. Přípravy vyjednávání o Stabilizační a asociační dohodě.....	92
4.3.2. Programy pomoci a technické spolupráce od roku 2000.....	96
4.3.3. Summit zemí EU a zemí západního Balkánu.....	99
4.3.4. Podpis Stabilizační a asociační dohody Chorvatska s EU	101
4.3.5. Přínos Stabilizační a asociační dohody pro Chorvatsko.....	103
4.3.6. Hodnocení Chorvatska Evropskou komisí.....	107
5. OD ŽÁDOSTI O ČLENSTVÍ V UNII K ZAHÁJENÍ PŘÍSTUPOVÝCH JEDNÁNÍ	111
5.1. Žádost Chorvatska o členství v Unii.....	111
5.1.1. Podání žádosti Chorvatska o členství.....	111
5.1.2. Avis – pozitivní odpověď Evropské komise na chorvatskou žádost	112
5.1.3. Změna vlády v Chorvatsku	117
5.2. Odložení vyjednávání o kandidatuře	119
5.2.1. Vážnoucí spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem v Haagu a odklad přístupových vyjednávání.....	119
5.2.2. Nárůst euroskepticismu v Chorvatsku	122
5.2.3. Postoj členských zemí Unie k integraci Chorvatska.....	124
5.2.4. Vstup Stabilizační a asociační dohody v platnost.....	125
5.2.5. Programy pomoci a technické spolupráce Chorvatsku jako kandidátské zemi na členství v EU.....	126
5.3. Otevření přístupových rozhovorů mezi Chorvatskem a Evropskou unií.....	127
5.3.1. Přípravy na vyjednávání	127
5.3.2. Formální zahájení vyjednávání	128
5.4. Chorvatsko jako kandidát na členství v Evropské unii.....	131
5.4.1. Transformace Stabilizačního procesu pro jihovýchodní Evropu.....	131
5.4.2. Nový program pomoci – IPA.....	132
5.4.3. Přípravy Chorvatska na členství v Unii	132
ZÁVĚR.....	136
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA.....	143
1. Prameny	143
1.1. Publikované dokumenty	143
1.2. Dokumenty chorvatských státních institucí.....	143
1.3. Ústavy, ústavní zákony a zákony	144
1.4. Dokumenty Evropské unie.....	145
1.4.1. Dokumenty Evropské rady.....	145
1.4.2. Dokumenty Evropské komise.....	148

1.4.3. Dokumenty Evropského parlamentu.....	151
1.4.4. Tiskové zprávy.....	151
1.4.5. Smlouva o Evropské unii.....	153
1.5. Dokumenty Stabilizačního a asociačního procesu.....	153
1.6. Dokumenty OSN.....	154
1.7. Mezinárodní dohody.....	155
1.8. Oficiální informační materiály Evropské unie, Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko a Evropského dokumentačního centra v Záhřebu.....	156
1.9. Memoárová literatura významných osobností politického života	156
1.10. Ostatní prameny (publicistické články, komentáře, názory, projevy politiků a rozhovory týkající se integrace Chorvatska do Evropské unie).....	156
2. Literatura:.....	159
2.1. Monografie a rozsáhlejší studie.....	159
2.2. Odborné články v časopisech a sbornících.....	162
2.3. Příručky, slovníky.....	169
PŘÍLOHY.....	170

ÚVOD

„Chorvatsko je neoddělitelnou součástí Evropy. Evropa nemůže být úplná bez Chorvatska a jeho kultury.“

Hans-Dietrich Genscher

Tato diplomová práce se snaží nastínit vývoj vztahů Chorvatska a Evropské unie od vzniku samostatného chorvatského státu v roce 1991 a jeho mezinárodního uznání počátkem roku následujícího až téměř do současnosti. Vztahy Evropské unie a Chorvatska se poněkud vymykají. Nemohly být takové, jako vztahy s ostatními postkomunistickými zeměmi střední a východní Evropy, protože Chorvatsko se muselo, a v určitých ohledech musí dodnes, vyrovnávat s následky válečného konfliktu z počátku 90. let a „osvobozovací“ akce chorvatské armády v roce 1995 a poté autoritativního vládnoucího režimu. Zároveň se však Chorvatsko liší i od ostatních zemí jihovýchodní Evropy, nebo chceme-li západního Balkánu. Poté, co v roce 1999 zemřel prezident Franjo Tuđman a autoritativní vládu jeho *Chorvatského demokratického společenství* (HDZ) nahradila v roce 2000 vláda koalice šesti stran, proměnilo se Chorvatsko v demokratickou a politicky i ekonomicky poměrně stabilní a rychle se rozvíjející zemi. Svou demokratičnost a politickou stabilitu koneckonců prokázalo i v roce 2003, kdy se k moci sice vrátila HDZ, avšak reformovaná a bez ambicí vracet se ke způsobu vlády v tuđmanovském období. I proto k Chorvatsku Unie nemohla a nemůže přistupovat ani jako k ostatním zemím regionu, které by Chorvatsku jeho poklidný politický vývoj mohly mnohdy jenom závidět. Jak se tedy vyvíjely a jaká byla specifika vývoje vztahů Chorvatska a Evropské unie? Na tuto otázku se snaží odpovědět tato diplomová práce.

Pro nás Čechy Chorvatsko není žádnou neznámou. Nebo nám to tak alespoň připadá. Co o něm ale ve skutečnosti víme kromě toho, že je to země s krásným pobřežím, mnoha kulturními památkami už z období antiky a národními parky, které navštěvují turisté z celého světa, a že tam v nedávné minulosti zuřila krvavá válka? Naše historická věda se k poznání Chorvatů a Chorvatska a jihoslovanských národů obecně snaží přispívat už dlouho. V meziválečném období patřila k průkopníkům historička Milada Paulová, později na ni navázali například Václav Žáček, Veselin Starčević, Miroslav Šesták nebo Miroslav Tejchman. Poslední dva jmenovaní se spolu s Lubomírou Havlíkovou, Ladislavem Hladkým a Janem Pelikánem podíleli také na syntéze *Dějiny jihoslovanských zemí* z Nakladatelství

Lidové noviny,¹ která shrnovala dějiny Jihoslovanů od počátků až prakticky do současné doby. Protože však široký záběr práce nedovolil věnovat se jednotlivým národům dosti podrobně, vyšly později i samostatné *Dějiny Srbska* z pera autorského kolektivu pod vedením Jana Pelikána² a *Dějiny Chorvatska*,³ jejichž autory jsou Jan Rychlík a Milan Perenčević. Dostupné jsou u nás i překladové práce zahraničních autorů, ať už se jedná o *Jugoslávii 1918–1992* slovinského historika Jože Pirjevce,⁴ *Balkán 1804–1999* britského publicisty Mishi Glennyho⁵ nebo výtah z práce chorvatského historika Trpimira Macana, kterou však odborníci nepovažují za příliš kvalitní. Jiné překladové chorvatské práce u nás bohužel chybí. Nejnovějším dějinám Balkánu se však věnují i čeští badatelé, Miroslav Tejchman ve *Slovanském přehledu* zmapoval úlohu mezinárodních společenství během jugoslávské krize,⁶ Ladislav Hladký je mimo jiné autorem prací *Jugoslávská krize a její historické souvislosti a Bosenská otázka v 19. a 20. století* dovedené až do roku 2002.⁷ Vývojem na Balkáně a v Chorvatsku v období po válce se u nás dále zabývají především politologové a také etnologové, zejména Filip Tesař, Věra Stojarová, Vít Hloušek, Srdjan Prtina a další. Přehledné informace o politice EU v jihovýchodní Evropě přinesla také brožura *Stabilita Balkánu a Evropská unie, příspěvek České republiky*, která vyšla v roce 2006.⁸

Přesto je u nás prací, které by mapovaly domácí i zahraniční politickou situaci Chorvatska od osamostatnění do současnosti velmi málo. Výjimku tvoří časopis *Navýchod*, který už několik let sleduje aktuální dění v jihovýchodní a východní Evropě. Jeho redaktor Jan Kravčík je také autorem krátké studie *Vydá se Chorvatsko vlastní cestou? Krátký přehled historie a vývoje vztahů Evropské unie a Republiky Chorvatsko* ve speciálním čísle *Navýchodu EU a transformace západního Balkánu*, která stručně nastiňuje vztahy Chorvatska a EU zejména po roce 2001.⁹

¹ ŠESTÁK, Miroslav – TEJCHMAN, Miroslav – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – HLADKÝ, Ladislav – PELIKÁN, Jan: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.

² PELIKÁN, Jan a kolektiv: *Dějiny Srbska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.

³ RYCHLÍK, Jan – PERENČEVIĆ, Milan: *Dějiny Chorvatska*. Praha 2007.

⁴ PIRJEVEC, Jože: *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha 2000.

⁵ GLENNY, Misha: *Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmocí*. Praha 2003.

⁶ TEJCHMAN, Miroslav: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize. *Slovanský přehled (Chronologie rozpadu Jugoslávie)* LXXXII, 1996, s. 5–21.; Týž: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize I: 1991/2. *Slovanský přehled* LXXXI, 1995, s. 317–332.; Týž: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize II: 1993/4. *Slovanský přehled (Chronologie rozpadu Jugoslávie)* LXXXII, 1996, s. 173–185.

⁷ HLADKÝ, Ladislav: *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno 2005.; Týž: *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*. Jinočany 1993.

⁸ KOLEKTIV AUTORŮ: *Stabilita Balkánu a Evropská unie, příspěvek České republiky*. Praha 2006.

⁹ KRAVČÍK, Jan: Vydá se Chorvatsko vlastní cestou? Krátký přehled historie a vývoje vztahů Evropské unie a Republiky Chorvatsko. *Navýchod speciál – EU a transformace západního Balkánu* VI, 2006, speciál, s. 32–33.

Moje diplomová práce na tuto studii do určité míry navazuje, jejím cílem je zmapovat vývoj vztahů Chorvatska a Evropské unie a zachytit nejdůležitější momenty a události, které tyto vztahy ovlivňovaly. Kořeny těchto vztahů spatřuji ještě v době, kdy bylo Chorvatsko součástí federativní Jugoslávie. Práce se zabývá především politickými událostmi, hospodářským otázkám se věnuje minimálně, v podstatě pouze pro dokreslení situace. Chorvatská ekonomika během svého přechodu na systém tržního hospodářství a během války i po ní prošla různými zvraty, je však tak malá, že Evropská unie by podle odborníků s jejím absorbováním neměla mít žádné problémy. Navíc vztahy Chorvatska a Unie vždycky spíše ovlivňovaly události a osobnosti politického života.

Při svém bádání jsem použila induktivní a deduktivní metodu, dále metodu přímou a nepřímou, synchronní a diachronní, progresivní a regresivní a komparativní, s tím, že jednotlivé kapitoly jsou většinou výsledkem kombinace několika metod. Protože se jedná o problematiku dosti novou, většina pramenů je dobře dostupná na internetu. To je i případ většiny materiálů vydávaných přímo Evropskou unií, konkrétně Evropskou komisí, Evropskou radou a Evropským parlamentem, které jsou po roce 1998 v hojné míře a po roce 2001 už kompletně dosažitelné prostřednictvím internetu a vyhledávačů na stránkách jednotlivých evropských institucí. Použila jsem také tiskové zprávy a zprávy vydávané v *Bulletinu EU*, rovněž dostupné v on-line verzi, a výsledky průzkumů veřejného mínění prováděného Eurobarometrem.

Dále jsem využila dokumenty chorvatských státních institucí, zejména vlády a ministerstev, a také parlamentu – Chorvatského saboru. Stěžejní pro mě byly zejména plány integračních aktivit chorvatské vlády a programy vlády pro jednotlivá mandátní období. Já jsem využila tištěnou podobu těchto dokumentů, ale jsou také dostupné v on-line verzi.¹⁰ Jako zdroj textů různých zákonů jsem využila *Narodne novine*, což je chorvatská obdoba naší sbírky zákonů, popřípadě *Međunarodne novine*, v nichž bývají zveřejněny texty mezinárodních smluv, které Chorvatsko uzavřelo. Opět jsem využila tištěnou verzi, ale kompletní *Narodne novine* i *Međunarodne novine* jsou opět dostupné na internetu.¹¹ Užitečné pro mě byly také informace chorvatského Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací¹² a poklady dostupné na oficiálních internetových stránkách Stabilizačního paktu pro jihovýchodní Evropu.¹³ Kromě toho jsem využila materiály Organizace spojených národů,

¹⁰ Dostupné z: (<http://www.vlada.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹¹ Dostupné z: (<http://www.nn.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹² Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹³ Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/>), (cit. 1. 5. 2009).

konkrétně rezoluce Rady bezpečnosti vydávané v období války nebo těsně po ní,¹⁴ které dobře ilustrují postavení Chorvatska ve světě a jak jej vnímalo mezinárodní společenství, zejména v souvislosti s jeho aktivitou v Bosně a Hercegovině a také kvůli otázce Republiky Srbské Krajiny na chorvatském území a také stránky Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v Haagu, kde jsou dostupné informace o všech projednávaných případech válečných zločinů jugoslávského konfliktu.¹⁵ Pro dokreslení postoje mezinárodních společenství v době války mi posloužily vzpomínky několika diplomatů, přímých účastníků politického dění své doby.

Ve své práci jsem se také snažila nastínit, jak Evropskou unii vnímali a vnímají sami Chorvaté, jednak odborná a také široká veřejnost. K tomu mi posloužily oficiální materiály jako informační bulletin *Euroscope*, vydávaný Evropským dokumentačním centrem v Záhřebu, a dále publikace Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko *Euroforum*. Kromě toho jsem použila řadu publicistických textů a článků, komentářů, záznamů diskusí a přednášek vydaných přímo v chorvatských periodických a sbornících nebo dostupných na internetu. Všechny tyto neoficiální zdroje bylo samozřejmě nutné nejprve kriticky zhodnotit, protože většina z nich odrážela pouze osobní postoje a názory svých autorů, kteří problematice integrace Chorvatska do evropských struktur rozuměli v různé míře a často prezentovali své názory zabarvené například stranickou příslušností. Hodně jsem také čerpala z internetové verze chorvatského politického deníku *Vjesnik*.¹⁶ Tyto noviny jsem zvolila z toho důvodu, že jsou v Chorvatsku považovány za nejdůvěryhodnější a blízké oficiální politice. Kromě nich jsem využila také internetovou verzi listů *Slobodna Dalmacija*,¹⁷ *Jutarnji list*,¹⁸ *Večernji list* a jiných.¹⁹ Dále jsem čerpala z on-line archivů nezávislých časopisů jako *Globus*,²⁰ *Feral Tribune*²¹ nebo *Nacional*²² a internetových zpravodajských serverů *index.hr*,²³ *Vijesti HRT* a dalších.²⁴ Všechny tyto zdroje bylo samozřejmě třeba náležitě kriticky zhodnotit a jejich použití pro daný kontext pečlivě zvážit. Ze zahraničních zpravodajských serverů jsem využila on-line verzi zpravodajství *BBC*²⁵ a

¹⁴ Dostupné z: (<http://www.un.org/documents/scres.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

¹⁵ Dostupné z: (<http://www.icty.org/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹⁶ Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹⁷ Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹⁸ Dostupné z: (<http://www.jutarnji.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

¹⁹ Dostupné z: (<http://www.vecernji.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁰ Dostupné z: (<http://www.globus.com.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

²¹ Dostupné z: (<http://feral.audiolinux.com/>), (cit. 1. 5. 2009).

²² Dostupné z: (<http://www.nacional.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

²³ Dostupné z: (<http://www.index.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁴ Dostupné z: (<http://www.hrt.hr/arhiv/>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁵ Dostupné z: (<http://news.bbc.co.uk/>), (cit. 1. 5. 2009).

například také *New York Times*.²⁶

Co se týče odborné literatury zabývající se problematikou vstupu Chorvatska do Evropské unie, v češtině není literatura téměř žádná a ta chorvatská je u nás o této problematice nedostupná (byť například Slovanská knihovna v Praze nabízí některé zajímavé práce chorvatské provenience z nedávné doby zabývající se aktuálním politickým vývojem). Zcela jiná situace je samozřejmě v Chorvatsku samém. Literaturu použitou v této práci jsem tedy získala během svého studijního pobytu v Záhřebu na jaře 2008. Malá část této literatury je v angličtině, popřípadě ve dvojjazyčné anglicko-chorvatské verzi, drtivá většina použité literatury je v chorvatském jazyce. V tom také spatřuji největší přínos své práce, že jsem mohla využít své znalosti chorvatského jazyka a použít původní chorvatské zdroje a literaturu, která u nás v drtivé většině zatím použita nebyla.

Zásadní pro mě byly práce Višnji Samardžiji, vedoucí Oddělení pro evropské integrace v Institutu mezinárodních vztahů (Institut međunarodnih odnosa, IMO) v Záhřebu,²⁷ pro období vztahů Chorvatska a EU ještě v průběhu války zejména jí editovaný sborník *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*.²⁸ Na její práce se odvolávají téměř všichni další badatelé, kteří se zabývají politickými i hospodářskými vztahy Chorvatska a EU. Dále nelze opomenout práce ředitele IMO Mladena Staničića,²⁹ sborník Luky Brkiće *Izveštavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*³⁰ či práce někdejšího místopředsedy Mezinárodního evropského hnutí Ljubomira Čučića.³¹ Užitečný pro mě byl také sborník editovaný profesory Právnické a Ekonomické fakulty Univerzity ve Splitu Vesnou Barić Punda, Brankem Grčićem a Mariem Pečarićem.³² Práci na téma Chorvatsko a Evropská unie je v Chorvatsku samozřejmě celá řada, protože je to téma aktuální a žádané, k problematice evropských integrací se zde tedy vyjadřuje leckdo od skutečných odborníků na mezinárodní vztahy, ekonomii, bezpečnostní otázky, přes politiky až po populisty, nacionalisty nebo představitele různých zájmových skupin (rybářská lobby, církve atd.). Ne všechny práce jsou však psány náležitě objektivně a kriticky, proto bylo nutné mezi nimi pečlivě vybírat. Proto jsem i některé práce, které se na první pohled „tváří

²⁶ Dostupné z: (<http://www.nytimes.com/>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁷ Např. SAMARDŽIJA, Višnja: *Europska unija i Hrvatska. Putevi povezivanja i suradnje*. Zagreb 1994.; SAMARDŽIJA, Višnja – STANIČIĆ, Mladen – NIKIĆ, Gorazd (edd): *Hrvatska i Europska unija: Koristi i troškovi integriranja. Croatia and European Union: Costs and Benefits of Integration*. Zagreb 2000.

²⁸ SAMARDŽIJA, Višnja (ed.): *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Zagreb 1994.

²⁹ STANIČIĆ, Mladen: *Dugo putovanje Hrvatske u Europsku uniju*. Zagreb 2005.; STANIČIĆ, Mladen: Strategy of International Relations of Croatia. *Croatian International Relations Review* VIII, 2002, Dossier: s. 1–22.

³⁰ BRKIĆ, Luka (ed.): *Izveštavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*. Zagreb 2005.

³¹ ČUČIĆ, Ljubomir (ed.): *A new Croatia: Fast-forward into Europe*. Zagreb 1999.

³² BARIĆ PUNDA, Vesna – GRČIĆ, Branko – PEČARIĆ, Mario (edd): *Hrvatska i EU: Izazovi integracije*. Split 2006.

vědecky“, zařadila mezi prameny, a ne mezi literaturu. Posloužily mi totiž k dokreslení atmosféry doby a různých názorových proudů, postojů různých politických křídel a dalších složek společnosti. Je to například případ dvou sborníků editovaných Miroslavem Tuđmanem a Mate Ljubičićem.³³

Tato diplomová práce je rozčleněna do pěti kapitol. V první z nich jsem snažila nastínit vývoj vztahů Federativní socialistické republiky Jugoslávie a Evropské unie a také Chorvatska a EU ještě v době, kdy bylo součástí federace. První kapitola dále popisuje události v Jugoslávii a zejména v Chorvatsku v letech 1989 a 1990 a reakce mezinárodního společenství na toto dění.

Druhá kapitola mapuje vývoj od vyhlášení samostanosti Slovinska a Chorvatska v červnu 1991 do jejich mezinárodního uznání v lednu 1992 a vliv Evropského společenství na toto dění. Považovala jsem za nutné popsat, jak Evropské společenství přistupovalo k Chorvatsku během konfliktu v bývalé Jugoslávii, protože tento přístup pak v budoucnu ovlivňoval další vnímání Evropské unie v Chorvatsku a poskytoval argumenty kritikům a odpůrcům integrace Chorvatska do EU.

Následující část práce mapuje vývoj v Chorvatsku od mezinárodního uznání do roku 1998. Tento vývoj byl dán charakterem vládnoucího režimu HDZ a jejího vůdce Franja Tuđmana ve funkci chorvatského prezidenta. Přestože toto období bývá charakterizováno jako doba mezinárodní politické izolace Chorvatska, není to tak úplně pravda. Chorvatsko se v této době zapojilo do mnoha zejména regionálních a hospodářských organizací. Tato kapitola se také snaží přiblížit vztahy Tuđmanova režimu s Evropskou unií a jejich pozadí. Ačkoliv tyto vztahy ještě nebyly institucionalizovány, byla Evropská unie a její členské státy významným poskytovatelem humanitární pomoci pro Chorvatsko.

Čtvrtá kapitola je věnována novému předělu ve vztazích Chorvatska s EU, jímž bezesporu byl Stabilizační a asociační pakt pro země jihovýchodní Evropy. Následnou Stabilizační a asociační dohodou se vztahy Chorvatska s Unií v roce 2001 konečně institucionalizovaly a začala se tak psát jejich nová a velmi významná kapitola.

Závěrečná pátá kapitola sumarizuje dění mezi Bruselem a Záhřebem od podání chorvatské žádosti o řádné členství v Unii, přes udělení statutu kandidátské země až po zahájení přístupových jednání s Chorvatskem v roce 2005. Všímá si také překážek, které

³³ TUĐMAN, Miroslav – LJUBIČIĆ, Mate (edd): *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Zagreb 2007.; Tiž: *Hrvatski nacionalni interesi i EU: rasprave o strategiji zaštite i promicanja hrvatskih nacionalnih interesa*. Zagreb 2006.

zahájení těchto jednání poněkud pozdržely a důsledků, jež toto pozdržení mělo. Součástí práce jsou také přílohy v podobě mapek Chorvatska a oblasti západního Balkánu.

1. JUGOSLÁVSKÁ KRIZE A JEJÍ MEZINÁRODNÍ POZADÍ

1.1. Svazová federativní republika Jugoslávie a evropské integrace v 80. letech

Svazová federativní republika Jugoslávie (Savezna federativna republika Jugoslavija, SFRJ) v čele se svým vůdcem Josipem Brozem Titem (1892–1980) dlouho politicky oscilovala mezi Východem a Západem a těžila ze studené války a vzájemného napětí mezi oběma bloky.³⁴ Po Titově smrti v roce 1980 se Jugoslávie ocitla v krizi ekonomické i společenské.³⁵ V polovině 80. let se začala měnit i její mezinárodní situace. S příchodem Gorbačova k moci zmizelo „nebezpečí z Východu“, také pro Západ ztratila Jugoslávie na důležitosti. Musela začít hledat svou novou pozici v Evropě i ve světě. Kromě upevňování kontaktů se Západem i s Moskvou se jugoslávská federace pokoušela oživit něco jako někdejší Balkánskou dohodu z roku 1934, když v únoru 1988 svolala do Bělehradu schůzku ministrů zahraničí Albánie, Bulharska, Řecka, Jugoslávie, Rumunska a Turecka, další podobná schůzka se konala v říjnu 1990 v Tiraně.³⁶ Ministři v Tiraně také formulovali zprávu o přání Albánie zapojit se do systému *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*,³⁷ kterou odeslali účastníkům právě probíhající konference KBSE v Paříži.³⁸ Také summit hnutí nezúčastněných zemí konaný v roce 1989 v Bělehradě měl být reklamou pro Jugoslávii, ve

³⁴ Josip Broz Tito stál v čele Jugoslávie 35 let a ke konci svého života už byl posledním významným integračním činitelem v Jugoslávii. Byl také posledním ze spojeneckých vůdců druhé světové války a vedoucí osobností Hnutí nezúčastněných států. Jeho pohřbu se zúčastnilo 209 delegací ze 127 států. Srov. RIDLEY, Jasper: *Tito – životopis otce Jugoslávie*. Liberec 1995.

³⁵ O vnitřní i mezinárodní situaci Jugoslávie v 80. letech podává zajímavé svědectví bývalý ministr zahraničních věcí, předseda svazového parlamentu (skupštiny) a předseda předsednictva Jugoslávie z let 1988–89 Raif Dizdarević ve své knize: DIZDAREVIĆ, Raif: *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha 2002. Srov. také: TEJCHMAN, Miroslav: Socialistické země jihovýchodní Evropy v osmdesátých letech (cesta do krize). *Slovanský přehled* XCIII, 2007, s. 429–448.

³⁶ Srov. Završno saopštenje sa sastanka ministara inostranih poslova balkanskih zemalja, Beograd, 26. februar 1988. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*. Dvostrani i višestrani međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama. III tom (1946 – 1996). Beograd 1999, br. 505, s. 452–453.; Dále Zajedničko saopštenje sa sastanka ministara inostranih poslova balkanskih zemalja, Tirana, 25. oktobar 1990. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 508, s. 470–472.; Srov. také kapitolu Mezinárodní postavení a zahraniční politika Jugoslávie po Titově smrti. In: DIZDAREVIĆ, Raif: c. d., s. 95–141.

³⁷ Poruka sastanku šefova država lili vlada država učesnica konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji u Parizu, Tirana, 25. oktobar 1990. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 509, s. 473–474.

³⁸ *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě* (*Conference on Security and Cooperation in Europe*, KBSE/CSCE), dnes *Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě* (*Organization for Security and Cooperation in Europe*, OBSE/OSCE) se poprvé sešla v roce 1973. Poté přijala 1. srpna 1975 tzv. Závěrečný akt Helsinské konference, který podepsalo 33 představitelů evropských států ze západního i východního bloku a zástupci USA a Kanady. Dokument se týkal neporušitelnosti stávajících hranic a také principů dodržování lidských práv. Další konference se konaly v Bělehradě (1977), Madridu (1980–1983) a Vídni (1986–1989). Podle: PEČENKA, Marek – LUŇÁK, Petr a kolektiv: *Encyklopedie moderní historie*. Praha 1999.

skutečnosti byl však „labutí písní“ Jugoslávie v tomto hnutí.

1.1.1. SFRJ a evropské integrace

Podobně jako v mnohých dalších otázkách, ani v otázce postoje k Evropským společenstvím a dalším evropským organizacím v Jugoslávii nepanovala shoda. Zatímco hospodářsky nejvyspělejší Slovinci měli zájem zapojit se do evropských hospodářských struktur, Srbové vůči Evropě důvěrou neoplývali a spíše zdůrazňovali, že by se Jugoslávie měla více angažovat v hnutí nezúčastněných zemí. Nicméně finanční podporu od *Evropského společenství* (*European Community*, ES/EC, nyní *Evropská unie*, *European Union*, EU) přijímali. Navíc ES bylo dlouhodobě nejvýznamnějším obchodním partnerem Jugoslávie, asi 45% jugoslávského vývozu mířilo v roce 1990 do zemí ES, z toho třetina v hodnotě asi 1,8 mld. USD pocházela z Chorvatska.³⁹

Slovinci a také Chorvaté byli už od roku 1978 členy mezinárodního regionálního *Pracovního společenství Alpy-Jadran*,⁴⁰ které pro ně fungovalo jako „okno do západní Evropy“. Cílem společenství bylo budovat dobré sousedské vztahy mezi zeměmi, které byly členy ES, NATO a státy neutrálními a zeměmi s komunistickým režimem a přispívat tak k evropské integraci a také zlepšovat životní úroveň v jednotlivých regionech díky intenzivní spolupráci. Regiony si také kladly za cíl spolupracovat v oblasti hospodářství, turizmu, ochrany životního prostředí, ochrany kulturního dědictví a budování vzájemných kulturních vztahů a vazeb mezi vědeckými institucemi.⁴¹ Podobný charakter jako Alpy-Jadran mělo mít i *Pracovní společenství středního a jižního Jadranu* založené 28. března 1990. Členy tvořilo pět italských regionů, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Srbsko a jako aktivní pozorovatel Slovinsko. Počátkem roku 1992 byly aktivity sdružení kvůli válce v bývalé Jugoslávii zcela přerušeny.

První kontakty Jugoslávie s ES začaly už v 70. letech, kdy mezi sebou uzavřely několik obchodních smluv a Evropská investiční banka poskytla Jugoslávii půjčky. *Evropské společenství* uzavřelo s Jugoslávií 2. dubna 1980 *Dohodu o vzájemné spolupráci ES se SFRJ*

³⁹ Z toho opět asi třetina mířila do Německa a Itálie, naopak dovoz z těchto dvou zemí tvořil čtvrtinu celkového objemu dovozu Jugoslávie ze zemí ES. Vyvážené jugoslávské výrobky byly většinou kvůli nízké kvalitě jen málo konkurenceschopné. Blíže o hospodářských vztazích mezi Chorvatskem a ES počátkem 90. let srov.: POLIČ, Mario – KANDŽIJA, Vinko: Ekonomski odnosi Republike Hrvatske s Europskom zajednicom. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 93–102.

⁴⁰ Pracovní společenství Alpy – Jadran bylo založeno 20. listopadu 1978 v Benátkách. Zakládajícími členy byly italské regiony Benátsko a Furlantsko-Julská krajina, německé Bavorsko, rakouské Korutany, Štýrsko, Horní Rakousy, Salcbursko, a celé Chorvatsko a Slovinsko. Dnes má celkem 13 členů a pokračuje v rozvoji přeshraniční regionální spolupráce a podpoře evropské integrace. Další informace na (www.alpeadria.org), (cit. 19. 2. 2009).

⁴¹ Blíže k fungování Slovinska a Chorvatska ve sdružení Alpy-Jadran srov.: POROPAT, Ettore: Zajednica Alpe-Jadran kao most suradnje Jugoslavije i Evropske zajednice. *Susreti na dragom kamenu* (Jugoslavija i Evropska zajednica) XVII, 1990, s. 279–283.

a poskytovalo jí úvěry.⁴² Dohoda byla uzavřena na dobu neurčitou (obnovena byla v roce 1987 po přistoupení Španělska a Portugalska k ES) a byla jediná dohoda svého druhu, kterou ES uzavřelo se třetími zeměmi (označovala se jako dohoda „sui generis“ – zvláštního druhu). Jednalo se vlastně o dvě smlouvy, které s Jugoslávií uzavřelo *Evropské společenství uhlí a oceli* (ESUO) a *Evropské hospodářské společenství* (EHS). Smlouvy zahrnovaly spolupráci v oblasti obchodu (usnadnění dovozu jugoslávských průmyslových výrobků na trh ES snížením cla ve třech fázích), energetiky, zemědělství, vědecko-technologického výzkumu, dopravy, turizmu, ochrany přírody, ale také pohybu pracovních sil, zejména samozřejmě z Jugoslávie do zemí ES. Cílem smluv obecně bylo podpořit ekonomický a společenský rozvoj Jugoslávie, čemuž měla pomoci také půjčka od *Evropské investiční banky* (*European Investment bank*, EIB) ve výši 200 milionů ECU na dobu pěti let. V platnost smlouvy vstoupily až 1. dubna 1983, protože předtím musely projít ratifikačním procesem v parlamentech členských zemí ES. Téhož roku byla v Bergenu podepsána také *Dohoda o spolupráci SFRJ a ESVO*.⁴³ Už koncem roku 1980 začala v Bělehradě pracovat delegace Evropského společenství, čímž se prakticky institucionalizovaly vztahy vzájemné diplomatické vztahy mezi Jugoslávií a ES.

„Námluvy“ s evropskými institucemi (*Radou Evropy, Evropským společenstvím, Evropským sdružením volného obchodu*) se naplno rozběhly až roku 1989, tedy po pádu železné opony. Předsednictvo SFRJ přijalo v roce 1989 směrnice, které odrážely rozhodnutí institucionálně se zapojit do ESVO, usnadnit funkcionální připližování ES a vstoupit do Rady Evropy. Překážkou však bylo to, že Jugoslávie ještě v této době nebyla schopná splnit jednu ze základních podmínek pro integraci do evropských struktur – pluralitní demokratický systém. Pokulhávala také v otázkách lidských práv, v této době ještě hlavní problém představovala situace v Kosovu, nepříznivá byla i hospodářská situace země (viz dále). Na přelomu let 1989 a 1990 se v Jugoslávii objevovaly také názory, že by se SFRJ měla ucházet spíše o plnoprávné členství v ESVO než v ES, protože by bylo jednodušší splnit podmínky pro vstup a zároveň by Jugoslávie mohla rozvíjet hospodářské kontakty, ale nebyla by ohrožena pozice Jugoslávie v hnutí nezúčastněných. Zároveň by nehrozilo, že by se mohla spolu s Albánií ocitnout na „periferii Evropy“. Kromě toho by se později Jugoslávii ulehčil i eventuelní vstup do ES, pokud by pro něj nastaly podmínky.⁴⁴

Celá SFRJ se v roce 1989 připojila ke společenství „čtyř států“, tzv. *Quadrigonále* (někdy také označované jako *Quadrilaterála*), která se sestávala z Rakouska, Jugoslávie, Maďarska a Itálie, založeného z podnětu římské vlády na setkání ministrů zahraničních věcí v

⁴² *EC-Yugoslavia Cooperation Agreement (Ugovor o suradnji SFRJ-EEZ)*. OJ L 41, 14. 2. 1983.

⁴³ *Evropské sdružení volného obchodu (European Free Trade Association, ESVO/EFTA)*

⁴⁴ Srov. VUKADINOVIĆ, Radovan – MILETA, Vlatko: *Evropa iza ugla*. Zagreb 1990.

Budapešti. V roce 1990 se organizace přistoupením Československa změnila v *Pentagonálu* a v roce 1991, kdy se zapojilo i Polsko, v *Hexagonálu*.⁴⁵ Hlavní ideou Hexagonály bylo znovuprovázání homogenního celku, který kdysi představovala rakousko-uherská monarchie a který byl nepřírozeně rozdělen po druhé světové válce, a to ve vojenském, ekonomickém i politickém smyslu. Společné projekty v rámci Hexagonály měly vést ke spolupráci zemí v oblasti vytváření společných standardů, komunikační infrastruktury, obnově kulturních vztahů apod.

V roce 1990 přijal federální parlament deklaraci o další integraci do evropských procesů. Jugoslávie také požádala o status přidružené země k ES. Rada Evropy oznámila, že by se Jugoslávie mohla stát plnoprávným členem v polovině roku 1991. V roce 1990 byla Jugoslávie spolu s dalšími zeměmi střední a východní Evropy začleněna do programu PHARE,⁴⁶ který měl finančně podpořit zejména jugoslávské zemědělství, ochranu přírody (zejména Dunaje, Sávy a jadranského pobřeží), restrukturalizaci bankovního a hospodářského sektoru, vzdělávání a také pracovního trhu a rozbíhající se privatizace. O rok později byla Jugoslávie začleněna také do programu TEMPUS⁴⁷ a projektu ACE,⁴⁸ určeném ke stimulaci výměny znalostí a vědomostí mezi ekonomy z ES a zemí střední a východní Evropy. V prosinci 1990 podepsaly Jugoslávie a ES již třetí finanční protokol v červnu 1991 další, podle něž mělo do Jugoslávie v příštích pěti letech „přitéct“ 807 milionů ECU.⁴⁹ Jugoslávie se také podílela na programu technické a technologické spolupráce COST.

1.1.2. Chorvatsko a evropské integrace před vznikem samostatného státu

Vzhledem k tomu, že jednotlivé části Jugoslávie byly nerovnoměrně hospodářsky, technologicky, ale i kulturně rozvinuté, objevily se v některých republikách (především v nejrozvinutějším Slovinsku a v Chorvatsku) názory, že vzhledem k tomu, že Jugoslávie jako

⁴⁵ Pokračovatelem Hexagonály se stala *Středoevropská iniciativa* (*Centraleuropean Initiative*, CEI), která začala vznikat v květnu 1990. Název Středoevropská iniciativa byl přijat na zasedání ministrů zahraničních věcí členských zemí v Benátkách v listopadu 1991. Více o CEI viz v následující kapitole.

⁴⁶ Program PHARE (*Poland and Hungary Assistance for Restructuring of the Economy*) byl založen v prosinci roku 1989 na pomoc ekonomikám Polska a Maďarska, v roce 1990 byly do programu zahrnuty i Bulharsko, Československo, Jugoslávie a Rumunsko. Pomoc byla určena na restrukturalizaci státních podniků, rozvoj soukromého sektoru, reformu institucí a veřejné správy, sociálních služeb, politiky zaměstnanosti, školství a zdravotnictví, rozvoj energetiky, dopravní a telekomunikační infrastruktury, životního prostředí a jaderné bezpečnost a také na sladění zákonů s normami, standardy a předpisy ES/EU. Blíže srov. ZUKAL, Jiří: PHARE – největší zdroj zahraniční pomoci. *Mezinárodní politika* XIX, 1995, č. 10, s. 18–19.; SAMARDŽIJA, Višnja: Evropska zajednica u 1991. godini i položaj zemalja srednje i istočne Europe. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 3–17.

⁴⁷ Program TEMPUS (*Trans European Mobility Scheme for University Studies*) vznikl v roce 1990 s cílem pomáhat společným vzdělávacím projektům mezi univerzitami v ES a v zemích střední a východní Evropy.

⁴⁸ ACE (*Action for Cooperation in the Field of Economics*)

⁴⁹ Z toho 580 milionů měla tvořit půjčka od *Evropské investiční banky* určená na výstavbu a modernizaci dopravní infrastruktury.

celek není schopná plnit politické podmínky pro vyšší stupeň spolupráce, zatímco některé její republiky tyto podmínky schopné splnit jsou, by proces integrace Jugoslávie do evropských struktur mohl probíhat nerovnoměrně.⁵⁰ Obě země si byly vědomy toho, že proces přechodu od samosprávného socialismu k systému západoevropských zemí bude složitý a dlouhodobý, přesto by se ale pro ně vyhlídka přistoupení k evropským strukturám významně zrychlila oproti situaci, kdy by je brzdily zbylé jugoslávské republiky. Problém však spočíval v tom, že mezinárodní společenství nepřiznávalo jednotlivým jugoslávským federálním republikám statut mezinárodních právních subjektů, republiky se mohly zapojit do mezinárodních vztahů pouze prostřednictvím Jugoslávie jako celku. Proto se v politických kruzích v Chorvatsku a Slovinsku už v roce 1990 objevovala myšlenka, že by bylo dobré Jugoslávii reorganizovat na konfederaci tak, aby každá jednotlivá republika mohla být subjektem mezinárodního práva.⁵¹

Fakt, že se Chorvatsko nemůže samostatně více zapojit do procesu evropských integrací, než mu dovoľoval rámec Jugoslávie, ovšem neznamenal, že by se o tyto procesy nezajímalo a nesnažilo se jim co nejvíce přiblížit. Podle jugoslávské ústavy z roku 1974 měly jugoslávské republiky určitou míru suverenity zejména v hospodářských také ve vnitropolitických otázkách. V Chorvatsku tedy už v polovině roku 1989 vznikla *Komise pro koordinaci aktivit pro přizpůsobování se evropským integračním procesům*.⁵² Komise byla součástí Výkonného výboru republikového parlamentu a jejím úkolem bylo hodnocení aktuálního stavu a úrovně přizpůsobování se v jednotlivých oblastech, o kterém pravidelně vydávala zprávy a zároveň navrhovala další postup. Členy Komise byli představitelé republikových orgánů i jednotlivých vědeckých institucí. Jejich práce se soustředila zejména na přizpůsobování zákonodárství a zákonných předpisů, systému státní správy, na zjednodušení pohybu zboží, služeb a kapitálu, liberalizaci celního systému, zjednodušení procedur a dokumentace týkajících se zahraničního obchodu, sjednocování statistické metodologie, přijímání evropských standardů, přizpůsobování daňového systému atd. Komise však fungovala pouze jeden rok. Chorvatská vláda také už v roce 1990 plánovala vytvoření úřadu, který by se zabýval otázkami evropských integračních procesů. *Úřad pro přizpůsobování se Evropským integracím* byl pak vytvořen v lednu 1991.⁵³ Afirmaci evropské myšlenky měla přispět *Chorvatská rada Evropského hnutí (Hrvatsko vijeće Europskog pokreta)*. Právními otázkami a sladčování chorvatského právního systému s evropským se

⁵⁰ Blíže o tom srov. NOBILO, Mario – SAMARDŽIJA, Višnja: Hrvatska i zapadnoevropske integracije. *Razvoj/Development* VII, 1990, s. 329–337.; SVETE, Zdenko: Pristup i strategija prilagođavanja Republike Hrvatske evropskim integracijama. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 33–43.

⁵¹ NOBILO, Mario – SAMARDŽIJA, Višnja: c. d., s. 332.

⁵² *Komisija za koordinaciju aktivnosti za prilagođavanje evropskim integracijskim procesima*

⁵³ *Ured za prilagođavanje Evropskim integracijama*

zabývalo profesní sdružení právníků s názvem *Chorvatská společnost pro zkoumání Evropského společenství* (*Hrvatsko društvo za proučavanje Europske zajednice*). Otázkami evropské integrace se zabývaly také některé další instituce, například *Hospodářská komora* (*Privredna komora*), *Ekonomický institut* (*Ekonomski institut*), *Institut pro razvoj a mezinárodní vztahy* (*Institut za razvoj i međunarodne odnose*, IRMO) aj. V rámci IRMO vzniklo počátkem roku v Chorvatsku také *Evropské dokumentační centrum* (*Europski dokumentacijski centar u Hrvatskoj*, IRMO-EDOC), které disponovalo oficiálními publikacemi a dokumenty ES.

1.2. Situace v Jugoslávii v letech 1989 a 1990

Rok 1989 se stal významným mezníkem nejen pro sovětský blok, ale také pro Jugoslávii. Postupný pád komunistických režimů ve střední a východní Evropě ovlivnil samozřejmě i SFRJ. Ke slovu se čím dál více začala hlásit různá republiková hnutí požadující nadřazenost republikových zákonů federálním a také nacionalisté. V Srbsku a autonomních oblastech Vojvodině a Kosovu čím dál více upevňoval svůj vliv Slobodan Milošević, který se snažil co nejvíce utužit režim a upevnit celistvou Jugoslávii. Jeho snažení se však brzy ukázalo spíše jako kontraproduktivní.⁵⁴

Právě v roce 1989 začalo Jugoslávii po období krize svítat na lepší časy, když se do čela federální vlády postavil proreformní Chorvat Ante Marković. Koncem roku 1989 prosadil přijetí *Programu ekonomických reforem a opatření pro jeho realizaci* (*Program ekonomskih reformi i mjera za njegovu realizaciju*). Markovićovým cílem bylo především zachování jugoslávské federace, ozdravení a modernizace jejího hospodářství⁵⁵ a jeho směřování k zemím ES, v čemž mu měly významně finančně pomoci západní banky a *Mezinárodní měnový fond* (*International Monetary Fund*, MMF/IMF), pomoc přislíbilo i ESVO, nikdy ji však nerealizovalo, podobně jako USA. Markovićovi se i přes tyto překážky podařilo významně snížit státní dluh, liberalizovat hospodářské vztahy uvnitř federace i se zahraničím a přivést tak do země zahraniční investory a také prosadit konvertibilitu dináru a

⁵⁴ Ideologickou platformou pro Miloševićovu politiku se stalo *Memorandum Srbské akademie věd a umění* (známé pod zkratkou *Memorandum SANU*) z roku 1985 (na veřejnost proniklo o rok později) o politickém a hospodářském stavu v Jugoslávii, ze kterého převzal mimo jiné teze o tom, že srbský národ platil nejvyšší cenu za svobodu v míru i ve válce, že slovinská a chorvatská politika se snaží plánovitě oslabit Srbsko, Srbové jsou podle Memoranda obětí politické i hospodářské diskriminace ze strany Slovinců a Chorvatů a že srbské obyvatelstvo v Chorvatsku a na Kosovu je potlačováno a pronásledováno a srbský národ nikdy nebyl více ohrožen než dnes, pouze s výjimkou období NDH. Podle: RUDOLF, Davorin: *Rat koji nismo htjeli – Hrvatska 1991*. Zagreb 1999, s. 47–49.

⁵⁵ Inflace v Jugoslávii dosahovala v roce 1989 3000%. Podle: KYPR, Petr: *Ekonomika Jugoslávie aneb stíny politiky. Mezinárodní politika XV*, 1991, č.4, s. 19–20.

tak významně snížit devizový černý trh atd.⁵⁶ ES i Spojené státy amerického úsilí podporovaly, protože Jugoslávie byla podle nich o 20 až 30 let před ostatními komunistickými, respektive postkomunistickými, zeměmi. I přesto však Markovićův pokus nevyšel. Kromě nerealizované pomoci ze Západu mu „podrážel nohy“ zejména odpor a partikulární zájmy jednotlivých republik i politických a stranických představitelů. Marković navíc neuspěl ani ve volbách v Bosně a Hercegovině, Makedonii a Srbsku a Černé Hoře, kde jeho *Svaz reformních sil* (*Savez reformnih snaga*, SRS) utrpěl v červenci 1990 porážku od nacionalisticky orientovaných stran, podobně jako jeho potencionální koaliční partneři – postkomunisté – v Chorvatsku. Navíc svazová vláda v letech 1990 a 1991 ztrácela reálnou kontrolu nad hospodářstvím, které různými manipulacemi začalo přecházet pod kontrolu Miloševićových spolupracovníků.

Geopoliticky nejbližší Západu byli z jugoslávských národů Slovinci, vstup do ES ale podporovali i Makedonci, protože by jim umožnil lepší kontakt se svými krajany v Řecku a také v Bulharsku, pokud by se i to v budoucnu stalo členem ES. Jako první směrem k pluralitnímu politickému systému vykročili právě Slovinci, když se jejich komunistická strana v čele s proreformním Milanem Kučanem vzdala v lednu 1989 své vedoucí úlohy a umožnila vznik nekomunistických politických stran. V září téhož roku byla přijata novela ústavy a na jaro 1990 byly vypsány první pluralitní volby. Slovinští delegáti XIV. sjezdu *Svazu komunistů Jugoslávie* (*Savez komunista Jugoslavije*, SKJ), jenž si za svůj cíl deklaroval řešení všeobecné společenské krize, v lednu 1990 navrhovali pod vlivem změn v zemích východního bloku demokratické reformy i v Jugoslávii. Jejich požadavky, jako například dodržování lidských práv, pluralitu politických stran, regionální autonomii a amnestii pro politické vězně, Milošević smetl se stolu. Slovinští delegáti tedy na protest proti tomuto jednání sjezd opustili. Následující roztržka mezi Miloševićem a nově zvoleným předákem chorvatských komunistů Ivicou Račanem vedla delegáty k přerušení sjezdu. Fakticky však došlo k zániku SKJ. Ve Slovinsku pak následovalo 7. března přijetí ústavních doplňků, z názvu republiky bylo vypuštěno slovo „socialistická“ a byla také přijata deklarace o hospodářské samostatnosti Slovinska, což mělo mimořádný význam, přihlédneme-li k faktu, že Slovinsko bylo hospodářsky nejrozvinutější jugoslávskou republikou.

Srbské vedení v čele s Miloševićem neustále upevňovalo svůj vliv, v lednu 1989 se mu podařilo dosadit své lidi do republikového vedení v Černé Hoře, podobně jako se to stalo už koncem předchozího roku v autonomních oblastech Kosovo a Vojvodina, jejichž

⁵⁶ Bliže o Markovićově reformě srov. MARKOVIĆ, Ante: Jugoslavenski razvoj i svjetska privreda. *Razvoj/Development* VII, 1990, s. 159–166.

autonomie byla významně okleštěna. Federální jugoslávské orgány oslabovaly, přesto byl ještě předsedou federálního předsednictva Jugoslávie zvolen podle principu rotace představitelů jednotlivých republik Chorvat Stjepan Mesić. Jeho zvolení podporovalo Chorvatsko, Bosna a Hercegovina i Makedonie, zatímco Srbsko a Černá Hora byly proti. Svazová vláda a Ante Marković však volbu Mesiće podpořili. ES a USA se silně zasazovaly o to, aby byl Mesić zvolen, protože ještě trvaly na „jednotné pluralitní demokratické Jugoslávii“, což bylo stanovisko i samotného Markoviće, který se opájel iluzí, že zrekonstruuje nastoupený režim po vzoru západních zemí. Nakonec Srbsko pod tlakem ES a USA rezignovalo a Mesić byl zvolen a 1. července 1991 se ujal funkce poslední hlavy státu.

1.3. Události v Chorvatsku v letech 1989–1990

1.3.1. *Vznik pluralitního politického systému a první svobodné volby*

V Chorvatsku komunistická strana v průběhu roku 1989 také oslabovala, ale k zásadnímu zlomu došlo až v prosinci, tedy po pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě. Po rozpuštění XIV. sjezdu SKJ začaly v Chorvatsku živelně vznikat politické strany, mezi nimiž brzy získal největší vliv *Chorvatský demokratický svaz* (*Hrvatska demokratska zajednica*, HDZ) v čele s Franjem Tuđmanem,⁵⁷ která se Chorvatům jevila jako dostatečně silná a rozhodná strana schopná se postavit komunismu a Miloševićovým hrozbám.⁵⁸ Málokdo tehdy v chorvatské společnosti vnímal radikální nacionalismus HDZ jako negativum a potencionální hrozbu. Dne 15. února 1990 schválil Parlament Socialistické republiky Chorvatsko zákon umožňující konání pluralitních voleb.⁵⁹

Milošević navíc v této době rozšířil kampaň o špatné situaci Srbů na Kosovu o kampaň proti Záhřebu, který podle něj utlačoval Srby žijící na chorvatském území ještě hůře než Albánci v Kosovu. Kromě toho se znovu začala připomínat zvěrstva páchaná ustašovským režimem na srbském obyvatelstvu za druhé světové války.

V dubnu 1990 se konaly první poválečné svobodné volby ve Slovinsku, v nichž zvítězila *Demokratická opozice Slovinska* (DEMOS).⁶⁰ O měsíc později volili také Chorvaté – dvoukolové volby se konaly v dubnu a květnu 1990 a hlavním tématem předvolební kampaně

⁵⁷ Franjo Tuđman (1922–1999) měl za sebou pestrou minulost bývalého Titova generála (stal se nejmladším generálem v jugoslávské historii), historika a disidenta.

⁵⁸ Blíže ke vzniku a fungování politických stran v Chorvatsku srov. FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích. Brno 2002, s. 172–191.

⁵⁹ Zákon o volbě a odvolání voličů a zástupců umožňoval kandidovat každému, kdo shromáždil alespoň 500 podpisů voličů. Zákon o izбору i opozivu izbornika i zastupnika, *Narodne novine* 7/1990, 17. 2. 1990.

⁶⁰ Sestavením vlády byl pověřen vůdce křesťanských demokratů Lojze Peterle a prezidentem se stal exkomunista Milan Kučan. Blíže o stranicko-politickém vývoji ve Slovinsku srov. FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián: c. d., s. 382–399.

se stala nacionální tematika, téma evropských integrací se objevovalo pouze okrajově.⁶¹ Vítězství HDZ v čele s charismatickým vůdcem Tuđmanem, který se stal prezidentem Chorvatska,⁶² znamenalo poměrně ostrý obrat politické scény a celé společnosti doprava.⁶³ Chorvatská republika se vrátila k užívání staronového znaku s červenobílou šachovnicí,⁶⁴ který používal i ustašovský chorvatský stát,⁶⁵ což znepokojilo chorvatské Srby.⁶⁶ Ještě více je však znepokojoval postoj vládnoucí HDZ, která prohlašovala, že jako svazovou ústavou uznaný národ nemohou být zároveň menšinou, a proto nemohou mít za hranicemi své národní republiky menšinová práva. Následovalo hromadné propouštění srbských zaměstnanců ze státní správy a policejních složek, kde do té doby tvořili nadpoloviční většinu (v policii podle některých údajů až 67%). V červnu 1990 navíc chorvatský parlament schválil ústavní doplněk, který říkal, že Chorvatská republika je suverénním státem Chorvatů a ostatních národností, bez toho, aby byli tak jako dosud výslovně zmíněni i Srbové.⁶⁷ V reakci na tyto kroky vlády začala většina srbských poslanců záhřebského parlamentu bojkotovat jeho zasedání.

Situaci vyhrocoval také Slobodan Milošević, který začal mluvit o vzniku samostatného Srbska, zároveň se však nijak netajil tím, že Srbsko je pro něj všude tam, kde žijí Srbové.⁶⁸ Povzbuzeni Miloševićovými tvrzeními se chorvatští Srbové začali shromažďovat a také vyzbrojovat. V únoru 1990 založili *Srbskou demokratickou stranu*

⁶¹ Blíže o předvolební kampani a prvních chorvatských volbách srov. PAUKOVIĆ, Davor: Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinstva. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 13–31.

⁶² Franjo Tuđman byl pak zvolen ještě jednou a byl prezidentem Chorvatska až do své smrti v roce 1999.

⁶³ Vítězná HDZ ve volbách získala 41,9% hlasů a 205 z 356 poslaneckých křesel (tedy 57,6% poslaneckých mandátů), druzí postkomunisté – *Sociálně demokratická strana (Socijaldemokratska partija, SDP)* získala 30% hlasů. Zdroj: GOLDSTEIN, Ivo: *Hrvatska povijest*. Zagreb 2003, s. 378.

⁶⁴ Používání znaku pak potvrdil *Zákon o znaku, vlajce a hymně Republiky Chorvatsko a o vlajce a šerpě prezidenta Republiky Chorvatsko* z 21. prosince 1990. Zákon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti Predsjednika Republike Hrvatske. *Narodne novine* 55/1990, 21. 12. 1990.

⁶⁵ *Nezavisna država Hrvatska (NDH) – Nezávislý chorvatský stát*. Satelitní stát německé Třetí říše existoval na území Chorvatska v letech 1941–1945. V jeho čele stál vůdce teroristické fašistické organizace Ustaša Ante Pavelić. Za doby NDH došlo na chorvatském území k mnoha excesům a zločinům páchaným na nechorvatském obyvatelstvu, zejména Srbech, Židech a Romech. Blíže srov. KRIZMAN, Bogdan: *Ante Pavelić i ustaše*. Zagreb 1978.

⁶⁶ V roce 1981 tvořili Srbové v Chorvatsku 11,6% obyvatelstva, v roce 1991 12,16% tzn. 581 663 osob. Žili zejména v Krajině (oblast při bosenské hranici s centrem v Kninu), Slavonii a velkých městech (Záhřeb, Split, Rijeka, Zadar, Osijek, Šibenik). Absolutní většinu tvořili v 11 z celkem 114 chorvatských občin (općina – správní jednotka zhruba na úrovni naší obce s rozšířenou působností). V roce 2001 tvořili Srbové pouze 4,54% (tzn. 201 631) obyvatelstva Chorvatska. Podle: ŽIVIĆ, Dražen: Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i porača 1991.–2001. In: RADELIĆ, Zdenko – MARIJAN, DAVOR – BARIĆ, Nikica – BING, Albert – ŽIVIĆ, Dražen: *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb, 2006, s. 482.

⁶⁷ Srov. Odluka Sabora Socijalističke Republike Hrvatske da se pristupi raspravi o promjeni Ustava Socijalističke Republike Hrvatske. *Narodne novine* 28/1990, 30. 6. 1990.

⁶⁸ Takové názory se neobjevily v srbské historii zdaleka poprvé. Už v 19. století v době srbského národního obrození prosazovali podobnou teorii Vuk Stefanović Karadžić nebo Ilija Garašanin. V době první světové války a poté královské Jugoslávie se jejím předním hlasatelem stal vůdce srbské radikální strany a mnohonásobný předseda vlády Nikola Pašić. Blíže o tom srov. HUREM, Rasim: Koncepcie a praxe boje za „Velké Srbsko“ v 19. a 20. století. *Slovanský přehled* LXXXIV, 1998, s. 339–344.

(*Srpska demokratska stranka*, SDS) v čele s Jovanem Raškovićem,⁶⁹ která prohlašovala, že požaduje autonomii srbských oblastí, nikdy však konkrétně nspecifikovala, jak by měla tato autonomie skutečně vypadat. Během jara pořádali chorvatští Srbové shromáždění, na nichž byla svolávána projugoslávská a velkosrbská hesla. Na druhé straně vládnoucí HDZ a jí kontrolovaná média začali zmiňovat dosud tabuizovaná témata jako NDH a její historický obraz, z emigrace se také začala vracet část ustašovskou ideologií ovlivněné emigrace, což opět jen podněcovalo nedůvěru Srbů v nově vznikající chorvatský stát, který začali interpretovat jako recidivu NDH.⁷⁰ 25. července 1990 (v den, kdy chorvatský parlament přijal dodatky k ústavě) zvolili chorvatští Srbové svou národní radu (*Srpsko nacionalno vijeće*), která prohlásila, že nové dodatky k ústavě nepřijímá a přišla s *Deklarací o suverenitě a autonomii Srbů v Chorvatsku (Deklaracija o suverenosti i autonomiji Srba u Hrvatskoj)*. Dne 17. srpna se i přes zákaz chorvatského ústavního soudu v Kninu konalo referendum o kulturní a politické autonomii Srbů v případě odtržení Chorvatska od SFRJ, které provázelo vyhlášení válečného stavu v Kninu a provokace, které skončily bloádou silnic a železnic v severní Dalmácii, což Chorvatsku způsobilo velké hospodářské škody.⁷¹ Střety mezi srbskými demonstranty a policií byly stále ostřejší a brzy se do nich na straně Srbů vložila federální armáda.⁷²

Tuđman v obavě z občanské války slíbil uznání menšinových práv chorvatských Srbů, Milošević naopak ještě vyostřoval situaci a podporoval srbský nacionalismus. Chorvatští Srbové organizovaní do paravojenských jednotek začali obsazovat policejní sklady a blokovat komunikace. Zároveň požádali Bělehrad a JNA o pomoc proti záhřebské vládě, kterou označovali jako fašistickou.

Chorvatsko a Slovinsko mezitím 2. října 1990 přednesly návrh konfederálního uspořádání Jugoslávie podle vzoru *Evropského hospodářského společenství*.⁷³ Předsednictvo

⁶⁹ Jovan Rašković (1929–1993) se narodil v Kninu a působil původně jako psychiatr v Šibeniku.

⁷⁰ Srov. ŽUNEC, Ozren: Socijalna konstrukcija pobune Srba u Hrvatskoj 1990.–1995. godine. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 33–46.

⁷¹ Někteří chorvatští badatelé označují tuto „balvanovou revoluci“ jako počátek srbské agrese proti Chorvatsku.

⁷² *Jugoslávská lidová armáda (Jugoslavenska narodna armija, JNA)* se stala významným faktorem v celém jugoslávském konfliktu. Podle jugoslávské vojenské doktríny z roku 1968 měla zajišťovat obranu země, zatímco v jednotlivých republikách byly umístěny jednotky tzv. *Teritoriální obrany (TO)*. Kromě toho, že JNA jednala na přímý příkaz bělehradské vlády, organizovala také akce z vlastní iniciativy, jako například když během dubna a května 1990 přemístila zbraně ze skladů TO v Chorvatsku do skladů vojenských, čímž v podstatě zlikvidovala bojeschopnost TO v Chorvatsku. Ve Slovinsku podobná akce neuspěla, především díky rozhodnému postoji prezidenta Kučana a ministra obrany Janeze Janši. Velení JNA také plánovalo zatčení Tuđmana, Kučana a dalších významných osobností v Chorvatsku a Slovinsku.

⁷³ Blíže o koncepcích konfederálního uspořádání Jugoslávie z počátku 90. let srov. DEGAN, Vladimír Đuro: Pokušaji konfederalnoga preustroja ili njezina sporazumnog zaspada. In: Týž: *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici. Razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti*. Zagreb 2002, s. 223–238.

SFRJ se tímto návrhem zabývalo, ale bez výsledku, protože Srbsko ho samozřejmě odmítlo a kontrovalo návrhem federace se silnou ústřední mocí po vzoru USA. Obavy ze vzniku „Srboslávie“ vedly Slovinci k vypsání referenda o dalším setrvání v Jugoslávii. Při více než 93% účasti se 88,5% voličů vyslovilo pro vznik suverénního Slovinska buď v rámci konfederace nebo také mimo ni, pokud vznik konfederace nebude umožněn.

Koncem roku 1990 se uskutečnily volby také v Makedonii a v Bosně a Hercegovině. V obou republikách zvítězili nacionalisté. V Srbsku vyhrál Milošević a jeho *Socialistická strana Srbska (Socijalistička partija Srbije, SPS)*, tedy pohrobek komunistické strany.

1.3.2. Vzpoura krajských Srbů

V předvečer schválení nové chorvatské ústavy,⁷⁴ která skutečně nezaručovala menšinám na chorvatském území práva obvyklá v evropských zemích,⁷⁵ tedy 21. prosince 1990, vyhlásili Srbové v Krajině autonomní oblast (*Srpska autonomna oblast Krajina – SAO Krajina*). Už počátkem ledna vydalo svazové předsednictvo příkaz, aby byly odzbrojeno všechno obyvatelstvo, které nespadlo pod armádu a policii, což bylo namířeno především proti „paravojenským jednotkám“ ve Slovinsku a Chorvatsku. Tuđman však své speciální policejní jednotky založené po rozpuštění Teritoriální obrany rozpustit odmítl. Jen zásluhou amerického a britského prostředkování vypjatá situace zatím nepřerostla v ozbrojený konflikt. Tuđman nakonec své jednotky sice demobilizoval, ale neodzbrojil je.

Na počátku února Tuđman na tiskové konferenci prohlásil, že Chorvatsko je připraveno se odrthnout od Jugoslávie, pokud se nepromění ve svaz suverénních států.⁷⁶ Dne 21. února přijal chorvatský parlament rozhodnutí, že bez souhlasu záhřebského parlamentu v Chorvatsku neplatí svazové zákony. Dne 28. února 1991 následovalo vyhlášení odtržení Srbské autonomní oblasti Krajina od Chorvatska. Začalo také docházet k prvním vážným ozbrojeným střetům.⁷⁷ S vědomím záhřebské vlády, která měla zájem na uklidnění situace, došlo v Chorvatsku k intervenci JNA ve prospěch Srbů. Srážky však neustávaly, spíše naopak – kromě Bělehradu střet totiž vyhovoval také některým chorvatským extremistům, kteří chtěli

⁷⁴ Text chorvatské ústavy z 21. prosince 1990 – Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine* 56/1990, 22. 12. 1990.

⁷⁵ Z preambule ústavy byla vypuštěna věta, že Srbové jsou nositeli suverenity v Republice Chorvatsko. Doslova se v ní píše: „*Republika Chorvatsko se ustanovuje jako národní stát chorvatského národa a stát příslušníků jiných národů a menšin, kteří jsou jejími občany: Srbů, Muslimů, Slovinců, Čechů, Slováků, Italů, Maďarů, Židů a jiných, jimž se zaručuje rovnoprávnost s občany chorvatské národnosti a uskutečňování národnostních práv v souladu s demokratickými normami OSN a zemí svobodného světa.*“ Dostupné z: (<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/253530.html>), (cit. 9. 2. 2009).

⁷⁶ *Večernji list*, 8. 2. 1991.

⁷⁷ Dne 2. března zaútočili Srbové ve východoslavanském městě Pakrac na policejní stanici a 31. března na Plitvických jezerech zahynuli při střetu mezi Srby a chorvatskou policií dva lidé, což byly první oběti chorvatsko-srbské války.

odtržení Chorvatska od Jugoslávie za každou cenu. V průběhu dubna a května došlo k dalším násilnostem nejen v Chorvatsku, ale také v Bosně, která stála zatím spíše mimo pozornost domácí i zahraniční veřejnosti.⁷⁸

1.4. Mezinárodní ohlas událostí v Jugoslávii

1.4.1. Postoj ES

Postoj evropských politických kruhů k Jugoslávii v době jejího přerodu v demokratickou zemi byl značně nejednotný. Vesměs se však shodovaly na tom, že je nutné zachovat nezávislost Jugoslávie, její jednotu a územní celistvost. Tento názor potvrdilo i stanovisko Evropské rady z 29. října 1990. Kromě toho, že západní státy byly přesvědčeny, že splátky svých finančních půjček budou moci snadněji vymáhat od jednoho dlužníka, než od řady nástupnických států, panoval také všeobecný strach ze vzniku precedentu a „dominového efektu“. Jugoslávie totiž nebyla jedinou evropskou zemí, kde se projevovaly separatistické tendence různých národnostních skupin. Problémy se separatisty měla Velká Británie, Španělsko, Itálie i Francie, z postkomunistických zemí Československo a Rumunsko. Největší obavy však vzbuzoval možný rozpad Sovětského svazu. Rozpad Jugoslávie by také ohrozil stabilitu celého balkánského prostoru.

ES i USA tedy byly jednoznačně pro zachování jednoty Jugoslávie, ale zatímco ES spoléhalo v tomto ohledu na Ante Markoviće, USA neskrývaly své sympatie vůči energickému Miloševićovi, který byl podle nich tou pravou osobností schopnou zabránit anarchii. Sami Srbové se však snažili hledat podporu spíše v Moskvě než ve Washingtonu. Moskva sice také prohlašovala, že celistvost Jugoslávie je jedním z hlavních faktorů stability v Evropě, ale byla příliš zaměstnána domácími problémy, a proto se Srbové a armádní velení nakonec rozhodli obrátit na Západ. Evropské společenství i USA v čele s prezidentem Georgem Bushem starším stále podporovaly zachování Jugoslávie, USA dokonce označily JNA za faktor stability v zemi. Přestože představitelé Slovinska a Chorvatska se pokoušeli vykonávat samostatnou zahraniční politiku, mezinárodní organizace na to vesměs nereagovaly. V této době ještě pevně zastávaly názor, že zachování integrity Jugoslávie je zcela nezbytné. Mezinárodní veřejnosti však nezůstaly utajeny excesy jugoslávské vlády, jako například závažné porušování lidských práv v Kosovu, na něž dlouhodobě upozorňovaly nezávislé organizace jako *Amnesty International* nebo *Helsinský výbor*.

V samotném Evropském společenství, ač navenek bylo pro zachování Jugoslávie,

⁷⁸ O situaci v Bosně před válkou srov. HLADKÝ, Ladislav: Bosna a Hercegovina v období přehledu občanské války. *Slovanský přehled* LXXXI, 1995, s. 249–268.

panovaly na eventuální odtržení Slovinska a Chorvatska různé názory. Itálie kategoricky prohlašovala ústy svého ministra zahraničí Gianni de Michelise, že jejich suverenitu neuzná ani za padesát let a vyčítala Slovincům a Chorvatům, že se v době, kdy se západní Evropa integruje, snaží rozbít Jugoslávii, která pro ně představovala jakýsi *cordon sanitaire* nejprve proti Varšavské smlouvě a později proti vlivu znovusjednoceného Německa.⁷⁹ Pro Francii měla Jugoslávie fungovat také jako záruka proti nárůstu vlivu znovusjednoceného Německa na Balkáně, podobné stanovisko zastávala i Velká Británie, která navíc měla problémy se separatistickými tendencemi v Ulsteru, podobně jako Španělsko v Baskicku a Katalánsku. Řekové sympatizovali více se Srby z náboženských důvodů (kromě pravoslaví je spojovaly i další historické, politické i hospodářské kontakty) a také nebyli ochotní uznat eventuální suverenitu jugoslávské republiky Makedonie, protože se domnívali, že právo na název Makedonie má z historického hlediska pouze Řecko.

Naopak v Německu a také v Rakousku, které však ještě nebylo členem ES, panovaly vůči oběma republikám smířlivější postoje a dokonce se jim odtud dostalo diskrétní finanční pomoci. Rakouský prezident Kurt Waldheim, kancléř Frantz Vranitzki a ministr zahraničních věcí Alois Mock jednali s chorvatskou delegací v čele s Tuđmanem během jeho návštěvy Rakouska koncem ledna 1991. Rakousko také už 4. ledna 1991 požadovalo vyslání mezinárodních pozorovatelů do Jugoslávie, to však bylo zamítnuto s odkazem na prohlášení premiéra Markoviće, který odmítal internacionalizaci krize. V únoru 1991 navštívila Bělehrad delegace Evropského parlamentu, která po jednáních s představiteli svazového parlamentu (skupštiny) prohlásila, že na Jugoslávii je třeba pohlížet jako na jednotný celek. Podobně zněly i dvě deklarace ES z 26. března a 9. května. Tehdejší chorvatský ministr zahraničních věcí Davorin Rudolf žádal v květnu 1991 v dopise určeném generálnímu tajemníkovi OSN Perezovi de Cuellar, předsedovi Evropského parlamentu ve Štrasburku Enriqu Baronu Crespovi a předsedovi Komise ES Jacquesu Delorsovi o pomoc při mírovém a demokratickém řešení krize v Jugoslávii a o vyslání komise pozorovatelů, která by zhodnotila dodržování lidských a menšinových práv, zatím mu ale nebylo vyhověno.⁸⁰ Na samém konci května (29. a 30.) navštívila Bělehrad delegace ES ve složení Jacques Poos, lucemburský ministr zahraničních věcí, předseda ES Jacques Santer a předseda Komise ES Jacques Delors, kteří premiérovi Markovićovi slíbili poskytnutí finanční pomoci, ovšem pod podmínkou zachování jednotné Jugoslávie.

Evropské země si nepřipouštěly možnost vzniku rozsáhlého ozbrojeného konfliktu

⁷⁹ Podle: CAPLAN, Richard: *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge 2005, s. 101.

⁸⁰ Podle: RUDOLF, Davorin: *Rat koji nismo htjeli – Hrvatska 1991*. Zagreb 1999, s. 95–96.

ještě ani na začátku léta 1991. D. Rudolf ve svých pamětech popsal, jak ještě v polovině roku 1991 marně v Záhřebu přesvědčoval italského velvyslance v Jugoslávii Sergia Venta a konzula v Záhřebu Salvatora Cilenta, že na obzoru je válka.⁸¹ Pozdější největší zastánce osamostatňujících se republik, Německo, ještě na jaře 1991 podporovalo integritu Jugoslávie. Až v červnu se politické strany v Bundestagu dohodly, že budou prosazovat myšlenku konfederálního uspořádání. Jejich postoj se změnil po agresivní akci JNA vůči Slovinsku a poté i Chorvatsku a po vyhlášení jejich nezávislosti 25. června 1991. Důvodem bylo i to, že Německo, a stejně tak Rakousko, bylo šokováno přítomností JNA nedaleko svých hranic.

1.4.2. Postoj USA

USA se tehdy zapojovaly do řešení jugoslávské krize pouze váhavě, protože je plně zaměstnávala intervence v Perském zálivu.⁸² Bushova administrativa navíc konflikt v Jugoslávii nepokládala za ohrožení svých klíčových zájmů, mnohem víc se obávala rozpadu SSSR. V říjnu 1990 neodpověděl prezident Bush na žádost Franja Tuđmana o podporu návrhu na konfederální uspořádání Jugoslávie, který Chorvatsko předkládalo spolu se Slovinskem. Ještě 13. června 1991 upozorňoval americký velvyslanec v Bělehradě Warren Zimmermann na schůzce Tuđmana, že chorvatská secese bude mít katastrofální následky. Americký Kongres sice na přelomu let 1990 a 1991 vyjádřil podporu demokratickým změnám, které se odehrávaly v Jugoslávii, a odsoudil porušování lidských práv na Kosovu, zároveň ale vyjádřil i podporu jednotné Jugoslávii.

Americký státní tajemník James Baker navštívil Bělehrad 21. a 22. června 1991, tedy těsně před vyhlášením samostatnosti Slovinska a Chorvatska. Doprovázeli jej ministři zahraničních věcí Nizozemí, Itálie a Maďarska. Baker znovu varoval chorvatské a slovinské představitele před unáhleným vyhlášením samostatnosti, zároveň také kritizoval srbské představitele za porušování lidských práv v Kosovu a za bránění chorvatskému zástupci Stjepanu Mesićovi, aby se ujal funkce předsedy předsednictva SFRJ. Zároveň upozornil, že USA nebudou podporovat použití síly k zachování jednoty Jugoslávie, ale pokud vypukne otevřený konflikt, zastaví vojenskou a hospodářskou pomoc dosud poskytovanou Jugoslávii. Podobné varování americké vlády před použitím síly a armády proti Chorvatům nebo jiným národům tlumočil ještě v červenci 1991 i americký velvyslanec v Bělehradě Zimmermann,

⁸¹ Podle: RUDOLF, Davorin: c. d., s. 221.

⁸² Blíže o postoji USA k jugoslávské krizi srov. PODOBNÍK, Zoran: Politika SAD-a spram raspada SFRJ 1989–1990. *Međunarodne studije* V, 2005, s. 63–80.; RAMET, Sabrina P.: Priznati ili nepriznati – politika Sjedinjenih Američkih Država prema Hrvatskoj, 1990.–1991. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 141–158.; ČUČIĆ, Ljubomir: *U.S. Foreign Policy and Croatia*. Zagreb 1995.

jak vzpomínal Stjepan Mesić ve svých pamětech.⁸³ Po vypuknutí války ve Slovinsku a Chorvatsku se však USA stáhly do pozadí a přepustily aktivitu v řešení konfliktu Evropským společenstvím. Počátkem prosince prezident Bush podpořil uvalení hospodářských sankcí na celé území Jugoslávie a v půlce prosince znovu potvrdil, že USA neuznají samostatnost Slovinska ani Chorvatska.

⁸³ MESIĆ, Stjepan: *Kako smo rušili Jugoslaviju*. Zagreb 1992, s. 99. Citováno podle: RUDOLF, Davorin: *Rat koji nismo htjeli – Hrvatska 1991*. Zagreb 1999, s. 153.

2. VZNIK SAMOSTATNÉHO CHORVATSKA A ROLE EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

2.1. Vyhlášení samostanosti

2.1.1. Vyhlášení samostnosti Slovinska a Chorvatska

Chorvatská vláda, která se opírala o výsledek referenda z 19. května 1991, v němž se 93,2% respondentů (při volební účasti 83,6% oprávněných voličů – Srbové hlasování bojkotovali) vysloвило pro odtržení od Jugoslávie, spolupracovala s Lublaní na přípravách osamostanění. Jako datum zahájení procesu osamostatňování byl zvolen 25. červen 1991. V Záhřebu bylo toho dne vydáno *Ústavní rozhodnutí a Deklarace o vyhlášení suverénní a samostatné Republiky Chorvatsko*.⁸⁴ Jako důvod pro odtržení bylo uvedeno právo národa na sebeurčení, splnění jeho vůle vyjádřené v referendu a také nefunkčnost SFRJ jako ústavně-právního státu, ve kterém se hrubě porušují lidská práva, práva národnostních menšin a federálních jednotek. Dle mínění Chorvatska také federální uspořádání SFRJ znemožňovalo řešení státně-politické a hospodářské krize. Zároveň chorvatský parlament přijal *Listinu o právech Srbů a jiných národností v Republice Chorvatsko*,⁸⁵ která však byla dosti povšechná a zaručovala pouze kulturní autonomii a právo na proporcionální zastoupení v orgánech místní samosprávy a odpovídajících částech státní moci. I přes všechny tyto úkony se ještě nejednalo o úplné a definitivní odtžení Chorvatska od SFRJ, zatím například neodvolalo svého zástupce ve federálním předsednictvu.

I přes společnou koordinaci probíhal proces odtržení v obou republikách odlišně. Chorvaté ve skutečnosti vyhlásili odtržení spíše symbolicky, aniž by skutečně připravili potřebné zákonodárné akty k efektivnímu převzetí moci, chyběli jim také zástupci pro zahraničí, kteří by tam náležitě efektivně lobovali za chorvatskou věc. Svědčí o tom i vzpomínky chorvatského ministra zahraničních věcí Davorina Rudolfa, který si zapsal: „*V zahraničí jsme neměli ani jednoho výlučně chorvatského diplomatického představitele. Neměli jsme žádnou silnější lobby, žádný zvláštní zdroj informací. Zprávy, hodnocení i směrnice, samozřejmě jen vybrané, jsem dostával ze Svazového sekretariátu [ministerstva] zahraničních věcí v Bělehradu.*“⁸⁶

⁸⁴ Ustavna odluka i deklaracija o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, Zagreb, 25. jun 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 512, s. 477–478.; Deklaracija o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske, 25. jun 1991. g. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 513, s. 479–482.

⁸⁵ Povelja o pravima Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj, Zagreb, 25. jun 1991. STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 514, s. 482–484.

⁸⁶ RUDOLF, Davorin: c. d., s. 83. Do konce roku 1991 se situace zlepšila, Chorvatsko mělo své úřady v USA, Německu, Itálii, Kanadě a při Evropském společenství. Tamtéž, s. 104.

Naopak Slovinci začali ihned přebírat vojenskou kontrolu nad svým územím a také nad hranicemi. JNA považovala zásah proti Slovinsku za otázku několika hodin, maximálně dne, a vůbec nepočítala s tím, že Slovinci by mohli být na útok připraveni. Federální armáda se pokusila převzít kontrolu nad slovinskými hranicemi a dosáhnout *statu quo ante bellum*, ale narazila na tvrdý odpor dobře organizované slovinské Teritoriální obrany, která 28. června útok odrazila. Poté svazová vláda vyhlásila příměří, které však vzápětí armáda nerespektovala a zahájila tankový a letecký útok na Slovinsko. Nové rozkazy k zastavení bojů vydané Stjepanem Mesićem, jehož zvolení mezitím prosadila ES, prostřednictvím svých zástupců vyslaných do Bělehradu, zůstaly také bez odezvy.

2.1.2. Reakce mezinárodního společenství

Vyhlášení válečného stavu v Jugoslávii Západ značně překvapilo, ačkoliv k němu svými neuváženými kroky do určité míry sám přispěl. Chorvatský historik Ivo Goldstein s odstupem hodnotil postoj mezinárodních organizací takto: *„Krise se internacionalizovala a zapojila se do ní i třetí strana – představitelé ES a později i OSN. I oni jsou částečně odpovědní za tragédii, která se přibližovala, protože dlouhou dobu věřili, že racionální západoevropský přístup založený na ekonomických zájmech a diplomatických ohledech bude pro všechny přijatelný. Pozdě pochopili, že mnozí lidé v zodpovědných funkcích se chovají krajně nezodpovědně vůči vlastnímu národu, vědomě ho ženou do válečného střetnutí, bez ohledu na oběti. Všechny reakce členů Evropského společenství, USA a OSN byly zpožděné a zcela nedostatečné, a obzvláště škodlivé bylo to, že se příliš dlouho ztotožňovali oběť a útočník a udržovala se fikce o existenci Jugoslávie.“*⁸⁷

Krise v Jugoslávii se objevila pro Evropskou unii v „nevhodnou dobu“. Členské země se nacházely v závěrečné fázi vyjednávání o Smlouvě o Evropské unii a o další podobě a směřování evropských integračních procesů a mezitím byla nucena řešit čím dál krvavější rozpad jugoslávské federace, který potenciálně ohrožoval mír a stabilitu v mnohem větším rozsahu, než zaujímal území šesti jugoslávských republik. Navíc Evropa neměla dostatečné povědomí o povaze jugoslávské krize, o problémech, které hromadily během desetiletí.

Ještě 20. června 1991 vydala Rada KBSE v Berlíně prohlášení, že podporuje integrální demokratickou Jugoslávii. Vrcholní představitelé ES se přeli o to, jestli je v právu bělehradská vláda podle zásady nedotknutelnosti hranice, což prosazoval francouzský prezident Francois Mitterand, nebo naopak Slovinci a Chorvaté, kteří měli podle německého kancléře Helmuta Kohla především právo na národní sebeurčení. Dne 23. června jednali

⁸⁷ GOLDSTEIN, IVO: *Hrvatska povijest*. Zagreb 2003, s. 389.

ministři zahraničních věcí v Lucemburku a rozhodli se neuznat případnou jednostranně vyhlášenou nezávislost Slovinska a Chorvatska a přerušit styky s jejich představiteli. Jak podotkl německý diplomat Michael Libal, s Miloševićem, který v té době blokoval volbu Stjepana Mesiće předsedou federálního Předsednictva a tím pádem znemožňoval fungování tohoto nejvyššího orgánu federace, styky přerušeny nebyly.⁸⁸ To dobře ilustruje, jak Evropské společenství „měřilo jugoslávským republikám dvojím metrem“.

Deklarací ze 26. června 1991 ES vyhlásilo, že preferuje zachování jednoty Jugoslávské federace, která má podle něj největší šance na integraci do sjednocené Evropy. Zároveň deklarace vyzývala k důslednému dodržování lidských práv a řešení sporu dialogem a podle zásad KBSE a její *Pařížské deklarace o nové Evropě*.⁸⁹ Jen o den později upozornil německý ministr zahraničních věcí Hans-Dietrich Genscher na jednání v Římě jugoslávského federálního ministra zahraničí Budimira Lončara, že v evropské poválečné politice je jednou z nejdůležitějších zásad to, že případné použití vojenské intervence k rozhodnutí politicky sporných otázek nemůže být akceptováno a že zřeknutí se násilí je základním elementem mírové politiky v Evropě zakotveným i v *Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě* z Helsinek roku 1975.⁹⁰

Slovinsko a Chorvatsko vyhlásily 25. června samostanost a o den později se vzájemně mezinárodně uznaly.⁹¹ Dne 27. června pak začala vojenská akce jugoslávské armády. ES v obavě, že mu „divoký Balkán“ naruší mír v Evropě a proces sjednocování, intervenovalo a zastavilo Jugoslávii hospodářskou pomoc. Ve dnech 28. a 29. června vyslalo ES do Jugoslávie ministry zahraničí zemí „trojky“,⁹² tedy Nizozemí, Lucemburska a Itálie, aby vyjednali záchranu Jugoslávie.⁹³ Dne 28. června byl v Bonnu vytvořen krizový štáb, který měl sledovat vývoj v Jugoslávii. Současně v Bělehradě jednal také německý ministr zahraničních věcí Genscher se svým protějškem Lončarem. Na jednáních v Záhřebu byl ministry „trojky“ dohodnut tříměsíční odklad platnosti vyhlášení samostatnosti Slovinska a Chorvatska (jinak by došlo k zastavení kompletní pomoci ze strany Dvanáctky).⁹⁴ V Bělehradě se pak sice podařilo vyjednat příměří, ale reálně k zastavení bojů nedošlo. ES proto 5. července vyhlásilo

⁸⁸ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 11.

⁸⁹ Podle: ARAH, Metka: *Europska unija – vizija političkog udruživanja*. Ljubljana 1995, s. 330.

⁹⁰ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: *Erinnerungen*. Berlin 1995, s. 937.

⁹¹ Odluka o priznanju Republike Slovenije kao suverene i samostalne države. *Narodne novine* 32/1991, 26. 6. 1991. O spolupráci Slovinska a Chorvatska v období rozpadu Jugoslávie srov. také: GUŠTIN, Damijan: Slovenija, saveznica Hrvatske tijekom razlaza s jugoslavenskom državom (od „nenačelne koalicije“ do raspada vojnog saveza 1989.– 1991.). *Časopis za suvremenu povijest* XL, 2008, s. 85–106.

⁹² Jedná se o země, které se střídaly v předsednictví – Lucembursko jako minulá předsednická země, Itálie jako současná a Nizozemí, které mělo ES předsedat v příštím půlroce.

⁹³ Členy delegace byli za Nizozemí Hans van den Broek, za Lucembursko Jacques Poos a za Itálii Gianni De Michelis.

⁹⁴ Podle: RUDOLF, Davorin: c. d., s. 264–255.

embargo na dovoz zbraní do Jugoslávie a zastavilo finanční pomoc, vytvořilo také monitorovací misi, která měla pomoci stabilizaci a dohlížet na dodržování příměří. KBSE na svém zasedání v Praze počátkem července, kam nebyl zástupcům nově vyhlášených republik umožněn přístup ani jako hostům nebo pozorovatelům,⁹⁵ vydala výzvu k uzavření příměří a návratu armády do kasáren a nabídla Jugoslávii vyslání zprostředkovatelské mise, čímž byla v podstatě jugoslávská krize zinternacionalizována. Michael Libal, který se jednání zúčastnil, uvedl, že většině přítomných diplomatů bylo jasné, že Jugoslávie si s krizí nebude schopná sama poradit. V této nabídce viděl dokonce počátek Mezinárodní mírové konference o Jugoslávii.⁹⁶

2.1.3. Brionská deklarace

Generálové JNA prohlašovali, že jsou ochotni rozpoutat totální válku a bojovat až do konečného vítězství, jenomže situaci jim komplikoval vytrvalý odpor Slovinců. Dne 7. července, když už bylo jasné, že Slovinci se nehodlají vzdát, začalo vyjednávání. Na konferenci svolané na Brioni⁹⁷ 7. července 1991 byla za prostřednictví ministrů „trojky“ ze zemí ES podepsána mezi federální vládou, Chorvatskem a Slovinskem tzv. *Brionská deklarace (Společná deklarace o mírovém řešení jugoslávské krize)*.⁹⁸ Mezi hlavní principy přijaté touto deklarací, které měly zajistit mírové řešení krize, patřilo to, že jugoslávské národy mají právo samostatně rozhodovat o své vlastní budoucnosti, zároveň o této budoucnosti má být vedeno vyjednávání, které má začít co nejdříve, nejpozději 1. srpna. Všechny strany konfliktu se měly zdržet všech jednostranných aktů, samozřejmě zejména násilných.

ES a jeho členské země měly poskytnout stranám konfliktu pomoc ve formě dohledu, poskytnutí expertů pro pracovní skupiny zainteresovaných stran, zejména v právních otázkách a otázkách lidských práv a práv národnostních menšin, dále v otázkách ekonomických a obchodních a také bezpečnostních. Dále bylo dohodnuto stažení vojsk z JNA ze Slovinska, zároveň se předpokládalo zastavení bojů, stažení armády zpět do kasáren, odstranění barikád na komunikacích, deaktivizace jednotek TO a propuštění zajatců. Ve druhém dodatku deklarace byly specifikovány podmínky pro příjezd civilních pozorovatelů z

⁹⁵ Podle: RUDOLF, Davorin: c. d., s. 233–234.

⁹⁶ LIBAL, Michael: *Limits of Persuasion: Germany and the Yugoslav Crisis, 1991–1992*. Westport, CT 1997, s. 18.

⁹⁷ Chorvatsky Brijuni, nazývané také „Titovy ostrovy“, jedná se o souostroví v Jaderském moři u Istrijského poloostrova, v době komunistického režimu sloužilo jako soukromá rezidence jugoslávského prezidenta Josipa Broze Tita.

⁹⁸ Zajednička deklaracija o mirovnom rješavanju jugoslavenske krize (sa aneksima), Brioni, 7. jul 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 515, s. 484–487.

ES, kteří měli dohlížet na dodržování příměří. Vyslání mezinárodních pozorovatelů do Jugoslávie pak potvrdila i KBSE na svém zasedání 8. srpna. Mezinárodní společenství chápalo vyslání pozorovatelů jako způsob konkrétní pomoci ze své strany při hledání mírového řešení sporu. Slovinsko spolu s Chorvatskem se zavázaly k tříměsíčnímu moratoriu, během kterého bylo suspendováno prohlášení nezávislosti a přerušen proces jejich osamostatňování. Zároveň měla také probíhat jednání o nové podobě Jugoslávie. ES si nyní představovala, že by se jihoslovanské soustátí mohlo změnit v konfederaci, o jejímž vzniku ještě před rokem, když s podobným návrhem přišli Chorvaté a Slovinci, nechtěla ani slyšet. Dne 9. července přijal Evropský parlament rezoluci o Jugoslávii, ve které odsoudil jednostranné akty secese. Evropské společenství bylo v době podpisu Brionské deklarace ještě stále v otázce zachování jednotné Jugoslávie optimistické, i když připouštělo, že bude nutné stávající systém v SFRJ reorganizovat. O to se v půlce července pokoušela ještě i chorvatská vláda, když Svazovému předsednictvu SFRJ předložila *Plán na řešení jugoslávské státní krize*, který navrhoval přetvoření Jugoslávie v moderní svaz samostatných suverénních států. Výbuch násilí v Chorvatsku koncem července však otřásl optimismem Evropského společenství a ukončil i pokusy o dohodu jugoslávských států.

2.2. Začátek války v Chorvatsku a postoj ES

Zatímco ze Slovinska se jugoslávská armáda koncem července 1991 skutečně stáhla a válka tam skončila, čímž Srbsko de facto rezignovalo na udržení Slovinska ve federaci, v Chorvatsku ve stejném období naopak boje propukly v plné síle. Tuđmanův požadavek, aby se JNA stáhla i z Chorvatska byl ES smeten se stolu a ani mezinárodní společenství nevyjádřilo Chorvatsku podporu a nedalo nijak najevo, že nedovolí další ozbrojené boje. Srbové se tak mohli po ztrátě Slovinska začít soustředit na nový cíl – vybudování Velkého Srbska náhradou za Jugoslávii. JNA podporovala četnické oddíly,⁹⁹ které přišly většinou ze

⁹⁹ Výraz „četnik“ má v srbstině a chorvatštině hned několik významů: označoval člena vojensko-politické organizace založené roku 1903 s cílem osvobození srbských a makedonských oblastí z moci Osmanské říše, v meziválečném období se jako četníci označovali členové nacionalisticko-pravicové polovojenské organizace, která působila v královské Jugoslávii. Za druhé světové války se pak zejména na srbském území a v Bosně zformovaly oddíly bojovníků věrných monarchii, nejčastěji bývalých důstojníků jugoslávské armády, kteří pod vedením plukovníka Dragoljuba (Draže) Mihailoviće bojovaly proti německým a italským okupantům a také proti chorvatskému ustašovskému státu. Dopustily se však mnoha excesů na muslimském a chorvatském obyvatelstvu v Bosně a Hercegovině a Chorvatsku a prosazovaly velkosrbskou myšlenku. Jako oficiální hnutí odporu se během druhé světové války nakonec prosadilo anacionální komunistické partyzánské hnutí pod vedením Josipa Broze Tita. Počátkem devadesátých let 20. století se jako četníci začali označovat příslušníci paravojenských jednotek pod vlivem Srbské radikální strany. Také oni mají na svědomí vyhánění a masové vraždy civilního obyvatelstva v Chorvatsku i v Bosně. Podle: ANIĆ, Vladimir: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb 2003.

Srbska a Černé Hory a operovaly v srbských nebo národnostně smíšených oblastech Chorvatska, odkud se snažily vyhnat chorvatské obyvatelstvo. Poté nastupovala armáda s vysvětlením, že musí od sebe oddělit bojující strany, ve skutečnosti ale chtěla udržet pozice dobyté paravojenskými jednotkami. Chorvaté jim nebyli schopni vzdorovat nejen proto, že jim chyběl strategický plán a koordinace vojenských jednotek, JNA nemohli konkurovat ani co do výstroje a výzbroje. Problémem byl také nejasný postoj Tuđmana, který údajně tajně vyjednával s Miloševićem o rozdělení Bosny a Hercegoviny.

Německo už počátkem července začalo prostřednictvím svého ministra zahraničních věcí Genschera prosazovat uznání suverenity Slovinska a Chorvatska. Zpočátku chtěli zastánci osamostatnění těchto republik využít jejich mezinárodní uznání k vytvoření tlaku na Bělehrad a k tomu, aby jej odradili od dalších bojových akcí. Když bylo jasné, že JNA ozbrojené akce jen tak neukončí, trvali i nadále na uznání z toho důvodu, aby se mohla jugoslávská krize zinternacionalizovat a ohroženým republikám by tak bylo možné poskytnout vyšší stupeň ochrany podle mezinárodního práva.¹⁰⁰ Zároveň však Německo ani další příznivci Slovinska a Chorvatska (zejména Dánsko a Rakousko) nechtěli připustit žádné násilné změny stávajících jugoslávských hranic. Ostatní partneři v ES to však odmítali s odůvodněním, že by to vedlo jen k eskalaci konfliktu v zemi, ačkoliv sami připouštěli, že Srbsko plánuje anekční válku proti ostatním republikám.¹⁰¹ Dne 29. července se Evropská rada znovu zabývala situací v Jugoslávii. Nakonec se země ES dohodly na kompromisu v tom smyslu, že ES budou podporovat konfederativní Jugoslávii a požadovat stažení JNA. Pokud k tomu nedojde, uznají Chorvatsko a Slovinsko. Zároveň bylo dohodnuto zastavení ekonomické pomoci Jugoslávii, v případě pokračování bojů mělo dojít i k ekonomickým sankcím. Záhřeb počátkem srpna znovu navštívili ministři „trojky“. Jejich návštěva v chorvatských představitelích zanechala dojem, že vedoucí evropské země mají jen velmi špatné povědomí o složité situaci v Jugoslávii.

ES vyhlásilo počátkem srpna embargo na dovoz zbraní do celé Jugoslávie a pokoušelo se znovu dojednat příměří, což se samozřejmě nepodařilo. 14. srpna do krizových oblastí dorazily první skupiny pozorovatelů ES. Poté, co bylo 25. srpna zahájeno obléhání Vukovaru srbskými jednotkami, ES znovu začalo prostřednictvím Hanse van den Broeka, ministra zahraničí Nizozemí, jenž bylo předsednickou zemí, naléhat na jugoslávskou vládu, aby uspořádala mírovou konferenci. Zuřivý útok a následující dlouhodobé obléhání

¹⁰⁰ O možných důsledcích mezinárodního uznání Slovinska a Chorvatska srov. The EC recognition policy: origins and terms of reference. In: CAPLAN, Richard: *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge 2005, s. 15–48.

¹⁰¹ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: c. d., s. 944–945.

chorvatského města Vukovaru srbskými jednotkami velmi znepokojovalo Evropu a pomalu začínalo nahlodávat jistotu zastánců zachování celistvosti Jugoslávie, mezi nimi i Francie.¹⁰² Když bylo jasné, že etnické srážky jen tak neustanou, upřesnilo Evropské společenství 27. srpna na mimořádném zasedání své prohlášení o nedotknutelnosti hranic v další deklaraci o Jugoslávii, která požadovala ukončení bojů, rozmístění nestranných pozorovatelů a setkání všech stran konfliktu se zástupci ES na mírové konferenci. Zároveň deklarace obsahovala prohlášení, že vnitřní hranice jugoslávské federace jsou stejně nedotknutelné jako hranice vnější, což bylo zaměřeno proti Miloševićovi a proti separatistickým snahám chorvatských Srbů a že ES nepřizná žádné změny hranic provedené jinak než mírovou cestou a dohodou všech stran. V deklaraci bylo také konstatováno, že JNA očividně podporuje srbskou stranu a vyzývá Svazové předsednictvo, aby okamžitě ukončilo násilné operace armády, která je pod jeho velením. Jenomže svazové předsednictvo ovládané Srby už na to nemělo dostatek vlivu.

Dne 1. září byla pozorovatelská mise ES rozšířena i na území Chorvatska a v Bělehradě došlo za prostředkování Hanse van den Broeka k podpisu dohody o přerušení bojů, reálně ale válka pokračovala, útoky na Chorvatsko dokonce zesílily. O dva dny později ES potvrdila své stanovisko přijetím další deklarace o Jugoslávii. Francouzský ministr zahraničních věcí po dohodě se svým německým kolegou Genscherem také navrhl, aby byla vytvořena komise nezávislých odborníků, která by stav v Jugoslávii posoudila. Do čela této komise složené ze soudců ústavních soudů z různých členských zemí se postavil předseda francouzského ústavního soudu Robert Badinter, spolu s ním v ní pracoval například i příští německý prezident Roman Herzog. Badinterova arbitrážní komise poté pracovala v rámci Mezinárodní konference o Jugoslávii, které poskytovala stanoviska v otázkách, které příslušely arbitráži. Na počátku září o situaci v Jugoslávii jednala už potřetí také KBSE, která rovněž potvrdila, že žádné změny hranic, k nimž dojde násilím, nejsou akceptovatelné a zároveň vyzvala bojující strany, aby hledaly mírové řešení na základě zásad KBSE.

2.3. Mezinárodní konference o Jugoslávii

2.3.1. Jednání v Haagu

ES se nakonec samo chopilo iniciativy a 3. září ohlásilo v Haagu svolání mírové konference. Mírová konference o Jugoslávii, které se účastnili prezidenti jednotlivých jugoslávských republik, představitelé federální vlády i federálního předsednictva, zástupci ES a OSN, byla zahájena 7. září 1991 v Paláci míru v Haagu pod předsednictvím britského

¹⁰² Podle: CAPLAN, Richard: c. d., s. 19.

diplomata lorda Petera Carringtona.¹⁰³ Jednání konference směli sledovat a vyjednat si slyšení také zástupci jednotlivých národnostních společenství, jež se necítila dostatečně zastupovaná představiteli republiky, v níž žila. Chorvatsko na konferenci zastupovali prezident Franjo Tuđman, premiér Franjo Gregurić a ministr zahraničních věcí Zvonimir Šeparović. Vlastní jednání začala prvním plenárním zasedáním 12. září a konference s přestávkami pracovala až do 12. prosince 1991.

Jugoslávské federální předsednictvo, které už však mělo pouze minimální vliv, přijalo čtyři principy odsouhlasené také mírovou konferencí, podle kterých mělo dojít k reorganizaci státu. Byl to princip národů na sebeurčení, respektování demokraticky vyjádřené vůle jugoslávských národů a republik realizovat svůj status v souladu s vlastními specifickými a reálnými zájmy, respektování principu rovnoprávnosti všech občanů Jugoslávie a odsouzení vnucování cizí vůle a použití síly a jako poslední princip legitimacy, který předpokládá právní ukotvení politických dohod a zajištění legálního postupu jejich provádění.¹⁰⁴ Slovinci a Chorvaté požadovali uznání samostatnosti, zatímco Srbové byli ochotni ukončit boje pouze pokud jim Chorvaté postoupí svá území obývaná Srby, která zabírala více než třetinu celkové územní rozlohy Chorvatska, což bylo pro Chorvaty samozřejmě nepřijatelné.¹⁰⁵ Milošević požadoval po ES, aby republikové hranice v rámci Jugoslávie uznala pouze jako administrativní. Právo národů na sebeurčení se snažil vztáhnout na Srby žijící mimo vlastní Srbsko, kteří podle něj měli dostat potvrzeno právo připojit se k vlastnímu Srbsku. Lze tedy říci, že všechny strany očekávaly od konference, že potvrdí jejich stanoviska.

Už po několika prvních setkáních bylo jasné, že myšlenka zachování jednoty Jugoslávie je neproveditelná, ale ES nechtělo proces mezinárodního uznání Slovinska a Chorvatska uspěchat.¹⁰⁶ Evropský parlament vydal 11. září rezoluci, v níž prohlásil, že paravojenské jednotky i JNA operují, aniž by byly pod kontrolou federální moci. Rezoluce také zdůraznila právo národů na sebeurčení a požadovala, aby se mírové konference mohli účastnit i legitimní zástupci demokraticky zvolených parlamentů v autonomních oblastech Kosovu a Vojvodině. O tři dny později se setkali v Benátkách ministři zahraničních věcí Německa a Itálie Genscher a de Michelis. Na tiskové konferenci požadovali stažení JNA z

¹⁰³ Oficiální dokumenty Konference o bývalé Jugoslávii týkající se Chorvatska in: RACHMARAN, B. G. (ed.): *The international Conference on the Former Yugoslavia. Official Papers*. Volume 1. Hague, London, Boston 1997.

¹⁰⁴ Podle: MESIĆ, Stjepan: *Kako je srušena Jugoslavija*. Zagreb 1994, s. 226.

¹⁰⁵ Aby Srbsko podpořilo své nároky na území v Chorvatsku a v Bosně i v očích mezinárodní veřejnosti, vydalo Ministerstvo informací Republiky Srbské sborník v angličtině, v němž několik srbských odborníků osvětlovalo údajné historické nároky na tyto oblasti. Srov. IVANOVIĆ, Stanoje (ed.): *The Creation and the Changes of the Internal Borders of Yugoslavia*. Belgrade 1991.

¹⁰⁶ Chorvatsku se britským prostřednictvím podařilo dosáhnout záruky, že bude uznáno spolu se Slovinskem.

Chorvatska a označili ji zodpovědnou za eskalaci násilí. Genscher také zopakoval,¹⁰⁷ že pokud budou jednání komplikována pokračujícím násilím, bude nejlepším řešením mezinárodní uznání, což vyvolalo prudkou reakci předsednické země ES Nizozemí, které se obávalo rozložení společné zahraniční politiky ES. Zároveň se Nizozemí obávalo, aby předčasně naztratilo důležitou kartu, kterou by mohlo Chorvatsko přimět k dodržování lidských práv a zejména práv národnostních menšin a jiných národů na svém území. Na druhou stranu by uznání znamenalo změnu vnitrostátního konfliktu v konflikt mezinárodní, v němž by akce JNA mohly být klasifikovány jako agrese vůči jinému suverénnímu státu a podle toho by se mohlo jednat na mezinárodní úrovni. Zdržování mezinárodního uznání mohlo vést podle názoru Německa k tomu, že Bělehrad to pochopí jako signál pro pokračování bojů a zesílení tlaku na republiky, které se chtěly odtrhnout.¹⁰⁸

Slobodan Milošević, Franjo Tuđman a vrchní velitel JNA Veljko Kadijević podepsali 17. září v Igalu za prostředkování lorda Carringtona dohodu o příměří, které se ale opět nerealizovalo. Střety pokračovaly a srbské ozbrojené síly kontrolovaly na 30% chorvatského území. Mezi evropskými diplomaty tak začala převládat myšlenka, že je nutné dostat JNA pryč z Chorvatska. Dne 19. září ale Rada ministrů zahraničních věcí ES odmítla návrh Francie a Německa na vyslání ozbrojených sil *Západoevropské unie* (ZEU) na srbsko-chorvatskou hranici,¹⁰⁹ kde měly oddělit bojující strany.¹¹⁰ Návrh zablokovala Velká Británie s podporou Dánska a Portugalska, které nesouhlasily s jakýmkoliv nasazením ozbrojených sil a požadovaly uvalení embarga na dovoz zbraní všem stranám konfliktu a prodloužení pozorovatelské mise. Ministři dále požadovali po Slovinsku a Chorvatsku, aby prodloužily moratorium na vyhlášení samostatnosti, dokud nebude nalezeno nějaké společné řešení. Tento názor sdílela i Rada bezpečnosti OSN, která na jeho podporu 25. září vyhlásila Rezolucí Rady bezpečnosti číslo 713 embargo na dovoz zbraní a vojenského vybavení do celé Jugoslávie,¹¹¹ což JNA, která byla dobře vyzbrojená a mohla bez dovozu zbraní vydržet měsíce, uvítala, protože se tak zastavil tok zbraní do Chorvatska a také do Bosny, která byla dalším potencionálním ohniskem národnostního konfliktu.¹¹² Naopak Chorvatsko bylo rozčarováno,

¹⁰⁷ Tento názor vyslovil už 7. září na zasedání Bundestagu. Viz dále.

¹⁰⁸ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 53.

¹⁰⁹ Na akci v rámci ZEU se měly spolupodílet také Polsko a Československo, čímž se měl potlačit argument Srbska, že Evropské společenství vede antislovanskou politiku. Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: *Erinnerungen*. Berlin 1995, s. 949.

¹¹⁰ Německé jednotky by se zahraniční mise účastnit nemohly, protože německá ústava to neumožňovala. Ke změně došlo až v roce 1993. Podle: RUDOLF, Davorin: *Rat koji nismo htjeli – Hrvatska 1991*. Zagreb 1999. s. 103.

¹¹¹ *Resolution 713* (1991) of 25 September 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

¹¹² KBSE, již momentálně předsedalo Německo, vyhlásila totéž embargo už 3. září.

podle mnohých mu tak Rada bezpečnosti upřela možnost účinně se bránit proti agresí. Proti uvalení embarga na všechny země bývalé Jugoslávie protestovalo Rakousko, ale marně. RB OSN také v rezoluci vyjádřila svou plnou podporu jednáním vedeným ES s podporou KBSE a apelovala na všechny strany konfliktu, aby se jej snažily řešit mírovou cestou, což bylo samozřejmě zbytečné. Své stanovisko k pokračujícímu rozpadu Jugoslávie formulovala také Rada Evropy, jejíž Parlamentní shromáždění 21. září 1991 prohlásila, že Chorvatsko a Slovinsko mají podle jugoslávské ústavy z roku 1974 právo na odtržení.

Dne 4. října bylo na schůzi konference o Jugoslávii za přítomnosti chorvatského i srbského prezidenta přijato rozhodnutí, že republiky, které projeví zájem, mají být postupně uznány, bez možnosti jednostranně měnit své dosavadní hranice. Tím byl definitivně zamítnut Miloševićův koncept „etnicky definovaných hranic“ a naopak byly republiky uznány jako legitimní konstitutivní jednotky jugoslávské federace. Dne 5. října Rada Evropy rozhodla o přerušení styků s federativní Jugoslávií. Srbský prezident Milošević později svůj souhlas s rozhodnutím ze 4. října odvolal.

2.3.2. Setkání ministrů zahraničních věcí v Haarzuilens

Ve dnech 5. a 6. října ministři zahraničních věcí ES na jednom ze svých pravidelných pololetních setkání, které se tentokrát odehrávalo pod nizozemským předsednictvím na zámku Haarzuilens, jednali znovu o situaci v Jugoslávii. Konstatovali, že ve federálním předsednictvu dominují Srbsko a Černá Hora, s předsednictvem tudíž není možné jednat jako se zástupcem celé Jugoslávie, a proto jej nadále neuznávají jako představitele Jugoslávie. Dále prohlásili, že JNA není neutrální disciplinovanou institucí, ale že se uchýlila k nepřiměřeným násilným opatřením. Nejdůležitějším výsledkem jednání v Haarzuilens byl fakt, že ES akceptovalo možnost politického řešení konfliktu v Jugoslávii prostřednictvím uznání samostatnosti jednotlivých republik, protože v souladu se závěry Mírové konference o Jugoslávii ES jako celek přiznalo právo na nezávislost těm jugoslávským republikám, které o to projeví zájem. Zároveň však zdůraznila, že nesmí dojít k násilným jednostranným změnám hranic a že musí být dodržována i práva národnostních menšin a národů žijící v jiných než svých národních republikách.¹¹³ Ministři také potvrdili sankce na viníky zodpovědné za násilí podle mezinárodního práva a také zbavení Jugoslávie přidruženého členství v ES a v OECD,¹¹⁴ zrušena byla také možnost získávat preference a úvěry od *Evropské banky pro obnovu a rozvoj* (EBRD), MMF a *Světové banky* (*World bank*, WB). Dne 10. října

¹¹³ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: c. d., s. 953.

¹¹⁴ OECD – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development).

perspektivu uznání jugoslávských republik schválila také KBSE, včetně velmocí SSSR a USA. Ve stejný den se také ministr van den Broek jako zástupce ES setkal s prezidenty Miloševićem a Tuđmanem a poté vydal tiskové prohlášení, že ES očekávají dokončení politických procesů nutných k uznání samostatnosti jednotlivých republik v horizontu měsíce, nejpozději dvou, ovšem pokud budou dodrženy stanovené podmínky.¹¹⁵

Mezitím opět v Chorvatsku zesílily boje, 7. října letectvo JNA dokonce bombardovalo samé centrum Záhřebu, sídlo prezidenta, vlády a parlamentu (Saboru) Bánské dvory, kde se nacházeli jak prezident Tuđman, tak i předseda federálního předsednictva Jugoslávie Mesić a federální premiér Marković, kteří se připravovali na další cestu do Haagu. RB OSN však i přesto neschválila návrh na vyslání mírových sil do Chorvatska, 8. října pouze pověřila bývalého státního sekretáře USA Cyruse Vance, aby odjel do Jugoslávie vyjednávat jako zvláštní vyslanec generálního tajemníka OSN Javierera Peréze de Cuéllar. Téhož dne také Rada Evropy přerušila styky se SFRJ. Srbské útoky na chorvatské území ještě zesílily a 18. listopadu padlo strategicky významné město Vukovar, obléhané od 25. srpna, do srbských rukou.¹¹⁶ Těžce ostřelován byl také Dubrovnik, město zapsané na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, ale to se JNA dobýt nepodařilo.¹¹⁷ Evropská veřejnost byla zhrozena krutostí bojů vedených v Chorvatsku a vytvářela čím dál větší tlak na své politické představitele a její sympatie vůči Chorvatsku narůstaly. Tuđmanova pozice při vyjednáváních však ani teď nebyla jednoduchá. Představitelé ES mu příliš nedůvěřovali, protože byla známá jeho jednání s Miloševićem z jara 1991 o možném rozdělení Bosny, doma v Chorvatsku mu měli za zlé, že na rozdíl od slovinských představitelů neprokázal hned v zárodku konfliktu dost rozhodnosti a neobsadil kasárna JNA na chorvatském území a tím JNA neznemožnil bojové akce.

2.4. Vyhlášení úplné nezávislosti Chorvatska

Den po vypršení tříměsíčního odkladu dohodnutého na jednáních na Brioni, tedy 8.

¹¹⁵ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: c. d., s. 954.

¹¹⁶ Po obsazení Vukovaru, původně města s asi 45 000 obyvateli, z nichž třetinu tvořili Srbové, došlo k masakru 260 chorvatských civilistů, zčásti raněných z vukovarské nemocnice, kteří byli zakopáni v masových hrobech, z nichž největší se nacházel v lokalitě Ovčara. Část civilistů byla také deportována do zajateckých táborů v Srbsku, zbytek byl převezen do Chorvatska. Celkové ztráty JNA během bitvy o Vukovar se odhadují na 5 000 až 8 000 mrtvých, *Chorvatská armáda (Hrvatska vojska, HV)* ztratila asi 2 500 vojáků a odhaduje se, že podobný byl i počet civilních obětí tříměsíčního obléhání města. Podle: GOLDSTEIN, Ivo: *Hrvatska povijest*. Zagreb 2003, s. 401.

¹¹⁷ Na útoku na Dubrovnik, jehož cílem bylo připojit město k Jugoslávii, se podílely velkou měrou také černohorské jednotky, což na dlouhou dobu poškodilo vztahy mezi Chorvatskem a Černou Horou. Dubrovnik se nenacházel v oblasti obydlené Srby, čímž velení JNA potvrdilo, že jeho prohlášení o tom, že akcí v Chorvatsku chce chránit místní srbskou menšinu, nejsou pravdivá.

října 1991, zopakovali Slovinci a Chorvaté vyhlášení své nezávislosti. Chorvatský sabor vydal *Rozhodnutí republiky Chorvatsko o přerušení státoprávních vztahů s dosavadní SFRJ*.¹¹⁸ Chorvatsko svůj krok zdůvodnilo tím, že v době odkladu, kdy měla podle Brionské deklarace probíhat jednání, byly zesíleny agresivní vojenské akce „tzv. JNA a srbských teroristů, na města i vesnice, že jsou bezohledně ničeny nemocnice, školy, kostely, kulturní památky i jiné civilní objekty, což vyvrcholilo dokonce útokem a bombardováním historického centra Záhřebu, přičemž byly poškozeny i budovy rezidence prezidenta republiky, vlády i Chorvatského saboru v době zasedání, s pokusem o atentát na prezidenta republiky.“¹¹⁹ O dva dny později se Hans van den Broek setkal v Haagu s Miloševićem, Tuđmanem a Kadijevičem. Na jednání byly znovu přijaty dohody ze 4. října a ES také požadovalo, aby se JNA nejpozději do třiceti dnů stáhla z Chorvatska. To Milošević s Kadijevičem kategoricky odmítli a prohlásili, že JNA musí zůstat v oblastech Chorvatska se srbským obyvatelstvem, aby jej mohla chránit. Na tiskové konferenci potom van den Broek prohlásil, že ES bude s jugoslávskými představiteli jednat o politických otázkách a poté, maximálně za dva měsíce, mezinárodně uzná republiky, které o to projeví zájem.

2.4.1. Stanovisko Mírové konference o Jugoslávii

Na druhém plenárním zasedání mírové konference v Ženevě 18. října pak van den Broek a lord Carrington představili „*Carringtonův plán*“ všeobecné úmluvy o řešení krize (*Arrangement for General Settlement*),¹²⁰ který rezignoval na udržení jednotné jugoslávské federace a připustil možnost uznání republik, které o to projeví zájem. Zároveň připustil možnost svobodného sdružování těchto republik. Hranice měly zůstat stávající republikové, změny by byly možné pouze po vzájemné dohodě. Úmluva hovořila také o dodržování základních principů v oblasti lidských práv a práv národnostních menšin, kterým měla být poskytnuta autonomie v oblastech, kde tvoří většinu, dále o ekonomických vztazích, které měly být založeny na principech tržního hospodářství a čtvrtá část úmluvy se zabývala institucemi. Úmluvu podepsali všichni přítomní prezidenti jugoslávských republik kromě Miloševiče, který prohlásil, že by to znamenalo odepřít právo chorvatských Srbů na autonomii.¹²¹ Další verze úmluvy pak lord Carrington předložil 24. a 30. října a konečnou

¹¹⁸ Odluka Republike Hrvatske o raskidu državnopravnih veza sa dosadašnjom SFRJ, Zagreb, 8. oktobar 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 517, s. 489–490.

¹¹⁹ STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 517, s. 489.

¹²⁰ Aranžmani za opšte rešenje (I), Hag, 18. oktobar 1991., Aranžmani za opšte rešenje Jugoslavenske države (II), Hag, 24. oktobar 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 520, s. 494–508.

¹²¹ Dne 18. října 1991 mělo také být v Haagu mezi předsednictvem SFRJ a prezidentem Chorvatska Tuđmanem podepsáno další z řady příměří. Předsednictvo, v němž mezitím byli zcela eliminováni představitelé Chorvatska, Slovinska a Bosny a Hercegoviny a moc převzal srbský blok složený ze zástupců Srbska, Černé Hory, Vojvodiny a Kosova, však jednání opustilo.

verzi 4. listopadu 1991. Druhá verze obsahovala ještě bližší specifikaci dodržování lidských práv a práv národnostních menšin a požadavek na obnovení všech práv jugoslávských autonomních oblastí s odkazem na stav před rokem 1990.¹²² Na dodržování všech těchto bodů měla dohlížet mezinárodní pozorovací mise. První návrh odmítlo Srbsko s odůvodněním, že porušuje jugoslávský ústavní pořádek a ruší Jugoslávii. Milošević požadoval, aby mezinárodněprávní otázky řešila arbitrážní komise, která by mimo jiné odpověděla na otázku, jestli je nositelem práva na sebeurčení národ nebo federální jednotka. Prohlásil také, že ještě než dojde k řešení chorvatsko-srbského sporu, musí být upraven status srbské menšiny v Chorvatsku.¹²³ Druhý návrh odmítlo nejen Srbsko, ale pod jeho nátlakem i Černá Hora. Dne 27. října ministři zahraničních věcí ES oficiálně odsoudili pokračující útoky JNA na chorvatská města a 28. října Rada ministrů vydala ultimátum, v němž se říká, že nespolupracující republiky (tedy Srbsko a Černá Hora) budou vystaveny restrikcím ze strany ES a jejich členských zemí. O dva dny později, 30. října, pak Srbsko a Černá Hora vydaly prohlášení, v němž požadovaly zachování kontinuity jugoslávské federace pro ty její členy, kteří se nechtěli odštěpit.

Dne 8. listopadu se v Římě konala pravidelná konference předsedů vlád a ministrů zahraničních věcí zemí NATO. Americká diplomacie se zde snažila odradit Německo od prosazování myšlenky na co nejrychlejší uznání Slovinska a Chorvatska.¹²⁴ Zároveň NATO vydalo deklaraci, v níž uvedlo, že JNA pokračuje v útocích na chorvatská města, aniž by k tomu byla jakkoliv vyprovokována, ať už porušením uzavřeného příměří nebo nutností chránit srbské enklávy nebo kasárny JNA.¹²⁵ Spolu s jednáním NATO jednali v Římě i ministři ES o sankcích na účastníky konfliktu. Zejména Francie, Velká Británie a Řecko se domnívaly, že sankce by měly postihnout všechny účastníky konfliktu. Dne 15. listopadu vstoupila v platnost opatření vztahující se na celé území bývalé Jugoslávie, která byla přijata na mimořádné konferenci Rady v Římě o týden dříve (8. listopadu) a která zahrnovala zrušení Dohody o obchodní a hospodářské o spolupráci,¹²⁶ vyloučení ze systému všeobecných výhod, z programu PHARE, dále omezení vývozu textilu.¹²⁷ Římská deklarace byla

¹²² Jednalo se o Kosovo a Vojvodinu, které patřily k Srbsku a jimž byla v roce 1990 na návrh Slobodana Miloševiče výrazně omezena jejich autonomie. Albánské většině v Kosovu a maďarské menšině ve Vojvodině měla být zajištěna stejná práva jako Srbům v Chorvatsku.

¹²³ Podle: ARAH, Metka: *Europska unija – vizija političkog udruživanja*. Ljubljana 1995, s. 337.

¹²⁴ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 71.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Dohoda byla rozhodnutím Rady definitivně zrušena 25. listopadu 1991. *Council Decision 91/602/EEC of 25 November 1991 denouncing the Cooperation Agreement between EEC and Socialistic Federative Republic of Yugoslavia*. OJ L 325/23, s. 27. 11. 1991.

¹²⁷ Již o den dříve, 14. listopadu, oznámilo ESVO do Bělehradu, že také ono zahajuje diskriminační opatření vůči Jugoslávii a suspenduje Bergenskou dohodu. Postupně se k embargu připojily i další státy – USA, Japonsko, Kanada, Austrálie a Nový Zéland.

posledním dokumentem ES, který hovořil o Jugoslávii jako o celku, napříště už se mělo mluvit jen o jednotlivých republikách. Etnické čistky, masakry civilního obyvatelstva a další excesy páchané zejména srbskými jednotkami vedly k tomu, že Srbsko a jím ovládaná JNA byly označeny za viníka války.¹²⁸ Následovaly hospodářské sankce na Srbsko a také Černou Horu, které zahrnovaly i ropné embargo. Dne 14. listopadu oznámilo vedení ESVO, že suspenduje dohodu se SFRJ z roku 1983.

2.4.2. Stanovisko OSN

V polovině listopadu navštívil Jugoslávii lord Carrington a krátce po něm i zvláštní velvyslanec OSN Cyrus Vance. Po návratu prohlásili, že všechny strany souhlasí s rozmístěním mírových sil, spory jsou o tom, kde budou rozmístěny – Chorvati je chtěli na hranicích, Srbové trvali na rozmístění v problematických oblastech. Na 23. listopadu 1991 svolal Cyrus Vance do Ženevy schůzku, které se účastnili prezidenti Milošević, Tuđman, jugoslávský ministr obrany a předseda Mírové konference o Jugoslávii lord Carrington. Podařilo se uzavřít další příměří, podle nějž měla JNA opustit Chorvatsko a měla přestat blokáda kasáren. JNA sice začala Chorvatsko opouštět, ale Srbové se nadále pokoušeli ovládnout tolik území Slavonie a Krajiny, kolik bude možné. Všechny strany konfliktu na této schůzce také vyjádřily souhlas s rozmístěním mírových sil OSN a podepsaly dohodu. Souhlasili i Srbové, kteří původně odmítali jakékoliv mezinárodní prostředkování a práci pozorovatelů všemožně komplikovali. Nyní se jim přítomnost „modrých přileb“ naopak hodila, protože by se tak „zmrazil“ současný stav, kdy ovládali třetinu chorvatského území a oni by mohli své jednotky přesunout do Bosny, jejíž parlament vyhlásil 15. října svrchovanost, což vyvolalo odpor tamních Srbů. Bosenský prezident Alija Izetbegović tehdy žádal o preventivní rozmístění jednotek OSN na území Bosny a Hercegoviny, ale Cyrus Vance na to nepřistoupil. Dne 27. listopadu přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci číslo 721¹²⁹ o vyslání mírových sil UNPROFOR do Chorvatska.¹³⁰ Ve stejný den, 27. listopadu, vystoupil spolkový kancléř Helmut Kohl v německém parlamentu s prohlášením, že hodlá Slovinsko a Chorvatsko uznat do Vánoc roku 1991, což je o dva týdny později, než vyprší

¹²⁸ Srbové vyhnali z obsazených oblastí v Chorvatsku podle Mezinárodního výboru Červeného kříže na 500 000 Chorvatů. Zároveň především ve velkých chorvatských městech docházelo k perzekucím srbského obyvatelstva (propouštění z práce, bombové útoky apod.), a proto odsud odešlo už na začátku války několik desítek tisíc Srbů. Po úspěšných protiofenzívách chorvatské armády následovalo vypalování srbských vesnic, podobně jako předtím srbské oddíly ničily chorvatská sídla.

¹²⁹ *Resolution 721* (1991) of 27 November 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/60/IMG/NR059660.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

¹³⁰ UNPROFOR – *United Nations Protection Force (Ochranné síly spojených národů)*. Bližší k jejich působení v Chorvatsku srov. *The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia*. Reference Paper, Revision 4 – July 1995. New York 1995.

termín, který stanovil Hans van den Broek v prohlášení z 10. října. Chorvatská vláda žádala, aby byly mírové síly rozmístěny podél chorvatsko-srbské hranice, aby se tak oddělily strany konfliktu, ale Rada bezpečnosti rozhodla, že jednotky budou rozmístěny v okupovaných oblastech.

Rada bezpečnosti OSN schválila 15. prosince 1991 *Vanceův plán* (*The Vance plan*),¹³¹ který předpokládal odblokování kasáren JNA a odchod jejich jednotek z Chorvatska a zároveň přijala rezoluci číslo 724 o vyslání skupiny vojenského personálu, který by připravil podmínky pro příchod ozbrojených sil OSN a jejich rozmístění v okupovaných oblastech. Rezoluce také oznamovala vytvoření výboru, který měl dohlížet na dodržování embarga na dovoz zbraní do Jugoslávie a měl zhodnotit výsledky, ke kterým toto embargo vedlo.¹³² Kromě vojáků plán předpokládal také rozmístění civilních policejních pozorovatelů, kteří měli dohlížet na dodržování lidských práv. Součástí Vanceova plánu bylo také provedení demilitarizace v oblastech kontrolovaných jednotkami OSN, která se však důkladně nikdy neuskutečnila. Chorvatský prezident Tuđman na Vanceův plán definitivně přistoupil 2. ledna 1992, protože přijetí plánu bylo jednou z podmínek pro mezinárodní přiznání chorvatského státu. Dne 8. ledna 1992 byla přijata rezoluce RB číslo 727, podle níž mělo být do Jugoslávie vysláno 50 důstojníků, kteří by dohlíželi na dodržování příměří uzavřeného v Sarajevu 2. ledna 1992 a připravili podmínky pro vyslání kontingentu.¹³³ Ochranné síly Spojených národů UNPROFOR byly rezolucí RB OSN číslo 743 zřízeny až 21. února 1992, protože dříve pro to v Chorvatsku nebyly vytvořeny dostatečné podmínky,¹³⁴ a následně byly v počtu 14 000 od 8. března 1992 rozmístěny ve třech oblastech v Chorvatsku, které Vanceův plán přesně specifikoval.¹³⁵ Prvním velitelem sil UNPROFOR v Chorvatsku se stal indický generál Satish Nambiar. Mandát jednotek měl vypršet za rok.¹³⁶

¹³¹ Text Vanceova plánu in: RACHMARAN, B. G. (ed.): *The international Conference on the Former Yugoslavia. Official Papers*. Volume 1. Hague, London, Boston 1997, s. 447–456.

¹³² *Resolution 724* (1991) of 15 December 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/86/IMG/NR001086.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

¹³³ *Resolution 727* (1992) of 8 January 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/86/IMG/NR001086.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

¹³⁴ *Resolution 743* (1992) of 21 February (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

¹³⁵ Jednalo se o oblasti ve východní Slavonii (Beli Manastir, Osijek, Vukovar, Vinkovci), západní Slavonii (Grubišno Polje, Daruvar, Pakrac, Nova Gradiška, Novska) a celou oblast Krajiny.

¹³⁶ O působení jednotek UNPROFOR v Chorvatsku blíže: *The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia*. Reference Paper, Revision 4 – July 1995. New York 1995, s. 8–10.

2.5. Mezinárodní uznání Slovinska a Chorvatska

Prvním signálem, že mezinárodní uznání Slovinska a Chorvatska je blízko bylo zasedání středoevropského uskupení zvaného Hexagonála v Římě 1. prosince 1991. Kromě členských zemí, jimiž byly Itálie, Československo, Maďarsko, Rakousko, Polsko a Jugoslávie, se jednání jako pozorovatelské země účastnily i Slovinsko a Chorvatsko. Dne 2. prosince pak vydalo ES *Deklaraci o pozitivních opatřeních*, která fakticky obnovovala preference, které byly Jugoslávii dříve plošně zrušené, a to pro Slovinsko, Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu a Makedonii.¹³⁷ Tím jim bylo například umožněno znovu se podílet na programu PHARE a dalších výhodách. Dne 7. prosince předložila Badinterova komise Evropskému společenství svůj posudek,¹³⁸ v němž konstatovala, že Socialistická federativní republika Jugoslávie se nachází v procesu rozpadu a je na jednotlivých republikách, aby řešily problémy plynoucí z odtržení od federace v rámci platných mezinárodních právních norem, se zvláštním ohledem na lidská práva.¹³⁹ Posudek se zabýval také otázkou nástupnických států, u nichž uvedl, že pokud budou mít zájem, mohou se znovu sloučit ve státy s demokratickými institucemi. I přes tlak ze strany ES Srbsko nadále trvalo na svém stanovisku odmítajícím nezávislost Chorvatska, až Německo s podporou Itálie a Dánska vydalo 9. prosince prohlášení, že mezinárodně uzná Slovinsko a Chorvatsko, pokud Bělehrad do tří dnů nepřistoupí na dohodu. O den později Německo upřesnilo, že jej podporují také nečlenské země Švédsko, Rakousko a Maďarsko.

2.5.1. Postoj Německa k otázce uznání Slovinska a Chorvatska

Německo bylo nejhlasitějším zastáncem mezinárodního uznání Slovinska a Chorvatska. Důvody, které německou vládu vedly k podpoře suverenity Slovinska a Chorvatska (byť ještě do pozdního jara 1991 podporovalo jednotu Jugoslávie), byly různorodé.¹⁴⁰ Jednak to bylo potvrzení práva národů na sebeurčení, které Němci od začátku konfliktu podporovali, protože podle stejného práva se teprve nedávno sami sjednotili do

¹³⁷ Pro Černou Horu byly preference obnoveny k 10. lednu 1992.

¹³⁸ Mišljenja Arbitražne (Badinterove) komisije Konferencije o Jugoslaviji (1991 – 1992). In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 528, s. 537–554.

¹³⁹ Zhodnocení závěrů Badinterovy komise srov.: RADAN, Peter: Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commission. *Melbourne University Law Review* 2000, 3. (on-line). Dostupné z: (<http://www.austlii.edu.au/au/journals/MULR/2000/3.html>), (cit. 19. 2. 2009)

¹⁴⁰ Blíže o postoji Německa k jugoslávské krizi srov. LIBAL, Michael: *Limits of Persuasion: Germany and the Yugoslav Crisis, 1991–1992*. Westport, CT 1997.; ZIPFEL, Tomáš: Německo a uznání suverenity Slovinska a Chorvatska. *Mezinárodní vztahy* 1996, s. 54 – 62.; MELČÍČ, Dunja: Njemačke diskusije o ratu 1991.–1992. Jedna skica. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 159–176.; Genscherova uloga u međunarodnome priznanju Hrvatske. In: SANADER, Ivo: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 97–101.

jednotného státu. Navíc se rýsovaly možnosti hospodářského vlivu v této oblasti, který se zde Německo mělo i v dřívějších dobách. Právě určité historické vazby, které na chorvatské a slovinské země měly sousední Německo, Rakousko a Maďarsko, tedy jejich nejbližší sousedé, kteří s nimi navíc po dlouhou dobu byli součástí rakousko-uherské monarchie, sehrály také svou úlohu. Koneckonců i Rakousko, zejména díky ministrovi zahraničí Aloisu Mockovi stejně jako Německo velmi podporovalo Chorvatsko. Jistý vliv mohla mít také početná chorvatská diaspora v Německu, v květnu 1991 demonstrovaly v Mnichově tisíce chorvatských „gastarbeiterů“ za uznání jejich domoviny, pravdou ovšem je, že Srbů tehdy v Německu žilo ještě více a obyčejní Němci mezi nimi obvykle ani nerozlišovali, vnímali je prostě jako „Jugoslávce“. Nezanedbatelnou roli sehrála v celém procesu také média, která vytvářela obraz o situaci v Jugoslávii. Zejména vlivný *Frankfurter Allgemeine Zeitung* psal pozitivně o Chorvatech.¹⁴¹ Německo si dokonce za svou podporu vyjadřovanou Chorvatsku mezi srbskými politiky vysloužilo přezdívku „Čtvrtá říše“ („*Četvrti Reich*“), která odkazovala na patronaci Německa nad NDH v době druhé světové války.¹⁴²

Velmi důležitou roli sehrála vnitřní politická situace a rostoucí hospodářsko-sociální krize ve východním Německu. V létě 1991, kdy v Chorvatsku konflikt vypukl naplno, navíc vzrostl tlak německého veřejného mínění, které bylo šokováno krutými boji odehrávajícími se v místech, která mnozí z nich znali ze svých dovolených. Německo se stalo také cílem největšího počtu chorvatských uprchlíků.

Ministr zahraničních věcí Hans-Dietrich Genscher varoval už březnu 1991 své kolegy ze zemí ES, že Srbsko vykazuje nedostatek demokracie, například když bránilo chorvatskému kandidátovi Mesićovi ujmout se funkce ve federálním předsednictvu, a zároveň pronesl výzvu, aby odsoudila jakékoliv případné použití síly.¹⁴³ Přesto ještě na setkání Tuđmana s Genscherem a Kohlem 18. července 1991 se oba nejvyšší němečtí představitelé ostentativně vyhnuli otázce uznání Slovinska a Chorvatska, pouze znovu zopakovali, že vystoupí proti jakémukoliv použití síly.¹⁴⁴ Dne 4. září kancléř Kohl a ministr Genscher na zasedání parlamentu prohlásili, že pokud nebude v Jugoslávii možný mírový dialog mezi národy, bude Německo podporovat právo na sebeurčení a mezinárodně uzná ty národy, které už dále nechtějí žít v rámci jednotné Jugoslávie. Podle M. Libala, který byl jako vedoucí odboru ministerstva zahraničí pro Jugoslávii jednáním přítomen, Genscher varoval JNA slovy: „Každý výstřel z vašich děl a tanků přibližuje hodinu uznání. Už nebudeme nadále jenom

¹⁴¹ Podle: ZIPFEL, Tomáš: c. d.

¹⁴² Podle: ŽUNEC, Ozren: c. d.

¹⁴³ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 6.

¹⁴⁴ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 25.

přihlížet.“¹⁴⁵

Německá vláda se snažila upevnit svou domácí pozici pošramocenou přijetím *Maastrichtské smlouvy o Evropské unii*, kterou mnozí interpretovali jako částečnou ztrátu národní suverenity. Navíc ES se právě neprojevavala jako instituce schopná rychle a efektivně řešit zahraničněpolitické problémy, což probouzelo pochybnosti o výhodnosti, nebo dokonce o reálnosti, politického sjednocení Dvanáctky. Kabinet kancléře Helmuta Kohla se proto snažil prezentovat v očích domácí veřejnosti jako vláda velmoci, která si umí prosadit své požadavky i na evropské úrovni. Mezinárodní uznání Slovinska a Chorvatska navíc už od konce června podporovaly všechny velké politické strany. Dne 14. listopadu CDU, SPD, FDP a Zelení společně publikovali prohlášení podporující politiku spolkové vlády vedoucí k uznání jugoslávských republik. „*Německé vedení těmto tlakům jednoduše nemohlo odolat, pro Kohla a Genschera by to znamenalo politickou sebevraždu, kdyby je ignorovali.*“¹⁴⁶ Proto také Němci sotva vzniklou Evropskou unii postavili před hotovou věc, když kancléř Kohl v Bundestagu 27. listopadu oznámil, že Slovinsko s Chorvatskem hodlá Německo uznat ještě do Vánoc roku 1991, i kdyby s tím zbytek ES nesouhlasil (očekávala však, že se k němu připojí i další členské země). O den později anoncovala i Itálie, že je ochotná uznat tyto dvě republiky do konce roku a 3. prosince totéž prohlásily Belgie a Dánsko. Dne 4. prosince přijal Chorvatský sabor ústavní zákon o postavení menšin, kterým se zajišťoval zákonný podklad pro speciálním postavení menšin v Chorvatsku, obzvláště samozřejmě menšiny srbské.¹⁴⁷ Poté v Bonnu 5. prosince přijal Kohl Tuđmana, aby se dohodli na politických předpokladech uznání. Proti tomuto stanovisku vzápětí vystoupily Francie, Velká Británie i USA. Společně prosazovaly v Radě bezpečnosti OSN přijetí rezoluce o zásahu „modrých přileb“ v Jugoslávii.

2.5.2. Deklarace ES o Jugoslávii

Dne 16. prosince se v Bruselu setkali ministři zahraničních věcí dvanáctky zemí budoucí Evropské unie, aby si ujasnili svá stanoviska ohledně jugoslávské krize. Nizozemci spolu s Brity, Španěly, Francouzi a Řeky byli proti uznání, naopak Němci, podporovaní Italy, Belgičany a Dány, byli pro a znovu zdůraznili připravenost přistoupit k uznání i bez ostatních států Unie ještě do Vánoc. Zároveň upozorňovali, že hrozí, že odložení uznání suverenity

¹⁴⁵ Podle: LIBAL, Michael: c. d., s. 45.

¹⁴⁶ Podle: CAPLAN, Richard: c. d., s. 45–46.

¹⁴⁷ Jednalo se o Ústavní zákon o lidských právech a svobodách a o právech etnických a národnostních společenství nebo menšin v Republice Chorvatsko. Zákon zajišťoval kulturní autonomii všem příslušníkům národnostních menšin v Chorvatsku a v občinách, kde příslušníci národnostní menšiny tvořili nadpoloviční většinu všeho obyvatelstva, jim zaručoval zvláštní statut otázce místní samosprávy. Menšinám bylo také zaručeno právo zvolit si své zástupce v chorvatském parlamentu a vládě. Srov. Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 105/1991, 4. 12. 1991.

Slovinska a Chorvatska, a tím pádem internacionalizace krize, by mohlo opět povzbudit Srbsko k zesílení bojů.¹⁴⁸ Stanovisko Itálie se v krátké době otočilo o sto osmdesát stupňů z původního naprostého odmítání uznání secesionistických republik až k jeho prosazování. Italský ministr zahraničí de Michelis připoměl, že Srbsko neprojevalo žádnou vůli k jednání a že pouze těží z nerozhodnosti Dvanáctky, což nevytváří dobrý obraz právě vznikající EU. Navíc veřejné mínění v celé Evropě bylo pobouřeno akcemi Srbů, ať už se jednalo o masové vraždění ve Vukovaru nebo bombardování Dubrovníku. Italské veřejné mínění citlivě reagovalo na ničení měst na jaderském pobřeží, která z velké části vybudovali kdysi Benátčané a z nichž některá ještě v období mezi dvěma světovými válkami patřila k Itálii.

Dne 16. prosince vydalo ES na základě společného návrhu Francie a Německa také *Deklaraci o kritériích pro přiznávání nových států ve východní Evropě a Sovětském svazu*,¹⁴⁹ v níž zopakovalo již několikrát vyslovené požadavky, mimo jiné respektování lidských práv a práv národnostních menšin podle Charty OSN, Závěrečného aktu z Helsinek a Pařížské charty KBSE, neporušitelnost hranic a nemožnost je změnit jinou než mírovou cestou, dodržování mezinárodních úmluv o odzbrojování a nešíření nukleárních zbraní, dodržování právních závazků vyplývajících ze smluv uzavřených předchozími státy, řešení sporů dohodou, popřípadě arbitráží tam, kde je to nutné. Tyto obecné požadavky musely splnit také jugoslávské republiky, které chtěly žádat o mezinárodní uznání.

Nakonec tedy bylo po složitých jednáních 16. prosince rozhodnuto a v další *Deklaraci o Jugoslávii* zakotveno,¹⁵⁰ že EU uzná s platností od 15. ledna 1992 všechny jugoslávské republiky, které o to do 23. prosince požádají. Republiky musely splňovat specifické podmínky týkající se zejména respektování lidských práv, ochrany národnostních menšin, dodržování demokratických principů, potvrzení platnosti stávajících hranic a mezinárodních smluv uzavřených bývalou Jugoslávií, dále, že budou respektovat rozhodnutí Mírové konference o Jugoslávii a také rezoluce RB týkající se situace v Jugoslávii. Každá jugoslávská republika žádající o uznání se měla také zavázat, že přijme ústavní a politické garance, že nebudou uplatňovat žádné teritoriální nároky vůči sousedním ani jiným státům a že nepovedou proti jiným zemím žádnou nepřátelskou propagandu.¹⁵¹ Své žádosti v termínu odeslaly Slovinsko, Chorvatsko, Makedonie a Bosna a Hercegovina. Srbsko a Černá Hora o

¹⁴⁸ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: c. d., s. 961.

¹⁴⁹ Deklaracija Evropske zajednice o kriterijumima za proznavanje novih država u istočnoj Evropi i Sovjetskom savezu, Brisel, 17. decembar 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 522, s. 523–525.

¹⁵⁰ Deklaracija Evropske zajednice o Jugoslaviji, Brisel, 17. decembar 1991. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 523, s. 525–526.

¹⁵¹ Poslední dva body byly zaměřeny na ochranu územní integrity Bosny a Hercegoviny, kde sice zatím nevypukl otevřený konflikt, ale napětí mezi národnostmi neustále narůstalo a hrozilo, že si BaH budou chtít mezi se rozdělit Srbsko a Chorvatsko.

uznání nežádaly s odůvodněním, že je mezinárodně přiznal už Berlínský kongres v roce 1878.¹⁵²

2.5.3. *Mezinárodní uznání Chorvatska a Slovinska*

Žádosti republik posuzovala arbitrážní komise složená z předsedů pěti ústavních soudů zemí EU v čele s Francouzem Robertem Badinterem. Bruselská dohoda ovšem neuváděla, jaký bude postup v případě, že podmínky pro uznání žadatelskou zemí splněny nebudou. To byl případ Chorvatska, u nějž bylo zřejmé, že nesplňuje podmínku náležité ochrany menšinových práv. I přesto, anebo spíše právě proto, jej německá vláda spolu se Slovinskem mezinárodně uznala už 19. prosince 1991. Přiznání bylo formálně potvrzeno německým prezidentem Richardem von Weizsäckerem 23. prosince a téhož dne bylo publikováno. Německo tak své zbývající partnery v ES postavilo před hotovou věc.¹⁵³ Nehrozilo tak, že země ES uznání opět posunou a snaha německé diplomacie přijde vniveč a v německé společnosti začnou narůstat antipatie vůči sotva vzniklé Evropské unii. Předsednictvo SFRJ 18. prosince podobné jednání odmítlo a požádalo OSN o pomoc při zachování celistvosti Jugoslávie. O den později zareagovali také chorvatští Srbové, kteří vyhlásili Republiku Srbská Krajina, o jejíž mezinárodní uznání chtěli také usilovat, protože nechtěli zůstat součástí samostané Chorvatské republiky.

Ve zprávě předložené 11. ledna 1992 Badinterova komise konstatovala, že pro uznání jsou způsobilé Slovinsko a Makedonie, Chorvatsku doporučila doplnit do své ústavy klauzuli o ochraně srbské menšiny, tak aby byla ochrana národnostních menšich v Chorvatsku v souladu se zněním čtvrtého návrhu všeobecné úmluvy o řešení krize přijaté Mírovou konferencí o Jugoslávii 4. listopadu 1991 (*tzv. Carringtonův plán*), zejména v otázce speciálního statutu srbské menšiny. V Bosně a Hercegovině komise uznání samostatnosti podmínila konáním referenda pod mezinárodním dohledem. Požadavek Bělehradu na právo chorvatských a bosenských Srbů jako konstitutivního národa SFRJ na sebeurčení byl zamítnut, zároveň jim ale komise přiznávala právo na přiznání jejich identity a všech práv a svobod národnostních menšin podle mezinárodního práva. Dosavadní administrativní hranice mezi jugoslávskými republikami byly uznány jako mezinárodní s odůvodněním, že žádná okolnost

¹⁵² Některé státy uznaly Slovinsko a Chorvatsko ještě předtím než tak učinilo ES. Například Litva 30. července 1991, Ukrajina 11. prosince 1991, Lotyšsko 14. prosince 1991, Německo, Švédsko a Island 19. prosince 1991, Estonsko 31. prosince 1991, Vatikán 13. ledna 1992 a San Marino 14. ledna 1992. Data uznání Chorvatska jednotlivými státy a ustavení diplomatických vztahů srov. na webu Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací RH. Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=1335>), (cit. 17. 3. 2009).

¹⁵³ Zároveň ale Německo dodalo, že toto rozhodnutí nevstoupí v praxi před 15. lednem 1992, tedy datem, které zvolilo celé ES v *Deklaraci o Jugoslávii* z 16. prosince 1991.

nemůže vést k jednostranné změně hranic, pokud se na této změně obě strany svodobně nedohodnou. Komise se v tomto bodě částečně řídila článkem pět první části Ústavy SRFJ z roku 1974.¹⁵⁴

Závěry Badinterovy komise však nakonec nebyly rozhodující, koneckonců nebyly ani závazné pro jednotlivé státy. Dne 15. ledna 1992 rozhodli ministři zahraničních věcí zemí EU o uznání Slovinska a Chorvatska, které slíbilo, že bude respektovat lidská práva i práva menšin. Uznání Makedonieablokovalo Řecko¹⁵⁵ a také v případě Bosny a Hercegoviny bylo rozhodnuto ještě vyčkat.¹⁵⁶ Slovinsko a Chorvatsko tak spolu s EU, Ukrajinou, pobaltskými republikami a Vatikánem vzápětí uznaly také další státy v Evropě i mimo ni.¹⁵⁷ Bulharsko kromě Slovinska a Chorvatska uznalo i Bosnu a Hercegovinu a Makedonii.¹⁵⁸ USA, Rusko a Čína uznaly Slovinsko, Chorvatsko a Bosnu a Hercegovinu v dubnu 1992.¹⁵⁹

Obavy, že mezinárodní uznání Slovinska a Chorvatska povede k nárůstu srbské agrese, se nepotvrdily. Právě naopak, srbský postup byl konečně zastaven a bylo uzavřeno příměří. Od začátku bojů do konce roku 1991 bylo mezi bojujícími stranami v Chorvatsku podepsáno celkem patnáct příměří, ale žádné z nich reálně netrvalo více než 24 hodin. Až 2. ledna 1992 bylo v Sarajevu za zprostředkování Cyruse Vance podepsáno příměří (s platností

¹⁵⁴ V tomto článku je napsáno: „*Teritorium Socialistické federativní republiky Jugoslávie je jednotné a sestává se z teritorií socialistických republik. Teritorium republiky se nemůže měnit bez souhlasu republiky – a teritorium autonomní oblasti – aniž by souhlasila autonomní oblast. Hranice Socialistické federativní republiky Jugoslávie se nemůže měnit bez souhlasu všech republik a autonomních oblastí. Hranice mezi republikami se může měnit pouze na základě jejich dohody, a pokud se jedná o hranici autonomní oblasti – pak na základě jejího souhlasu.*“

Podle: Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1974) (on-line). Dostupné z: ([http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijali%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijali%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974))), (cit. 9. 2. 2009). Výklad tohoto článku ústavy je poněkud problematický, protože z něj vyplývá, že Srbsko nemůže bez souhlasu Chorvatska požadovat změnu hranic a odstoupení části chorvatského území, na němž žijí etničtí Srbové, zároveň však Chorvatsko bez souhlasu Srbska (a zároveň všech ostatních republik) nemá právo měnit hranice SFRJ, tedy se odtrhnout.

¹⁵⁵ Řekové tvrdili, že Makedonie si nemůže přisvojovat toto historické jméno, které náleží jim a také vyjádřili obavy z iridenty v Egejské Makedonii. Později uznaly ostatní státy Makedonii pod názvem *Bývalá jugoslávská republika Makedonie (Former Yugoslavian Republic of Macedonia – FYROM)*.

¹⁵⁶ V Bosně a Hercegovině proběhlo 29. února 1992 referendum o samostatnosti, kterého se účastnilo 62% oprávněných voličů (v drtivé většině se jednalo o bosenské Chorvaty a Muslimy - Bosňáky, Srbové referendum bojkotovali), z nich se 99% vyjádřilo pro samostatnost. Bosna a Hercegovina byla mezinárodně uznána zeměmi ES 6. dubna 1992, o den později je uznaly i USA, ve stejné době v zemi naplno propukla válka mezi Srby, kteří si přáli, aby Bosna a Hercegovina zůstala součástí Jugoslávie a Chorvaty a Bosňáky, kteří chtěli samostatnost země. V roce 1993 mezi sebou začali bojovat i dosavadní spojenci – Chorvatí a Bosňáci. Válka trvala až do roku 1995, kdy ji ukončil Daytonský mír, a zahynulo v ní na 215 000 lidí, z nichž asi 160 000 tvořili Bosňáci, asi 30 000 Chorvatí a 28 000 Srbové. Blíže o tomto konfliktu srov. např. HLADKÝ, Ladislav: *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno 2005.

¹⁵⁷ Československá federální republika uznala Slovinsko a Chorvatsko 16. ledna 1992.

¹⁵⁸ Priznanje nezavisnosti Republike Makedonije od strane Republike Bugarske, Beograd, 16. januar 1992. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 529, s. 554–555.

¹⁵⁹ Izjava Predsjednika SAD o priznavanju bivših jugoslavenskih republika, Vašington, 7. april 1992. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 533, s. 567–568.

od následujícího dne), které až několik větších či menších střetů vydrželo tři a půl roku. Oblasti s převládajícím srbským obyvatelstvem byly předány pod správu OSN (jednotek UNPROFOR) jako tzv. zóny UNPA (*United Nations Protected Areas*), jak je vymezil Vanceův plán. Republika Srbská Krajina však stále nebyla reintegrována do chorvatského území. Přesto Slobodan Milošević prohlásil 9. ledna válku proti Chorvatsku za skončenou, k čemuž ho podle všeho přimělo i mezinárodní uznání Chorvatska, mnohem víc ho však motivoval Vanceův plán, který mu vyhovoval z toho důvodu, že zmrazil srbské územní zisky v Chorvatsku.¹⁶⁰ Miloševićovo jednání ocenilo i ES, když na francouzský podnět vydala Rada 18. února 1992 prohlášení, že si váží konstruktivního jednání Srbska a zváží další trvání sankcí vůči němu. Nicméně německý ministr zahraničí Genscher ve svých pamětech uvádí, že jemu osobně se okupace více než třetiny chorvatského území „*zdála všechno jen ne konstruktivní*“, ale nechtěl narušovat jednotu s Francií, a proto prohlášení podpořil.¹⁶¹ O několik dní později, 22. února, poslala Rada dopis prezidentu Tuđmanovi, v němž žádala další doplnění ústavního zákona o lidských právech a právech menšin.

Evropské společenství bohužel v době jugoslávské krize nebylo schopné prosazovat jednotnou politickou linii. Příčinou byla zejména rozdílnost názorů jednotlivých členů a také jisté podcenění situace ze strany ES, které si zpočátku nedokázalo představit, jak velký dosah by mohl konflikt v Jugoslávii mít. Ukázalo se, jak moc Evropskému společenství, které se právě transformovalo v Evropskou unii, schází účinná společná zahraniční a bezpečnostní politika, která by koordinovala jednotný postup. Chyběl také konstruktivní dialog s USA, které se v první fázi krize na Balkáně příliš neangažovaly. Role zprostředkovatele se tak musela ujmout OSN, která se však také nevyvarovala chyb. Nakonec muselo mezinárodní společenství přijmout nový reálný stav věcí na Balkáně a jemu přizpůsobit svoje jednání. Nerozhodnost mezinárodních společenství a neschopnost zaujmout jednoznačný postoj a účinná opatření vůči Srbsku bohužel vedla k několikaleté válce v Chorvatsku, tisícům obětí na lidských životech a obrovským hospodářským škodám. A to ještě zdaleka nebyl konec krize na Balkáně. Další série bojů měla zanedlouho vypuknout v Bosně s ještě ničivější silou.

¹⁶⁰ Podle: CAPLAN, Richard: c. d., s. 111.

¹⁶¹ Podle: GENSCHER, Hans-Dietrich: c. d., s. 963.

3. TUĐMANŮV REŽIM A JEHO ZAHRANIČNÍ POLITIKA

3.1. Mezinárodní postavení Chorvatska v letech 1992 – 1995

Skutečné mezinárodní vztahy s ostatními státy a mezinárodními organizacemi mohlo Chorvatsko začít realizovat až poté, co bylo mezinárodně uznáno jako suverénní stát, tedy po 15. lednu 1992. Jako oběť válečné agrese mělo poměrně silnou mezinárodní podporu, nadále zejména ze strany Německa a Rakouska, ale i Itálie, Dánska, Belgie, Vatikánu, Maďarska, zemí střední Evropy i států Pobaltí.¹⁶² Nakloněno Chorvatsku bylo i Slovinsko, přestože později se objevily určité spory týkající se zejména vymezení společné hranice.

Hlavními faktory, které ovlivňovaly chorvatskou domácí i zahraniční politiku v období od mezinárodního uznání do reintegrace okupovaných území v roce 1995 byla válka v Bosně a Hercegovině a postoj Chorvatska k Republice Srbská Krajina a realizace teritoriální celistvosti Chorvatska v hranicích, ve kterých bylo mezinárodně uznáno.

3.1.1. Chorvatsko a válka v Bosně a Hercegovině

Na mezinárodním poli Chorvatsko nejvíce poškodila politika vůči Bosně a Hercegovině, usilující o její rozdělení a realizaci sjednocení „chorvatského prostoru“, jak jej vnímaly některé nacionalistické kruhy v Chorvatsku včetně prezidenta Tuđmana, který snil o obnovení *Chorvatské bánoviny* z roku 1939.¹⁶³ Dokonce prohlašoval, že vytvoření Bosny bylo historickou chybou. Nepřipouštěl si přitom, že stejná klauzule Badinterovy komise, která hovořila o tom, že stávající hranice se nesmějí jednostranně a násilně měnit a která zajistila nedělitelnost Chorvatska, chránila zároveň i územní integritu Bosny a Hercegoviny. Prezident Tuđman obhajoval později svou politiku v Bosně a Hercegovině takto: „*Cíl chorvatské politiky byl zajistit existenci chorvatství v Bosně a Hercegovině a strategické zájmy chorvatského státu s ohledem na její geostrategické postavení. Cílem bylo zabránit srbskému imperialistickému plánu.*“¹⁶⁴ Mezinárodní společenství však trvalo na tom, že Chorvatsko se v žádném případě nesmí vměšovat do situace v BaH.

Rada ministrů EU v dubnu 1992 prohlásila, že vinu na situaci v Bosně nesou všechny

¹⁶² Podle: GRANIĆ, Mate: *Vanjski poslovi: iza kulisa politike*. Zagreb 2005, s. 46.

¹⁶³ Tento autonomní útvar byl vytvořen v srpnu 1939 tzv. *Dohodou Cvetković-Maček* uzavřenou mezi premiérem Království Jugoslávie Dragišou Cvetkovićem a vůdcem Chorvatské selské strany Vladimírem Mačkem. Chorvatská bánovina zahrnovala kromě dnešního Chorvatska ještě téměř celou Hercegovinu a některé oblasti v Bosně. Text dohody in: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c.d., br. 310, s. 427–429.

¹⁶⁴ Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedničkog vijeća Republike Hrvatske, održane u Predsjedničkim dvorima, 25. svibnja 1996. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 19.

strany, nejvíce však Bělehrad a jemu podřízená JNA. Vojenských akcí v BaH se však účastnilo i velké množství chorvatských dobrovolníků, ale i regulární armáda, ač to Záhřeb dlouho odmítal přiznat (počet chorvatských vojáků v Bosně se odhaduje na 20 000), proto už 22. dubna vydalo ES prohlášení, že vinu na krizi v Bosně nesou i chorvatské paravojenské jednotky.¹⁶⁵ Zároveň lord Carrington upozornil Miloševiče i Tuđmana, že pokud bude pokračovat jejich vměšování se do vnitřních záležitostí BaH, budou proti Srbsku a Chorvatsku uplatněny mezinárodní sankce. Dne 15. května 1992 požadovala Rada bezpečnosti OSN v rezoluci číslo 752 stažení JNA i chorvatské armády z Bosny,¹⁶⁶ okamžité zastavení bojů a jednání ve spolupráci s EU na mírové konferenci. Jen o týden později bylo ale Chorvatsko přijato za řádného člena OSN. Přesto však jeho mezinárodní situace nebyla příznivá, Záhřeb byl za politické i vojenské vměšování se do situace v Bosně kritizován zejména ze strany Německa, Rakouska nebo Vatikánu. Koncem května 1992 navíc vydala RB rezoluci číslo 757, v níž vyjádřila znepokojení na situaci v Chorvatsku, kde nebyla dodržována dohoda o zastavení palby a nadále docházelo k vyhánění civilního obyvatelstva. Prezident Tuđman byl přijímán jen v několika málo zemích (Turecko, Řecko, Rumunsko),

¹⁶⁵ ES se snažila dramatickou situaci v Bosně řešit, a proto prostřednictvím předsedy Mírové konference o Jugoslávii lorda Caringtona svolala v únoru 1992 zvláštní konferenci do Lisabonu. Tato konference však nic nevyřešila, protože model kantonálního uspořádání, který navrhovala, odmítly všechny tři strany sporu. Iniciativu znovu převzala OSN, která svolala ve dnech 26.–28. srpna 1992 Londýnskou konferenci, na níž se podíleli i ministři zahraničních věcí ES (srov. Londonské dokumenty i komentari. *Politická misao* XXIX, 1992, s. 164–181.). Opět bylo potvrzeno, že nebudou uznány žádné násilné změny hranic a zároveň bylo rozhodnuto o svolání nové Mezinárodní konference o bývalé Jugoslávii, do jejíhož čela ES navrhla lorda Davida Owena a OSN Cyruse Vance. Konference se poprvé sešla v Ženevě 30. září 1992. Dne 2. ledna 1993 předložila tzv. Vance-Owenův plán, kterým se BaH měla rozdělit na deset provincií (srov. Plan Vensa i Ovena: Izvještaj Generalnog sekretara o aktivnostima međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji: mirovni pregovori o Bosni a Hercegovini, Njujork, 26. mart 1993. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 550, s. 632 – 659.) Bojujícími stranami byl tento plán pochopen jako první fáze dělení Bosny a vedl k zintenzivnění bojů, k jeho přijetí nakonec nedošlo. Mezinárodní veřejnost stále častěji kritizovala neschopnost EU a OSN najít řešení krvavého konfliktu v Bosně. V roce 1993 se diplomacii USA (také pod hrozbou sankcí ze strany OSN) podařilo přesvědčit Chorvatsko, aby opustilo koncepci dělení BaH. Za amerického prostředkování byla 1. března 1994 podepsána preliminární úmluva mezi bosenskými Muslimy a Chorvaty, která definovala plánovanou Federaci BaH a připuštěla možnost vzniku konfederace mezi Federací BaH a Chorvatskem. Konečná tzv. Washingonská smlouva byla podepsána za přítomnosti představitelů USA, Ruska i EU 18. března (Srov. Ustavni sporazum o savezu republika Bosne i Hercegovine, Vašington, 18. mart 1994. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 554, s. 668–674.). Dne 25. března byla vytvořena kontaktní skupina, ve které byli přítomni představitelé USA, Ruska, Velké Británie, Francie a Německa. Tím se v řešení jugoslávské krize poněkud upozadila role EU a OSN. Kontaktní skupina předložila v létě 1994 plán, který předpokládal zachování BaH jako jednotného státu. Její území mělo být ale rozděleno mezi muslimsko-chorvatskou Federaci BaH a Republiku srbskou v poměru 51%:49%. Bosenská Srbové plán odmítli, protože v té době reálně ovládali asi 70% bosenského území. Koncem září následovala ekonomická blokáda Republiky Srbské.

¹⁶⁶ Podruhé vyzvala k odchodu chorvatské armády z Bosny rezoluce RB OSN číslo 787 z 16. listopadu 1992. *Resolution 752 (1992) of 15 May 1992* (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009). *Resolution 757 (1992) of 30 May 1992* (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009). *Resolution 787 (1992) of 16 November 1992* (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

ostatní státy ho odmítaly přijmout, protože pro ně byl jedním z aktérů konfliktu v Bosně a Hercegovině.

Navzdory *Smlouvě o přátelství a spolupráci*, kterou počátkem července 1992 podepsal Tuđman s bosensko-hercegovským prezidentem Alijou Izetbegovićem a která mimo jiné umožňovala rozmístění chorvatských vojenských jednotek v pohraniční zóně, se v roce 1993 rozhořely prudké boje i mezi Chorvaty a Muslimy v Bosně. V polovině května vyzval německý ministr zahraničních věcí Klaus Kinkel během své návštěvy Záhřebu prezidenta Tuđmana, aby chorvatská pravidelná armáda ukončila bojové akce proti Muslimům v jihozápadní Bosně, jinak Chorvatsko ztratí podporu Západu a Tuđman za ně bude hnán k zodpovědnosti, Tuđman tato obvinění odmítl. O několik dní později přijala RB OSN *Akční program realizace míru v Bosně a Hercegovině* a Chorvatsku pohrozila sankcemi, pokud nezastaví vojenské akce proti Muslimům. Akční program koncem května podpořila EU i NATO. Rada ministrů EU v červnu 1993 pohrozila Chorvatsku zavedením sankcí, počátkem července Chorvatsko kvůli konfliktu v BaH poprvé kritizoval rakouský ministr zahraničí Alois Mock a 22. července se přidalo varování ze strany USA, které během návštěvy Záhřebu zopakovala i stálá zástupkyně USA v OSN Madeleine Albrightová a opět pohrozila mezinárodními sankcemi v případě, že Chorvatsko nepřestane zasahovat do konfliktu v BaH.

Během roku 1993 pokračovala jednání o míru v Bosně a územním rozdělení budoucí federace mezi tři bosenské národy. Jednání však byla vleklá a složitá a boje mezitím pokračovaly. Počátkem února 1994 oznámil generální tajemník OSN Boutros Boutros-Ghali, že má důkazy o přítomnosti pravidelné armády Chorvatské republiky v Bosně a Hercegovině v počtu asi 5 000 mužů. Rada bezpečnosti 3. února odsoudila tuto vojenskou přítomnost Chorvatska v Bosně jako závažný nepřátelský akt proti jinému členovi OSN a vyzvala jej, aby tyto jednotky stáhlo, jinak mu budou hrozit sankce.¹⁶⁷ Záhřeb se však odvolával na chorvatsko-muslimskou dohodu ze srpna 1992, podle níž měl právo rozmístit jednotky na chorvatsko-bosenská hranice, a jednotky tedy neodvolal.

3.1.2. Postoj Chorvatska k Republice Srbská Krajina a vliv na mezinárodní obraz Chorvatska

Chorvatsko se v očích mezinárodní veřejnosti i politické scény změnilo z oběti v agresora. Po rozpuštění *Vlády národní jednoty*¹⁶⁸ v roce 1992 a po vypuknutí konfliktu v BaH

¹⁶⁷ Statement by the President, 3 February 1994. In: *The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia*. Reference Paper, Revision 4 – July 1995. New York 1995, s. 187–188.

¹⁶⁸ Vláda národní jednoty byla jmenována 2. srpna 1991 a zahrnovala členy několika stran – *Chorvatského demokratického společenství* (*Hrvatska demokratska zajednica*, HDZ), *Chorvatské sociálně-liberální strany* (*Hrvatska socijalno-liberalna stranka*, HSLS), *Chorvatské křesťansko-demokratické strany* (*Hrvatska kršćansko demokratska stranka*, HKDS), *Sociálně demokratické strany Chorvatska* (*Socijaldemokratska*

čím dál více opouštělo koncepci národnostního smíření a rozvoje demokratické společnosti. Zatímco pozice HDZ v domácí politice sílila, Chorvatsko na mezinárodním poli oslabovalo. Tolerance porušování humanitárního práva a válečných zločinů, proustašovských manifestací, nedostatečná ochrana lidských a menšinových práv srbského obyvatelstva na neokupovaných územích, manipulace médií, zneužívání moci a potlačování politického pluralismu, zasahování do událostí v BaH, zejména do chorvatsko-muslimského konfliktu, to vše stavělo Chorvatsko na mezinárodní scéně do špatného světla.

V samotném Chorvatsku se konflikt mezi Republikou Chorvatsko a vzbouřenými Srby dostal do stádia „ani válka ani mír“. Zároveň však neustále hrozilo, že v důsledku nějakého incidentu, ať už spontánního nebo důsledně naplánovaného, vypuknou nové boje. Během roku 1992 a 1993 dobyla chorvatská armáda několik strategicky významných bodů zejména v Dalmácii a Dalmatském Záhoří. Přestože zde byly rozmístěny jednotky UNPROFOR (ty však neměly mandát, aby těmto útokům mohly zabránit), došlo při některých těchto akcích k vypalování srbských vesnic a represáliím vůči civilnímu obyvatelstvu, což však vyvolalo pouze slabou reakci mezinárodní diplomacie v podobě několika rezolucí Rady bezpečnosti OSN.¹⁶⁹

Dne 8. května 1992 přijal Chorvatský sabor pod tlakem EU změny a doplňky ústavního zákona o lidských právech a svobodách a právech etnických a nacionálních

stranka Hrvatske, SDSH) a Strany demokratických změn (Stranka demokratskih promjena, SDP). Premiérem se v ní stal Franjo Gregurić. Vláda byla rozpuštěna v srpnu 1992.

¹⁶⁹ Rezoluce číslo 802 z 26. ledna 1993 požadovala okamžité zastavení útoků na jednotky UNPROFOR a žádala po Záhřebu, aby stáhl svá vojska z oblasti Krajiny po bojových akcích, které měly osvobodit maslenický most, letiště Zemunik u Zadru a hydroelektrárnu Peruća. Po krajinských Srbech chtěla, aby odevzdali těžké zbraně do rukou vojáků OSN. Další rezoluci číslo 807 protestující proti porušování příměří v zónách UNPA v Chorvatsku vydala RB OSN 19. února 1993. Napětí znovu eskalovalo v srpnu 1993, krajínští Srbové protestovali, že akce chorvatské armády jsou v rozporu s rezolucemi RB číslo 843 a 847, podle nichž se měla chorvatská armáda z těchto oblastí stáhnout, což záhřebské vládě potvrdil i generální tajemník OSN. Záhřeb ale odpověděl dalším obsazováním území v UNPA zónách, proti čemuž v polovině září ostře protestovala RB OSN. V říjnu 1993 byl rezolucí RB číslo 871 prodloužen mandát jednotek UNPROFOR na chorvatském území do 31. března 1994 a zároveň byla zřízena tři podřízená velitelství, pro Chorvatsko, Makedonii a BaH. V březnu 1994 bylo mezi Záhřebem a krajinskými Srby uzavřeno příměří. Rezolucí 981 z 31. března 1995 byla mise UNPROFOR v Chorvatsku změněna na misi UNCRO (*United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia*).
Resolution 802 (1993) of 26 January 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/049/10/IMG/N9304910.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).
Resolution 807 (1993) of 19 February 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/095/42/IMG/N9309542.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).
Resolution 843 (1993) of 18 June 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/360/94/IMG/N9336094.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).
Resolution 847 (1993) of 30 June 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/380/51/IMG/N9338051.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).
Resolution 871 (1993) of 4 October 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/538/39/PDF/N9353839.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).
Resolution 981 (1995) of 31 March 1995 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/094/09/PDF/N9509409.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

společenství a menšin v Chorvatsku.¹⁷⁰ Tyto doplňky předpokládaly vytvoření dvou autonomních srbských okresů Knin a Glina s 11 občinami, v nichž Srbové tvořili nadpoloviční většinu. Celkově se ale EU v otázce Chorvatska během války příliš neangažovala, hlavním mezinárodním činitelem, který zde uplatňoval svůj vliv byla OSN. Pod její správou se nacházely sporné oblasti a OSN také několika rezolucemi v průběhu let 1993–1994 znepokojeně reagovala na porušování příměří v UNPA zónách, ale ani přes pokračující boje a utrpení zejména civilního obyvatelstva jak srbské tak chorvatské národnosti, nebyl mandát jednotek UNPROFOR v Chorvatsku změněn. V září roku 1993 dokonce proti neefektivnímu působení sil UNPROFOR probíhaly protestní mítinky v mnoha chorvatských městech.

Po podepsání tzv. Washingtonské smlouvy 1. března 1994, která ukončovala nepřátelství mezi bosenskými Muslimy a Chorvaty a předpokládala vznik muslimsko-chorvatské federace v Bosně, se zlepšilo i mezinárodní postavení samotného Chorvatska. Na pořad jednání přišla reintegrace okupovaných chorvatských oblastí. V květnu 1994 obvinila chorvatská vláda prostřednictvím dopisu velvyslance při OSN Maria Nobila generálnímu tajemníkovi OSN Bělehrad z agrese a stále pokračující okupace části chorvatského území. Orgány Republiky Srbské Krajiny byly označeny za „srbské agenty“ a „okupační autority“. Dopis zároveň obviňoval z neúspěchu a neschopnosti zajistit bezpečnost v zónách UNPA i jednotky UNPROFOR. Chorvatská vláda, proto žádala, aby RB OSN na svém nadcházejícím valném shromáždění zvážila další trvání jejich mandátu. Prostřednictvím USA, Ruska, EU a OSN začalo vyjednávání mezi Záhřebem a Kninem. Výsledkem se na podzim 1994 stal tzv. Plán Z-4 (*Zagreb Four Talks*), jehož hlavními body byla suverenita a integrita Chorvatska, návrat všech uprchlíků do svých domovů, samospráva krajinských Srbů v oblastech, kde tvořili v roce 1991 většinu, návrat území západní Slavonie pod správu Záhřebu a plná reintegrace východní Slavonie, Baranje a západního Srijemu do chorvatského ústavního a právního řádu bez speciálního statutu (po přechodném období), krajinským Srbům byla nabídnuta široká autonomie. Plán zároveň otvíral možnost federálního nebo konfederálního uspořádání Chorvatska. Záhřebu se plán nelíbil, ale prezident Tuđman ho v lednu 1995 nakonec přijal jako základ pro další vyjednávání. Chorvatští Srbové ho na pokyn z Bělehradu nejprve zcela odmítli, v červenci 1995 na něj sice přistoupili, ale to už bylo pozdě.

¹⁷⁰ Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 27/1992, 8. 5. 1992.

3.2. Integrace Chorvatska do mezinárodních struktur v letech 1992–1995

3.2.1. Přijetí Chorvatska do KBSE a OSN

Prioritou chorvatské politiky po vzniku samostatného a mezinárodně uznaného chorvatského státu bylo zapojení do euroatlantských struktur, splnění tohoto cíle však nebylo jednoduché. Možnost integrace Chorvatska do EU samozřejmě oddálila válka a její následky, na vině však byla také klíčová osobnost tehdejší chorvatské domácí i zahraniční politiky – prezident Tuđman. Ten po mezinárodním uznání Chorvatska ještě více upevnil svou moc a upozadil politické síly usilující o demokratizaci a europeizaci společnosti. Spolu s ním si udržovala vliv vládnoucí HDZ a několik velmi vlivných osobností sdružených do *Vrchní státní rady (Vrhovno državno vijeće)*. V srpnu 1992 Franjo Tuđman obhájil v prezidentských volbách své křeslo a HDZ s přehledem vyhrála volby parlamentní (získala 42% hlasů). Fungování této „poloprezidentské soustavy moci“¹⁷¹ bylo netransparentní a nedostatečně demokratické.

Spojené státy americké s uznáním suverenity bývalých jugoslávských republik na rozdíl od Evropského společenství vyčkávaly. V březnu 1992 se z iniciativy amerického státního tajemníka Jamese Bakera uskutečnila schůzka s ministry zahraničních věcí zemí ES v rámci tzv. transkontinentální spolupráce, aby mohli konzultovat vzájemné názorové rozdíly. Výsledkem jednání byla *Deklarace USA-ES o uznávání jugoslávských republik*, která byla podepsána 10. března.¹⁷² Deklarace koordinovala postup ES a USA vůči Srbsku a Černé Hoře a znovu stanovovala podmínky pro uznávání nových států – hranice se nesmí měnit násilím, náležitá ochrana lidských a menšinových práv. USA se také zavázaly, že co nejrychleji zhodnotí otázku uznání Slovinska a Chorvatska. Záhy poté (7. dubna 1992) Spojené státy americké Chorvatsko, Slovinsko a Bosnu a Hercegovinu skutečně mezinárodně uznaly a přerušily hospodářské sankce vůči těmto zemím (kromě embarga na dovoz zbraní) a také Makedonii, která však zatím uznána nebyla.¹⁷³ Zároveň USA vyjádřily podporu mírové misi OSN a mírové konferenci ES.

Chorvatsko se postupně zapojovalo do různých mezinárodních organizací, protože to pro něj bylo politickou i hospodářskou nutností. Dne 24. března 1992 bylo Chorvatsko spolu se Slovinskem a Gruzii slavnostně přijato za plnoprávného člena KBSE. Přijetí do

¹⁷¹ ZENKO, Franjo: Zapadnoeuropska liberalna demokracija i Hrvatska. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 80.

¹⁷² Deklaracija SAD-EZ o priznavanju jugoslavenskih republika, Brisel, 10. mart 1992. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 532, s. 566–567.

¹⁷³ Izjava predsednika SAD o priznavanju bivših jugoslavenskih republika, Vašington, 7. april 1992. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 533, s. 567–568.

KBSE/OBSE mělo pro Chorvatsko velký význam, protože to byla organizace, která se zasloužila o internacionalizaci jugoslávské krize. V roce 1995 navštívila Chorvatsko delegace OBSE a Osobní zástupce úřadujícího předsedy. V listopadu 1995 se v Chorvatsku poprvé v souvislosti s postavením příslušníků národnostních menšin angažoval Vysoký komisař pro národnostní menšiny. Mise OBSE v Chorvatsku byla zřízena v dubnu 1996 a jejím úkolem bylo především monitorovat vznik a provádění zákonů týkajících se návratu uprchlíků.¹⁷⁴ Dále měla mise napomáhat při demokratizaci, obzvláště se zaměřila na ochranu lidských práv, práv národnostních menšin, právní stát a svobodu médií. Mise sídlila v Záhřebu, pobočky byly zřízeny také ve Vukovaru a Kninu. Mise také monitorovala průběh regionálních a komunálních voleb v dubnu 1997. Mise OBSE v Chorvatsku byla ukončena až koncem roku 2007, kdy OBSE shledala, že Chorvatsko učinilo dostatečný pokrok v procesu návratu uprchlíků a integrace národnostních menšin.¹⁷⁵ V Záhřebu však ještě zůstal menší úřad, aby kontroloval soudy s válečnými zločinci a dohlížel na další reintegraci uprchlíků.¹⁷⁶

Dne 4. května 1992 Chorvatsko také získalo status zvláštního hosta při Radě Evropy. Žádost o plnoprávné členství podalo 11. září téhož roku, ale přijato bylo až v roce 1996 (viz dále). Naopak do OSN bylo Chorvatsko přijato už 22. května 1992, což považovalo za veliký úspěch své zahraniční politiky.¹⁷⁷ Členstvím v OSN Chorvatsko dostalo „*potvrzení a záruku své samostanosti, suverenity a teritoriální integrity*“.¹⁷⁸ Nadále však bylo třeba pracovat na aplikaci zásad přijatých Haagskou mírovou konferencí a také závěrů Badinterovy arbitrážní komise. Mezinárodní struktury byly ochotné podporovat rozvoj chorvatské demokratické společnosti a právního státu, naopak nacionalistické tendence a vměšování se do situace v Bosně a Hercegovině vnímaly jako značně problematické.

3.2.2. *Vztahy s Evropskou unií*

V počátcích jugoslávské krize bylo Evropské společenství pro Chorvatsko spíše

¹⁷⁴ Srov. Rozhodnutí Stálé rady OBSE č. 112 z 18. dubna 1996. Decision No. 112. PC.DEC/112, 18 April 1996 (on-line). Dostupné z: (http://www.osce.org/documents/pc/1996/04/2150_en.pdf), (cit. 3. 5. 2009).

¹⁷⁵ *Decision No. 836. Establishment of an OSCE office in Zagreb.* PC.DEC/836, 21 December 2007 (on-line). Dostupné z: (http://www.osce.org/documents/pc/2007/12/29265_en.pdf), (cit. 3. 5. 2009).

¹⁷⁶ Bližší informace o spolupráci Chorvatska s OBSE na webu Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko: (<http://www.mvpei.hr>) nebo na oficiálních internetových stránkách Úřadu OBSE v Záhřebu: (<http://www.osce.org/zagreb/29458.html>), (cit. 3. 5. 2009).

¹⁷⁷ Na základě rezolucí přijatých RB 18. května, které doporučovaly jejich přijetí. Rezoluce číslo 753 z 18. května 1992 se týkala přijetí Chorvatska, číslo 754 Slovinska a 755 Bosny a Hercegoviny. *Resolution 753* (1992), 754 (1992), 755 (1992) of 18 May 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/12/IMG/NR001112.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Makedonie byla do OSN přijata pod názvem Bývalá jugoslávská republika Makedonie 8. dubna 1993 a Svazová republika Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora) až po pádu Miloševićova režimu 1. listopadu 2000.

¹⁷⁸ SANADER, Ivo: Hrvatska i Ujedinjeni narodi. O petoj obljetnici primanja Hrvatske u članstvo UN. *Forum* XXXVI, 1997, s. 658.

jakousi metaforou příslušnosti k Evropě, k jejímu civilizačnímu a kulturnímu okruhu, který měl Chorvatsku pomoci čelit velkosrbským ambicím. Podle průzkumu veřejného mínění provedeného v červnu roku 1991 zaujímalo pozitivní stanovisko k cílům a aktivitám Evropského společenství 78% obyvatelstva Chorvatska, pro vstup do ES se tehdy vyjádřilo 89% dotázaných. Podle stejného výzkumu se dokonce 51% obyvatel domnívalo, že vstup Chorvatska do ES je možný v horizontu pěti let.¹⁷⁹ Konkrétní plán integrace však tehdy ještě neexistoval. Válka tímto „idealismem“ do značné míry otřásla. V chorvatské společnosti se ve vztahu k ES/EU na podzim 1991 šířila frustrace zapříčiněná neschopností mezinárodních společenství účinně zabránit rozšíření ozbrojeného konfliktu. Tuto frustraci vystřídal na přelomu let 1991 a 1992 optimismus spojený s mezinárodním uznáním suverénního chorvatského státu. Nová vlna euroskepticismu se objevila po vypuknutí konfliktu v Bosně a Hercegovině, kdy Chorvatsko pro Evropu ztratilo status oběti a proměnilo se v agresora a podle toho s ním bylo i zacházeno. K rozvoji euroskepticismu v chorvatské společnosti i mezi politickými špičkami přispívala také (oprávněná) kritika ze strany EU zaměřená na nedostatečnou demokratizaci a ochranu lidských práv v Chorvatsku. Přesto ale podle výzkumů veřejného mínění zůstala i po válce většina chorvatského obyvatelstva prozápadně orientovaná (viz dále).

Jugoslávská krize však znamenala předěl i pro samotné ES/EU. Byla první velkou zkouškou proklamované společné zahraniční politiky, která však pro Společenství ani pro Jugoslávii samotnou nedopadla příliš úspěšně. Příčin tohoto neúspěchu bylo hned několik. Evropští představitelé neměli většinou dostatečný přehled o reálné situaci v Jugoslávii, o historickém, politickém a nacionálním pozadí krize. Také z toho důvodu se často názory jednotlivých členských států na její řešení lišily. Jednotlivé státy se také v rámci jugoslávské krize snažily hájit své zájmy a zájmy svých chráněnců z řad jednotlivých jugoslávských republik. A tak se stalo, že zatímco Německo se snažilo co nejvíce pomoci Lublani a Záhřebu, Řecko bylo jednoznačně nakloněno Bělehradu a naopak zcela odmítalo existenci samostatné Makedonie. Proti sobě se ocitly i Německo a Francie, tedy nejdůležitější opory integrace, a to zrovna v době, kdy ES procházelo díky podpisu Maastrichtské smlouvy významnými změnami.¹⁸⁰ Evropští politikové hned v začátku krize pochybili také tím, že se domnívali, že ji bude možné řešit pouze diplomaticky, bez použití vojenské síly (kterou ES tehdy ani nemělo). Zároveň si také zpočátku neuvědomovali, že ne všichni jugoslávští představitelé jsou

¹⁷⁹ Zdroj: SIROTIĆ, Sonja: *Povezivanje s Europskom zajednicom – stanovi stanovništva*. Zagreb 1992.

¹⁸⁰ *Smlouva o Evropské unii* byla podepsaná 7. února 1992 v nizozemském Maastrichtu, v platnost vstoupila 1. listopadu 1993. Srov. *Treaty on European Union*, OJ C 191, 29 July 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0001000001>), (cit. 8. 5. 2009).

ochotni diplomatické dohody a závazky z nich plynoucí plnit a respektovat.

Protože rozhodnutím Evropské rady z 25. listopadu 1991 byla jednostranně vypovězena *Smlouva o spolupráci mezi ES a SFRJ* z roku 1980, nemělo Chorvatsko jako nástupnický stát SFRJ po svém mezinárodním uznání institucionalizované vztahy s EU.¹⁸¹ Unie vůči němu vedla politiku „tichých sankcí“. Bránila rozvoji vzájemných vztahů, odkládala podpis dohody o spolupráci i začlenění Chorvatska do programu PHARE. Chorvatsko bylo do programu PHARE původně začleněno ještě v rámci Jugoslávie v roce 1990, krátce z něj čerpalo prostředky i po osamostatnění (pro rok 1992 bylo pro Chorvatsko vyčleněno v rámci programu PHARE 26 milionů ECU), ale v červenci 1992 bylo z programu suspendováno, což Evropský parlament znovu potvrdil i v únoru 1993. Důvodem bylo zejména vměšování se do dění v BaH a porušování příměří v UNPA zónách na svém území.

Jak už bylo uvedeno, vztahy Chorvatska s EU nebyly ani v době po mezinárodním uznání institucionalizovány. Přesto se EU a její členské státy významným způsobem podílely na obnově země a likvidaci škod způsobených válkou a to prostřednictvím humanitární pomoci. Podle údajů chorvatské vlády EU Chorvatsku celkem poskytla v letech 1991–1999 349 milionů eur, jednotlivé členské země poskytly bilaterálně v letech 1991–1997 1,165 miliardy eur. Dalších 511 milionů poskytla Evropská banka pro obnovu a rozvoj. Humanitární pomoc koordinoval *Úřad Evropského společenství pro humanitární pomoc (European Community Humanitarian Office, ECHO)*.¹⁸² Do roku 2000 jeho pomoc využilo na 750 000 uprchlíků, jimž byla zajištěna strava, hygienické potřeby, lékařská pomoc apod. V letech 1991–1999 bylo prostřednictvím ECHO v Chorvatsku rozděleno téměř 300 milionů euro.¹⁸³ Celkově poskytla EU Chorvatsku v letech 1991–1999 finanční pomoc v hodnotě téměř 350 milionů euro, což je sice značná částka, ale tvořila pouze 8% z celkové částky pomoci určené zemím jihovýchodní Evropy (Albánii, Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Makedonii, Srbsku, Černé Hoře a Kosovu).

EU zůstala také nejvýznamnějším obchodním partnerem Chorvatska. V roce 1993 směřovalo 53% chorvatského exportu v hodnotě více než dvě miliardy dolarů do EU a naopak z Unie pocházelo 48% chorvatského importu v hodnotě dvou a čtvrt miliardy dolarů, o rok později obě hodnoty ještě stouply – EU odčerpala 59% celkového chorvatského exportu a stejný podíl z celkového importu Chorvatska zaujímal i import z EU. Hodnota

¹⁸¹ Council decision No 91/602/EEC of 25 November 1991 denouncing the Cooperation agreement between EEC and Socialistic Federal Republic of Yugoslavia. OJ L 325/23, 27. 11. 1991.

¹⁸² Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning humanitarian aid. OJ L 163, 2. 7. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML>), (cit. 23. 4. 2009).

¹⁸³ Podle: *Euroscope*. Bilten Evropskog dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 50 – Dodatak, s. IX.

dovozu z EU do Chorvatska překročila v roce 1994 tři miliardy dolarů, podíl Chorvatska na celkovém importu EU byl však zanedbatelný, kolem půl procenta. Nejvýznamnějšími hospodářskými partnery v Unii zůstávaly i nadále Německo a Itálie.¹⁸⁴ Vzhledem k tomu, že mezi Chorvatskem a EU nebyly smluvně upravené vztahy, řešila vzájemné hospodářské vztahy Rada prostřednictvím unilaterálních rozhodnutí a direktiv, které vydávala od roku 1992 vždy počátkem roku.

3.2.3. *Intergrace do regionálních organizací*

Bylo jasné, že vstup Chorvatska do EU nebo dokonce jenom přidružené členství bude dlouhodobou záležitostí. Proto pro něj mělo velký význam i členství v různých regionálních organizacích, jejichž cílem většinou bylo spojit země, které před rokem 1989 patřily k různým blokům a pomoci jim tak v rozvoji a v procesu evropské integrace. Tyto regionální organizace měly sloužit jako určitý „předstupeň“ pro začleňování do EU.

Chorvatsko se i nadále účastnilo aktivit *Pracovního společenství Alpy-Jadran*, v němž bylo začleněno společně s regiony některých členských zemí EU. Podobného charakteru bylo i další regionální sdružení, *Pracovní společenství podunajských oblastí*, jehož členem se Chorvatsko stalo 16. května 1991.¹⁸⁵ Cílem tohoto společenství bylo prostřednictvím meziregionální spolupráce v podunajské oblasti podnítit rozvoj hospodářství, dopravy, turizmu, kultury, vědy, ochrany životního prostředí atd. O členství v další podunajské iniciativě, *Dunajské komisi*, která existovala už od roku 1948, projevil Chorvatsko zájem už v červnu 1992. Bylo to zrovna v době, kdy tato organizace procházela složitými institucionálními změnami, a proto formální žádost o členství byla podána až v listopadu 1997.¹⁸⁶

Dne 22. dubna 1992 získalo Chorvatsko status pozorovatele a 17. července téhož roku bylo na zasedání předsedů vlád členských zemí ve Vídni spolu s Bosnou a Hercegovinou a Slovinskem přijato za plnoprávného člena *Středoevropské iniciativy (Central European Initiative, SEI/CEI)*, která byla pokračovatelem *Hexagonály*.¹⁸⁷ Název Středoevropská

¹⁸⁴ Srov. KANDŽIJA, Vinko: Republika Hrvatska i europski integrativni procesi. *Zbornik radova – Sveučilište u Rijeci*, Ekonomski fakultet, XIV, 1996, s. 107–122.; JURLIN, Krešimir: Trgovina Hrvatske s Europskom unijom u razdoblju od 1992–1994.; *Euroscope*. Bilten Europskog informacijskog centra IV, 1995, br. 19-20, s. 1–2.; ČUČKOVIĆ, Nevenka – SIROTIĆ, Sonja: Preduvjeti za povezivanje s Europskom zajednicom – empirijska istraživanja. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 163–196.

¹⁸⁵ Pracovní společenství podunajských oblastí vzniklo 17. května 1990 a spojovalo regiony z Německa, Rakouska, Maďarska, Rumunska a Ukrajiny a dále Chorvatsko, Českou a Slovenskou republiku a Moldávii. Členství Srbska bylo kvůli agresí na Chorvatsko a Bosnu a Hercegovinu suspendováno v září 1992.

¹⁸⁶ Více informací o Dunajské komisi na (<http://www.danubecom-intern.org>), (cit. 3. 5. 2009).

¹⁸⁷ Členy SEI byly Itálie, Rakousko, Maďarsko, Chorvatsko, Slovinsko, Polsko, Česko, Slovensko, Ukrajina, Rumunsko, Albánie, Bulharsko, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Moldávie a Bělorusko. Bližší informace dostupné z: (<http://www.ceinet.org>), (cit. 3. 5. 2009).

iniciativa byl přijat na schůzce ministrů zahraničních věcí v Benátkách v listopadu 1991. SEI vznikla na rozdíl od pozdějších regionálních iniciativ (např. SECI – viz dále) z potřeby jejích členů a také z jejich vlastní iniciativy, ne prostřednictvím impulzu zvenčí. Ústředním výkonným orgánem SEI byl Odbor národních koordinátorů, který pravidelně projednával probíhající aktivity Iniciativy. Spolupráce probíhala na třech úrovních: politické, parlamentní a hospodářské. V předsednictví se země Iniciativy vždy v ročním intervalu střídaly. Výhodou SEI bylo, že spojovala země, které byly členy EU i ty, které o členství teprve usilovaly, země rozvinuté i země procházející transformací. Hospodářská spolupráce v rámci SEI fungovala na bilaterální úrovni v rámci 13 (později 16) stálých pracovních skupin, které pokrývaly oblast dopravy, telekomunikací, energetiky, ochrany životního prostředí, rozvoje malých a středních firem, turizmu atd.¹⁸⁸ V polovině roku 1995 vznikla také speciální ad hoc *Pracovní skupina pro obnovu Bosny a Hercegoviny a Chorvatska*. Některé projekty se realizovaly ve spolupráci s EU, ale SEI se snažila prohlubovat vztahy i s dalšími evropskými i mezinárodními organizacemi, například Radou Evropy, OBSE, OECD nebo OSN. Finančně ji podporovala EBRD, v jejímž sídle v Londýně měla SEI také sekretariát.

Přestože SEI nepatří mezi nejvýznamnější politické nebo hospodářské organizace v Evropě, pro Chorvatsko mělo členství v ní velký význam, protože mu chyběly oficiální institucionalizované vztahy jak s EU tak s NATO. Navíc v jejím rámci mohlo Chorvatsko rozvíjet diplomatické kontakty se střední Evropou, mezi jejíž státy se samo řadilo. Pro chorvatské hospodářství mělo význam i to, že Chorvatsko se v rámci SEI stalo koordinátorem pro cestovní ruch.

3.2.4. Zapojování Chorvatska do mezinárodních hospodářských organizací

Vzhledem k znepokojivému stavu hospodářství a velkým válečným škodám mělo pro Chorvatsko velký význam členství v mezinárodních hospodářských a ekonomických organizacích. Chorvatské hospodářství potřebovalo přístup na zahraniční trhy, které by mu nahradily trh ztracený osamostatněním se od bývalé Jugoslávie. Také bylo nutné přivést do země zahraniční investory, aby podpořili technologický rozvoj, zlepšení konkurenceschopnosti chorvatských výrobků a také vytvořili pracovní místa a pomohli tak snížit nezaměstnanost, jejíž vysoká míra Chorvatsko dlouhodobě trápila i v poválečném období (v roce 1997 bylo v Chorvatsku 276 000 nezaměstnaných, to znamená 17,5% práceschopného obyvatelstva,¹⁸⁹ a nezaměstnanost stále rostla).¹⁹⁰

¹⁸⁸ Srov. Staničić, Mladen: Hrvatska i Srednjoeuropska inicijativa. Slobodno poduzetništvo V, 1998, s. 115–119.

¹⁸⁹ Podle údajů Chorvatské národní banky (on-line). Dostupné z: (<http://www.hnb.hr/priopc/1998/hrv/hpr27798.htm?tsfsg=ceaf9008bd23571c2193994dc572e37d#1>), (cit. 26. 4. 2009).

¹⁹⁰ Srov. KALOĐERA, Dražen: Ekonomska situacija i predpostavke za ulazak Hrvatske u Europu. In: *Hrvatska i*

Rok po uznání nezávislosti, 15. ledna 1993, bylo Chorvatsko přijato za člena *Mezinárodního měnového fondu*,¹⁹¹ 24. března téhož roku se stalo i členem *Světové banky* a v dubnu *Evropské banky pro obnovu a rozvoj* (*European Bank for Reconstruction and Development*, EBRD).¹⁹² Tím se Chorvatsku otevřela možnost čerpání půjček na financování rozvoje soukromého sektoru, privatizace státních podniků, restrukturalizace průmyslového sektoru, vytváření infrastruktury pro přechod k tržnímu hospodářství, posilování finančních institucí apod. Zpočátku ale bylo nutné ve spolupráci s chorvatskou vládou řešit vyrovnaní státního rozpočtu, snížení inflace, budování infrastruktury, reformu finančního sektoru a další palčivé problémy chorvatské ekonomiky, které měl pokrýt *Vládní stabilizační program*. Zároveň Chorvatsko doufalo, že by mu EBRD mohla v budoucnu pomoci financovat rozvoj cestovního ruchu, který byl tradičně největším zdrojem deviz pro Chorvatsko, a dále sektoru soukromého bankovníctví nebo podporu malých a středních firem. V letech 1994–1996 poskytla EBRD Chorvatsku prostředky v hodnotě více než 250 milionů ECU, které byly využity na obnovení letecké i silniční dopravy, obnovu elektrické rozvodné sítě, sanaci bank atd. Celkově se pomoc EBRD zaměřila zejména na bankovníctví, zemědělství a obnovu zdrojů zničených válkou.

Od května 1993 mělo Chorvatsko status pozorovatele také v organizaci GATT.¹⁹³ V létě 1994 Chorvatsko doručilo Sekretariátu GATT Memorandum o zahraničním obchodu Chorvatska, které bylo prvním předpokladem k přijetí za plnoprávního člena. V dubnu 1996 začaly multilaterální přístupové rozhovory mezi Chorvatskem a *Světovou obchodní organizací* (*World Trade Organization*, WTO), která od 1. ledna 1995 nahradila GATT. Chorvatsko si od členství ve WTO slibovalo hospodářský růst, větší příliv zahraničních investic a usnadnění zahraničního obchodu. Navíc členství ve WTO bylo jednou z podmínek pro vstup do EU a také do CEFTA.¹⁹⁴

Chorvatská zahraniční politika se v prvních letech existence samostatného státu vyznačovala improvizovaností a častými omyly. Jedním z nich bylo odmítnutí účasti Chorvatska ve *Středoevropské zóně volného obchodu* (*Central European Free Trade Area*, CEFTA). Dohoda o CEFTA byla iniciována na setkání Československa, Maďarska a Polska v

europske integracije: međunarodna konferencija. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 97–100.

¹⁹¹ Zakon o prihvatanju članstva Republike Hrvatske u Međunarodnom monetarnom fondu i drugim međunarodnim finansijskim organizacijama na temelju sukcesije. *Narodne novine* 89/1992, 28. 12. 1992.

¹⁹² Zakon o prihvatanju članstva Republike Hrvatske u Evropskoj banci za obnovu i razvoj. *Narodne novine* 25/1993, 31.3.1993. Bližší informace o aktivitách EBRD v Chorvatsku dostupné z: (<http://www.ebrd.com/about/strategy/country/croatia/index.htm>), (cit. 3. 5. 2009).

¹⁹³ GATT – *General Agreement of Tariffs and Trades*, *Všeobecná dohoda o clech a obchodu*

¹⁹⁴ Bliže o vstupu Chorvatska do WTO srov. MIMICA, Neven: Republika Hrvatska i Svjetska trgovinska organizacija (WTO). In: *Hrvatska i Europska unija*. Ed. Ida Mahenić. Zagreb 2000, s. 118–124.

únoru 1991 ve Visegrádu. „Višehradské“ memorandum podepsaly koncem roku 1992 Česko, Slovensko, Polsko a Maďarsko.¹⁹⁵ Cílem byl rozvoj vzájemných vztahů, postupné odbourávání celních a kvantitativních omezení mezi členskými zeměmi a tím pádem později snažší integrace do struktur EU. Postupná liberalizace obchodu průmyslovými a zemědělskými výrobky měla být realizována ve třech etapách. Chorvatsku byla v počátcích CEFTA nabídnuta účast v této organizaci, ale jeho vedení se domnívalo, že země bude moci do evropských integrací vstoupit přímo, bez zastávky v podobě partnerství s ostatními středoevropskými zeměmi. Později sice změnilo názor, ale vzhledem k tomu, že mezitím byla pro členství v CEFTA stanovena pravidla, která nesplňovalo, muselo Chorvatsko čekat na přijetí až do roku 2002. Plnoprávným členem CEFTA se Chorvatsko stalo 1. března 2003. Slovensko se na rozdíl od Chorvatska zapojilo do CEFTA už v průběhu roku 1994 prostřednictvím bilaterálních dohod uzavřených s jednotlivými zeměmi.¹⁹⁶

3.3. Závěr války a obnovení územní integrity Chorvatska

3.3.1. Operace Blesk a Bouře a neúčinný protest OSN a EU

Předzvěstí konečné vojenské akce k obnovení územní integrity Chorvatské republiky bylo v lednu 1995 rozhodnutí prezidenta Tuđmana neprodloužit mandát jednotkám UNPROFOR (mandát měl vypršet 31. března toho roku).¹⁹⁷ Toto rozhodnutí vyvolalo nelibost mezinárodního společenství a tlak ze strany evropských států a Ruska, aby byl mandát prodloužen. Rozhodující však bylo stanovisko USA.¹⁹⁸ Státní tajemník Richard Holbrook dosáhl při své návštěvě Záhřebu toho, že mandát jednotek OSN byl prodloužen, ale s určitými modifikacemi a s pozměněným názvem UNCRO. S tichou podporou USA a pravděpodobně i spolu s americkými vojenskými poradci začal Tuđman připravovat operace Blesk a Bouře, které měly definitivně zlikvidovat Republiku Srbskou Krajinu.

Operace chorvatské armády a policie nazvaná *Blesk* (*Bljesak*) začala v západní Slavonii 30. dubna 1995 poté, co se o dva dny dříve odehrál incident na dálnici u města Nova Gradiška. Srbští vojáci tam měli ostřelovat projíždějící chorvatské automobily. Pravděpodobněji se ale jednalo o vyprovokovaný incident, který se měl stát záminkou k

¹⁹⁵ Central European Free Trade Agreement (on-line). Dostupné z: (<http://www.worldtradelaw.net/fta/agreements/cefta.pdf>), (cit. 14. 4. 2009).

¹⁹⁶ Blíže o organizaci CEFTA srov. PLCHOVÁ, Božena: *Středoevropská dohoda o volném obchodě – CEFTA*. Praha 2003.

¹⁹⁷ Deklaracija Zastupničkog doma Sabora Republike Hrvatske. *Narodne novine* 7/1995, 30. 1. 1995.

¹⁹⁸ Blíže o postoji Spojených států amerických k válce v Bosně a Hercegovině a závěrečné fázi války v Chorvatsku srov. LUKIĆ, Renéo: Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993.–1995.). *Časopis za suvremenu povijest* XXXVIII, 2006, s. 7–39.

zahájení útoku. Cílem akce bylo reintegrovat oblast západní Slavonie okupovanou od roku 1991. Celá operace trvala pouhých 36 hodin. Prezident Republiky Srbské Krajiny reagoval tím, že nechal 2. a 3. května ostřelovat Záhřeb a další chorvatská města, což vyvolalo silnou reakci u světové veřejnosti.

Brzy ráno 4. srpna 1995 zahájilo asi 150 000 chorvatských vojáků operaci *Bouře* (*Oluja*) na 630 km dlouhé frontě v oblasti Krajiny, kterou bránilo asi 40 000 Srbů. Už na druhý den padlo hlavní město RSK Knin. O další dva dny později byly zlikvidovány i poslední zbytky srbského odporu. Akci provázal útek více než 100 000 srbských civilistů, zejména do oblasti Banja Luky v Bosně.¹⁹⁹ Podle chorvatského Helsinského výboru zahynulo během akce více než 600 srbských civilistů, docházelo také k rabování a vypalování opuštěných srbských domů. Chorvatští představitelé civilní vlády i armády byli k těmto excesům tolerantní, ač byli viníci často známi a zadrženi. To opět vyvolalo velkou mezinárodní kritiku Chorvatska, Záhřeb byl ostře pokárán ze strany OSN a jeho prestiž v očích EU také povážlivě klesla. EU vyjádřila znepokojení nad situací a požadovala okamžité zastavení vojenských operací a dodržování mezinárodního humanitárního práva. Zároveň přistoupila k sankcím v podobě zastavení pomoci z programu PHARE a suspendování Dohody o obchodu a spolupráci (viz dále).²⁰⁰ Přesto chorvatská armáda pod velením generála Ante Gotoviny pokračovala i do Bosny s cílem osvobodit obklíčený Bihać.

3.3.2. Chorvatsko a program PHARE

V říjnu 1994 přijela do Záhřebu mise Evropské komise, která měla zhodnotit politickou situaci v Chorvatsku a zejména zjistit, jestli země náležitě dodržuje lidská práva, což byla jedna z podmínek pro znovuzapojení do programu PHARE. Závěry mise byly pozitivní a Komisi bylo doporučeno rozšířit program PHARE i na Chorvatsko.²⁰¹ V únoru 1995 v Záhřebu pobývala další mise Evropské komise pro program PHARE, jejíž členové vedli se zástupci chorvatské vlády technické rozhovory o zapojení Chorvatska do Programu. Mise měla zhodnotit pokrok, který chorvatsko učinilo v oblasti tržního hospodářství a demokratizace společnosti. Na konci jednání jednání s chorvatskou vládou bylo podepsáno společné memorandum, v němž byly stanoveny dlouhodobé i krátkodobé cíle, které by

¹⁹⁹ Zde došlo k další katastrofě, když příchozí srbští uprchlíci z Chorvatska vyhnali asi 20 000 místních Chorvatů a Bosňáků a usadili se v jejich obydlích. Mnozí z těchto vyhnaných odešli do Chorvatska, kde naopak obýdli domy uprchlých Srbů.

²⁰⁰ *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the resumption of hostilities in Croatia.* PESC/95/74, 4. 8. 1995 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/95/74&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=cs>), (cit. 23. 4. 2009).

²⁰¹ *The Commission puts a proposal before the Council to extend the Phare programme to include Croatia.* IP/94/1093, 23. 11. 1994 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/94/1093&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

Chorvatsko mělo splnit. Jednalo se především o posilování demokratických institucí a společnosti, reformu soudnictví apod. Na jaře 1995 doporučila Rada ministrů přijetí Chorvatska do programu PHARE a také doporučila Evropské komisi začít s Chorvatskem rozhovory o uzavření *Dohody o obchodu a spolupráci*. Chorvatsko to považovalo za důležitý krok směrem k evropským integracím.²⁰² Od 12. června 1995, kdy se tedy konečně realizovalo znovuzařazení do programu PHARE,²⁰³ mohlo Chorvatsko oficiálně čerpat jeho prostředky.²⁰⁴ Začalo se také jednat o podpisu Dohody o spolupráci podobné té, kterou ES uzavřela se Slovinskem v roce 1993. Očekávalo se, že dohoda by mohla být podepsána do konce roku 1995.²⁰⁵ Akce *Bouře* však tento nadějný vývoj zastavila. Dne 4. srpna 1995 Rada rozhodla zastavit realizaci PHARE a suspendovat Smlouvu o obchodu a spolupráci. Spolu se smlouvou byl suspendován také finální protokol, který obsahovala, a který sliboval Chorvatsku půjčku z Evropské investiční banky ve výši 230 milionů euro. Později byl program PHARE změněn na program pomoci pro kandidátské země střední a východní Evropy, a Chorvatsko tak ztratilo možnost se do něj zapojit. Prostředky z EU proto čerpalo především prostřednictvím humanitární pomoci.

3.3.3. *Daytonská a Erdutská mírová smlouva*

Na přelomu srpna a září 1995 proběhla nejrozsáhlejší vojenská operace v Evropě od druhé světové války. Přes tři sta letadel NATO bombardovalo pozice bosenských Srbů. Válka v Bosně a Hercegovině skončila podpisem *Daytonské mírové dohody* (*Daytonski mirovni sporazum*) ve státě Ohio v USA po složitém vyjednávání,²⁰⁶ které trvalo od 1. do 21. listopadu.²⁰⁷ Dne 21. listopadu 1995 ji parafovali Franjo Tuđman za chorvatskou delegaci, Alija Izetbegović za bosensko-hercegovskou a Slobodan Milošević za srbskou. Ke konečnému podpisu došlo v Paříži 14. prosince 1995.²⁰⁸

Pod vedením USA se také ještě přímo na chorvatském území odehrávalo vyjednávání

²⁰² Srov. *Euroscope*. Bilten Evropskoga dokumentacijskog centra IV, 1995, br. 18, s. 1.

²⁰³ *Council Regulation* (EC) No 1366/95 of 12 June 1995 amending Regulation (EEC) No 3906/89 in order to extend economic aid to Croatia. OJ L 133/1, 17. 6. 1995.

²⁰⁴ Program PHARE byl od roku 1994 změněn na předpřístupový program pomoci kandidátským zemím během jejich příprav na plnoprávné členství. Plně takto začal fungovat od roku 1997, kdy byla vybrána první skupina kandidátských zemí (tzv. lucemburská). Postupně přibýly ještě dva další programy pomoci kandidátským zemím – ISPA a SAPARD.

²⁰⁵ Srov. *Euroscope*. Bilten Evropskoga dokumentacijskog centra IV, 1995, br. 19–20, s. 10–11.

²⁰⁶ O průběhu vyjednávání podrobně pojednává ve svých pamětech jeden z přímých aktérů mírových rozhovorů Richard Holbrook. HOLBROOK, Richard: *To end a war*. New York 1998.

²⁰⁷ Daytonski sporazum i Opšti okvirni sporazum o miru u Bosni i Hercegovini, Dejton (Ohajo), 21. novembar i Pariz, 14. decembar 1995. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 557, s. 703–775.

²⁰⁸ Smlouva rozdělovala Bosnu na část pod kontrolou muslimsko-chorvatsko federace (51% území) a Republiky Srbské (49%). Bosna tedy byla jednotným státem tří národností sestávajícím se ze dvou entit. Do Bosny byla také povolána mírová mise IFOR.

o Východní Slavonii a Baraniji, posledních oblastech pod srbskou kontrolou. Tzv. *Erdutskou dohodou* (*Základní smlouva o mírové reintegraci východní Slavonie*) z 12. listopadu 1995. Rezolucí OSN číslo 1037 byla v lednu 1996 ve východní Slavonii ustanovena Přechodná správa OSN pro území Východní Slavonie (UNTAES),²⁰⁹ která trvala až do ledna 1998, kdy byla Východní Slavonie předána pod přímou správu Záhřebu. Dne 19. prosince 1997 odhlasovala Rada bezpečnosti OSN rezoluci číslo 1145, která ohlašovala odchod mise UNTAES z Chorvatska.²¹⁰ Dne 15. ledna 1998 pak byla Východní Slavonie včetně symbolického Vukovaru slavnostně předána z mezinárodní správy do chorvatských rukou. Záhřeb tak konečně ovládal celé své mezinárodně přiznané teritorium. Mírová reintegrace Východní Slavonie byla mezinárodním společenstvím přijata velmi pozitivně, Chorvatsko za ni pochválila i Evropská unie, která zároveň vyjádřila přání, aby byl obnoven multietnický charakter této oblasti. Zároveň však Unie uvedla, že bude i nadále pozorně sledovat události ve Východní Slavonii i v celém Chorvatsku.²¹¹

Chorvatsko bylo válkou těžce poškozeno, zahynulo v ní na 14 500 lidí, několik desítek tisíc bylo raněno a přes 1000 lidí je stále pohřešováno. Také hospodářské ztráty byly obrovské, těžce poškozen byl turizmus, který byl jedním z nejvýznamnějších zdrojů příjmů Chorvatska, zablokovány nebo zničeny byly významné dopravní tepny, strmě narostla nezaměstnanost, někde až na 40%.

3.4. Zahraniční politika Tuđmanova režimu v letech 1996–1998

3.4.1. Vztahy s Evropskou unií po uzavření Daytonského míru

Tuđman a jeho vedení mělo bezprostředně po reintegraci Krajiny a po ukončení války v Bosně triumfální pocit. Mezinárodní postavení země se velmi zlepšilo, ale i po uzavření mírových smluv se zejména USA, ale i EU, snažily na Chorvaty tláčit, aby dodržovali závazky z těchto smluv vyplývající, což v některých politických kruzích v Chorvatsku vyvolávalo značnou nespokojenost. Přesto i v poválečném období přetrvávaly v chorvatské společnosti spíše proevropské postoje. Podle výzkumu veřejného mínění provedeného v únoru 1996 se 64% chorvatských obyvatel domnívalo, že Chorvatsko by mělo okamžitě

²⁰⁹ *Resolution 1037* (1996) of 15 January 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/007/55/PDF/N9600755.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

²¹⁰ *Resolution 1145* (1997) of 19 December 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/375/35/PDF/N9737535.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

²¹¹ *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union concerning Eastern Slavonia (Croatia)*. PESC/97/11, 11. 2. 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/97/11&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

požádat o členství v EU, dalších 33% se domnívalo, že by se tak mělo stát v horizontu pěti až sedmi let a pouze 3% se domnívalo, že Chorvatsko by se o členství v EU nemělo ucházet vůbec. Většina Chorvatů souhlasila s „europeizací“ v oblasti cestovního ruchu, spoluprací v oblasti vědy nebo průmyslu, méně už stáli o sbližování s Evropou v oblastech jako zemědělství, ale také ochrana lidských práv nebo obrana.²¹² Většina dotázaných očekávala, že těsnější spojení s Evropou přinese Chorvatsku rychlejší rozvoj, zbohatnutí, rozvoj demokracie, svobody a práva, ale oběvovaly se také obavy z pokrytectví a neupřímného až negativního postoje EU vůči Chorvatsku či dokonce její nemorálnosti. Všechna tato očekávání, ať už pozitivní nebo negativní, však byla zatím předčasná. I přidružené členství v EU se Chorvatsku totiž v důsledku války (zejména operací vedených v jejím závěru) a po ní vedené domácí i zahraniční politiky vzdálilo. Prvořadým úkolem se tak v polovině 90. let stalo dosažení plnoprávného členství v *Radě Evropy* (*Council of Europe*, CE).

V souvislosti s Daytonským mírovým procesem rozběhla Evropská unie *Proces pro stabilitu a přátelské vztahy v jihovýchodní Evropě* (*Process for Stability and Good Neighbourliness in South East Europe*), známý také jako *Royaumontský proces*, podle místa, kde byla 13. prosince 1995 na francouzský návrh podepsána zahajovací deklarace. Účelem této společné aktivity bylo podpořit a zefektivnit provádění mírových smluv. Proces byl zaměřen na podporu malých projektů, které měly znovu zahájit dialog a spolupráci mezi národy jihovýchodní Evropy v oblasti kultury, vědy a výzkumu, budování občanské společnosti apod. Účastnilo se ho patnáct členských států EU a zástupci Evropské komise, Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Jugoslávie, Makedonie, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Turecko, USA, Rady Evropy a OBSE. Proces neměl žádné institucionální struktury, probíhal v rámci pravidelných setkání.²¹³ Hmatatelnějších výsledků dosáhl Proces zejména v oblasti spolupráce nevládních organizací, médií a vědecké spolupráce.

Po roce 1995 se postoj Evropy k Chorvatsku změnil. Pozornost mezinárodních společenství se znovu obrátila k procesu stabilizace a demokratizace Chorvatska, které v mnoha aspektech pokulhávalo. EU vyžadovala bezpodmínečnou spolupráci s Haagským tribunálem a vydání obžalovaných z válečných zločinů, což často vyvolávalo nevoli v chorvatských politických kruzích i u chorvatské veřejnosti, která ve vojenských velitelích z nedávné války viděla hrdiny a osvoboditele. *Mezinárodní tribunál pro zločiny bývalé*

²¹² Podle: LETICA, Slaven: Evropske preferencije stanovništva Hrvatske. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 33–43.

²¹³ O průběhu Royaumontského procesu srov. *Report from the Commission to the Council on regional co-operation in Europe*. COM (97) 659 final, 1. 12. 1997.

Jugoslávie (ICTY) byl zřízen rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 827 z 25. května 1993.²¹⁴ Jedenáctičlenný soud sídlil v Haagu, jeho prvním předsedou byl zvolen Ramon-Escovar Salan z Venezuely.²¹⁵ Ještě před uzavřením daytonské mírové smlouvy byla vznesena žaloba proti generálu Tihomiru Blaškićovi, který byl obviněn ze zodpovědnosti za válečné zločiny HVO v Bosně. Také USA upozorňovaly chorvatské představitele, že svou podporu při reintegraci Východní Slavonie i podporu chorvatským jednáním s MMF, Světovou bankou i Partnerstvím pro mír a NATO budou podmiňovat spoluprací Chorvatska s ICTY. Generál Blaškić se jako jeden z mála dobrovolně vydal Haagskému tribunálu už v dubnu 1996, aby tak demonstroval, že se cítí nevinný a závěrů soudu se neobává. Když byl pak v roce 2000 shledán vinným v plném rozsahu a odsouzen k 45 letům vězení,²¹⁶ vyvolalo to v Chorvatsku velkou vlnu nevole a diskuzi o nestrannosti a spravedlivosti tribunálu.²¹⁷

Dne 19. dubna 1996 také přijal chorvatský Sabor *Ústavní zákon o spolupráci Chorvatska s Mezinárodním soudem*, v němž se Vláda Republiky Chorvatsko zavázala ke spolupráci s ICTY, pokud jeho požadavky nebudou v rozporu s chorvatskou ústavou. Zákon také upravoval možnost působení žalobců tribunálu přímo v Chorvatsku.²¹⁸ Jednou věcí byl však zákon a druhou jeho provádění v praxi. Spolupráce Chorvatska s tribunálem nebo naopak její odpírání mělo velký vliv na vztahy s mezinárodními společenstvími a na celkovou zahraniční politiku Chorvatska v následujícím desetiletí. Tato spolupráce však spíše vážla a pro Chorvatsko to mělo na mezinárodním poli závažné důsledky. Na kritiku politických poměrů v Chorvatsku ze strany mezinárodního společenství a eventuální problémy s přijetím země do Rady Evropy reagoval prezident Tuđman na zasedání Prezidentské rady v květnu 1996 slovy: „*Setkáváme se kritikou chorvatské demokracie i od těch, kteří do Rady Evropy přijali takové demokratické země jako Albánie, Rumunsko, Moldávie nebo Rusko, a to ve dnech, kdy ty stejné kruhy mlčky podpořily vypořádání se s parlamentem tanky v Rusku nebo teď v Čechensku.*”²¹⁹ (...) *Co se týká rozhodování o přijetí do Rady Evropy, nechceme už přijímat další podmínky a podepisovat další smlouvy. Odmítneme všechny pokusy, a to velmi*

²¹⁴ Resolution 827 (1993) of 25 May 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

²¹⁵ Resolution 877 (1993) of 21 October 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/573/18/PDF/N9357318.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

²¹⁶ Bliže o jeho případu srov. na internetové stránce ICTY (on-line). Dostupné z: (<http://www.icty.org/case/blaskic/4#press>), (cit. 27. 4. 2009).

²¹⁷ Srov. např. *Vjesnik*, 5. 3. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2000/03/05/Clanak.asp?r=tem&c=1>), (cit. 27. 4. 2009); *Slobodna Dalmacija*, 5. 3. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20000305/novosti.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

²¹⁸ Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s međunarodnim kaznenim sudom. *Narodne novine* 32/1996, 26. 4. 1996.

²¹⁹ Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedničkog vijeća Republike Hrvatske, održane u Predsjedničkim dvorima, 25. svibnja 1996. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 23.

rozhodně, připoutat nás k balkánským regionálním integracím.“²²⁰

3.4.2. Odklad přijetí Chorvatska do Rady Evropy

Počátkem června 1996 poslala mezinárodní společenství Chorvatsku důrazné varování, aby zlepšilo spolupráci s tribunálem v Haagu a zvýšilo úsilí při provádění demokratizace v podobě odkladu přijetí do Rady Evropy. To byla pro Chorvatsko nejen velká výstraha, ale do jisté míry i šok, protože vstup do této nejstarší a největší evropské organizace dlouhodobě považovalo za svou zahraničněpolitickou prioritu (o řádné členství v Radě Evropy požádalo už 11. září 1992). Přijetí do Rady Evropy považovalo Chorvatsko za oficiální uznání své demokratické orientace na mezinárodní scéně a za významný krok k na cestě k integraci do EU. Dne 15. března 1995 podepsali chorvatský prezident Franjo Tuđman a předseda Saboru Vlatko Pavletić seznam 21 povinných podmínek, týkajících se mimo jiné dodržování lidských a menšinových práv, které Chorvatsko muselo splňovat, aby mohlo být přijato. Počátkem roku 1996 se v Chorvatsku všeobecně věřilo, že vstup je otázkou týdnů, maximálně měsíců.²²¹ Představitelé Chorvatska se tehdy podíleli na práci asi třiceti stálých nebo ad hoc výborů Rady Evropy nebo specializovaných skupin. Parlamentních zasedání se jako zvláštní host už od května roku 1992 účastnila pětičlenná skupina vyslanců Chorvatského saboru, od června 1994 se představitelé místní samosprávy podíleli na práci Kongresu lokálních a regionálních správ Evropy (CLRAE).²²² Když zasedání Parlamentu RE přijalo 24. dubna 1996 rozhodnutí, kterým doporučovalo přijetí Chorvatska do Rady Evropy, bylo jeho členství v této organizaci považováno za hotovou věc.²²³ Přesto se tak nestalo.

Výbor ministrů Rady Evropy v červnu rozhodl Chorvatsko nepřijmout. Rozhodnutí Rady Evropy podpořila Evropská unie, která byla toho mínění, že Chorvatsko nemůže být přijato, dokud nebude plně spolupracovat na rozvoji demokracie.²²⁴ Evropský parlament navíc v říjnu Záhřeb vyzval, aby zajistil vyšetření zločinů spáchaných na Srbech v Krajině a bezpečnost srbských obyvatel v této oblasti.²²⁵ Důvodem pro odklad přijetí bylo nedostatečné respektování svobody tisku, komplikování návratu srbských uprchlíků, manipulace volebními výsledky, absence nezávislého postavení soudní moci a zejména nedostatečná spolupráce s

²²⁰ Tamtéž, s. 33.

²²¹ Srov. SANADER, IVO: *Evropski integracijski procesi i Hrvatska*. *Forum* XXXVI, 1997, s. 182–183.

²²² Status zvláštního hosta znamená, že tento se může účastnit zasedání, ale nemůže se podílet na přijímání rozhodnutí.

²²³ Srov. Hrvatska u Vijeću Europe. *Euroscope*. Bilten Evropskog dokumentacijskog centra V, 1996, br. 24, s. 1–2.

²²⁴ *Parliament resolution on Croatia's failure to gain admission to the Council of Europe*. *Bulletin EU* 6-1996 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/9606/p104072.htm>), (cit. 25. 4. 2009).

²²⁵ *Parliament resolution on the situation in Croatia*. *Bulletin EU* 10-1996 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/9610/p102007.htm>), (cit. 25. 4. 2009).

Haagským tribunálem pro bývalou Jugoslávii. V Chorvatsku vyvolalo rozhodnutí Rady Evropy rozčarování. Vládnoucí HDZ pro odklad přijetí Chorvatska do Rady Evropy měla jiné vysvětlení, než nespolupráci s ICTY a nedemokratické praktiky. Domnívala se, že přijetí Chorvatska brzdil regionální přístup některých evropských zemí, které prosazovaly, aby byly Chorvatsko a zbytková Jugoslávie přijaty do Rady Evropy společně. A vzhledem k tomu, že Jugoslávie v žádném případě nebyla schopná splnit požadavky pro přijetí, nemohlo být přijato ani Chorvatsko.²²⁶

3.4.3. Normalizace vztahů s Jugoslávií a přijetí Chorvatska do Rady Evropy

Mezinárodní společenství se snažilo zejména pomoci upevnění míru v regionu. V květnu 1996 bylo ve Washingtonu u příležitosti fóra o Federaci BaH domluveno vyslání hospodářské delegace do BaH i Chorvatska. Dne 8. června byla ve Vídni uzavřena dohoda o kontrole zbrojení v Chorvatsku, Bosně a Hercegovině a Svazové republice Jugoslávii (Savezna republika Jugoslavija, SRJ), kterou tvořilo Srbsko a Černá Hora. Postupně se také normalizovaly vztahy právě se SRJ. Dne 23. srpna 1996 se Jugoslávie s Chorvatskem vzájemně uznaly a jejich ministři zahraniční Milan Milutinović a Mate Granić podepsali v Bělehradě *Dohodu o normalizaci vztahů mezi Republikou Chorvatsko a Svazovou republikou Jugoslávií*.²²⁷ V dohodě se oba státy zavázaly respektovat se jako „nezávislé, suverénní a rovnoprávné státy v rámci svých mezinárodních hranic“. SRJ tak definitivně rezignovala na jakékoliv změny chorvatských hranic v souvislosti se srbskou menšinou žijící v Chorvatsku. Případné spory se obě strany zavázaly řešit pouze mírovou cestou podle mezinárodního práva.

Mezinárodní společenství všechny tyto kroky vysoce cenilo.²²⁸ Chorvatsko bylo tedy 6. listopadu 1996 konečně po čtyřech letech čekání přijato do Rady Evropy jako její 40. člen. Udělalo tak další důležitý krok na cestě ke členství v evropských a euroatlantských organizacích. Zároveň členství v Radě Evropy podporovalo další demokratizaci v samém Chorvatsku, rozvoj politiky ochrany národnostních menšin, celospolečenský rozvoj i obnovu oblastí poškozených válkou. Spolu s členstvím muselo Chorvatsko přijmout i právní nástroje Rady Evropy jako byla *Evropská konvence o ochraně základních lidských práv a svobod* (ratifikována Chorvatskem 5. listopadu 1997) nebo *Rámcová konvence o ochraně*

²²⁶ Srov. text Ivo Sanadera, který v roce 1996 působil jako vedoucí úřadu prezidenta Tuđmana: Hrvatska i balkanske integracije. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 219–228.

²²⁷ Srov. Sporazum o normalizaciji odnosa SRJ i Hrvatske, Beograd, 23. avgust 1996. In: STOJKOVIĆ, Momir (ed.): c. d., br. 563, s. 798–801.

²²⁸ Srov. *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the normalisation of relations between the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia*. PESC/96/77, 26. 8. 1996.

národnostních menšin (ratifikována 11. října 1997), což přispělo k procesu přizpůsobování chorvatského zákonodárství evropským standardům. V únoru 1999 Chorvatsko podepsalo *Evropskou sociální listinu* a poté také *Evropskou konvenci o spolupráci a potírání korupce*.²²⁹ I po přijetí Chorvatska Parlamentární shromáždění Rady Evropy monitorovalo provádění 21 podmínek, na které Chorvatsko přistoupilo ještě před přijetím. Tento monitoring byl ukončen až v roce 2000, kdy Rada Evropy shledala, že Chorvatsko všechny tyto podmínky uspokojivým způsobem splnilo. I přesto ale Parlamentární shromáždění ještě doporučilo pokračovat v dialogu o některých dosud otevřených otázkách, například účinnějším fungování soudnictví, svobodě médií a problematice návratu uprchlíků. Tento „post-monitoring“ dialog byl uzavřen až v září roku 2003.²³⁰ V Parlamentárním shromáždění RE zastupovalo Chorvatsko pět poslanců Chorvatského saboru, u Evropského soudu pro lidská práva jej reprezentovala jedna soudkyně.

3.4.4. Chorvatské předsednictví Středoevropské iniciativě

V roce 1998 se Chorvatsko stalo předsednickou zemí Středoevropské iniciativy (SEI). Bylo to poprvé od mezinárodního uznání, kdy Chorvatsko předsedalo nějaké významné multilaterální organizaci, navíc v roce, kdy přistoupilo k mírové reintegraci Východní Slavonie, tedy poslední části svého území, která ještě nespadala pod přímou správu Záhřebu. Jako cíle svého předsednictví si Chorvatsko určilo institucionalizování vztahů SEI s EU, zejména s Evropskou komisí, aby se usnadnil tok informací mezi těmito dvěma organizacemi, dále institucionalizaci a rozvíjení vztahů s ostatními evropskými regionálními organizacemi i s OSN, zintenzivnění bilaterální i multilaterální spolupráce mezi členskými zeměmi a podporu regionální spolupráce a jasnější strukturování SEI jako mezinárodní organizace a upevnění jejích administrativních struktur.²³¹

Během chorvatského předsednictví SEI byla zorganizována pozorovací mise pro Kosovo, která měla připravit zprávu o potřebě humanitární pomoci Albánii, do níž proudily davy uprchlíků z Kosova. SEI zároveň odsoudila srbské represe nad albánským obyvatelstvem Kosova a označila je jako etnické čištění. Podařilo se také zahájit proces institucionalizace vztahů s Unií, když bylo uspořádáno první oficiální setkání na nejvyšší úrovni mezi představiteli SEI a rakouským předsednictvem EU (Rakousko bylo zároveň i

²²⁹ Chronologický přehled konvencí podepsaných a ratifikovaných Chorvatskem srov. (na <http://www.mvpei.hr>), (cit. 3. 5. 2009).

²³⁰ Podle informací Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko. Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=855>), (cit. 17. 3. 2009)

²³¹ Srov. Predsedatelj Srednjoevropske inicijative. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 185–189.

členem SEI), na němž byl dohodnut program spolupráce na různých projektech. Zahájena byla i institucionální spolupráce s Radou Evropy.

Summit vysokých představitelů SEI v Záhřebu v listopadu 1998 byl prvním tak rozsáhlým setkáním na nejvyšší úrovni konaným v hlavním městě Chorvatska. Účastnilo se ho jedenáct premiérů, dva vicempremiéři, deset ministrů zahraničních věcí, dva státní tajemníci, generální tajemník Rady Evropy a další vysocí představitelé mezinárodních organizací. Zároveň s tímto summitem se v Záhřebu konalo i První hospodářské fórum členských zemí SEI, na němž se sešli ministři hospodářství. Chorvatské předsednictví SEI bylo na summitu všeobecně kladně zhodnoceno.²³² Během summitu se také poprvé setkali zástupci předsednictví Evropské unie, v tomto případě rakouský ministr zahraničních věcí Wolfgang Schüssel a zástupci „trojky“ SEI, tedy jeho kolegové z Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a České republiky. Chorvatsko tak založilo novou tradici, která přispěla k upevňování vztahů mezi EU a SEI. Kromě mezinárodního významu mělo setkání význam i pro domácí politiku. Wolfgang Schüssel se v Záhřebu setkal i s Ivicou Račanem, Draženem Budišou a dalšími zástupci opozice, jimž vyjádřil podporu při vyjednávání s vládou HDZ o nutných reformách. Zároveň zdůraznil, že Rakousko i EU považují za prioritní otázku chorvatské vnitřní politiky návrat válečných uprchlíků a vysídlenců.²³³

3.5. EU a Chorvatsko v letech 1996–1999

3.5.1. Programy pomoci a technické spolupráce EU

Jak už bylo zmíněno, v letech 1991–1995 proudila z EU do Chorvatska zejména humanitární pomoc, která přicházela i v letech 1996–1999. V červenci 1996 představila EU nový program pomoci Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Jugoslávii a Makedonii – program OBNOVA.²³⁴ Program byl zaměřen na obnovu infrastruktury zničené válkou, podporu návratu uprchlíků a jejich reintegraci do společnosti, vytváření ekonomicko-sociálních podmínek pro hospodářský rozvoj a rozvoj soukromého sektoru, konsolidaci demokracie a budování občanské společnosti, podporu nevládních organizací, kulturních a vzdělávacích projektů a regionální spolupráce. Na pomoc návratu uprchlíků a vysídlených osob byl vytvořen *Program obnovy pro návrat (EU Reconstruction Programme for Return, EUPOP)*. Program

²³² Srov. Zagreb: summit SEI-ja. *Vijesti HRT*, 21. 11. 1998 (on-line). Dostupné z: (<http://www.hrt.hr/arhiv/98/11/21/HRT0012.html>), (cit. 23. 4. 2009).

²³³ Schüssel: Povratak izbjeglih i reforme ključne za Hrvatsku. *Vjesnik*, 21. 11. 1998 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1998/11/21/Nastavak.htm>), (cit. 23. 4. 2009).

²³⁴ *Council Regulation (EC) No 1628/96 of 25 July 1996 relating to aid for Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the former Yugoslav Republic of Macedonia*. OJ L204/1, 14. 8. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://www.seerecon.org/region/documents/ec/obnova.htm>), (cit. 26. 4. 2009).

měl pomáhat vytvářet podmínky pro návrat původního obyvatelstva do 18 oblastí zasažených válkou ve Východní a Západní Slavonii a bývalých sektorech Sever a Jih, tedy v Krajině. Pomoc byla zaměřena zejména na obnovu domů, odminování oblastí a obnovu infrastruktury. Dále měla pomoc sloužit k reintegraci bývalých vojáků do běžného civilního života. Celkem bylo v letech 1996–2000 Chorvatsku z programu OBNOVA poskytnuto 60 milionů euro.

3.5.2. Regionální přístup Unie v letech 1997–1999

Evropská unie řadila Chorvatsko k zemím jihovýchodní Evropy. Toto vymezení zahrnovalo země bývalé Jugoslávie bez Slovinska plus Albánii, které se ještě dělily na dvě skupiny: první zahrnovala Makedonii a Albánii, tedy země, které nebyly zasaženy válkou z první poloviny 90. let, do druhé skupiny patřily Chorvatsko spolu s Bosnou a Hercegovinou a Jugoslávií, které byly povinny plnit závazky plynoucí z Daytonské, Pařížské a Erdutské mírové smlouvy. A právě úspěšné plnění těchto závazků se snažila podpořit také EU.

V letech 1997 až 1999 se politika EU vůči Chorvatsku zakládala na tzv. regionálním nebo globálně-regionálním přístupu. Tento přístup vznikl z potřeby vytvořit stabilní zónu, posílit bezpečnost a rozvoj v oblasti a zároveň vztahy se sousedy. Týkal se zemí, které ještě nezačaly vstupní rozhovory s EU. Specifikem regionálního přístupu byla tzv. *dvojitá podmíněnost (double conditionality)*. Unie nepovažovala za dostatečné zlepšení vztahů mezi dvěma zeměmi regionu, každá země, která stála o to, aby dosáhla pokroku ve vztazích s EU, musela zlepšit své vztahy se všemi zeměmi regionu.

Regionální přístup určoval dokument, který přijala Rada ministrů 28. října 1996, nazýval se *Budoucí smluvní vztahy s některými zeměmi jihovýchodní Evropy*.²³⁵ Rada v něm pozitivně ocenila stav v oblasti v období po uzavření Daytonské mírové smlouvy a vytýčila své cíle ve vztahu k zemím této oblasti. Mezi ně patřilo úspěšné provádění mírových dohod, dále podpora politické stability, rozvoje demokracie a právního státu (institucionalizace, reforma veřejné i státní správy), hospodářské obnovy a rozvoje (přeměna válečných ekonomik na civilní, obnova infrastruktury), provádění reform jak v politice tak v hospodářství a také dohled na dodržování lidských a menšinových práv (politika nediskriminace, návrat uprchlíků). EU také očekávala, že země bývalé Jugoslávie budou rozvíjet vzájemnou spolupráci, zejména v odvětvích jako doprava, energetika, telekomunikace, zemědělství a ochrana přírody. Ve výsledku měl být mezi zeměmi jihovýchodní Evropy umožněn také volný pohyb osob, zboží a služeb. Předpokládalo se, že politika regionálního přístupu by měla nejprve vyústit v dohody o spolupráci, poté dohody o

²³⁵ *Report from the Commission to the Council and the European Parliament. Common Principles for future relations with certain countries in South-Eastern Europe.* COM (96) 476 final, 2. 10. 1996.

přidružení a ve třetí fázi ve vstup do Unie. Postup k vyšším stupňům spolupráce s EU měl být pro všechny země regionu současný.

Na zasedání Rady ministrů v Lucemburku 29.–30. dubna 1997 byla definována kritéria, jejichž splněním bylo podmíněno obnovení hospodářských preferencí, možnosti využívání prostředků z programu PHARE a uzavírání smluv s Uníí.²³⁶ Dokument konstatoval, že země této oblasti mají právo na těsnější vztahy s EU, ale zároveň upozorňoval, že vyjednávání o jejich smluvní úpravě bude podmíněno tím, jak dané země splní následující podmínky. Mezi ty nejdůležitější patřilo dodržování demokratických norem a rozvoj demokratických struktur, dodržování menšinových práv a připravenost zapojit se do hospodářské spolupráce v rámci regionu. Pomoc Unie byla opět vázána na plnění povinností stanovených mírovými smlouvami a spoluprací s Mezinárodním soudním tribunálem v Haagu. Podmínky pro započítí přístupových rozhovorů nebyly nastaveny tak přísně, jako podmínky pro uzavření smluv s EU. Zahrnovaly umožnění návratu uprchlíků (včetně vnitřních migrantů), přijímání občanů původem z regionu, kteří se nezákonně nacházeli v zemích EU, provádění demokratických politických reforem včetně konání svobodných voleb, respektování nezávislosti médií, dále hospodářské reformy, které zahrnovaly privatizaci, ukončení kontroly cen atd. EU tedy zemím Balkánu naznačila, že bude záležet především na nich, jak rychle se budou přibližovat integraci. Přestože šlo o regionální přístup, každá země musela splnit podmínky zvlášť. Konkrétní podmínky pro Chorvatsko zahrnovaly ještě splnění povinností plynoucích ze Základní smlouvy o Východní Slavonii, spoluprací s UNTAES a OBSE, odbourávání celních bariér mezi Chorvatskem a Republikou Srbskou atd.

V Jugoslávii (Srbsku a Černé Hoře) byl požadavek regionální spolupráce na Balkáně přijat vcelku pozitivně, protože představoval pro Miloševićův režim příležitost, jak konečně vystoupit z izolace. Naopak v Chorvatsku se ozvaly silné hlasy proti, které varovaly, že se jedná o pokus, jak vrátit zemi zpět na Balkán nebo znovuobnovit někdejší Jugoslávii. Nejvýznamnějším odpůrcem regionálního přístupu byl prezident Franjo Tuđman, který kategoricky odmítal jakékoliv sbližování Chorvatska s ostatními zeměmi regionu, kromě Bosny a Hercegoviny. Přitom pro Chorvatsko jako hospodářsky nejrozvinutější zemi v regionu mohla být hospodářská spolupráce prospěšná. Mohlo se například účastnit obnovy Bosny a Hercegoviny nebo znovuzískat odbytiště pro vývoz svých produktů do ostatních zemí bývalé Jugoslávie. Problém však spočíval v tom, že chorvatské hospodářství se tradičně mnohem více orientovalo na Západ než na ostatní země bývalé Jugoslávie. Více než polovina

²³⁶ *Relations with the countries of Central Europe* (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/generalreport/en/1997/enx60897.htm#FNf15>), (cit. 24. 4. 2009).

celkového importu Unie ze zemí západního Balkánu (tedy bývalé Jugoslávie bez Slovinska plus Albánie) pocházela z Chorvatska. EU se také snažila posílením regionální spolupráce na Balkáně zabránit eventuálnímu vypuknutí dalšího konfliktu. Regionální přístup však během tří let, kdy byl uplatňován, nepřinesl vzhledem k náročně nastaveným podmínkám očekávané výsledky a vztahy mezi Chorvatskem a Evropskou unií v této době stagnovaly, stejně jako bilaterální vztahy mezi EU a zeměmi jihovýchodní Evropy obecně.

3.5.3. Americký návrh Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě

Se svým návrhem regionální spolupráce v oblasti Balkánu přišli také Američané, jimž byl tehdejší chorvatský režim nakloněn více nežli Evropské unii. Tuđman v roce 1996 doslova prohlásil: „*Pro Chorvatsko je nejdůležitější, skutečně nejdůležitější, ustavit co nejlepší, co nejtěsnější, co nej přátelštější, co nejvíce partnerské vztahy s hlavní světovou velmocí Spojenými státy americkými, protože evropské síly se projevíly jako nejednotné, dokonce z větší části protichorvatské ve vztahu k chorvatské samostanosti, a neschopné řešit bosenskou krizi.*“²³⁷ USA pro Tuđmana představovaly lepší záruku zachování suverénního a samostatného Chorvatska, které chtěl na mezinárodní scéně prezentovat jako středoevropskou a mediteránskou zemi. Unie se podle něj snažila „tlačit“ Chorvatsko do regionálních uskupení s ostatními státy bývalé Jugoslávie a na Balkán. Aby tomu zabránil, trval také na tom, aby byla v chorvatské ústavě zakotvena klauzule o „nedělitelnosti a nepřenositelnosti chorvatské suverenity“. Jakékoliv sbližování se státy bývalé Jugoslávie a s Albánií bylo Tuđmanovi natolik proti mysli, že byl ochoten riskovat i výrazné ochlazení vztahů s Unií. Pak ale se svou vlastní verzí regionální balkánské iniciativy přišly i Spojené státy.

Během zasedání ministrů zahraničních věcí balkánských zemí v Sofii v červenci 1996 jim poslal prezident Bill Clinton poselství s návrhem *Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě* (*Southeastern Europe Cooperative Initiative*, SECI). Cílem Iniciativy bylo poskytnout americkou podporu při vytváření podmínek pro mírové soužití a řešení konfliktů, ať už se to týkalo Bosny a Hercegoviny nebo řecko-tureckých vztahů, dále měla rozvíjet mezivládní spolupráci mezi členy a také spolupráci mezi Iniciativou a EU. Zároveň měla tato Iniciativa bránit nárůstu ruského vlivu v oblasti a také vlivu islámského fundamentalismu, jehož šíření z Bosny se USA obávaly. A v neposlední řadě měla SECI připomenout evropským partnerům, že USA mají v oblasti jihovýchodní Evropy nadále velký vliv. V prosinci 1996 podepsaly Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Řecko,

²³⁷ Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedničkog vijeća Republike Hrvatske, održane u Predsjedničkim dvorima, 25. svibnja 1996. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 29.

Maďarsko, Moldávie, Rumunsko a Turecko *Prohlášení o cílech Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě*. Jugoslávie nebyla k podpisu přizvána kvůli volebním machinacím, Slovinsko účast odmítlo. K SECI nepřistoupil ani chorvatský prezident Tuđman, jehož rozhodnutí podpořila nejen vládnoucí HDZ, ale i opozice. Tuđman opakovaně v různých svých projevech ostře odmítal jakékoliv asociace, v nichž by Chorvatsko bylo součástí Balkánu nebo by hrozilo obnovení někdejší federální Jugoslávie. To sice nebylo cílem SECI, ale Tuđman byl přesto ostražitý. Jako možnou připustil pouze spolupráci na konkrétních hospodářských a dopravních projektech, které budou pro Chorvatsko užitečné. Chorvatsko-americké vztahy se proto i v důsledku odmítnutí iniciativy SECI začaly pomalu ale jistě ochlazovat, stejně jako vztahy s EU, které se zejména nelíbilo to, že Chorvatsko všemožně blokovalo návrat srbských uprchlíků. Ochlazování vztahů s Amerikou dospělo dokonce tak daleko, že koncem září 1997 Amerika požadovala vyloučení Chorvatska z Rady Evropy, což však její Parlamentní shromáždění odmítlo.

Svůj postoj k iniciativě SECI začalo Chorvatsko měnit v roce 1999, tedy ještě za vlády HDZ. Pro definitivní členství se rozhodla až vláda Ivici Račana v září 2000. Chorvatsko se v rámci SECI zapojovalo zejména do aktivit souvisejících s bojem proti terorismu a organizovanému zločinu a také projektů usnadňujících obchod a hospodářskou spolupráci.²³⁸

Další balkánskou iniciativou, v níž mělo Chorvatsko za vlády HDZ pouze status pozorovatele (od roku 1997) byl *Proces spolupráce v jihovýchodní Evropě* (*South-East European Cooperation Process* – SEECP). Tato iniciativa byla zahájena v roce 1996 v bulharské Sofii a jejím úkolem bylo budovat mezi balkánskými státy atmosféru důvěry, dobrých vztahů a spolupráce a posilovat bezpečnost a stabilitu v regionu.²³⁹ Na rozdíl od předchozích iniciativ SEECP vznikl na popud samotných zemí regionu, které ho také samy koordinovaly.²⁴⁰ Zároveň však jedním z hlavních cílů Procesu bylo pomoci zúčastněným zemím v přibližování se euroatlantickým integracím. Chorvatsko se jejím plnoprávným členem stalo až za příští vlády, v roce 2004, a o tři roky později SEECP předsedalo.

3.5.4. Tuđmanův režim a EU

Prezident Tuđman ani vládnoucí HDZ nebyli primárně proti integraci Chorvatska do

²³⁸ Podle informací Ministerstva zahraničí a evropských integrací Republiky Chorvatsko (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=820>), (cit. 24. 4. 2009).

²³⁹ Srov. *Charter on Good Neighbourly Relations, Stability, Security and Co-operation in South Eastern Europe*, Bucharest, 12 February 2000 (on-line). Dostupné z: (http://www.mvpei.hr/seecp/docs/povelja_SEECP.pdf), (cit. 16. 4. 2009).

²⁴⁰ Členskými zeměmi jsou Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Bulharsko, Řecko, Makedonie, Moldávie, Rumunsko, Srbsko a Turecko.

Evropské unie, protože začlenění do euroatlantských struktur by Chorvatsko definitivně vymanilo z Balkánu. Jenomže základní principy, na nichž Unie spočívala a požadavky, které na Chorvatsko kladla, se neslučovaly s principy, na nichž spočívala populistická a nacionalistická vláda Tuđmanova režimu. Zároveň si ale prezident i vládnoucí strana uvědomovali, že Chorvatsko nemůže zůstat zcela izolováno, a navíc finanční podpora Unie byla nutná pro obnovu a rozvoj země. Proto podniklo Chorvatsko koncem 90. let významné kroky, aby se evropským integracím přiblížilo. V březnu roku 1998 bylo v rámci institucionálních příprav zřízeno *Ministerstvo evropských integrací*, první ministryní se stala místopředsedkyně vlády Ljerka Mintas-Hodas.²⁴¹ Ljerka Mintas-Hodak byla poněkud kontroverzní postavou, proslavila se například prohlášením, že svědectví Stjepana Mesiće v případě generála Tihomira Blaškiće v Haagu bylo nemorální. Tento výrok byl však zcela v duchu politiky vládnoucí HDZ.²⁴² Vláda přijímala v souvislosti s evropskými integracemi i konkrétní kroky. Od počátku roku 1999 měly podle jejího rozhodnutí všechny vypracováváné zákony zohledňovat platnou legislativu Unie. Aktivita HDZ na poli evropských integrací vzrostla ve druhé polovině roku 1999 po přijetí Stabilizačního a asociačního paktu pro jihovýchodní Evropu (viz dále).

Evropská komise dvakrát ročně podávala Radě zprávu o stavu v zemích regionu. Rozvoj dalších vztahů s Uníí závisel na pozitivním ocenění. Komise ve svých zprávách z let 1997–1999 kritizovala Chorvatsko pro nedostatečný nebo „téměř žádný“ pokrok v oblasti demokratizace a respektování lidských práv,²⁴³ svobody médií a reformy volebního systému, dále v otázce návratu uprchlíků a spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem pro bývalou Jugoslávii v Haagu.²⁴⁴ Může se zdát, že otázka spolupráce Chorvatska s ICTY se táhne historií vztahů této země s Evropskou unií jako ona příslovečná „červená nit“. Důvodem bylo zejména to, že Chorvatsko skutečně s tribunálem nespolupracovalo nebo spolupracovalo jen nedostatečně. V roce 1998 odmítl prezident Tuđman vydání generála Ante Gotoviny a nejen to, odmítal, a s ním i velká část chorvatské veřejnosti, už jen samotný princip souzení chorvatských generálů a velitelů, považovaných ve své domovině za

²⁴¹ Odluka o imenovanju ministrice u Vladi Republike Hrvatske. *Narodne novine* 32/1998, 10. 3. 1998.

²⁴² Pozdější prezident Chorvatska Stjepan Mesić se svým svědectvím v případě generála Blaškiće, obviněného z válečných zločinů spáchaných v Bosně u města Ahmići, pronesl několik tvrzení, která připouštěla vinu Chorvatska na válce v Bosně a Hercegovině. Od skalních příznivců HDZ si za to vysloužil označení zrádce. *Srov. Slobodna Dalmacija*, 12. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20001205/novosti.htm>), (cit. 24. 4. 2009).

²⁴³ *Commision communication on operational conclusions. Regioal Approach to the countries of South-Eastern Europe: Compliance with the conditions in the Council Conclusions of 29 April 1997.* COM (1998) 618 final, 28. 10. 1998, s. 3.

²⁴⁴ *Srov. např. 2041st Council meeting GENERAL AFFAIRS Brussels, 10 November 1997.* PRES/97/328, 12. 11. 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/97/328&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 27. 4. 2009).

osvoboditele a hrdiny. Dobře to ilustrovala slova akademika Josipa Pečariće, který napsal: „*Soud, který soudí ty, kteří bojovali za svobodu svého národa a soudí je právě proto, že za tuto svobodu bojovali, je nejlepší ukazatel, jak se mocní tohoto světa stavějí ke svobodě.*“²⁴⁵ Podobné postoje podporovali kromě prezidenta i další vrcholní politici. Na jaře 1999 například tehdejší premiér Zlatko Mateša v saboru prohlásil, že ani jeden chorvatský generál nebude vydán do Haagu,²⁴⁶ proti vydání generálů vystupovali i zástupci opozice.²⁴⁷ Laxní spolupráce s ICTY ze strany Chorvatska plynula také z faktu, že Chorvaté nebyli spokojeni s prací soudu a vyšetřovatelů, měli pocit, že soud opomíjí válečné zločiny, které se odehrály na chorvatském obyvatelstvu v Chorvatsku nebo v Bosně, zatímco důsledně pronásleduje jejich velitele, které oni považovali za hrdiny, osvoboditele a sjednotitele Chorvatska.²⁴⁸ Těmto názorům nahrával i fakt, že v roce 1999 byli stále na svobodě mnozí ze srbských pachatelů válečných zločinů v Chorvatsku a Bosně, například Mile Mrkšić, Miroslav Radić a Veselin Šljivančanin, kteří byli zodpovědní za vraždy, mučení a kruté zacházení se zajatci a raněnými ve vukovarské nemocnici. Vznesený byly v té době pouze dvě obžaloby (Martić a Mrkšić).²⁴⁹ Počátkem roku 1999 také nebyl nikdo obviněn ani za zločiny spáchané na Chorvatech ve střední Bosně.

Dalším problematickým bodem Tuđmanova režimu bylo omezování svobody médií. Známy je případ z roku 1996, kdy chorvatská Telekomunikační rada odmítla na příkaz z vyšších míst prodloužit licenci nezávislému a vůči režimu často kritickému záhřebskému *Rádiu 101*, které fungovalo už od 80. let. V Záhřebu se proti tomuto rozhodnutí pořádaly mohutné demonstrace a oficiálně jej kritizovala i Evropská unie.²⁵⁰ Licence tak rádiu nakonec prodloužena byla. Veřejnoprávní Chorvatská radiotelevize (HRT) však nadále zůstávala zcela pod vlivem Tuđmanem dosazeného vedení. Evropský parlament také opakovaně kritizoval Tuđmanův režim za nátlak vyvíjený na nezávislé nevládní organizace působící v Chorvatsku

²⁴⁵ PEČARIĆ, Josip: Ulazak u EU i gubitak nacionalnih vrijednosti. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 191.

²⁴⁶ *Vjesnik*, 24. 3. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nunu.htm#BOOKMARK%200>), (cit. 14. 4. 2009).

²⁴⁷ I HDZ i oporba odlučno protiv izručenja generala! *Vjesnik*, 23. 3. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/23/ntem.htm#BOOKMARK%200>), (cit. 24. 4. 2009).; Račan: Nikome ne dopuštamo da dovodi u pitanje borbu za neovisnost Hrvatske. *Vjesnik*, 24. 3. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nunu.htm#BOOKMARK%201>), (cit. 24. 4. 2009).

²⁴⁸ Srov. Haaški tribunal na ispitu. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 83–89.

²⁴⁹ Blíže o jejich případu na webových stránkách Mezinárodního soudního tribunálu pro bývalou Jugoslávii: (<http://www.icty.org/cases/party/748/4>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁵⁰ *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on Radio 101 in Zagreb*. PESC/96/103, 22. 11. 1996.

a za bránění svobodě shromažďování.²⁵¹ EU nedůvěřovala Tuđmanovi ani v otázce vztahů s Bosnou a Hercegovinou, zejména pochybovala o tom, jestli je chorvatský prezident skutečně ochoten respektovat integritu bosenských hranic. Unie kritizovala také postoj chorvatské vládnoucí garnitury k návratu srbských uprchlíků a jejich reintegraci do společnosti.²⁵²

S výbuchem kosovské krize se změnil i postoj mezinárodního společenství k Chorvatsku. To si díky své spolupráci s EU a NATO na řešení krize získalo jejich důvěru a mezinárodní postavení Chorvatska se zlepšilo.²⁵³ Chorvatsko se účastnilo setkání ministrů zahraničních věcí organizovaných během kosovské krize v dubnu 1999 v Lucemburku i Petersbergu (blízko Bonnu), chorvatský ministr zahraničních věcí Mate Granić byl přítomen i jednáním NATO v Bruselu a koncem března roku 1999 byl Madleine Albright pozván do Washingtonu na slavnostní zasedání NATO u příležitosti 50. výročí této organizace.²⁵⁴ V dubnu 1999 se Chorvatsko také jako diplomatický host na pozvání Německa a Rakouska účastnilo Třetí euromediteránské konference ve Stuttgartu.

²⁵¹ Parliament resolution on Croatia. *Bulletin EU* 12-1997, 5. 12. 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/9712/p101005.htm>), (cit. 25. 4. 2009).

²⁵² *CFSP Statements: Croatia: Response to President Tudjman's HDZ congress speech*. Press 51, Nr: 6284/98, 26. 2. 1998 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/6284X8.htm), (cit. 25. 4. 2009).

²⁵³ Napětí v Kosovu rostlo už od roku 1996, v roce 1998 probíhaly boje mezi Kosovskou osvobozenou armádou (UÇK) a srbskou armádou a policií. Mezinárodní společenství vytvořilo pro řešení kosovské krize kontaktní skupinu, v únoru 1999 bylo na jednání v Rambouillet dosaženo dohody, kterou ale podepsali pouze Albánci, Srbové to odmítali. Po odchodu mezinárodních pozorovatelů z Kosova v březnu 1999 nařídil Milošević nový útok. NATO zahájilo 24. března 1999 bombardování srbských cílů, které trvalo až do 10. června. Dohodou z Kumanova z 9. června bylo dosaženo stažení srbských sil z Kosova a provincie byla předána pod správu OSN.

²⁵⁴ Granić je otputovao u posjet SAD-u. *Vjesnik*, 31. 3. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/31/nunu.htm#BOOKMARK%200>), (cit. 24. 4. 2009).

4. STABILIZAČNÍ A ASOCIAČNÍ PROCES - NOVÁ ETAPA VE VZTAZÍCH S EVROPSKOU UNIÍ

4.1. Stabilizační a asociační proces

4.1.1. Stabilizační pakt pro jihovýchodní Evropu

Vzhledem k tomu, že regionální přístup Evropské unie k zemím jihovýchodní Evropy nepřinesl očekávané výsledky, rozběhla EU v roce 1999 novou iniciativu, u jejíhož zrodu stálo Německo. Jeho ministr zahraničních věcí Joschka Fischer poprvé mluvil o stabilizačním paktu pro jihovýchodní Evropu na Konferenci o humanitě a stabilitě v jihovýchodní Evropě konané v Petersbergu nedaleko Bonnu 1. dubna 1999. Oficiálně byl *Stabilizační pakt pro jihovýchodní Evropu* představen novinářům 8. dubna 1999 v Lucemburku po jednání Rady ministrů a představitelů zemí, jichž se měl Pakt týkat.²⁵⁵ Dne 26. května 1999 předložila Evropská komise návrh *Stabilizačního a asociačního procesu pro země jihovýchodní Evropy* – Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Chorvatsko, Bývalou jugoslávskou republiku Makedonii, Srbsko a Černou Horu.²⁵⁶ V návrhu byly shrnuty motivy, které vedly Unii k vytvoření Paktu: „Evropská Unie má v regionu zvláštní zájmy vzhledem k jeho geografické blízkosti s členskými a kandidátskými zeměmi. Tyto zájmy budou ještě posíleny příštím rozšířením Evropské Unie, které tyto země ještě více přiblíží k našim hranicím. Stabilizace regionu proto bude prospěšná jak pro region samotný, tak pro EU. Nestabilita je pro všechny zúčastněné velmi drahá.“²⁵⁷

Přístup Unie k zemím jihovýchodní Evropy byl tentokrát individuální, ale i nadále byl zdůrazňován princip regionální spolupráce těchto zemí, regionální spolupráce byla dokonce podmínkou pro to, aby Unie jednotlivým zemím Procesu poskytovala finanční pomoc (viz dále). Celý proces stabilizace a přidružování měl probíhat v několika stupních. První stupeň zahrnoval rozvoj smluvních vztahů o stabilizaci a asociaci, nový druh smluvních vztahů, které by zohledňovaly situaci v každém konkrétním státě, jenž by měl perspektivu členství v Unii na základě Amsterdamské smlouvy a Kodaňských kritérií. Kromě splnění těchto kritérií

²⁵⁵ Tyto země bývají někdy také označovány jako země tzv. západního Balkánu. Jedná se o umělý pojem, který vznikl proto, aby se tyto země odlišily od Bulharska a Rumunska, které byly v procesu evropských integrací dále než Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie a Jugoslávie. Začal být používán evropskými úředníky v roce 1998.

²⁵⁶ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association Process for Countries of South-Eastern Europe: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania.* COM (99) 235 final, 26. 5. 1999.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 3.

pro členství v Unii musely země západního Balkánu splnit ještě dodatečné kritérium, jímž byla právě regionální spolupráce, prostřednictvím které chtěla EU v regionu dosáhnout stabilizace. U zemí zasažených válkou z první poloviny 90. let byla dalším klíčovým kritériem ještě spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii v Haagu.

Dne 10. června 1999 byl na konferenci ministrů v Kolíně nad Rýnem přijat *Stabilizační pakt pro jihovýchodní Evropu (A Stability Pact for South-Eastern Europe)*,²⁵⁸ který znamenal významný předěl v politice Unie vůči zemím jihovýchodní Evropy. Paktem deklarovaná stabilizace nebyla zaměřena pouze na bezpečnost, ale zahrnovala i oblast politiky a hospodářství. Hlavním cílem Paktu bylo vytvořit pro země západního Balkánu perspektivu plnoprávného členství v Unii, pomoci jim udržet trvalý mír a předcházet konfliktům, podpořit upevňování demokracie, vlády práva, hospodářský rozvoj a reformu administrativních struktur a regionální spolupráci. Právě regionální spolupráce měla být jedním z nejdůležitějších a také nejúčinnějších nástrojů Paktu. Země západního Balkánu měly podle předpokladů oživit vzájemné hospodářské vztahy, obchod, investice, dopravu a rozvoj spolupráce v příhraničních oblastech, vytvořit základ pro spolupráci v oblasti vnitra a soudnictví a v oblasti sociální, kulturní, vědecké, technologické energetické a ekologické oblasti v souladu s pravidly Unie. Pakt si zároveň kladl za cíl rozvoj existujících hospodářských a obchodních vztahů v rámci regionu i na úrovni jihovýchodní Evropa – EU. Dále se zaměřoval na rozvoj nebo částečné přeorientování stávající hospodářské a finanční pomoci Unie regionu, na pomoc při demokratizaci, rozvoji občanské společnosti, vzdělávání a institucionalizaci, zahrnoval také podporu spravedlivým volbám, reformě soudnictví, policie a celní správy, podporu antikorupčním programům. Zvláštní důraz měl být kladen na řešení konfliktů a psychologických následků války. Řešil také spolupráci v oblasti soudnictví a vnitra, spolupráci v boji proti organizovanému zločinu, pomoc při udržování míru a pořádku, boji proti korupci, černému obchodu se zbraněmi, lidmi atd. Důležitým principem Paktu byl rovněž rozvoj politického dialogu na všech úrovních.

Pakt měl osm částí, 43 bodů, jeden doplněk a jeden dodatek. První část se zabývala opisem současného stavu a účastníky Paktu. Do Paktu bylo zapojeno celkem 54 subjektů, což bezesporu dobře ilustrovalo jeho význam. Vedoucí úlohu při provádění Paktu převzala EU a jejích 15 členských zemí, které byly spolu se státy jihovýchodní Evropy (Albánií, Bosnou a

²⁵⁸ *Stability Pact for South Eastern Europe* (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp>), (cit. 24. 4. 2009).

Hercegovinou, Chorvatskem a výhledově také Srbskem a Černou Horou),²⁵⁹ Maďarskem, Rumunskem, Slovinskem, Tureckem a Bulharskem a dalšími šesti státy (Ruskem, Norskem, Švýcarskem, USA, Kanadou a Japonskem) a třemi organizacemi (Evropská komise, Evropská rada a předsedající OBSE) spolupracovníky Paktu. Jako pomocníci se na Paktu podílely i mezinárodních organizace: *Mezinárodní měnový fond*, *Světová banka*, *Evropská banka pro obnovu a rozvoj*, *Evropská investiční banka*, dále OECD, OSN a *Vysoký komisař OSN pro uprchlíky* (UNHCR), NATO, *Západoevropská unie*, *Rada Evropy*, OBSE, *Středoevropská iniciativa* (SEI), *Iniciativa pro spolupráci v jihovýchodní Evropě* (SECI), *Hospodářská spolupráce černomořských států* (BSEC)²⁶⁰ a *Proces spolupráce v jihovýchodní Evropě* (SEECP).²⁶¹ Jako pozorovatelé byli v Paktu vedeny Česká republika, Slovenská republika, Polsko, Moldávie, Ukrajina a Kypr. To, že do realizace Paktu bylo zapojeno tolik států a mezinárodních organizací, nebyla náhoda, stejně jako samotné načasování Paktu – jaro 1999. Právě počátkem roku 1999 vypukla na Balkáně další závažná krize – krize na Kosovu, která vyvrcholila bombardováním Bělehradu letouny NATO. Mezinárodní společenství se obávalo, aby se tato krize nerozšířila i do dalších oblastí a snažilo se najít řešení situace. Tím měl být právě *Stabilizační pakt*, který měl za pomoci mezinárodního společenství udržet mír a zajistit rozvoj oblasti.

Ve druhé části, nazvané *Zásady a normy*, obsahoval Pakt kromě původních pravidel i některá převzatá z dalších základních mezinárodních smluv. Pakt byl založen na zásadách OSN a OBSE a navazoval na smlouvy a konvence Rady Evropy, zejména na *Evropskou konvenci o ochraně základních lidských práv a svobod*, dále *Závěrečný akt z Helsinek*, *Pařížskou listinu* atd. Jako hlavní princip ustavoval Pakt dobré sousedské vztahy a jako další principy pokračování demokratických a hospodářských reforem. Mezi principy Paktu patřila také zásada, že pokud chce jeden stát usilovat o začlenění do euroatlantických integrací, musí prokázat dobrou spolupráci se sousedními zeměmi v regionu. Pakt už ovšem neřešil, jak by byla spolupráce posuzována v případě, že partner dané země by ji odmítl.

Třetí část Paktu se zabývala jeho mírovými a demokratickými cíly, dodržováním lidských práv a hospodářským pokrokem. Pakt zavazoval státy jihovýchodní Evropy ukončit napětí a napříště mu předcházet a plánoval uzavírání bilaterálních a multilaterálních smluv, které by omezily nebezpečí vypuknutí konfliktu. Zavazoval státy regionu také k dodržování lidských a menšinových práv, k umožnění svobodného návratu uprchlíků a vysídlených osob

²⁵⁹ Na Černou Horu se prozatím vztahovaly pouze některé části Paktu, se Srbskem se počítalo až po změně politických podmínek, tedy po pádu Miloševićova režimu, ke kterému došlo v roce 2000.

²⁶⁰ *Black Sea Economic Cooperation* (BSEC)

²⁶¹ *Southeast European Cooperation Process* (SEECP)

do svých domovů a jejich reintegraci do společnosti.

Čtvrtý díl byl věnován mechanismům Stabilizačního paktu. Provádění Paktu řídil speciální orgán – Regionální stůl pro jihovýchodní Evropu, který koordinoval aktivity tří pracovních stolů – Pracovního stolu pro demokracii a lidská práva, Pracovního stolu pro ekonomickou obnovu, rozvoj a spolupráci a Pracovního stolu pro bezpečnostní otázky. Regionální stůl měl také na starosti kontrolu pokroku v plnění předsevzatých cílů a aktivit Paktu. V čele Stolu měl stát zvláštní koordinátor, jehož po poradě s předsednictvím OBSE jmenovala Evropská komise.

Pátý díl Paktu ošetřoval úlohu a vzájemnou spolupráci jednotlivých spolupracovníků. V první řadě byla specifikována vedoucí úloha EU při provádění Paktu. Od zemí jihovýchodní Evropy se očekávalo, že budou jako hlavní uživatelé výhod poskytovaných Paktem plnit jeho cíle a projevit dostatečnou vůli k plnění těchto cílů. Při dobrém pokroku v plnění cílů Paktu byla Evropská unie připravena s nimi prohloubit spolupráci prostřednictvím bilaterálních nebo multilaterálních smluv. Původní regionální přístup se tedy změnil na „regionální přístup na individuálním základě“. Zemím jihovýchodní Evropy bylo přislíbeno získání statutu přidružených zemí prostřednictvím nového typu smluv – Stabilizačních a asociačních dohod. V pátém bodě byla také specifikována role OBSE při provádění Paktu. Počítalo se zejména s využitím zkušeností, institucí a nástrojů této organizace při práci Pracovního stolu pro demokratizaci a lidská práva. Počítalo se také s využitím mezivládních a parlamentárních orgánů Rady Evropy. Úloha OSN v regionu byla zdůrazněna zejména v souvislosti se zachováním míru a s humanitární pomocí. V dalších odstavcích této části byla zdůrazněna také vedoucí úloha USA a Ruska v regionu a dále mezinárodních finančních institucí. Ty se měly samozřejmě angažovat zejména v oblastech hospodářské obnovy a stabilizace ekonomik zemí regionu.

Šestá část se zabývala spoluprací dalších regionálních iniciativ a Procesu stabilizace a přidružování. Konkrétně byl zmíněn Royaumontský proces, Organizace pro černomořskou ekonomickou spolupráci a iniciativa SECI, jejíž význam byl zdůrazněn zejména v oblasti hospodářství. Následující část byla věnována finanční pomoci a její koordinaci a vyzývala donátory k štědré podpoře obnovy, stabilizace a integrace zemí jihovýchodní Evropy. Závěrečná část obsahovala prováděcí a revizní mechanismy. Ty byly v režii Unie, konkrétně její předsednické země, která svolávala Regionální stůl i Pracovní stoly, aby podaly informace o své práci.

Struktura Regionálního stolu i jednotlivých pracovních stolů byla detailněji

rozpracována ve zvláštním dodatku. Pracovní stoly měly sloužit především k rozvoji dobrých sousedských vztahů prostřednictvím konstruktivního dialogu vedeného na multilaterální úrovni za podpory odborníků z jednotlivých zemí a organizací spolupracujících na provádění Paktu.

Zajímavé bylo, že Stabilizační pakt nebyl mezinárodní dohodou a nebyl právně závazný podle mezinárodního práva. Nejednalo se ani o politický svaz nebo organizaci. Šlo o politickou dohodu *sui generis*, tedy zvláštního druhu, jejíž závaznost byla na úrovni *gentleman's agreement*. Zvláštností bylo také rozdělení participujících zemí a organizací do tří skupin. Na rozdíl od dosavadního regionálního přístupu EU nebo americké iniciativy SECI byl Stabilizační pakt mnohem komplexnější. Pakt nedisponoval žádnými vlastními finančními prostředky, jeho cílem bylo vytvořit fórum, v jehož rámci by se participující země a organizace dohodly na finanční podpoře jeho cílů.

4.1.2. Postoj Chorvatska k Stabilizačnímu paktu

Chorvatsko mělo samozřejmě na stabilizaci regionu velký zájem. Kosovská krize sice přímo neohrožovala jeho bezpečnost, ale mohla pro něj mít hospodářské důsledky, protože mohla nahodit důvěru zahraničních turistů v bezpečnost chorvatského pobřeží, popřípadě odradit zahraniční investory. Proto také Chorvatsko uvítalo zájem mezinárodního společenství situaci v jihovýchodní Evropě řešit. Ivo Sanader, který v roce 1999 působil ve funkci místopředsedy Zahraničního výboru Chorvatského saboru, postoj své země charakterizoval takto: „*Chorvatsko se tedy na Pakt dívá jako na politický dokument, který zajistí stabilitu prostoru sousední jihovýchodní Evropy, a státům, které zahrnuje a které o to mají zájem, umožní zapojení se do evropských a transatlantických struktur, a to na individuálním základě. Jako středoevropská a mediteránská země, která hraničí s nestabilní oblastí jihovýchodní Evropy, je Chorvatsko obzvláště zainteresováno na hospodářské obnově, stabilitě a rozvoji demokracie v této oblasti. Zároveň Chorvatsko ve Stabilizačním paktu vidí jednu z možností, jednu z příležitostí k uskutečnění svého hlavního strategického cíle – přistoupení k Evropské unii a NATO.*“²⁶² Sanaderova slova dobře vystihují taktiku chorvatské zahraniční politiky na konci 90. let. Chorvaté se ze všech sil snažili sami sebe prezentovat jako středoevropskou a mediteránskou zemi, pro níž je nestabilní jihovýchodní Evropa pouze „sousedem“. Jakékoliv spojování jejich země s Balkánem bylo veřejností i politickou scénou v čele s prezidentem Tuđmanem vnímáno velmi citlivě.²⁶³ Chorvatsko se tedy obávalo, aby se

²⁶² Pakt o stabilitě – izazovi i zamke. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 70.

²⁶³ Chorvatské vládě se nelíbilo ani to, že pro Chorvatsko byl OSN ustaven společný Zvláštní zpravodaj OSN

Proces stabilizace nevyvíjel postupem času směrem, který by mu nevyhovoval,²⁶⁴ tedy aby jej Pakt, podobně jako nedávno nabídnutá americká iniciativa SECI, „netlačil“ zpět na Balkán a do náruče nějakého „pohrobka“ bývalé Jugoslávie, doplněného o navíc o mimořádně chudou Albánii. Navíc chorvatský zahraniční obchod byl tradičně mnohem více zaměřen na země Unie, než na postjugoslávské republiky. V roce 1999 mířilo do EU 49% chorvatského vývozu v hodnotě 2,1 miliardy dolarů a 56,6% dovozu v hodnotě 4,4 miliardy dolarů přicházelo do Chorvatska ze zemí EU. Tato čísla každoročně rostla – v roce 2002 už to bylo u exportu 52,7% v hodnotě 2,58 miliardy dolarů a u importu 55,8% v hodnotě 5,9 miliardy dolarů.²⁶⁵ Ostatně všechny postjugoslávské republiky se spíše snažily orientovat svou ekonomiku směrem na Západ, než na posilování vzájemných hospodářských vztahů. Když předseda Evropské komise Romano Prodi vyjádřil 13. října 1999 v Evropském parlamentu myšlenku, že země západního Balkánu by měly vytvořit zónu volného obchodu a později i celní unii, Chorvatsko se rozhodně postavilo proti takovým plánům a Komise to vzápětí dementovala.²⁶⁶

Objevily se také pochybnosti, jestli budou země a organizace, které se zavázaly ke spolupráci na Paktu, skutečně ochotné do něj investovat dostatečné finanční prostředky.²⁶⁷ Zároveň se objevily názory, že Pakt, který má zemím západního Balkánu zajistit integraci do euroatlantských struktur, může být pro Chorvatsko v tomto směru naopak brzdou. Pakt sice zmiňoval nutnost individuálního přístupu, ale přesto panovaly obavy, aby nepřevážila snaha aplikovat pro všechny jednotná řešení. Mohlo se také stát, že Evropská unie bude chtít začlenit země západního Balkánu společně, podobně jako plánovala začlenit země střední Evropy. V tom případě by Chorvatsko, hospodářsky i politicky nejrozvinutější ze zemí, pro než byl Pakt vytvořen, muselo čekat na méně rozvinuté sousedy.²⁶⁸ A to byl vlastně další moment vzbuzující značné pochybnosti o skutečné účinnosti Paktu. Pakt byl totiž vytvořen pro země, které byly skutečně na velmi rozdílné úrovni politického, hospodářského i společenského vývoje, o Albánii mnozí pochybovali, že bude vůbec kdy schopna se

pro lidská práva v Jugoslávii, Bosně a Hercegovině a Chorvatsku Jiří Dienstbier. Tuđmanův režim byl přesvědčen, že v Chorvatsku jsou lidská práva na úplně jiné úrovni než v BaH a Jugoslávii, a proto by mělo mít samostatného zpravodaje. Srov. Granić: Hrvatsku gledati odvojeno od BiH i SRJ. *Vjesnik*, 24. 3. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nvan.htm#BOOKMARK%201>), (cit. 24. 4. 2009).

²⁶⁴ Srov. Pakt o stabilnosti – izazovi i zamke. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 69–70.

²⁶⁵ Zdroj: Státní statistický úřad (Državni zavod za statistiku), Dostupné z: (<http://www.dzs.hr/>), (cit. 1. 5. 2009).

²⁶⁶ Srov. I Prodi ponovno gura Hrvatsku na Balkan, *Vjesnik*, 15. 10. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/10/15/Clanak.asp?r=gle&c=2>), (cit. 27. 4. 2009).

²⁶⁷ Srov. např. MILETA, Vlatko: *Suvremeni procesi evroske integracije*. Zagreb 2000, s. 7–20.

²⁶⁸ Srov. DUJŠIN, Uroš: The stability pact for south-eastern Europe: an avenue to EU membership. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu* LIII, 2003, s. 635.

ekonomicky začlenit do regionu.²⁶⁹ Navíc převažující tendence v regionu byly spíše dezintegrační, což bylo ostatně vyjádřeno i rozpadem jugoslávské federace a v blízké budoucnosti to mělo být potvrzeno dalším štěpením Srbska, od něž se v roce 2006 odtrhla Černá Hora a o dva roky později dokonce i Kosovo. Někteří pozorovatelé vyjádřili také pochybnosti o skutečné účinnosti Paktu a schopnosti jeho aktérů aplikovat dohodnuté zásady v praxi.

Přes všechny tyto obavy a pochybnosti Chorvatsko Pakt neodmítlo. Ministerstvo zahraničí zvolilo opačnou taktiku – snažilo se co nejaktivněji zapojit do všech důležitých jednání a rozhovorů, přípravy dokumentů apod., aby mohlo hned v zárodku odhalit případná jemu ne zcela vyhovující řešení a předejít tak jejich aplikaci. Zároveň Chorvatsko důsledně trvalo na individuálním přístupu.²⁷⁰ Oficiálně se ministerstvo vyjádřilo, že je se zněním Paktu spokojeno.²⁷¹ Na přijetí Paktu reagovala chorvatská vláda také konkrétními kroky. V září 1999 vypracoval Úřad Vlády Republiky Chorvatsko pro evropské integrace pod vedením ministryně Mintas-Hodak *Plán integračních aktivit*.²⁷² V jeho předmluvě se uvádí, že „*přibližování Evropské uniji je prioritou Vlády Republiky Chorvatsko a přijetí Plánu integračních aktivit je prvním krokem k uskutečnění tohoto cíle.*“²⁷³ Podrobný dokument definoval aktuální stav v Chorvatsku s ohledem na požadavky integrace do EU na třech základních úrovních – politické, hospodářské a právní – a potvrdil základní směry přizpůsobování. Jako svoje hlavní priority označila vláda uzavření dohody o přidruženém členství Chorvatska s Uníí a tím pádem tedy institucionalizaci vztahů Chorvatska a EU, dále pokračování ve spolupráci s institucemi EU a členskými i kandidátskými zeměmi a prohlubování této spolupráce. Vláda také chtěla urychlit transformaci hospodářství tak, aby bylo co nejdříve schopné se zapojit do Jednotného evropského trhu. Další prioritou bylo sladění chorvatské legislativy s legislativou Unie a posílení účinnosti justice. Vláda si také dala za úkol vytvořit náležitý institucionální rámec pro úspěšné provádění procesu integrace, konkrétně byl například vytvořen Úřad pro ochranu hospodářské soutěže.

4.1.3. Summit v Sarajevu a zahájení Stabilizačního a asociačního procesu (SAP)

Šéfové států a vlád spolupracujících na Stabilizačním a asociačním procesu a

²⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 639.

²⁷⁰ Srov. Pakt o stabilitě – izazovi i zamke. In: SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 70.

²⁷¹ *Vjesnik*, 11. 6. 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/1999/06/11/Clanak.asp?r=tem&c=2>), (cit. 24. 4. 2009).

²⁷² VLÁDA REPUBLIKE HRVATSKE: *Plan integracijskih aktivnosti Republike Hrvatske*. Zagreb 1999.

²⁷³ Tamtéž, s. 5.

představitelé mezinárodních organizací se sešli 30. července 1999 na summitu v Sarajevu, aby Stabilizačnímu paktu vyjádřili politickou podporu a formálně se k němu podpisem *Sarajevské deklarace* připojili.²⁷⁴ Vzhledem k tomu, že, jak už bylo uvedeno, Pakt nebyl mezinárodní organizací, nebyly tyto země a organizace jeho členkami, ale pouze spolupracovníci. Bylo to první vrcholné setkání představitelů tolika zemí a mezinárodních organizací uskutečněné v krizové oblasti, a proto také bylo jako dějiště symbolicky zvoleno právě Sarajevo. Jednotlivé státy a organizace se v *Závěrečné deklaraci* zavázaly pomáhat zemím jihovýchodní Evropy v plnění cílů statovených Paktem. Samotné země jihovýchodní Evropy se zároveň zavázaly rozvíjet s pomocí mezinárodních společenství společnou strategii stability a růstu a prostřednictvím vzájemné spolupráce i spolupráce s donátory pracovat na jejím provádění. Nadále měly pokračovat v demokratických i hospodářských reformách a rozvíjet bilaterální i regionální spolupráci, aby individuálně pokračovaly směrem k euroatlantským strukturám, v Deklaraci se uvádí, že „*regionální spolupráce bude sloužit jako katalyzátor pro snahy zemí regionu o integrace do širších struktur*“. Speciálním koordinátorem Paktu byl na summitu v Sarajevu 30. července 1999 jmenován blízký spolupracovník německého kancléře Gerharda Schrödera Bodo Hombach, od 1. ledna 2002 jej nahradil někdejší místopředseda rakouské vlády Erhard Busek, který ve funkci setrval až do uzavření Paktu v roce 2008. První setkání Pracovního stolu se uskutečnilo 16. září 1999 v Bruselu a byl na něm přijat pouze předběžný pracovní plán.

Na podporu cílů Paktu zorganizovala Evropská komise ve spolupráci se Světovou bankou ve dnech 29.–30. března 2000 v Bruselu *Regionální finanční konferenci pro jihovýchodní Evropu (Regional Funding Conference)*. Na Konferenci poskytly mezinárodní finanční instituce v rámci tzv. *Quick Start Package* (balíčku prostředků na financování projektů v rámci Stabilizačního paktu v příštích 12 měsících) zemím jihovýchodní Evropy záruky na více než 2,4 miliardy euro na projekty všech tří stolů, z čehož do Chorvatska mělo putovat nejméně 135 milionů euro, ale očekávalo se, že tato částka ještě poroste.²⁷⁵ Chorvatsku byly zaručeny prostředky v hodnotě 55,6 milionů euro na návrat 16 000 uprchlíků z Bosny a Hercegoviny a SRJ. Dále měly být podporovány projekty na odminování oblastí v Chorvatsku, ekologické studie na ochranu jadranského pobřeží, projekty na obnovu dálnic a železnic, elektrické sítě, rijeckého přístavu a další projekty. Na Konferenci byl také

²⁷⁴ *Sarajevo Summit Declaration of the Heads of State and Government of the participating and facilitating countries of the Stability Pact and the Principals of participating and facilitating International Organizations and Agencies and regional initiatives*, Sarajevo, 30 July 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/constituent/990730-sarajevo.asp>), (cit. 14. 4. 2009).

²⁷⁵ *Euroscope*. Bilten Evropskoga dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 50 – Dodatak, s. III.

představen společný projekt Slovinska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Černé Hory a Albánie na Jadransko-jónskou dálnici.

Třetí setkání Regionálního stolu se konalo v Soluni 8. června 2000. Byl na něm přijat dokument s názvem *Agenda pro stabilizaci (Agenda for Stability)* a Paktu byla poněkud pozměněna a zjednodušena struktura.²⁷⁶ Uvnitř každého ze tří pracovních stolů byly určeny prioritní sektory k nim měly být vytvořeny odpovídající orgány, které by vypracovaly vlastní pracovní plán, určit cíle a vybrat konkrétní projekty. Pracovní stůl pro demokratizaci a lidská práva byl rozdělen na sedm sektorů (lidská práva a národnostní menšiny, místní samospráva a veřejná správa, média, parlamentní spolupráce, rovnost pohlaví, vzdělávání a mládež, návrat uprchlíků). Kromě toho v rámci Prvního pracovního stolu fungoval i *Segedínský proces* organizovaný maďarskou vládou, který byl původně zamýšlen jako podpora pro nezávislá média, rozvoj občanské společnosti a podpora opozičních starostů v Srbsku. Pracovní stůl pro hospodářskou obnovu, rozvoj a spolupráci byl rozdělen do šesti sektorů: obchod, infrastruktura, hospodářské reformy a rozvoj, ochrana životního prostředí, e-iniciativa (e-SEE) a sociální rozvoj. Třetí stůl byl rozdělen na devět sektorů: reforma obrany a demilitarizace, kontrola vyzbrojování a vojenské kontakty, kontrola malých a lehkých zbraní, odminování, boj s korupcí a organizovaným zločinem, soudnictví, policie a hraniční policie, zmírňování následků nehod, obchod s lidmi, azyl a migrace. V rámci Pracovního stolu o bezpečnostních otázkách fungovaly ještě dva podstoly, z nichž první se zabýval otázkami bezpečnosti a obrany a druhý byl zaměřen na oblast soudnictví a vnitra. Země Paktu v rámci stolu spolupracovaly například na shromažďování zbraní rozšířených mezi obyvatelstvem, pořádaly společná cvičení záchranných a bezpečnostních složek apod. Další regionální konference Paktu o stabilitě se konala 25.–26. října 2001 v Bukurešti a zemím jihovýchodní Evropy na ní byly přislíbeny další tři miliardy euro.

Během příprav provádění Paktu se rozvinula nová politika EU vůči zemím jihovýchodní Evropy, nazvaná *Stabilizační a asociační proces (Stabilisation and Association Process, SAP)*. Na jejím základě by se jednotlivým zemím uvedené oblasti měla na individuálním základě otevřít možnost rozvoje smluvních vztahů s EU a perspektivně i začlenění se do Unie, samozřejmě po splnění Kodaňských kritérií a ustanovení Amsterdamské smlouvy. Nástrojem pro uskutečňování Procesu stabilizace a přidružování měl být nový druh smlouvy, tzv. *Stabilizační a asociační dohoda (Stabilisation and Association*

²⁷⁶ *Agenda for Stability* (on-line). Regional table, 8th June 2000, Thessaloniki (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/rt/RTARCHIVES.asp?editpage=0&EditMode=edit&textmode=0&Wysiwyg=1&PageURL=/rt/RTARCHIVES.asp>), (cit. 14. 4. 2009).

Agreement, SAA), dále rozvoj hospodářských vztahů jak na úrovni daného regionu, tak mezi jeho zeměmi a EU, rozvoj a částečně také přesměrování ekonomické a finanční pomoci (finanční pomoc určená na rozvoj hospodářství namísto humanitární pomoci), posilování demokracie, občanské společnosti, vzdělávání, budování institucí a rozvoj politického dialogu. Stabilizační a asociační dohoda byla novým typem institucionálních vztahů mezi Unií a třetími zeměmi. Zemím, se kterými je Unie podepsala, by mělo být umožněno vytvoření zóny volného obchodu a později celní unie a zapojení do jednotného trhu EU. Dále měla dohoda vytvořit základ pro hospodářskou, politickou, diplomatickou, humanitární a vojenskou spolupráci, spolupráci v oblasti práva a soudnictví a také kultury (např. ochrany kulturních památek v oblasti), vědy a technologií, ochrany přírody. Neméně důležitá byla pomoc při přizpůsobování zákonů jednotlivých zemí standardům EU. Hlavním cílem Dohody bylo přiblížit země v regionu perspektivě plné integrace do struktur EU a podpořit v nich upevňování demokracie, právního státu, hospodářský rozvoj včetně investic a regionální spolupráci. Dohody byly také základem pro politický dialog na bilaterální a regionální úrovni mezi Unií a zeměmi jihovýchodní Evropy.

4.2. Změny na domácí politické scéně a zahraniční politika Račanovy vlády

4.2.1. Volby v roce 2000 a nástup vlády Ivici Račana

Koncem 90. let se stále zhoršovala politická i ekonomická situace Chorvatska, která v roce 1999 vyvrcholila krachem Dubrovnické banky a několika dalších bank a spořitelen a všeobecnou hospodářskou recesí. V prosinci 1999 zemřel prezident Tuđman a bylo nutné vedle parlamentních voleb, které byly plánované, uspořádat i volby prezidentské. Byly to čtvrté parlamentní volby konané od osamostatnění Chorvatska. Každé z nich se konaly podle jiného volebního zákona, což bylo v postkomunistických zemích unikátem. Právo volit svého zástupce do parlamentu měli i příslušníci chorvatské diaspory, v jejíž řadách převládali především voliči HDZ. Vládnoucí HDZ proto chtěla volby uspořádat v období mezi vánočními svátky a oslavami Nového roku, kdy se vracela velká část příslušníků zahraniční diaspory do vlasti, a získat tak jejich hlasy. Navíc, pro mezinárodní instituce by bylo v tomto období obtížnější zorganizovat dohled nad volbami, což znepokojovalo OBSE i Evropskou unii.²⁷⁷ Nakonec se volby konaly hned první pracovní den po vánočních svátcích, 3. ledna 2000, protože se s jejich vyhlášením čekalo, jestli se zlepší zdravotní stav prezidenta

²⁷⁷ The following presidency statement on behalf of the European Union on the date of the parliamentary elections in the Republic of Croatia was published in Brussels and Helsinki on 26 November. *Bulletin EU* 11-1999 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/9911/p105007.htm>), (cit. 16. 4. 2009).

Tuđmana, který měl volby vypsát. Prezident však zemřel a volby vypisoval předseda saboru Vlatko Pavletić, který dočasně převzal prezidentské pravomoci.

Po pouze dva týdny trvající předvolební kampani vyhrála spojená dosavadní opozice šesti stran vedená *Sociálně demokratickou stranou* (*Socijaldemokratska partija*, SDP) a *Chorvatskou sociálně-liberální stranou* (*Hrvatska socijalno-liberalna stranka*, HSLS),²⁷⁸ které získaly dvoutřetinovou většinu v saboru. Dvoutřetinová většina byla nutná ke změně ústavy, aby se Chorvatsko mohlo posunout od autoritativního prezidentského režimu k režimu plné parlamentní demokracie. Novým premiérem proevropsky orientované vlády levého středu se stal předseda SDP Ivica Račan. V únoru 2000 pak v prezidentských volbách trochu nečekaně zvítězil někdejší předseda předsednictva SFRJ a kandidát *Chorvatské národní strany* (*Hrvatska narodna stranka*, HNS) Stjepan Mesić.²⁷⁹ Oba výsledky voleb uvítalo také mezinárodní společenství a velmoci, Washington od nich očekával „větší svobodu médií, respekt k lidským právům a lepší spolupráci v Bosně a s mezinárodním soudním tribunálem pro válečné zločiny v Haagu.“²⁸⁰ Evropská unie konstatovala, že „nedávné parlamentní volby v Chorvatsku a demokratický směr, který nastínily, zahájily novou fázi v chorvatské politice.“²⁸¹ Zároveň Rada vyjádřila naději v dobrou spolupráci s příští vládou.²⁸² Unie uvítala i volbu proevropského Mesiće prezidentem.²⁸³

Situace se oproti období vlády HDZ a prezidenta Tuđmana změnila ve smyslu demokratizace společnosti, větší liberalizace mediální oblasti i lepší ochrany lidských a menšinových práv. Výrazné změny na chorvatské vnitropolitické scéně umožnily urychlení procesu přibližování k Evropské unii a zintenzivnění vztahů. Račanova liberálně levicová vláda jako jeden ze svých hlavních cílů vyhlásila členství v EU a poměrně rychle překonala

²⁷⁸ Jednalo se o *Chorvatskou selskou stranu* (*Hrvatska seljačka stranka*, HSS), *Chorvatskou národní stranu* (*Hrvatska narodna stranka*, HNS), *Liberální stranu* (*Liberalna stranka*, LS) a *Instrijskou demokratickou stranu* (*Istarska demokratska stranka*, IDS).

²⁷⁹ Stjepan Mesić byl od začátku 90. let členem HDZ a blízkým spolupracovníkem Franja Tuđmana. V roce 1998 však mezi nimi došlo k roztržce a Mesić opustil i HDZ.

²⁸⁰ *The New York Times*, 6. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.nytimes.com/2000/01/06/world/croatian-victors-fret-about-what-awaits-them.html?scp=8&sq=votes%20in%20croatia%202000&st=cse>), (cit. 25. 4. 2009).

²⁸¹ *Statement by the European Union on Croatia*, Brussels 24 January 2000, 5560/00 (Presse 14), P 9/00 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/05560.EN0.htm), (cit. 25. 4. 2009).

²⁸² *Statement by the Presidency on behalf of the European Union concerning the parliamentary elections held in the Republic of Croatia on 3 January*. Brussels, 5 January 2000, 5037/00 (Presse 1) P 1/00 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/ACF4D.htm), (cit. 26. 4. 2009).

²⁸³ *Statement by the Presidency on behalf of the European Union concerning second round of the Presidential elections held in the Republic of Croatia on 7 February 2000*. Brussels, 10 February 2000, 6107/00 (Presse 31), P 17/00 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/ACF14B6.html), (cit. 25. 4. 2009).

dědictví Tuđmanova režimu v podobě mezinárodní izolace. Proevropskou orientaci podporoval i prezident Mesić, v rozhovoru pro *Central Europe Review* v dubnu 2000 například uvedl, že bude usilovat o to, aby se Chorvatsko stalo členem Evropské unie do konce jeho mandátu, tedy do roku 2005.²⁸⁴ Před vládou však stály obtížné překážky, kromě mezinárodní izolace jí jako dědictví minulého režimu zůstala hospodářská recese z let 1998–1999, vysoká míra nezaměstnanosti (21,4% v roce 2000, z toho 34% tvořili mladí lidé), kriminality a rozšířená korupce a další hospodářské a sociální problémy jako nevyhovující zdravotní a důchodový systém, ale také třeba zastaralý systém vysokoškolského vzdělávání. Stále také nebyla dořešena otázka návratu uprchlíků a integrace národnostních menšin, zejména srbské a romské.

4.2.2. Přijetí Chorvatska do Partnerství pro mír a Světové hospodářské organizace

Vnitropolitické změny ukončily mezinárodní politickou i hospodářskou izolaci Chorvatska. Račanově vládě se dařilo dosahovat významných úspěchů zejména v zahraniční politice. V květnu 2000 bylo Chorvatsko přijato do přípravného programu na členství v NATO – *Partnerství pro mír* (*Partnership for Peace*, PfP),²⁸⁵ na což čekalo čtyři roky – Rámcový dokument Partnerství pro mír přijalo Chorvatsko už 19. dubna 1996.²⁸⁶ V roce 2000 Chorvatsko také získalo statut přidruženého člena v Parlamentním shromáždění NATO a na ministerském setkání v Rejkjavíku 15. května 2002 se oficiálně stalo součástí mechanismů MAP (*Membership Action Plan*), což byl další nutný krok k plnohodnotnému členství v NATO.²⁸⁷ Pražský summit v listopadu 2002 však ukázal, že rychlé začlenění Chorvatska do NATO není úplně reálné.²⁸⁸

V srpnu 2000 byl podepsán Protokol o vstupu Chorvatska do *Světové hospodářské organizace* (*World Trade Organization*, WTO) a vstup Chorvatska do této organizace byl formalizován v listopadu téhož roku. Probíhala také jednání s EFTA a bilaterální jednání se střeoevropskými zeměmi a Tureckem o volném obchodu. V červenci 2001 podalo Chorvatsko oficiální žádost o členství a v prosinci 2002 podepsalo smlouvu o přistoupení s CEFTA, jejímž členem se stalo od jara 2003.²⁸⁹

²⁸⁴ Our Goals can only be achieved by Cooperation. An Interview with the President of Croatia Stipe Mesić. *Central Europe Review* II, 2000, No 19. (On-line).

Dostupné z: (http://www.ce-review.org/00/19/interview19_mesic.html), (cit. 25. 3. 2009)

²⁸⁵ Hrvatska u Partnerstvu za mir. *Vjesnik*, 26. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2000/05/26/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 14. 4. 2009).

²⁸⁶ Bliže o Chorvatsku a Partnerství pro mír srov. TATALOVIĆ, Siniša: NATO, Partnerstvo za mir – položaj i perspektive zemalja istočne i jugoistočne Europe. *Politička misao* XXXII, 1995, s. 19–37.

²⁸⁷ Bliže o cestě Chorvatska do NATO srov. CVRILA, Vlatko: *Hrvatska i NATO*. Zagreb 2004.

²⁸⁸ Chorvatsko bylo spolu s Albánií přijato do NATO v dubnu 2009.

²⁸⁹ Zakon o potvrđivanju ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Stednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj

4.3. Evropská unie a Chorvatsko v letech 2000–2003

4.3.1. Přípravy vyjednávání o Stabilizační a asociační dohodě

Ekonomická i společenská obnova postupovala velmi pomalu, přesto se podařilo zmenšit státní výdaje a podle mezinárodních organizací se země znatelně demokratizovala, což reflektovala i zpráva Komise z 31. ledna 2000.²⁹⁰ Zároveň ale tato zpráva opět upozornila na nedostatečnou svobodu vyjadřování a svobodu médií, zejména elektronických. Kladně hodnotila pokračování v přijímání a ratifikaci mezinárodních konvencí týkajících se ochrany lidských a menšinových práv, přesto ale zatím pokrok v respektování práv menšin hodnotila jako nedostatečný, za nedostatečnou považovala také míru nezávislosti soudnictví na výkonné a zákonodárné moci. Zpráva dále ocenila pokrok týkající se reformy zaměřených na tržní hospodářství a dokončení první fáze privatizace Chorvatských telekomunikací a prodej Hospodářské banky, upozornila ale také na strukturální problémy hospodářství, privatizace a transformace bankovní soustavy. Dále zpráva vyzvedla pokrok, který Chorvatsko udělalo v normalizaci vztahů se sousedními zeměmi, zejména Bosnou a Hercegovinou a Slovinskem. Zpráva také uváděla, že Chorvatsko vesměs plnilo povinnosti pro něj plynoucí z Daytonské mírové smlouvy a podařilo se mu zefektivnit návrat uprchlíků.

Na základě úspěšné schůzky nového chorvatského vedení s předsedou Komise Romanem Prodim v lednu 2000 rozhodla Rada EU poslat do Chorvatska v únoru vyslance, kteří by zhodnotili potřeby a priority pomoci Unie Chorvatsku a zároveň podpořili novou chorvatskou vládu.²⁹¹ Zároveň Prodi během schůzky zdůraznil, že Chorvatsko „*bylo a je životně důležitým prvkem pro stabilizaci Balkánu, ale pokud by se v zemi neodehrály radikální změny, nebyl by zajištěn ani mír ani ekonomický rozvoj.*“²⁹² Tím narážel na politiku bývalé vlády HDZ a ekonomickou recesi, která Chorvatsko postihla v letech 1998–1999. Jako gesto dobré vůle byl nový premiér Račan pozván také na zasedání Evropské rady 14. února.²⁹³ Evropská unie také ocenila první vstřícné kroky nové vlády vůči ICTY, když byl do Haagu

trgovini. *Međunarodne novine* 4/2003, 28. 2. 2003.

²⁹⁰ *Communication from the Commission to the Council on Operational Conclusions EU Stabilisation and Association Process for countries of South-Eastern Europe Bosnia and Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania.* COM (2000) 49 final, 2. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0049:FIN:EN:PDF>), (cit. 26. 4. 2009).

²⁹¹ Prodi: EU želi nakon prekida započeti dijalog. *Vjesnik*, 15. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2000/01/15/>), (cit. 16. 4. 2009).

²⁹² Mr Prodi visits Croatia. *Bulletin EU* 1/2-2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200001/p106078.htm>), (cit. 16. 4. 2009).

²⁹³ *Statement by the European Union on Croatia.* PESC 00/9, 8. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/00/9&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=cs>), (cit. 26. 4. 2009).

vydán velitel paravojenských jednotek v Bosně Mladen Naletilić zvaný Tuta,²⁹⁴ který byl obviněn ze zločinů spáchaných na muslimském obyvatelstvu v oblasti Mostaru a Jablanice během chorvatsko-bosňácké války.²⁹⁵ Obvinění proti němu bylo vzneseno už v roce 1998, ale bývalý Tuđmanův režim jej odmítal vydat z vazby v Záhřebu, podle některých pozorovatelů proto, že mohl před tribunálem zdiskreditovat některé chorvatské funkcionáře.²⁹⁶

V únoru 2000 byla vytvořena *Společná konzultativní pracovní skupina RH a EU* (*Joint EU-Croatia Consultative Task Force, Zajednička savjetodavna radna skupina*), která měla napomoci při institucionalizaci vztahů mezi EU a Chorvatskem. Skupina odborníků měla poskytovat především technickou pomoc a odborné poradenství při plánovaných vyjednáváních o asociační a stabilizační dohodě, přizpůsobování chorvatského zákonodárství a rozvoji administrativních struktur potřebných pro spolupráci s Unií. Mezi vnitropolitické priority, na které se skupina chtěla zaměřit, patřilo posilování právního státu, dodržování lidských a menšinových práv a návrat uprchlíků, změny diskriminačních opatření v zákonech, které s touto problematikou souvisí, a posilování svobody slova a médií. Na mezinárodním poli skupina vyzdvihla důležitost spolupráce s ICTY a další upevňování sousedských vztahů, zejména s Bosnou a Hercegovinou a Slovinskem. V hospodářské oblasti bylo chorvatské vládě doporučeno provést strukturální reformy a privatizaci, zaměřit se na stabilizaci bankovního sektoru a reformu zdravotnického a důchodového systému, posilovat malé a střední firmy. V roce 2000 se Skupina sešla celkem čtyřikrát a výsledkem její práce byla mimo jiné i studie proveditelnosti. Na základě výsledků voleb v Chorvatsku se EU rozhodla změnit Úřad zvláštního vyslance Evropské komise v Záhřebu a v březnu 2000 zde začala oficiálně působit *Delegace Evropské komise v Republice Chorvatsko*.²⁹⁷

Tzv. *studie proveditelnosti* (*feasibility study*), což byla odborná nezávislá analýza Evropské komise, která hodnotila jak daná země splnila stanovené podmínky. Studie byla v předpokladem pro to, aby mohla začít vyjednávání o Stabilizační a asociační dohodě. Studie týkající se Chorvatska byla zveřejněna 24. května 2000 a přinášela celkový přehled politické

²⁹⁴ The following presidency statement on behalf of the European Union on the extradition de Mladen Naletilic (Tuta) to the ICTY in the Hague was published in Brussels and Lisbon on 21 March. *Bulletin EU* 3-2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200003/p106005.htm>), (cit. 26. 4. 2009).

²⁹⁵ Naletilić byl v roce 2006 odsouzen k 20 letům vězení. Bližší informace (on-line) dostupné z: (http://www.icty.org/case/naletilic_martinovic/4), (cit. 26. 4. 2009).

²⁹⁶ *Srov. BBC News*, 21. 3. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/685696.stm>), (cit. 26. 4. 2009).

²⁹⁷ *Commission modifies statute of its external offices in Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia and Indonesia*. IP/00/120, 7. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/00/120&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=cs>), (cit. 25. 4. 2009).

Více o Delegaci Evropské komise v Záhřebu on-line dostupné z: (<http://delhrv.ec.europa.eu>), (cit. 2. 5. 2009).

a hospodářské situace země.²⁹⁸ První část studie přibližovala širší kontext, druhá rekapitulovala rozvoj vztahů mezi Unií a Chorvatskem od roku 1991 a přinášela výhledy na další vývoj vztahů a třetí část studie hovořila o nejnovějším politickém a hospodářském vývoji. Komise došla k závěru, že Chorvatsko učinilo znatelný pokrok v plnění podmínek nutných pro započetí přístupových rozhovorů. Oceněn byl pokrok v oblasti svobody médií (návrh zákona o Chorvatské radiotelevizi – HRT, revize zákona o telekomunikacích, jmenování nového ředitele HRT, reforma vydavatelského kolosu Tisak, novela trestního zákona, která rušila stíhání novináře, který by urazil čest vysokých státních funkcionářů). Komise ocenila také pokrok, kterého vláda dosáhla v politicky citlivých tématech, jako byla oblast lidských a menšinových práv (v květnu byl přijat nový Ústavní zákon o lidských právech a svobodách a právech etnických a národnostních skupin nebo menšin,²⁹⁹ zákony o užívání menšinových jazyků a písma³⁰⁰ a o vzdělávání v těchto jazycích),³⁰¹ spolupráce s Mezinárodním trestním soudem v Haagu (Chorvatsko přijalo *Deklaraci o spolupráci s Mezinárodním soudem v Haagu*) a návrat válečných uprchlíků.

V hospodářské oblasti uvedla studie, že růst HDP byl v období let 1994–1997 ročně průměrně o šest procent, pak ovšem přišla hospodářská krize, která zasáhla už poslední čtvrtinu roku 1998 a trvala až do podzimu 1999. Poté následovalo období hospodářského oživení. Komise ocenila, že se vládě podařilo udržet v rozumných hranicích rozpočtový deficit a na rok 2000 naplánovat rozpočet, v němž byly významně sníženy výdaje. Komise byla toho názoru, že Chorvatsko mělo dobrou průmyslovou základnu s dostatkem kvalifikované pracovní síly a zejména v některých průmyslových odvětvích (například cestovním ruchu) mělo velké předpoklady pro růst. Ke zvýšení konkurenceschopnosti a dalšímu hospodářskému rozvoji však bylo vládě doporučeno přijmout plán reforem, který by podporoval MMF a Světová banka. Jedním z nejpalčivějších hospodářských problémů, které bylo nutné co nejrychleji řešit, zůstávala vysoká nezaměstnanost, která se pohybovala v rozmezí od 9% v hlavním městě Záhřebu až po 34% v oblasti Vukovaru, v celonárodním průměru dosahovala v březnu 2000 21,4%.

Jednou z povinností, které Chorvatsku ukládal SSP bylo také vytvoření *Národního*

²⁹⁸ *Report from the Commission on the feasibility of negotiating a Stabilization and Association Agreement with the Republic of Croatia*. COM (2000) 311 final, 24. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/ei/download/2001/08/02/Feasibility1.pdf>), (cit. 22. 4. 2009).

²⁹⁹ Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

³⁰⁰ Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

³⁰¹ Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

programu pro přidružení k EU (*Nacionalni program za pridruživanje EU*), jehož provádění pak hodnotila Evropská komise ve svých Zprávách o Procesu stabilizace a přidružování pro Chorvatsku.

Už počátkem ledna 2000 vydala Evropská rada nařízení, které řešilo hospodářské vztahy Unie a Chorvatska, tentokrát poprvé na dvouleté období.³⁰² V srpnu potom předložila Evropská komise Radě návrh opatření, která měla zlepšit přístup zemí jihovýchodní Evropy na evropský trh. Návrh obsahoval odstranění zbývajících celních ohraničení pro průmyslové výrobky na základě autonomních obchodních výhod pro Albánii, BaH a Chorvatsko, rozšíření přístupu na trh pro zemědělské a potravinářské výrobky včetně rybích produktů, sjednocení obchodních výsad pro země západního Balkánu novým nařízením a vynětí těchto zemí z obecného schématu preferencí (*General Scheme of Preferences*, GSP). Nařízení bylo přijato v září 2000 a v platnost vstoupilo od 1. listopadu 2000. Všechny průmyslové výrobky (s výjimkou výrobků textilních,³⁰³ u nichž zůstala v platnosti stávající omezení) měly být i nadále vyváženy do Unie bez cel, nově však byla zrušena i množstevní omezení.³⁰⁴ K určitému uvolnění trhu došlo i v oblasti zemědělských a potravinářských výrobků, ale nebylo tak výrazné. U artiklů jako víno, ryby a rybí produkty nebo hovězí maso zůstaly v platnosti množstevní kvóty (platné pro všechny země regionu) i cla. Chorvatsko se zároveň muselo zavázat, že nebude zavádět nová cla nebo taxy na dovoz ze zemí EU a že se výše současných cel nebude měnit. Na dodržování podmínek dohod měl dohlížet zvláštní výbor, který v případě jejich porušení mohl sáhnout k suspendování nabídnutých podmínek a k vyloučení provinilé země z tohoto systému.

Všechny tyto aktivity Unie byly motivovány především politicky. Byly především gestem, které mělo povzbudit země jihovýchodní Evropy a pomoci jim v jejich snažení o začlenění do EU. Podíl vývozu zemí západního Balkánu tvořil pouze 0,6% celkového dovozu Unie, podíl Chorvatska činil 0,25% z celkového dovozu do Unie, což je velmi malé číslo, a pro Unii proto uvolnění kvót a limitů pro Chorvatsko a země jihovýchodní Evropy obecně

³⁰² *Council Regulation (EC) No 6/2000 of 17 December 1999 concerning the arrangements applicable to imports into the Community of products originating in the Republic of Bosnia and Herzegovina and Croatia and to imports of wine originating in the Former Yugoslav Republic of Macedonia and the Republic of Slovenia*. OJ L 2/1, 5. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:002:0001:0050:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

³⁰³ Dohoda o obchodu textilními výrobky byla mezi Chorvatskem a EU podepsána 8. listopadu 2000 (s platností od 1. ledna 2001) a kromě jedenácti nejcitlivějších artiklů rušila množstevní kvóty.

³⁰⁴ *Council Regulation (EC) No 7/2000 of 21 December 1999 amending Council Regulation (EC) No 517/94 on common rules for imports of textile products from certain third countries not covered by bilateral agreements, protocols and other arrangements, or by other specific Community import rules*. OJ L 2/51, 5. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:002:0051:0055:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

neznamenalo zvláštní zátěž.

Na Evropské radě ministrů konaném 18. června 2000 v Lucemburku přijala Rada hodnocení Evropské komise, které znělo, že chorvatská vláda splnila podmínky pro započetí vyjednávání o *Stabilizační a asociační dohodě* (*Sporazum o stabilizaciji a pridruživanju*, SSP). Evropská rada rozhodla na summitu v Santa Maria da Feira zahájit s Chorvatskem vyjednávání o Dohodě.³⁰⁵ To, že Komise považovala v roce 2000 Chorvatsko za spolupracující a stabilní zemi, která plnila závazky přijaté Daytonskou mírovou smlouvou, dokládá i rozhodnutí o povolení dovozu zbraní z podzimu 2000.³⁰⁶

4.3.2. Programy pomoci a technické spolupráce od roku 2000

Aby mohly země jihovýchodní Evropy úspěšně provádět požadavky stanovené Stabilizačním paktem, musela jim Evropská unie poskytnout finanční prostředky. V prosinci 1999 rozhodla Evropská komise o poskytnutí finančních prostředků v prvním čtvrtletí roku 2000 z programu CARA (*Community Association and Reconstruction Assistance*) určeného Albánii, Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Jugoslávii a Makedonii.³⁰⁷

V květnu 2000 představila Evropská komise návrh nového programu pomoci zemím Západního Balkánu, který by nahradil prostředky z programů PHARE a OBNOVA, který však v roce 2000 ještě dobíhal. Chorvatsko z programu OBNOVA v tomto roce obdrželo téměř 17 milionů euro a poprvé díky změně režimu mohla tuto pomoc využít i státní správa. Ve spolupráci s ministerstvy chorvatské vlády bylo vybráno osm projektů technické pomoci, které obdržely pomoc ve výši tři miliony euro. Pomoc byla určena na koordinaci pomoci EU prostřednictvím ministerstev evropských integrací a financí, přizpůsobování zákonodárství, podporu cestovního ruchu, justice, regionální rozvojové politiky a také na provedení sčítání obyvatelstva v roce 2001.

Nový program pro období let 2000–2006 byl nazván CARDS (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation Programme*) a měl především pomoci zemím jihovýchodní Evropy plnit cíle Procesu stabilizace a přidružování a poskytovat

³⁰⁵ *Presidency conclusions. Santa Maria da Feira European Council*, 19 and 20 June 2000 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm), (cit. 22. 4. 2009)

³⁰⁶ *Council Common Position of 20 November 2000 amending Common Position 96/184/CFSP concerning arms exports to the former Yugoslavia* (2000/722/CFSP). OJ L 292/1, 21. 11. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:292:0001:0001:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

³⁰⁷ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on community assistance for the Stabilisation and Association Process for certain countries of South-East Europe CARA programme Community Association and Reconstruction Assistance*. COM (1999) 661 final, 8. 12. 1999.

prostředky na provádění politiky spolupráce.³⁰⁸ Byl zaměřen zejména na tyto oblasti: rozvoj veřejných institucí a administrativy s cílem stabilizace demokracie, rozvoje občanské společnosti včetně podpory činnosti různých nevládních organizací, právního státu a ochrany lidských a menšinových práv, hospodářský rozvoj a podporu reforem směřujících k upevnění tržního hospodářství včetně reforem směřujících k přizpůsobování se standardům EU v oblasti průmyslu i zemědělství a také v oblasti ochrany spotřebitele, regionální spolupráce a spolupráce zemí regionu s EU a oblasti životního prostředí a přírodních zdrojů.³⁰⁹

Vztahy mezi poskytovatelem pomoci a uživatelem prostředků upravovala *Rámcová dohoda o účasti Chorvatska v programech pomoci Evropské unie* z 27. března 2002. Poté chorvatská vláda každoročně uzavírala s Evropskou komisí dohody o financování jednotlivých projektů. Na přípravu, provádění i financování projektů z programu CARDS dohlížela v Chorvatsku Delegace Evropské komise, která zde působila od roku 2000. Prostředky z programu CARDS byly určeny na financování všech oblastí spolupráce charakterizovaných ve Stabilizační a asociační dohodě. Unie předpokládala, že v období 2000–2006 bude z programu CARDS zemím jihovýchodní Evropy vyplaceno okolo 4,6 miliardy euro,³¹⁰ poté byla částka navýšena na asi 5,5 miliardy, z čehož Chorvatsku mělo připadnout 313 milionů euro, zhruba po 50 milionech každý rok. Podmínkou pro jejich vyplacení ale bylo dodržování demokratických zásad a lidských a menšinových práv.³¹¹ Uživatelem pomoci z programu CARDS mohl být stát, státní orgány na celostátní, regionální i místní úrovni, státní a polostátní instituce, sociální partneři, organizace podporující podnikání, družstva a nevládní organizace. Evropská rada přijala rozhodnutí o Programu CARDS 5. prosince 2000.³¹² CARDS byl využíván především prostřednictvím budování institucí, z menší části také na investiční programy, a většinou náklady projektů pokrýval

³⁰⁸ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament concerning the revision of the financial perspective (2001–06), Financing of the programme of assistance for the western Balkans, Reclafication of asid to Cyprus and Malta.* COM (2000) 262 final, 3. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0262:FIN:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

³⁰⁹ *European Commission Country Strategy Paper for Croatia 2002–2006 CARDS* (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/croatia_strategy_paper_en.pdf), (cit. 21. 4. 2009).

³¹⁰ *Council Regulation (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosna and Hercegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, repealing Regulation (EC) No 1628/96 and amending Regulations (EEC) No 3906/89 and (EEC) No 1360/90 and Decision 97/256/EC and 1999/311/EC.* OJ L 306/1, 7. 12. 2000 (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/cards_regulation_en.pdf), (cit. 21. 4. 2009).

³¹¹ *Euroscope.* Bilten Europskoga dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 50 – Dodatak, s. X.

³¹² Blíže o programu CARDS srov. *Euroscope.* Bilten Europskoga dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 51–52, s. 24–25.; VAJDA, Alan: *Tehnička pomoc Republici Hrvatskoj: CARDS program Europske unije.* *Sudac* III, 2001, 1–2, s. 22–23.; BAKALOVIĆ, Andreja: *Hrvatska u pretpripravnim programima Europske unije.* *Međunarodne studije* V, 2005, br. 3, s. 33–47.

jenom zčásti. Zbytek byl většinou spolufinancován dalšími mezinárodními finančními institucemi, například EIB nebo EBRD. Program byl určen pouze na předem naplánované a už rozpracované projekty, žadatel musel projít výběrovým řízením Evropské komise.³¹³

Od akademického roku 2000/2001 bylo Chorvatsko také zapojeno do třetí fáze programu TEMPUS (*Trans-European Mobility Scheme for University Students*).³¹⁴ Financován byl nejprve z peněz fondu OBNOVA a poté CARDS a prostředky byly určeny mimo jiné na provedení reformy systému vysokoškolského vzdělávání v Chorvatsku, zejména jeho správy a financování, posilování institucí a jejich kontaktů se zahraničními partnery a zvyšování odbornosti pedagogů. Koordinaci projektů měla na starosti Národní kancelář TEMPUS při chorvatském Ministerstvu vědy a technologií.³¹⁵

Chorvatsko se také mohlo ucházet o prostředky z *Evropské iniciativy za lepší životní prostředí* (*European Initiative for a Better Environment, LIFE*),³¹⁶ konkrétně jeho části LIFE-Third Countries, která byla určena třetím zemím v oblasti Baltského a Středozemního moře.³¹⁷ Tato pomoc měla být využita k vytváření administrativních struktur v oblasti ochrany životního prostředí, dále na rozvoj národních politik ochrany životního prostředí, provádění akčních programů, ochranu vzácných a ohrožených druhů flóry a fauny podle mezinárodních úmluv a konvencí a aktivity určené k rozvíjení politiky udržitelného rozvoje na národní, subregionální i regionální úrovni. Projekty mohly být z programu LIFE financovány až do 50% či 70% jejich hodnoty. Koordinací programu LIFE v Chorvatsku bylo pověřeno Ministerstvo ochrany životního prostředí a úpravy okolí.

Dále se Chorvatsko částečně mohlo podílet na *Pátém rámcovém programu pro výzkum a vývoj* (*Fifth Framework Programme for Research and Development – FP5*), konkrétně na programu INCO II (*Potvrzování mezinárodní úlohy ve výzkumech Unie*). Podílelo se také na více než 25 projektech mezivládní *Spolupráce na poli vědeckého a technického výzkumu* COST (*Co-operation in the field of Scientific and Technical Research*),

³¹³ Bliže o systému získávání pomoci z programu CARDS srov. *Euroscope*. Bilten Evropského dokumentačního centra X, 2001, br. 57 – Dodatak, s. I–VIII.

³¹⁴ *Council Decision of 17 July 2000 amending Decision 1999/311/EC adopting the third phase of the trans-European cooperation scheme for higher education (Tempus III) (2000 to 2006)*. OJ L 183/16, 22. 7. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:183:0016:0016:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

³¹⁵ Dnes Ministerstvo vědy, vzdělávání a sportu (Ministarstvo znanosti, obrazovanosti i sporta).

³¹⁶ *Regulation (EC) No 1655/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 concerning the Financial Instrument for the Environment (LIFE)*. OJ L 192/1, 28. 7. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:192:0001:0009:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

³¹⁷ *Commission 2000/C 238/14 LIFE 2000-2001 — Call for proposals for LIFE-Environment and LIFE-Third Countries*. OJ C 238/12, 22. 8. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:238:0012:0016:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

a to zejména v oblastech telekomunikací, dopravy, ochrany životního prostředí, zemědělství a biotechnologií, potravinářských technologií, medicínského výzkumu, chemie a lesnictví.³¹⁸ Spolupracovalo také na podprogramu EUOTRAC 2 zaměřeném na ochranu životního prostředí, který byl součástí panevropské sítě pro spolupráci ve vědeckém výzkumu EUREKA. Plnoprávným členem EUREKA se Chorvatsko stalo v červnu 2000.

Vztahy mezi Chorvatskem jako uživatelem pomoci a Evropskou unií jako jejím poskytovatelem byly regulovány *Rámcovou dohodou o spolupráci Republiky Chorvatsko v programech pomoci Evropské unie*.³¹⁹ Smlouva ošetřovala otázku placení daní a cel z projektů financovaných z prostředků Unie, status konzultantů ze zemí Unie v Chorvatsku apod.

4.3.3. Summit zemí EU a zemí západního Balkánu

V roce 2000 se Chorvatsko dobře prezentovalo při organizaci Záhřebského summitu EU a států západního Balkánu 24. listopadu 2000, který byl zorganizován z podnětu francouzského předsednictví EU. Pro Záhřeb to byla nejvýznamnější mezinárodní akce od vzniku samostatného státu. Účastnili se jí čelní představitelé evropské politiky včetně francouzského prezidenta Jacquesa Chiraca a předsedy Evropské komise Romana Prodiho.³²⁰ Na summitu byla přijata *Závěrečná deklarace*,³²¹ která potvrdila zemím Západního Balkánu perspektivu asociace nabídnutou na summitu v Kolíně nad Rýnem, pokud splní své individuální úkoly na cestě do EU a kodaňská kritéria. Vysocí představitelé států Západního Balkánu se zavázali uzavírat vzájemné dohody o regionální spolupráci, které by pak byly zahrnuty do Stabilizačních a asociačních dohod uzavíraných s Evropskou unií a které by zahájily politický dialog a koordinovaly postup v oblasti tržního hospodářství, spolupráce v oblasti soudnictví, boje proti organizovanému zločinu, proti korupci a praní špinavých peněz, ilegálního přistěhovalectví, obchodu s lidmi a dalších oblastí kriminality. Regionální politický dialog měl posílit zejména dobré sousedské vztahy a řešení konkrétních problémů mírovou cestou prostřednictvím jednání. Mezi takové problematické oblasti patřila například otázka hranic, ochrany menšin, uprchlíků, dodržování mezinárodních závazků včetně závazků k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu, ustavení diplomatických vztahů v regionu apod. Smlouvy o regionální spolupráci by zároveň měly přispět ke zvýšení bezpečnosti v oblasti a

³¹⁸ *Euroscope*. Bilten Europskoga dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 50 – Dodatak, s. XII.

³¹⁹ Zakon o potvrđivanju Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Vlade Republike Hrvatske u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice. *Međunarodne novine* 8/2002, 3. 7. 2002.

³²⁰ Srov. *Vjesnik*, 24. 11. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2000/11/24/Clanak.asp?r=tem&c=1>), (cit. 25. 4. 2009).

³²¹ *Završna deklaracija Zagrebačkoga sastanka na vrhu* (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/summit/index.html>), (cit. 18. 4. 2009).

ke snížení počtu zbraní, které předpokládala Daytonská mírová smlouva a později také Asociační a stabilizační dohody. EU se zavázala jim pomoci v plnění stanovených podmínek poskytnutím finančních prostředků (4,65 miliardy euro v letech 2000–2006 z programu CARDS) a dalšími opatřeními, které podpoří demokratizaci, hospodářský rozvoj a posilování regionální spolupráce a bezpečnosti.

Bylo také ohlášeno konání druhé finanční konference, během níž by země regionu představily své programy hospodářské obnovy a reform. Zároveň byl na Záhřebském summitu představen nový program pomoci zemím jihovýchodní Evropy CARDS (viz dále). V příloze Závěrečné deklarace pak byl stručně zhodnocen pokrok, který doposud jednotlivé země zaznamenaly v Procesu stabilizace a přidružování. V souvislosti s Chorvatskem se v příloze uvádí, že „*Unie vítá všeobecné snahy a úspěch reform, kterého vláda této země dosáhla od začátku roku. Tyto reformy dnes umožňují otevření jednání o Stabilizační a asociační dohodě: přejeme si, aby tato jednání postupovala co nejrychleji.*“³²² Premiér Ivica Račan při té příležitosti oznámil, že Chorvatsko podá v roce 2001 žádost o plnoprávné členství v Unii. Ne všechny politické strany však sdílely Račanovo nadšení. Opoziční HDZ na adresu Záhřebského summitu prohlásila, že sice podporuje euroatlantické integrace Chorvatska, ale v duchu politiky bývalého prezidenta Tuđmana zároveň zdůraznila, že odmítá, aby byly tyto integrace prováděny na základě regionálního přístupu.³²³ Právě na summitu v Záhřebu se však Evropská unie zavázala vést přístupová vyjednávání s každou zemí jihovýchodní Evropy individuálně, s ohledem na míru její připravenosti, což Chorvatsko považovalo za jeden z nejprínosnějších výsledků summitu.³²⁴

Na zasedání chorvatské vlády 26. listopadu 2000 bylo přijato rozhodnutí o vytvoření *Výjednávacího týmu Republiky Chorvatsko pro Stabilizační a asociační dohodu s Evropskou unií*. V čele tohoto týmu stál jako jeho předseda ministr zahraničních věcí Tonino Picula, hlavním vyjednávačem byl jmenován Neven Mimica. Výjednávací tým měl na starosti především technickou úroveň rozhovorů, odborný základ pro jednotlivá odvětví a zároveň jednotlivé kapitoly smlouvy mělo na starosti devět Technických pracovních skupin (1. Obecné politické a právní otázky; 2. Regionální spolupráce; 3. Volný pohyb zboží; 4. Volný pohyb pracovních sil, služeb a kapitálu; 5. Přizpůsobování zákonodárství; 6. Spolupráce v

³²² *Završna deklaracija Zagrebačkog summita. Aneks – Proces stabilizacije i pridruživanja na individualiziranoj osnovi* (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/summit/index.html>), (cit. 18. 4. 2009).

³²³ TUĐMAN, Miroslav: Suverenitet ili izolacija. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 57–88.

³²⁴ *Vjesnik*, 25. 11. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2000/11/25/Clanak.asp?r=tem&c=1>), (cit. 25. 4. 2009).

oblasti vnitra a spravedlnosti; 7. Politiky spolupráce; 8. Finanční spolupráce; 9. Zemědělství a rybolov).

Zahájení vyjednávání o podpisu Stabilizační a asociační dohody s Chorvatskem podpořil na svém plenárním zasedání 13. prosince 2000 také Evropský parlament. Zároveň vydal o Chorvatsku rezoluci, v níž vítal všeobecný pokrok, jehož Chorvatsko od počátku roku dosáhlo.³²⁵ O tom, že Evropská unie se domnívala, že situace v Chorvatsku je dostatečně stabilní, svědčí také rozhodnutí Rady EU, která svým stanoviskem z listopadu 2000 zrušila omezení na dovoz zbraní do Chorvatska. Své rozhodnutí zdůvodnila faktem, že Chorvatsko bez problémů plní Daytonskou mírovou smlouvu.

4.3.4. Podpis Stabilizační a asociační dohody Chorvatska s EU

Chorvatsko bylo k jednáním oficiálně pozváno 24. listopadu 2000 na Záhřebském summitu EU a zemí Západního Balkánu. První kolo vyjednávání mezi Vyjednávacím týmem a Evropskou komisí proběhlo 18. prosince 2000 v Bruselu a byla na něm otevřena většina odstavců smlouvy. Jednalo se o obecných záležitostech, politickém dialogu, regionální spolupráci, volném pohybu osob, finančních opatřeních atd. a chorvatská delegace vnesla svoje připomínky k textu Dohody. Protože Evropská komise neměla mandát k tomu, aby byly jednotlivé body vyjednávání uzavřeny, všechny oblasti zatím zůstaly otevřené pro další jednání.³²⁶ Technické rozhovory pak pokračovaly v Bruselu ještě 25. a 26. ledna 2001. Druhé kolo jednání proběhlo v Bruselu o měsíc později, 26.–27. února 2001. Evropská komise předložila oficiální odpovědi na chorvatské připomínky a byly otevřeny zbývající kapitoly.³²⁷

Dne 14. května 2001 parafovali v Bruselu ministr zahraničních věcí Chorvatska Tonino Picula a člen Evropské komise Chris Patten text *Stabilizační a asociační dohody mezi Chorvatskem a Evropskou unií a jejími členskými zeměmi (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica, SSP)*.³²⁸ Dne 10. července pak byla parafována *Prozatímní dohoda o obchodních a*

³²⁵ *European Parliament resolution on the Commission report on the feasibility of negotiating a Stabilisation and Association Agreement with the Republic of Croatia*. A5-0364/2000, 29. 11. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2000-0364+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>), (cit. 25. 4. 2009).

³²⁶ *Euroscope*. Bilten Europskoga dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 51–52, s. 25.

³²⁷ *Euroscope*. Bilten Europskoga dokumentacijskog centra X, 2001, br. 54, s. 19.

³²⁸ Text dohody je dostupný on line: *Proposal for a Council Decision Concerning the signature of the Stabilisation and Association Agreement between European Communities and its Member States and the Republic of Croatia on behalf of the European Community. Proposal for a Council and Commission Decision concerning the conclusion of the Stabilisation and Association Agreement between European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Croatia, on the other part*. COM (2001) 371 final, 9. 7. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0371:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

dopravních otázkách.

Stabilizační a asociační dohodu mezi Chorvatskem a Evropskou unií podepsali 29. října 2001 v Lucemburku chorvatský premiér Ivica Račan, ministři zahraničních věcí EU a zástupce Evropské komise Chris Patten. Na základě Dohody získalo Chorvatsko lepší přístup na evropský trh a otevřely se mu větší možnosti pro vývoz zboží do EU. Chorvatsko získalo oprávnění vytvářet zóny volného obchodu a zapojit se do celní unie a jednotného trhu. Dohoda také vytvářela rámec pro hospodářskou, politickou a vojenskou spolupráci, pro spolupráci v oblasti soudnictví a vnitra, stejně jako kultury, technologií a vědy. Chorvatský tisk zdůraznil, že představitelé Evropské komise zopakovali, že cílem EU není obnova staré Jugoslávie a že Unie bude k zemím západního Balkánu přistupovat individuálně a posuzovat je podle jimi dosažených úspěchů.³²⁹

Paralelně byla podepsána i *Prozatímní dohoda o obchodních a dopravních otázkách* (*Interim Agreement on trade and trade-related matters*), která měla ošetřovat vzájemné vztahy v oblasti hospodářství (postupné odstraňování celních bariér a dalších překážek v oblasti výměny zboží), dokud SSP nebude ratifikován ve všech členských zemích a nevstoupí tak v platnost. Dočasná dohoda vstoupila v platnost 1. března 2001, uplatňována začala být od 1. ledna 2002.³³⁰ Zatímco liberalizace vývozu chorvatských průmyslových výrobků do Unie začala platit zároveň s Prozatímní smlouvou, dovoz průmyslových výrobků z Unie do Chorvatska měl být liberalizován během tří až šestiletého přechodného období. Nejpozději do 1. ledna 2007 měla být zrušena cla na dovoz průmyslových výrobků z Unie do Chorvatska. V oblasti zemědělských produktů zůstal omezen dovoz chorvatského hovězího masa, vína a ryb a rybích výrobků do Unie, pro dovoz unijních zemědělských produktů do Chorvatska se počítalo s ponecháním celní ochrany i po vypršení přechodného období (například pro dovoz živých zvířat, zpracovaného ovoce a zeleniny, květin, obilí a mouky).

Podepsáno bylo také *Společné prohlášení Chorvatska a Evropské unie o politickém dialogu*, v němž se Chorvatsko a EU zavázaly udržovat pravidelný politický dialog a posilovat už existující vazby.³³¹ V prohlášení jsou definovány podmínky, které muselo

³²⁹ Patten: EU će inzistirati na individualnom pristupu, vrednovat ćemo Hrvatsku prema njezinim dosezima. *Vjesnik*, 30. 10. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2001/10/30/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 26. 4. 2009).; Nema bojazni od nove Jugoslavije. *Slobodna Dalmacija*, 30. 10. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20011030/novosti.htm>), (cit. 26. 4. 2009).

³³⁰ *Srov. Proposal for a Council Decision on the conclusion and the provisional application of an Interim Agreement between the European Community, of the one part, and the Republic of Croatia, of the other part.* COM (2001) 429 final, 24. 7. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0429:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

³³¹ *Joint Declaration of the European Community and its Member States and the Republic of Croatia on political dialogue.* OJ C 320/1, 15. 11. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2001:320:SOM:EN:HTML>), (cit. 25. 4. 2009).

Chorvatsko pro vstup do EU splnit. Patří mezi ně posilování demokratických zásad a institucí, dodržování lidských práv a práv národnostních menšin, podpora regionální spolupráce a dobrých sousedských vztahů, spolupráce politických stran na domácí i zahraničně politické scéně včetně spolupráce v boji proti terorismu, posilování spolupráce a bezpečnosti v celé Evropě, zejména však v oblasti Evropy jihovýchodní. V Chorvatském saboru byl vytvořen *Výbor pro stabilizaci a asociaci*, který měl za úkol udržovat kontakty s Evropským parlamentem. Politický dialog fungoval samozřejmě také na úrovni setkání nejvyšších představitelů chorvatského státu a zástupců Komise a Rady.

Chorvatské vztahy s EU se tak podpisem Stabilizační a asociační dohody konečně institucionalizovaly, byly smluvně ošetřeny a dostalo se jim právního základu. Namísto ad hoc politického dialogu, prostřednictvím kterého dosud na nejvyšší úrovni jednala EU s Chorvatskem, byl ustaven formální politický dialog. Podpis Dohody byl dosud nejdůležitějším formálním krokem na cestě Chorvatska do EU. Chorvatský Sabor SSP potvrdil 5. prosince 2001.³³² Evropský parlament tak učinil 12. prosince 2001 a poté bylo ještě nutné, aby SSP ratifikovaly i parlamenty všech členských zemí. Jako první ratifikovalo Dohodu 21. února 2002 Rakousko, nejdéle tento proces trval ve Velké Británii a Nizozemí. Prozatimní dohodu potvrdila Rada ministrů 28. ledna 2002. Stabilizační a asociační dohoda vstoupila v platnost 1. února 2005, poté co ji ratifikovaly parlamenty všech členských zemí Unie.

4.3.5. Přínos Stabilizační a asociační dohody pro Chorvatsko

Podpisem SSP Chorvatsko získalo status přidruženého člena EU a „*potenciálního kandidáta*“ na plnoprávné členství. Nejdůležitějším cílem Dohody bylo přiblížit Chorvatsko plnoprávnému členství v Unii, podpořit upevňování demokracie, hospodářský rozvoj a regionální spolupráci. Dále měl SSP především ustavit politický dialog mezi Chorvatskem a EU na bilaterální i regionální úrovni, hospodářskou spolupráci, pomoci rozvoji zóny volného obchodu pro zboží a služby v horizontu šesti let od okamžiku, kdy smlouva vstoupí v platnost, připravit Chorvatsko na volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu, podpořit přizpůsobování v oblasti zákonodárství a různé formy regionální spolupráce zemí, které *Proces stabilizace a asociace* zahrnoval. Smlouva měla dále pomoci v otázkách zjednodušení dopravy mezi Chorvatskem a EU, včetně poskytnutí vhodné infrastruktury v rámci speciálního protokolu o pozemní dopravě. Dohoda se také zabývala otázkami energetiky, kde

³³² Zakon o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica. *Međunarodne novine* 14/2001, 27. 12. 2001.

stanovovala, že z programu CARDS má být podporováno využívání obnovitelných zdrojů energie. EU a Chorvatsko se zavázaly spolupracovat i v oblasti jaderné bezpečnosti, ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje. Zdůrazněna byla i spolupráce v oblasti ochrany před přírodními katastrofami, včetně výměny výsledků vědeckých výzkumů, rychlého předávání informací, společné přípravy a cvičení záchranných složek apod.

Stabilizační a asociační dohoda byla základním nástrojem, kterým byl formálně zahájen proces celkových příprav Chorvatska na vstup do EU. Upravovala vzájemné vztahy ve všech třech základních pilířích EU: politickém a hospodářském společenství, společné zahraniční a bezpečnostní politice a soudnictví a vnitřních záležitostech. Plnění Stabilizační a asociační dohody bylo zásadní podmínkou pro posun Chorvatska k statutu kandidátské země. Dohoda byla uzavřena na dobu neurčitou a každá ze stran od ní mohla odstoupit. V tom případě by Dohoda přestala platit šest měsíců poté, co by odstupující strana informovala o svém rozhodnutí druhou smluvní stranu.

Dohoda představovala novou generaci smluv uzavíraných mezi Evropskou unií a zeměmi kandidujícími na členství, byla to tzv. *smíšená dohoda (mixed agreement)*, protože ji uzavírala Unie a její členské země společně. Před Chorvatskem uzavřela Stabilizační a asociační dohodu s Unií zatím jenom Makedonie, 9. dubna 2001. Stejně jako dřívější dohody, uzavřené mezi Unií a třetími zeměmi, tzv. *Europe Agreements* se zeměmi střední a východní Evropy, byly i Stabilizační a asociační dohody podmíněny dodržováním lidských práv. Od předchozích dohod se ale lišily v tom, že byly podmíněny také úzkou regionální spoluprací.

V první hlavě dohodu charakterizovala Obecná ustanovení (ustavení a konsolidace stabilního evropského řádu založeného na spolupráci, rozvoj občanské společnosti a demokratizace, budování institucí a reforma veřejné správy, větší obchodní a hospodářská spolupráce a spolupráce v oblasti vnitra a soudnictví, větší politická a hospodářská svoboda a dodržování lidských práv, práv národnostních menšin, provádění demokratických a svobodných voleb, právo všech uprchlíků a vystěhovalců na návrat a ochrana jejich práv, svobodné tržní hospodářství a připravenost Unie podpořit hospodářské reformy v Chorvatsku, svobodný obchod v souladu s ustanoveními WTO, pravidelný politický dialog o bilaterálních a multilaterálních otázkách, sladění zákonodárství se zákony Unie, provádění reformy a obnovy za pomoci spolupráce a technické, finanční a hospodářské pomoci). Jednotlivé kapitoly pak blíže specifikují dané oblasti. Kapitola Politický dialog uváděla jako politické hlavní cíle Dohody plné začlenění Chorvatska do společenství demokratických zemí a postupné přibližování Evropské unii, rozvoj regionální spolupráce a dobrých sousedských

vztahů s ostatními státy regionu, vytváření společných názorů na bezpečnost a stabilitu v Evropě a spolupráce na problémech řešených v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Kapitola Regionální spolupráce vymezovala hlavní body spolupráce v jihovýchodní Evropě na základě ustavení politického dialogu, zřízení zóny volného obchodu, vzájemných koncesí ohledně pohybu pracujících, pracovního práva, plateb a pohybu osob a spolupráce v dalších oblastech, zejména soudnictví a vnitra. Další část Dohody ošetřovala volný pohyb osob, zboží, kapitálu a služeb.

Dodatky k Dohodě vymezovaly celní koncese pro Chorvatsko pro jednotlivé druhy zboží, dále prodej nemovitostí v Chorvatsku občanům Evropské unie. Součástí Dohody bylo i šest protokolů upravujících obchodování s citlivými komoditami (textilní výrobky, výrobky z oceli, zemědělské výrobky), vzájemnou pomoc v oblasti cel a protokol o pozemní dopravě. Smlouvu uzavírala společná prohlášení, která specifikovala a doplňovala některé pojmy jednotlivých článků.

Chorvatsko se Dohodou také zavázalo sladit svoje zákonodárství se zákonnými předpisy platnými v EU. Vzhledem k tomu, že to byl velmi zdlouhavý proces, bylo Dohodou přímo určeno v jakém pořadí mají přicházet jednotlivé oblasti na řadu. Za nejdůležitější považovala Unie oblast hospodářské soutěže a státních podpor, dále oblast intelektuálního průmyslového a obchodního vlastnictví, veřejné zakázky, normizace, účetní právo a finanční služby a oblast pozemní dopravy. Až poté měla přijít na řadu ochrana zdraví a bezpečnost práce, ochrana osobních údajů a rovné příležitosti mužů a žen. Dohoda dále ošetřovala spolupráci v oblasti vnitra a soudnictví, zavazovala signatáře k těsné spolupráci mezi soudy, policejními a celními orgány, imigrační službou. Dohoda neopomíjela ani pro Chorvatsko tolik důležitou technickou a finanční pomoc. Stanovovala, že Unie bude Chorvatsku poskytovat prostředky skrze program CARDS a tyto prostředky mají být využity v hospodářské politice, statistice, bankovníctví, pojišťovnictví a dalších finančních službách, podpoře a ochraně investic, průmyslové spolupráci, podpoře malých a středních firem, cestovního ruchu, sociální politiky, zemědělství, vzdělávání a výzkumu, informačních a komunikačních technologiích atd. Unie se také zavázala finančně podporovat realizaci Dohody a plnění jejích cílů.

V Dohodě byl stanoven vznik *Rady pro stabilizaci a asociaci*, která byla složena z členů Evropské rady a Komise na jedné straně a členů chorvatské vlády na straně druhé a jejímž úkolem bylo dohlížet na provádění Dohody. Rada byla oprávněna přijímat rozhodnutí v rámci dosahu Dohody, která byla pro strany Dohody závazná a strany byly povinny

přijmout opatření k provedení těchto rozhodnutí. Radě měl v provádění jejich povinností pomáhat *Odbor pro stabilizaci a přidružování*. Jako fórum pro výměnu názorů mezi poslanci Chorvatského saboru a Evropského parlamentu měl sloužit *Parlamentní odbor pro stabilizaci a přidružování*.

Chorvatská vláda přijala ještě před podpisem Stabilizační a asociační dohody 17. října 2001 *Plán realizace SSP (Plan provedbe SSP-a, SAA Implementation Plan)*.³³³ Tento plán, vypracovávaný Ministerstvem evropských integrací už od března 2001, byl prvním operativním dokumentem definujícím prováděcí opatření nutná k úspěšnému zavádění přijatých závazků. Specifikoval konkrétní úkoly podle jednotlivých článků Dohody, kdo byl za provedení kterého bodu zodpovědný, nejčastěji jednotlivá ministerstva, a jaký časový limit pro provedení Dohoda stanovila. Jednotlivým oddělením státní správy byly přiřazeny konkrétní úkoly a tato oddělení byla povinna pravidelně podávat zprávy o tom, jak se jim je daří plnit a jakých dosáhla pokroků. Dále byly přijaty směrnice pro slad'ování chorvatských zákonů se zákony Unie a také strategie informování chorvatské veřejnosti o pokroku v procesu sbližování s EU. Tuto strategii mělo na starosti Ministerstvo evropských integrací. Plán začal být realizován od počátku roku 2002. Dne 12. prosince 2002 pak přijala chorvatská vláda *Národní program Republiky Chorvatsko pro přidružování EU pro rok 2003*.³³⁴ Chorvatsko bylo první zemí, která měla už ve fázi podávání žádosti o členství vypracovaný a přijatý takový program. Přesný postup podle Programu, který byl pak každoročně aktualizován, měl Chorvatsku usnadnit proces plnění podmínek stanovených Unií.

Díky Dohodě se usnadnil přístup chorvatských vývozců na evropské trhy. Zároveň byli ale chorvatští výrobci nuceni čelit větší konkurenci, což je nutilo zlepšovat kvalitu jejich výrobků. Také na domácím trhu vzrostl příliv kvalitních zahraničních výrobků, u nichž odbourávání cel snížilo cenu, což nutilo zkvalitňovat a zlevňovat i domácí producenty, což bylo výhodné zejména pro spotřebitele, protože vzrostla nejen kvalita nabízeného sortimentu, ale tento sortiment se i rozšířil. Zároveň slad'ování chorvatských zákonů se zákony Unie přineslo lepší předpisy v oblasti ochrany spotřebitele. Dohodou byla také recipročně potvrzena práva pracujících zaměstnaných v některé ze členských zemí EU nebo naopak občanů členských států zaměstnaných v Chorvatsku. Dohoda také předvíдалa koordinaci

³³³ MINISTARSTVO ZA EUROPSKE INTEGRACIJE: *Plan provedbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica = Implementation Plan for the Stabilisation and Association Agreement between the Republic of Croatia and the European Communities and their Member States*. Zagreb 2002.

³³⁴ VLADA REPUBLIKE HRVATSKE: *Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji – 2003. godina* (on-line). Dostupné z: (http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/zakoni_i_uredbe/nacionalni_programi_i_strategije), (cit. 1. 5. 2009).

soustavy sociální péče, důchodového a zdravotního pojištění atd. Chorvatští občané pracující v Unii tak získali stejná práva jako občané členských států. Předpokládalo se také zlevnění půjček, u nichž byly v Chorvatsku oproti Unii neúměrně vysoké úroky. Očekával se také nárůst zahraničních investic, což by mělo pozitivní vliv na zvyšování počtu pracovních míst a pokles nezaměstnanosti, jejíž vysoká míra Chorvatsko i nadále trápila. Dohoda o stabilizaci a přidružování zahájila v Chorvatsku celkový proces reforem s cílem splnit podmínky členství v Unii.

4.3.6. Hodnocení Chorvatska Evropskou komisí

Evropská komise každoročně vydávala zprávu o provádění Procesu stabilizace a přidružování. Zpráva analyzovala politickou a hospodářskou situaci v regionu jihovýchodní Evropy a pokroky nebo naopak nedostatky v provádění Procesu. Součástí zprávy byla i hodnocení jednotlivých zemí, která zahrnovala i hodnocení Komise týkající se plnění hospodářských a politických kritérií procesu, ocenění míry spolupráce dané země při provádění procesu, přehled finanční pomoci, kterou Unie dané zemi v minulém roce poskytla a konečně také analýzu postoje veřejnosti hodnocené země k Unii. Hodnocení bylo vypracováváno po vzoru zpráv Komise o kandidátských zemích, ale zároveň bralo v potaz specifické podmínky zemí jihovýchodní Evropy. Hodnocení bylo zároveň doplněno o doporučení, jak má daná země postupovat v příštích dvanácti měsících.

V prvním hodnocení Chorvatska z dubna 2002 Komise uvítala změny na politické scéně a ukončení ekonomické i politické izolace Chorvatska. Zároveň vyzvedla pokrok učiněný v téměř všech oblastech, ocenila zároveň plnění politických, hospodářských i institucionálně-právních podmínek přibližování k EU a přizpůsobování se Chorvatska standardům Unie.³³⁵ Chorvatsko bylo ve srovnání s ostatními zeměmi Procesu hodnoceno jako politicky i hospodářsky nejstabilnější země, která se nejrychleji blíží splnění podmínek pro status kandidátské země na vstup do EU. Současně bylo ale zdůrazněno, že se od Chorvatska i nadále očekává pokrok ve všech oblastech. Jako hlavní úkoly, jejichž splnění stojí před chorvatskou vládou, označila Komise konsolidaci demokracie jako podmínku vytváření dlouhodobé politické a sociální stability a provedení všeobecných strukturálních reforem provázejících proces politické i hospodářské transformace.

Jako nejzávažnější překážka pro provádění politických, hospodářských i sociálních

³³⁵ *Report from the Commission. The Stabilisation and Association process for South East Europe. First Annual Report.* COM (2002) 163 final, 3. 4. 2002 a Croatia. Stabilization and Association Report. Executive Summary [SEC (2002) 341](on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0163:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

reformou v Chorvatsku byla uvedena slabost soudního systému, především obrovské množství nevyřešených kauz (okolo 1 200 000), nedostatek odborného personálu s náležitou kvalifikací (soudců, státních zástupců a dalšího soudního personálu), neúčinnost současné administrativní struktury a špatné přerozdělování rozpočtových prostředků. Reformy podle Komise také zpomaloval tlak různých nacionalistických skupin a proudů, zejména v souvislosti s vydáváním válečných zločinců Haagskému tribunálu. K takovým iniciativám patřila například v roce 2002 petice, pod kterou se podepsalo 555 osobností veřejného života, které požadovaly, aby vláda odmítla vydání generála Gotoviny Haagskému tribunálu a požadovala zastavení stíhání. Mezi tyto osobnosti patřil například známý zpěvák Vinko Coce, herec Niko Kovač, významný literární kritik Ante Stamač a mnoho dalších společensky vlivných osobností od novinářů, přes historiky, sportovce, armádní představitele a veterány občanské války, vysokoškolské pedagogy až po církevní hodnostáře, z nichž všichni měli značný vliv na veřejné mínění a vnímání celé kauzy kolem vydání generála Gotoviny.³³⁶ Komise také kritizovala průtahy související s procesem návratu a reintegrace srbských uprchlíků. Zároveň bylo podle ní nutné vypracovat nový ústavní zákon o ochraně práv národnostních menšin,³³⁷ změnit zákon o Chorvatské radiotelevizi a provést celkovou reformu soudnictví. Přijímání zákona o národnostních menšinách v saboru EU bedlivě sledovala a vyjádřila se, že „*očekává, že dlouho očekávaný zákon bude chránit menšiny takovým způsobem, který budou tyto menšiny považovat za užitečný a legitimní.*“ Zároveň upozornila, že „*je důležité přijmout dobrý zákon, a ne jakýkoliv zákon.*“³³⁸ Zákon srbské menšině zajišťoval maximálně tři zástupce v saboru.

V dalším hodnocení o rok později Komise také upozornila na nutnost přijetí nového volebního zákona, který by přehodnocoval volební právo diaspory a zaručoval náležité zastoupení příslušníkům menšin.³³⁹ Komise také doporučovala posílit regionální spolupráci, zlepšit spolupráci s Haagským tribunálem a dále vytvářet podmínky pro návrat uprchlíků. Komise naopak ocenila, že se zlepšil stav hospodářství, zároveň ale upozornila, že provádění reformy probíhá pomaleji, než se předpokládalo, a že důvody tohoto stavu jsou zejména

³³⁶ Jména všech signatářů petice jsou dostupná na internetové stránce příznivců generála Gotoviny. Dostupné z: (<http://www.antegotovina.com/default.aspx?clanak=5>), (cit. 3. 5. 2009).

³³⁷ Zákon byl přijat 13. prosince 2002. Srov. Ustavní zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine* 155/2002, 23. 12. 2002.

³³⁸ The following Presidency statement on behalf of the European Union concerning the Croatian draft constitutional law on the rights of national minorities, was published in Brussels and Copenhagen on 6 December. *Bulletin EU* 12-2002 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200212/p106021.htm>), (cit. 26. 4. 2009).

³³⁹ *Report from the Commission. The Stabilisation and Association process for South East Europe. Second Annual Report.* COM (2003) 139 final, 26. 3. 2003 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0139:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

politické. V následujícím roce Komise doporučila konsolidaci státního rozpočtu, zmenšení výdajů na platy státních zaměstnanců, reformu sociálního a zdravotního systému a pokračování procesu privatizace.

Podpis Stabilizační a asociační dohody bezesporu posílil vztahy mezi Chorvatskem a EU. Komise však upozorňovala, že to, jak rychle se Chorvatsko stane kandidátem na plnoprávné členství v Unii, závisí především na úspěšné aplikaci Procesu stabilizace a přidružování. Komise zároveň pochválila Plán provádění SSP vypracovaný chorvatskou vládou, přestože některé jeho body, například aplikaci 70% unijního práva do chorvatského právního systému v následujících dvou letech, pokládala podle zkušeností z ostatních zemí za přespříliš ambiciózní a nepřiliš reálné. Komise doporučila Chorvatsku zaměřit se v příštím roce na provádění liberalizace obchodu v souladu s Prozatímní dohodou, uzavírání dohod o volném obchodu se sousedními zeměmi do konce roku 2002 a pokračování sladění zákonodárství zákonům a předpisům Unie, zejména těm, které se týkají obchodu, dále vízového režimu a imigrační a azylové problematiky a posilování administrativních pravomocí orgánů zodpovědných za problematiku spravedlnosti a vnitra. Komise ve své zprávě také navrhla vznik nového politického fóra nazvaného *Záhřebský proces (Zagreb process)*, založeného na výsledcích Záhřebského summitu z října 2000, který by umožnil pravidelné setkávání vysokých politických představitelů zemí jihovýchodní Evropy a EU na ministerské úrovni. Účelem Záhřebského procesu bylo lepší porozumění Procesu stabilizace a přidružování a další rozvoj regionální spolupráce.

V Chorvatsku se všeobecně věřilo, že velký pokrok, kterého dosáhlo ve velmi krátké době, bude Evropskou unií oceněn. I někteří odborníci neskrývali značnou dávku optimismu. Dražan Šimić ve své knize *Evropská unie dnes a zítra* v roce 2002 napsal: „*Jsme na dobré cestě, abychom předstihli některé země procházející transformací, například Bulharsko a Rumunsko, ale také Turecko, a staneme se plnoprávným členem Evropské unie dříve než oni. Kromě toho, v mnohých oblastech nezaostáváme ani za kandidátskými zeměmi z prvního kola rozšiřování Unie.*“³⁴⁰ Tehdejší ministr pro evropské integrace Neven Mimica byl v otázce brzkého členství v EU, konkrétně od roku 2007, kdy se předpokládalo, že by Chorvatsko mohlo být přijato spolu s Bulharskem a Rumunskem, také optimistou. V článku z října roku 2002 napsal: „*Takže znovu opakuji: ano, Chorvatsko má v úmyslu splnit všechny požadavky pro plnoprávné členství, ale jestli skutečně do EU vstoupí, nezávisí pouze na připravenosti Chorvatska, ale také na ochotě Evropské unie přijímat nové členy po rozsáhlém*

³⁴⁰ ŠIMIĆ, Dražan: *Evropska unija danas i sutra*. Zagreb 2002, s. 126.

rozšiřování k 1. květnu 2004.³⁴¹ Zároveň dodal, že: „Chorvatsko očekává, že Dohoda a stabilizaci a přidružení bude mostem spojujícím proces asociace s druhou vlnou rozšiřování EU.“³⁴² V prosinci 2002 pak ve Vídni prohlásil, že je přesvědčen, že „otázka spolupráce s Haagským tribunálem nebude mít v budoucnu větší vliv na přibližování naší země k EU.“³⁴³

Evropským integracím byla nakloněna i veřejnost. Podle sociologického průzkumu provedeného na konci roku 2002 dokonce 75,7% dotázaných považovalo vstup Chorvatska do Evropské unie za žádoucí, zatímco za nežádoucí jej považovalo pouze 12,9% dotázaných.³⁴⁴ Podobné hodnoty vykazovaly i výzkumy provedené v roce 2003.³⁴⁵

³⁴¹ MIMICA, Neven: Where does Croatia stand right now on its European path? *Croatian Interantional Relations Review* VIII, 2002. s. 113.

³⁴² Tamtéž, s. 113–114.

³⁴³ *Vjesnik*, 5. 12. 2002 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2002/12/05/Clanak.asp?r=van&c=2>), (cit. 25. 4. 2009).

³⁴⁴ Podle průzkumů Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací z prosince 2002 (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=136&gl=200302240000005&sid=&jezik=1>), (cit. 26. 4. 2009).

³⁴⁵ Srov. LAMZA POSAVEC, Vesna – FERÍČ, Ivana – RIHTAR, Stanko: Nacionalni ponos i otvorenost prema europskim integracijama. *Društvena istraživanja* XV, 2005, s. 141–153.

5. OD ŽÁDOSTI O ČLENSTVÍ V UNII K ZAHÁJENÍ PŘÍSTUPOVÝCH JEDNÁNÍ

5.1. Žádost Chorvatska o členství v Unii

5.1.1. Podání žádosti Chorvatska o členství

Chorvatská vláda už v roce 2002 zřídila pracovní skupinu, jejímž úkolem bylo vypracovat žádost Republiky Chorvatsko o členství v Evropské unii. Přestože SSP ještě nevstoupil v platnost, podalo Chorvatsko jako první země západního Balkánu žádost o členství v EU 21. února 2003 v Aténách.³⁴⁶ Chorvatská vláda tak formálně zahájila proces přistupování k Evropské unii. Vstup do EU podporovaly všechny parlamentní politické strany, což potvrdily v *Rezoluci chorvatského Saboru o přistoupení Republiky Chorvatsko k Evropské unii* přijaté 18. prosince 2002.³⁴⁷ Relativně rychlé vznesení žádosti o plnoprávné členství bylo možné zdůvodnit snahou Chorvatska vyjádřit připravenost na členství a také dohnat zpoždění, které nabralo v procesu přistupování k EU ve srovnání s ostatními středoevropskými a východoevropskými zeměmi. Rozsáhlý strategický projekt *Chorvatsko v 21. století*, konkrétně jeho sekce Mezinárodní integrace, kterou po dva roky (v letech 2000–2002) vypracovávalo Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo evropských integrací spolu s dalšími odborníky, si v roce 2002 kladl za cíl splnit standardy a kritéria EU do roku 2006 (a stát se tak „virtuálním členem“) a dosáhnout plnohodnotného členství v Unii nejpozději v letech 2008–2010. Ve stejném období se Chorvatsko podle tohoto projektu mělo stát také členem NATO.³⁴⁸

Evropská unie myšlenku přistupování balkánských zemí i nadále podporovala. Dne 20. června 2003, schválila Rada dokument nazvaný *Soluňská agenda pro západní Balkán: Směrování k evropským integracím (The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European Integration)*.³⁴⁹ Unie se zavázala nadále všestranně podporovat země západního Balkánu v mírovém vývoji a vzájemné spolupráci, ale zároveň znovu zopakovala, že bude od těchto zemí i nadále vyžadovat plnění jejich mezinárodních závazků,

³⁴⁶ Řecko bylo tehdy předsednickou zemí EU.

³⁴⁷ Rezolucija Hrvatskog sabora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. *Narodne novine* 153/2002, 18. 12. 2002.

³⁴⁸ Více o strategii *Hrvatska u 21. stoljeću* a jejích cílech srov. STANIČIĆ, Mladen: Strategy of International Relations of Croatia. *Croatian International Relations Review* – Dossier VIII, 2002, s. 1–22.

³⁴⁹ *The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European Integration* (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_agenda_en.htm), (cit. 30. 4. 2009).

zejména tedy spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem v Haagu. Soluňská agenda přinesla posílení Stabilizačního a asociačního procesu o proces rozšiřování. Byla zahájena *Evropská partnerství (European Partnership)* inspirovaná Přístupovými partnerstvími pro kandidátské země, ale „ušitá na míru“ jednotlivým zemí SAP. Posílen byl i politický dialog a parlamentní spolupráce, byl naplánován vznik společných Stabilizačních a asociačních parlamentních výborů v každé zemi Procesu. Dokument řešil také společný boj proti organizovanému zločinu, další ekonomický rozvoj oblasti a regionální spolupráci. Rada vyzvala země regionu k posílení antidiskriminační legislativy a zajištění spravedlivého a proporčního zastoupení příslušníků menšin v zaměstnání, zejména ve veřejných institucích a také k zajištění jejich rovnoprávného přístupu ke vzdělání a dalším základním sociálním službám. Na summitu vrcholných představitelů členských zemí EU, přístupujících států, kandidátských zemí a zemí Procesu stabilizace a přidružování v Soluni 21. června 2003 byla Soluňská agenda přijata jako společný dokument zemí EU a Procesu stabilizace a přidružování.

5.1.2. Avis – pozitivní odpověď Evropské komise na chorvatskou žádost

Rada Evropské unie pověřila 14. dubna 2003 Evropskou komisi, aby připravila stanovisko (*avis*) k chorvatské žádosti a doporučila, jestli mají nebo nemají být započaty přístupové rozhovory. Předseda Evropské komise Romano Prodi pak během své návštěvy v Záhřebu v červenci 2003 předal chorvatskému premiérovi dotazník s celkem 4 650 otázkami z různých oblastí fungování státu, institucí, hospodářství atd. Prodi při té příležitosti zopakoval, že spolupráce Chorvatska s Haagským tribunálem by urychlila proces přibližování země Unii. Zároveň také uvedl, že jasné, že Chorvatsko bude do Unie přijato dříve než ostatní země regionu.³⁵⁰ Od července do října tedy státní správa vypracovávala odpovědi, aby mohl být vyhodnocen celkový stav země. Odpovědi byly Komisi doručeny 9. října 2003, načež Chorvatsko muselo odpovědět ještě na dalších 184 dodatečných otázek.

Na základě zodpovězeného dotazníku a dalších relevantních pramenů vydala Evropská komise 20. dubna 2004 pozitivní stanovisko k chorvatské žádosti o členství v Unii a doporučila Evropské radě zahájit jednání s Chorvatskem.³⁵¹ Ve zprávě Evropské komise se konstatovalo, že Chorvatsko má stabilní demokratické instituce a fungující tržní hospodářství,

³⁵⁰ Srov. Od Hrvatske, koja će u EU ući prije ostalih zemalja iz regije, traži se odgovornost i pomoć. *Vjesnik*, 11. 7. 2003 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2003/07/11/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 30. 4. 2009).

³⁵¹ *Communication from the Commission. Opinion on Croatia's Application for Membership of the European Union*. COM (2004) 257 final, 20. 4. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0257:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

kteřé je už z velké části integrováno do hospodářství Unie. Komisař pro rozšíření Günter Verheugen dokonce prohlásil, že Chorvatsko je na tom v hospodářském smyslu lépe, než některé země přistupující 1. května 2004.³⁵² Zpráva také chválila Ministerstvo pro evropské integrace za vysokou a profesionální úroveň koordinace provádění Stabilizační a asociační dohody. Zároveň ale Komise uvedla, že je třeba pokračovat s prováděním reforem potřebných k dosažení evropských standardů a zejména s dalším přizpůsobováním národního zákonodárství s předpisy EU. Dále zpráva upozorňovala, že je nutné přijmout náležitá opatření, aby se plně respektovala práva menšin, zejména menšiny srbské, ale Chorvatsku bylo doporučeno věnovat zvýšenou pozornost i menšině romské a zvýšit usilí v procesu návratu uprchlíků. Avis sice uváděl, že vláda přijala nutné předpisy umožňující návrat uprchlíků, kteří o to projeví zájem, ale provádění těchto předpisů v praxi stále vázlo. Dále Komise pokládala za nutné zlepšit podmínky v oblasti soudnictví a zejména posílit boj proti korupci. I nadále byla požadována plná spolupráce s Haagským tribunálem, zejména vydání generála Ante Gotoviny. Avis také kritizoval nedostatečnou aktivitu chorvatských soudů v posuzování válečných zločinů, které byly řešeny přímo chorvatskou justicí. Unie si všimla, že chorvatské soudy častěji odsuzovaly pachatele srbské národnosti v nepřítomnosti, ale souzení chorvatských pachatelů se spíše vyhýbaly.

V rámci regionální spolupráce Komise pochválila Chorvatsko za dobré vztahy se sousedními zeměmi. Problémy však mělo Chorvatsko se vztazích se Slovinskem. Neshody se týkaly vymezení hranice a přístupu Slovinska do mezinárodních vod v Piranském zálivu, sporů o jadernou elektrárnu Krško a nově zejména jednostranného prohlášení *Chráněné rybolovně-ekologické zóny (Zaštićeni ekološko ribolovni pojas, ZERP)* v Jaderském moři. Výlučná hospodářská zóna byla vyhlášena rozhodnutím Chorvatského saboru 3. října 2003, kterým byla zároveň rozšířena jurisdikce Chorvatska mezi hranicí jeho teritoriálních vod a vod mezinárodních.³⁵³ Chorvatsko toto rozhodnutí zdůvodňovalo potřebou chránit tradiční chorvatský rybolov před rostoucím tlakem konkurenčního rybolovu „nejadranských“ zemí a také ochranou „živého mořského bohatství Jaderského moře“ před zněčištěním a drancováním. Sousední Slovinsko a také Itálie samozřejmě proti takovému rozhodnutí protestovaly, k jeho přehodnocení a hledání kompromisu vyzvala v říjnu 2003 i Rada EU, která jednostranné vyhlášení zóny považovala za akt odporující principům evropské regionální politiky. Rozhodnutí o ZERP se zpočátku nevztahovalo na lodě plující pod vlajkou

³⁵² *Euroscope*. Bilten Evropskoga dokumentacijskog centra XIII, 2004, br. 72, s. 1.

³⁵³ Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru. *Narodne novine* 157/2003, 6. 10. 2003.

členských zemí EU, rozšířeno na ně bylo až od roku 2008 (viz dále). Na čtvrtém setkání tzv. *Trilaterály* 4. června 2004 v Bruselu uzavřely Itálie, Slovinsko a Chorvatsko za prostředkování Evropské komise dohodu, která problematiku ZERP řešila.³⁵⁴ Chorvatsko se zavázalo, že nebude aplikovat pravidla ZERP (zákaz rybolovu v pásu) na země EU a toto rozhodnutí nezmění, dokud nebude uzavřena *Partnerská smlouva o rybářství mezi Republikou Chorvatsko a Evropskou unií*.

Kritizováno bylo také pomalé tempo privatizace a restrukturalizace státních podniků, které stále hrály v chorvatském hospodářství značnou roli. Modernizaci nutně potřeboval loďářský průmysl a také zemědělství. Na provedení reformy stále také čekala rozpočtová politika, sociální systém a veřejná správa. Velké rezervy viděla Komise také v oblasti ochrany životního prostředí. Komise také vyhodnotila, jak je Chorvatsko schopné plnit 29 kapitol *acquis* v horizontu pěti let. Pokud by pokračovalo současným tempem, nemělo by mít problém s jejich plněním v oblasti ekonomika a monetární unie, statistiky, průmyslové politiky, malých a středních firem, vědy a výzkumu, kultury a audiovizuální politiky, zahraničních vztahů, společné zahraniční a bezpečnostní politiky a finanční a rozpočtové politiky. Zvýšit úsilí by Chorvatsko mělo v oblastech volného pohybu kapitálu, právu obchodních společností, rybářství, dopravě, energetice, ochraně spotřebitelů a ochraně zdraví, celní a finanční kontrole. Problémy se naopak očekávaly v oblasti volného pohybu zboží, osob a služeb, konkurenceschopnosti, zemědělství, sociální politiky a zaměstnávání, telekomunikací a informačních technologií, regionální politiky, soudnictví a vnitra.

Paralelně s pozitivním stanoviskem přijala Komise i návrh *Evropského partnerství pro Chorvatsko (The European Partnership for Croatia)*.³⁵⁵ V tomto dokumentu jsou popsány krátkodobé a střednědobé priority příprav na členství v Unii, které by Chorvatsko mělo splnit v rozmezí dvou až čtyř let. Mezi krátkodobými prioritami bylo zdůrazněno zejména posílení justice, přijetí zákonných norem pro boj proti korupci a posílení operativních a administrativních kapacit USKOK,³⁵⁶ urychlení návratu uprchlíků a dokončení rekonstrukce domů poškozených válkou do dubna 2005, zajištění proporcionálního zastoupení národnostních menšin na úrovni lokální i regionální samosprávy v zákonodárných orgánech,

³⁵⁴ Zápis ze setkání on-line dostupný z webových stránek Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko: (http://www.mvpei.hr/custompages/static/hrv/templates/_frit_Priopcenja.asp?id=1158), (cit. 2. 5. 2009).

³⁵⁵ *Proposal for a Council decision on the principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Croatia*. COM (2004) 275 final/2, 28. 4. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0275:FIN:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

³⁵⁶ *Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (Úřad pro potírání korupce a organizovaného zločinu)*

posílení svobody vyjadřování a zajištění demokratického fungování médií prostřednictvím revize Zákona o elektronických médiích a zajištění politické a finanční nezávislosti Rady pro elektronická média. V oblasti regionální spolupráce byla požadována plná spolupráce s ICTY, dále byla zdůrazněna nutnost brzkého řešení zbývajících bilaterálních problematických bodů, zejména hraničních sporů se Slovinskem, Srbskem a Černou Horou a také Bosnou a Hercegovinou a zajištění provádění všech regionálních dohod o volném obchodu se státy jihovýchodní Evropy. V oblasti hospodářství mezi nejdůležitější krátkodobé priority patřila restrukturalizace a privatizace firem ve vlastnictví státu, zejména v sektoru výroby, zemědělství, dopravy, cestovního ruchu a komunálních služeb a reforma pozemkových knih. Na vnitrochorvatském trhu bylo doporučeno se zaměřit na posílení kontrolního a administrativního aparátu v oblasti finančních služeb, zejména v pojišťovnictví, na trhu s dluhopisy a vklady a v oblasti volného pohybu kapitálu. Posílena měla být i nezávislost *Agentury pro ochranu hospodářské soutěže*.³⁵⁷ Chorvatsko se dále mělo zaměřit na zprůhlednění veřejných zakázek. Další opatření mělo přijmout i v zemědělství a také v oblasti ochrany životního prostředí.

Mezi střednědobé priority patřil opět boj s korupcí, dále posilování soudnictví, přizpůsobování státní správy a dokončení procesu návratu uprchlíků. Mezi střednědobé hospodářské cíle bylo zařazeno pokračování reformy na trhu práce, dále dokončení pozemkové reformy včetně privatizace ploch využívaných k zemědělství. Očekávalo se také přizpůsobení v daňové oblasti, zejména co se týče DPH. Chorvatsko mělo ve střednědobém časovém plánu zajistit také přijetí evropských standardů v oblasti provázání komunikačních a informačních soustav. Dále mělo podle standardů EU vytvořit také registr vinic a mělo pokračovat s přizpůsobováním se v oblasti veterinární a fytosanitární. V oblasti školské bylo nutné převzít evropský systém uznávání diplomů a na vysokých školách přejít na tzv. boloňský systém, tedy systém kreditů, které je možné uznávat mezi jednotlivými univerzitami navzájem. Pro chorvatské studenty sice znamenal přechod na boloňský systém ve většině případů zvýšení nároků na studium a úroveň jejich vzdělání, zároveň jim ale přinesl možnost uplatnit se s chorvatským vzděláním i v zahraničí.

Chorvatsku byl oficiální status kandidátské země na plnoprávné členství v EU udělen na zasedání Evropské rady v Bruselu 18. června 2004.³⁵⁸ Evropská rada ve svém vyjádření komentujícím rozhodnutí udělit Chorvatsku status kandidátské země mimo jiné uvítala, že

³⁵⁷ *Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja*

³⁵⁸ *Presidency conclusions*, Brussels European Council 17 and 18 June 2004, 10679/2/04, 19 July 2004 (online). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/81035.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

Chorvatsko se rozhodlo neaplikovat ZERP na země Evropské unie.³⁵⁹ Plánovalo se, že přístupová jednání budou zahájena počátkem roku 2005 na bilaterální mezivládní konferenci zástupců EU a Chorvatska. Rada ovšem zahájení podmínila plnou spoluprací Chorvatska s ICTY. Rada také uložila Komisi, aby vypracovala předpřístupovou strategii pro Chorvatsko. Dne 13. září 2004 pak vydala Rada *Rozhodnutí o zásadách, prioritách a podmínkách evropského partnerství s Chorvatskem*.³⁶⁰ Hlavní priority představovalo podobně jako v dokumentu z dubna téhož roku plnění kodaňských kritérií z roku 1993, dále podmínek stanovených pro Stabilizační a asociační proces, obsah Závěrečné deklarace summitu v Záhřebu z roku 2000 a také Soluňského programu. Dále dokument vytýčoval hlavní oblasti, ve kterých muselo Chorvatsko dosáhnout zlepšení, aby mohlo pomýšlet na eventuální další integraci do EU. Mezi tyto oblasti opět patřilo posílení soudního systému, respektování práv menšin, urychlení procesu návratu uprchlíků a plná spolupráce s ICTY. Udělení statutu kandidáta pomohl mimo jiné i fakt, že hlavní žalobkyně ICTY Carla Del Ponte ocenila vydání Ivana Čermaka a Mladena Makrače, velitelů obviněných spolu s generálem Ante Gotovinou ze zločinů spáchaných na srbském civilním obyvatelstvu během operace Bouře v srpnu 1995.³⁶¹

Status kandidátské země nebyl významný jen pro samotné Chorvatsko, Evropská unie jím chtěla povzbudit i další země západního Balkánu v přijímání reforem. Snažila se jim na chorvatském příkladu ukázat, že pokud se budou snažit, bude jejich snaha skutečně oceněna. Romano Prodi na tiskové konferenci 18. června prohlásil: „*Poselství je jasné – každému podle jeho zásluh, dveře jsou otevřené pro všechny, politické řešení pro region je ve sbližování s Unií a věřím, že jsme to ukázali.*“³⁶² Kromě toho chorvatský tisk spekuloval, že Německo podpořilo chorvatskou kandidaturu především proto, aby pomohlo svému chráněnci Turecku.³⁶³ Samotné Chorvatsko očekávalo, že status kandidáta zvýší jeho mezinárodní prestiž a přiláká do země zahraniční investory.³⁶⁴

³⁵⁹ Presidency conclusions (6/23), *Bulletin EU* 6-2004 (on-line) Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200406/i1007.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁶⁰ *Council Decision 2004/684/EC of 13 September 2004 on principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Croatia*. OJ L 297/19, 22. 9. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:297:0019:0028:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

³⁶¹ Blíže informace o jejich případu na internetových stránkách ICTY (on-line). Dostupné z: (http://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/en/cis_gotovina_al_en.pdf), (cit. 3. 5. 2009).

³⁶² *Vjesnik*, 19. 6. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2004/06/19/Clanak.asp?r=van&c=1>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁶³ Srov. Njemačka je pogurala Hrvatsku u EU da bi pomogla Turskoj. *Nacional*, 22. 6. 2002 (on-line). Dostupné z: (<http://www.nacional.hr/clanak/11034/njemacka-je-pogurala-hrvatsku-u-eu-da-bi-pomogla-turskoj>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁶⁴ Srov. Sanader: Sada postajemo privlačniji investorima. *Slobodna Dalmacija*, 19. 6. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040619/novosti01.asp>), (cit. 1. 5. 2009).

5.1.3. Změna vlády v Chorvatsku

V listopadu roku 2003 se konaly v Chorvatsku nové volby. Dosavadní vláda Ivici Račana sice dosáhla značných úspěchů v zahraniční politice a posunula zemi na cestě k Evropské unii o velký kus kupředu, v domácí politice se jí však tolik nedařilo. Nepovedlo se jí zejména zlepšit stav v oblasti justice, v hospodářství sice byla překonána recese z konce 90. let, ale nadále trvaly problémy plynoucí z divoké privatizace z první poloviny 90. let, vysoká nezaměstnanost, rostl státní dluh a přetrvával špatný hospodářský stav regionů postižených válkou. Naopak dynamický rozvoj zažívalo zejména po roce 2000 chorvatské pobřeží a cestovní ruch obecně. I tady se ovšem ozývaly hlasy, především z nacionalisticky zaměřených kruhů, že vstup zahraničních investorů do chorvatských hotelových společností znamená rozprodávání národního bohatství. Stejně kruhy zároveň šířily zvěsti o tom, že po vstupu do Evropské unie skoupí jadranské pobřeží bohatí zahraniční podnikatelé, kteří jej nechají zastavět řadami hotelů a vil a Chorvatsko tak přijde o svou krajinu.

Nakonec ve volbách zvítězilo opoziční reformované *Chorvatské demokratické společenství* (*Hrvatska demokratska zajednica*, HDZ) pod vedením Ivo Sanadera, jenž se stal premiérem nové vlády. Vláda HDZ pokračovala v pozitivních trendech nastoupených svou předchůdkyní v oblasti demokratizace, liberalizace a růstu svobody a kritičnosti médií. Jako jednu ze svých hlavních priorit vyhlásila dosažení plnoprávného členství v Evropské unii a v NATO.³⁶⁵ Ani nové vládě se však nedařilo řešit palčivé ekonomické otázky, například vysokou míru nezaměstnanosti.

Nová chorvatská vláda vypracovala v roce 2004 dle vzoru jiných kandidátských zemí obsáhlý *Národní program Republiky Chorvatsko pro přidružování k EU*.³⁶⁶ Do tohoto programu byl inkorporován i starší *Plán provádění SSP*. Jako hlavní priority bylo v Programu označeno plnění politicky podmíněných kritérií, hospodářské reformy, sladování zákonodárství, posilování administrativy, tak aby byla schopná provádět reformy, a komunikační strategie pro informování chorvatské veřejnosti o průběhu přibližování evropským integracím. Koordinací Národního programu bylo pověřeno *Ministerstvo evropských integrací*, od prosince 2003 do února 2005 pod vedením ministra Miomira Žužula a poté Kolindy Grabar-Kitarović.

Mezi nejdůležitější z politických kritérií patřila i nadále reforma soudnictví v souladu

³⁶⁵ VLÁDA REPUBLIKE HRVATSKE: *Program Vlade Republike Hrvatske u mandatnom razdoblju 2003.–2007.* (online). Dostupné z: (http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/publikacije/program_vlade_republike_hrvatske_u_mandatnom_razdoblju_2003_2007), (cit. 1. 5. 2009).

³⁶⁶ MINISTARSTVO EUROPSKIH INTEGRACIJA: *Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji – 2004. godina.* Zagreb 2004.

s evropskými standardy, zejména reforma trestního a občanského práva a snaha prosazovat mimosoudní řešení sporů u většího množství případů. Také bylo nutné „informatizovat“ justici – převést do elektronické podoby registry, katastry atd. Za další prioritu byl označen boj proti korupci. Úřad pro boj s korupcí a organizovaným zločinem (USKOK) byl sice zřízen už v roce 2001, ale dlouho se potýkal s nedostatkem kádrů i kancelářských prostor, což si dala vláda za cíl v roce 2004 vyřešit. Do konce roku 2004 měla být také zřízena Parlamentní komise pro provádění Národního programu pro boj s korupcí. V roce 2003 bylo přijato několik zákonů, které výrazným způsobem zlepšovaly nezávislost médií, jejíž nedostatečnost byla v Chorvatsku zejména v 90. letech dlouhodobě kritizována ze strany nezávislých organizací i Evropské unie. Proto byl jako další priorita Národního programu určen dohled nad prováděním těchto zákonů. V oblasti národnostních minorit ustupovala do pozadí problematika menšiny srbské, Národní program byl primárně zaměřen na řešení problémů romské menšiny.

Chorvatsko (a obecně země západního Balkánu) se muselo na rozdíl od ostatních kandidátských zemí potýkat s problémem uprchlíků, který výrazně zatěžoval zejména jeho státní rozpočet. Nešlo jen o návrat zabaveného majetku nebo jeho náhradu, ale také o opětovnou integraci těchto navrátilců do společnosti, zapojení do pracovního procesu apod. V rozmezí let 1995 až 2003 se do Chorvatska vrátilo necelých 320 000 uprchlíků (z nich 66% chorvatské a 34% srbské národnosti), jejichž bytovou situaci se podařilo víceméně uspokojivě vyřešit, buď návratem do jejich původních domovů nebo finanční náhradou. Kromě toho ale zůstávalo ještě asi 50 000 běženců, jejichž situace měla být podle plánu dořešena v roce 2004 včetně navrácení zabaveného majetku nebo nabídnutí alternativního ubytování.

Dalším specifikem Chorvatska oproti dřívějším kandidátským zemím byla podmínka spolupráce se soudním tribunálem v Haagu, což byla další z priorit Národního plánu pro rok 2004. V plánu se uvádí, že „*Chorvatsko spoluprací s Mezinárodním trestním soudem pro zločiny spáchané na území bývalé Jugoslávie (ICTY) nechápe pouze jako svůj mezinárodní a právní závazek, ale také jako morální povinnost potrestat všechny pachatele válečných zločinů a vytvořit podmínky pro smíření národů žijících na území působení Soudu*“.³⁶⁷ Pro rok 2004 se chorvatská vláda zavázala pokračovat v plné spolupráci s tribunálem a podniknout všechny kroky nutné k dopadení a předání generála Gotoviny, který byl obviněn už v roce 2001, ale stále se mu dařilo unikat spravedlnosti. Dopaden byl až v prosinci 2005 (viz dále).

³⁶⁷ MINISTARSTVO EUROPSKIH INTEGRACIJA: *Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji – 2004. godina*. Zagreb 2004, s. 64.

Další klíčovou oblastí, na kterou se Národní program zaměřoval, byla regionální spolupráce a nedořešené otázky se sousedními zeměmi. S Itálií bylo nutno řešit otázky vzniklé prohlášením *Chráněného ekologicko-rybolovného pásu* (viz výše) a otázku náhrady za zabavený majetek italských obyvatel z území, která po druhé světové válce připadla Jugoslávii. Se Slovinskem stále nebyla uzavřena otázka návratu úspor v Lublaňské bance, o které po rozpadu Jugoslávie přišli chorvatští střadatelé. Dalším palčivým problémem zůstávalo určení hranice mezi oběma státy v oblasti Piranského zálivu a přístup Slovinska do mezinárodních vod, očekávalo se také řešení sporu ohledně jaderné elektrárny Krško, na jejíž stavbě se ještě v dobách Jugoslávie podílely obě země. S Bosnou a Hercegovinou bylo nutno nadále spolupracovat mimo jiné v otázce uprchlíků a řešení dvojitého občanství. Se Srbskem a Černou Horou zůstávala otevřená otázka přesného určení hranice na pevnině i na moři a dohody o ochraně srbské a černohorské menšiny v Chorvatsku a chorvatské v Srbsku a Černé Hoře. S ostatními zeměmi Procesu stabilizace a přidružování chtělo Chorvatsko v roce 2004 spolupracovat zejména v oblasti evropských integrací a integrace do NATO.

Další část Národního programu se zaměřovala na hospodářství. Jako své střednědobé a dlouhodobé priority označila chorvatská vláda růst zaměstnanosti a životní úrovně obyvatel, udržitelný hospodářský růst a rozvoj a posilování konkurenceschopnosti chorvatského hospodářství v souvislosti s plněním kodaňských kritérií pro vstup do Unie. Mezi další hospodářské priority patřilo snižování rozpočtového deficitu a zahraničního dluhu a růst hrubého domácího produktu. V říjnu 2004 připravila vláda také *Předvstupní ekonomický program*, který měl být prováděn v letech 2005–2007. Další část Národního programu byla věnována schopnosti plnit závazky plynoucí z členství a s tím související přijímání odpovídajících zákonů a předpisů v jednotlivých oblastech, například v oblasti svobodného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu, v oblasti hospodářské soutěže, zemědělství, dopravy, ekonomické a měnové unie, zdanění atd. Čtvrtá část byla věnována posilování způsobilosti administrativy a poslední pátá vytvoření komunikační strategie pro informování veřejnosti o přibližování Chorvatska Evropské unii. V dodatku byl navíc rozpracován plán sladění zákonodárství s *aquis communautaire* pro rok 2004.

5.2. Odložení vyjednávání o kandidatuře

5.2.1. Vážnoucí spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem v Haagu a odklad přístupových vyjednávání

V září 2004 byl konečně dokončen proces ratifikace *Stabilizační a asociační dohody*

mezi Chorvatskem a EU a SSP vstoupil v platnost od 1. února 2005 společně s Protokolem 7 o rozšíření (viz dále). Dne 6. října 2004 byla Evropskou komisí zveřejněna *Předvstupní strategie pro Chorvatsko (The Pre-accession Strategy for Croatia)*. Tato strategie byla součástí obecnějšího dokumentu nazvaného *Strategický dokument Evropské komise o pokroku v procesu rozšiřování*,³⁶⁸ který byl předložen k posouzení Evropské radě a Evropskému parlamentu. Páteří strategie byly tři prvky: politický dialog, proces sledování a předpřístupové finanční nástroje. V rámci politického dialogu chtěla Komise i nadále řešit otázky představené už v avisu. Proces sledování si kladl za cíl od roku 2005 monitorovat pokrok, který učinily kandidátské země a podávat o tomto pokroku pravidelné hlášení.

Mezi předpřístupové finanční zdroje byly zahrnuty prostředky z programu PHARE na posílení institucionálních kapacit a ekonomické a sociální soudržnosti, z programu ISPA na ochranu životního prostředí a dopravu a konečně z programu SAPARD na obnovu a rozvoj venkova. Celkem Komise doporučila poskytnout Chorvatsku pomoc v hodnotě 245 milionů euro do konce roku 2006. Komise zároveň doporučila vytvoření nového předpřístupního finančního nástroje (*Preaccession Instrument, IPA*), který by mohlo Chorvatsko využívat od roku 2007. Komise zároveň oznámila, že obecný rámec jednání bude probíhat podle deseti zásad. Mezi ně patřilo splnění kodaňských kritérií, dále spolupráce s Mezinárodním soudem v Haagu, dodržování základních lidských práv a svobod. Ihned po formálním zahájení přístupových jednání s Chorvatskem chtěla Komise organizovat tzv. *screening*, který by zhodnotil, do jaké míry se Chorvatsku dařilo sladit s pravidly Unie. Podle výsledků screeningu pak měla Komise doporučit otevření jednotlivých kapitol pro vyjednávání. Díky tzv. bezpečnostní klauzuli existovala také možnost suspendovat vyjednávání.

Evropská rada rozhodla v prosinci 2004, že přístupová jednání s Chorvatskem by mohla začít 17. března 2005.³⁶⁹ Jestli se tak skutečně stane, záleželo především na ochotě Chorvatska spolupracovat s Mezinárodním tribunálem v Haagu, jak Rada opět zdůraznila. Byla vytvořena ad hoc skupina, která měla prověřit spolupráci Chorvatska s ICTY. Pro přistoupení k Unii muselo Chorvatsko splnit i dodatečná politická kritéria, která nemusely plnit státy přistupující k Unii v dřívějších rozšířeních. Kromě dostatečné spolupráce s ICTY muselo Chorvatsko před začátkem jednání o přistoupení prokázat, že je právním státem a že

³⁶⁸ *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process.* COM (2004) 657 final, 6. 10. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

³⁶⁹ *Presidency Conclusions*, Brussels European Council, 16 and 17 December 2004 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf), (cit. 1. 5. 2009).

náležitě respektuje mezinárodní smlouvy a závazky z nich plynoucí, mezi další kritéria patřil návrat válečných uprchlíků a návrat jejich soukromého majetku.

Dne 16. března 2005 sice Rada EU přijala vyjednávací rámec pro jednání s Chorvatskem, na zahájení jednání se však nedohodla.³⁷⁰ Jednání tak oproti očekáváním 17. března zahájena nebyla. Jako hlavní důvod byla uvedena nedostatečná spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem v Haagu v případě vydání generála Ante Gotoviny. EU došla k závěru, že pokud Chorvatsko není schopné vydat generála Gotovinu spravedlnosti, není natolik právním státem, aby mohlo začít vyjednávat o členství v Unii. Chorvatsko se tak stalo historicky první zemí, již byly přístupové rozhovory odloženy. Pro Chorvatsko to ale první odmítnutí ze strany významné evropské organizace nebylo. Vlastně se opakovala dosti podobná situace jako v roce 1996, kdy bylo Chorvatsku zamítnuto členství v Radě Evropy, pokud nesplní požadavky mezinárodních společenství. Zatímco tehdy bylo důvodů pro odmítnutí více a jejich odstranění záviselo z velké části na aktivitě a ochotě tehdejší vlády, nyní integrační proces blokovalo pouze vydání nebo nevydání generála Gotoviny, na které však měla Sanaderova vláda jen velmi omezený vliv. Generál Gotovina byl stále na útěku neznámo kde, podle tajných služeb se však nezdržoval na chorvatském území. Navíc chorvatská vláda odmítala, že by nedělala všechno pro to, aby byl Gotovina dopaden.³⁷¹ Zároveň však vláda byla ve složité situaci. Obávala se reakce veřejného mínění v případě Gotovinoва dopadení, protože uprchlý generál se i nadále v Chorvatsku těšil značné podpory a stal se jakýmsi symbolem „nátlaku“ ze strany EU na Chorvatsko.

Fakt, že zahájení přístupových jednání bylo odloženo, vyvolal v Chorvatsku bouřlivou reakci veřejnosti i tisku, mimo jiné i na obranu generála Gotoviny, kterému se dostávalo masové veřejné podpory. V chorvatských městech, zejména v Gotovinově rodné Dalmácii, ale i v hlavním městě Záhřebu, se začaly objevovat billboardy a plakáty s Gotovinovou tváří a nápisy vyjadřujícími mu podporu, ale i rozhořčení nad jeho stíháním (např. „*U tamnici tvoji su vojnici! – Tvi vojnici su vjeznici!*“, „*Ante – naš heroj! – Ante, naš hrdina!*“). Z řad opozice se začaly ozývat hlasy obviňující vládu z krachu evropských jednání a požadující předčasné volby, k těm ale nedošlo. Situaci premiéra Sanadera komplikoval nejen názor veřejného mínění a opozice, ale i členové jeho vlastní strany – HDZ, z nichž mnozí veřejně vyjadřovali podporu generálovi Gotovinovi a diskreditovali tak oficiální politický kurz vlády. Koneckonců veřejnou podporu Generálovi vyjádřili i někteří ministři, například ministr moře,

³⁷⁰ Council conclusions on Croatia. *Bulletin* EU 3-2005 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200503/p105001.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁷¹ *Vjesnik*, 17. 3. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2005/03/17/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 30. 4. 2009).

turistiky, dopravy a rozvoje Božidar Kalmeta, u nějž se dokonce objevilo podezření, že Gotovinu na útěku finančně podporoval, ale to nebylo potvrzeno.³⁷²

Vláda se snažila prezentovat odložení zahájení jednání tak, že to neznamena, že by EU s Chorvatskem nechtěla vyjednávat, ale že pouze nebylo dosaženo konsenzu. Jako pozitivní prvek zdůrazňoval premiér Sanader, že většina členských zemí Chorvatsko podpořila,³⁷³ ve skutečnosti jich bylo pouze sedm. Mezi tyto země patřilo zejména Rakousko, dále Slovensko, Slovinsko a Maďarsko, jejichž zástupci na tiskové konferenci uvedli, že vůči Chorvatsku není fér, aby otevření přístupových rozhovorů bránil případ generála Gotoviny, na jehož vydání má Chorvatsko jen velmi omezený vliv.³⁷⁴ Mezi hlavní „propagátory“ odkladu jednání, dokud nebude generál Gotovina vydán ddo Haagu nebo dokud nebude Chorvatsko prokazatelně plně spolupracovat s ICTY, patřila Velká Británie a také Nizozemí. Unie tolik trvala na vydání generála Gotoviny zejména proto, aby ukázala nejen Chorvatsku, ale také ostatním balkánským zemím, že zločiny spáchané během války musí být potrestány a že Unie na tomto potrestání trvá. Pokud by Unie případ generála Gotoviny „zametla pod koberec“, hrozilo, že i další země poleví v úsilí vedoucímu k dopadení dalších pachatelů válečných zločinů, například Radovana Karadžiće nebo Ratka Mladiće.

5.2.2. *Nárůst euroskepticismu v Chorvatsku*

Odložení jednání vedlo k nárůstu euroskepticismu v Chorvatsku. Prakticky ve všech kandidátských zemích bylo obvyklé, že popularita EU a podpora vstupu do Unie klesala tím více, čím více se blížilo reálné datum přijetí, ale v Chorvatsku to bylo jiné. Chorvatsko bylo jedinou zemí, v níž po získání statutu kandidáta popularita Unie klesla tak dramaticky. Zatímco podle průzkumů Ministerstva evropských integrací v roce 2000 zaujímal 70% obyvatelstva pozitivní postoj k evropským integracím a 78% Chorvatů bylo pro vstup jejich země do Unie, v roce 2004 to bylo už jen 51% a 39% Chorvatů bylo dokonce proti integraci. V srpnu 2005, tedy po odložení začátku vyjednávání o přistoupení, se 47,5% vyjádřilo o Unii negativně, zatímco pouze 43,4% pozitivně, podobně vypadala i čísla odrážející názor občanů na vstup. Pro vstup Chorvatska do Unie se vyjádřilo 41,9% a proti 47,9%.³⁷⁵ V chorvatské

³⁷² Kalmeta odlazi iz Vlade? *Index.hr*, 22. 4. 2005 (on-line). Dostupné z:

(<http://www.index.hr/vijesti/clanak/kalmeta-odlazi-iz-vlade/261622.aspx>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁷³ *Vjesnik*, 17. 3. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2005/03/17/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 30. 4. 2009).

³⁷⁴ *Slobodna Dalmacija*, 17. 3. 2005 (on-line). Dostupné z:

(<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20050317/novosti01.asp>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁷⁵ Zdroj: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, istraživanja javnog mnijenja (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=136&sid=&akcija=&jezik=1>), (cit. 30. 4. 2009).

společnosti se diskutovalo o přínosech a ztrátách, které integrace může přinést, o nových problémech, které v důsledku plnění podmínek pro vstup mohou vyvstat a také o možné ztrátě národní identity a přehodnocování nedávné minulosti Chorvatska.

Horkým tématem se stávala zejména otázka vydávání obžalovaných z válečných zločinů, kteří pro část chorvatské společnosti byli nadále hrdiny a osvoboditeli, a návrat srbských uprchlíků a strach z jeho důsledků. Kritické vstupu Chorvatska do Unie většinou argumentovali podobně jako penzionovaný univerzitní profesor dr. Radovan Pavić: „*Vstup Chorvatska do Eunie znamená vstup (a podrobení se) do společenství, které v letech 1990/1991 zanechalo Chorvatsko na milost a nemilost srbské agrese zevnitř i zvenku a které čekalo, až [tito agresori] Chorvatsko pokoří. (...) Přitom je Chorvatsku určena role mírotvorce a jakéhosi hospodářského 'motoru' v regionu, což je naprosto nereálné, protože Chorvatsko nemůže v regionu politicky učinit nic: například na Kosovu, a co se týče BaH – nic ani udělat nesmí. V hospodářském smyslu nemůže být Chorvatsko žádným 'motorem' ani samo sobě (neřkuli ostatním), a to proto, že Chorvatsko žije z půjček a rozprodávání národního bohatství, a až poté ze své práce, kterou – velkým dílem – z Chorvatska vysává cizí kapitál. (...) Aby se v regionu podpořilo svérázné nové společenství, je nutné sjednocování obětí a agresora, což je útok na chorvatskou důstojnost. (...) Důležité jsou i některé geopolitické důsledky vstupu Chorvatska do Eunie – tj. intenzifikace návratu i militantních velkosrbů (což je jedna z podmínek pro přijetí) může vytvořit kritickou masu, která bude požadovat nový/starý plán Z-4, který by Srbům v Chorvatsku zajistil stát ve státě. Kromě toho – prodejem nemovitostí – Chorvatsko ztrácí části svého teritoria, které v průběhu dějin krvavě bránilo.*“³⁷⁶

Sociolog ze záhřebské Filozofické fakulty Ognjen Čaldarović uváděl jako nejčastější příčiny obav chorvatské veřejnosti v souvislosti se vstupem do Unie obecně strach z neznámého, dále strach ze ztráty samostanosti, z vlády anonymních „cizinců“ místo domácích politiků, z vnucování „cizích“ pravidel, včetně zákonných, pochybnosti o upřímnosti záměrů Unie, nedostatečnou znalost výhod a nevýhod vstupu do Unie a konečně obecný strach z jakýchkoliv změn.³⁷⁷

V červnu 2005, ještě před přijetím rozhodnutí o zahájení přístupových rozhovorů, byl v Chorvatsku proveden výzkum veřejného mínění Eurobarometer.³⁷⁸ Pouze 28% dotázaných

³⁷⁶ PAVIĆ, Radovan: Hrvatska i Europska unija (Eunija) – u središnjoj južnoj Europi, tj. na Balkanu i njegovim rubovima (Hrvatska): sve još nije gotovo! *Adrias* XII, 2005, s. 73 –74.

³⁷⁷ ČALDAROVIĆ, Ognjen: Neke karakteristike socijalne zbilje u Hrvatskoj kao potencialno ograničavajući elementi priključenja EU: skica za razmišljanje. *Revija za sociologiju* XXXVI, 2005, s. 23–31.

³⁷⁸ Výsledky dostupné on-line z: (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63.4_en_first.pdf), (cit.

se jasně vyjádřilo pozitivně v otázce členství Chorvatska v Unii, což Chorvatsko řadilo na konec žebříčku členských i kandidátských zemí,³⁷⁹ 29% se vyjádřilo negativně a nevyhraněný názor mělo 40% dotázaných. Užitek od členství v Unii očekávalo 36% respondentů, 47% uvedlo, že by se cítili bezpečněji, pokud by Chorvatsko bylo členem Unie a 49% se domnívalo, že by jejich země byla jako členka EU hospodářsky stabilnější, zejména očekávali, že jim Unie může pomoci v boji s nezaměstnaností, chudobou a sociální vyloučeností. V zemích Evropské unie podporovalo přijetí Chorvatska 52% dotázaných, značný rozdíl v podpoře však panoval ve „starých“ členských zemích (48% pro vstup Chorvatska) a „nových“ státech Unie přijatých v roce 2004 (dokonce 72% dotázaných se vyjádřilo pro vstup Chorvatska do EU).

5.2.3. *Postoj členských zemí Unie k integraci Chorvatska*

Největší zájem zemí Unie na rychlém začlenění Chorvatska měly bezesporu ty členské země, které s ním bezprostředně sousedily. Pro Slovinsko, Maďarsko, Itálii, ale také Rakousko, které sice nemělo s Chorvatskem společnou hranici, ale vzdálenost obou států nebyla velká a bohaté oboustanné kontakty měly dlouhou tradici, mohly ze vstupu Chorvatska do EU plynout značné výhody.³⁸⁰ Chorvatský trh byl zajímavý zejména pro vývoz slovinských výrobků, ostatní země by uvítaly zprůhlednění veřejných zakázek v Chorvatsku, o které se jejich firmy často ucházely. Výhody by sousedním zemím přinesl i volný pohyb pracovních sil. V Chorvatsku byla značná poptávka po odbornících ze zemí Unie, překážkou pro jejich zaměstnávání byl ale často velmi složitý chorvatský systém vydávání pracovních povolení pro cizince. Důležitou roli hrála také přímořská poloha Chorvatska, obzvláště Maďarsko mělo zájem na vývozu svého zboží přes chorvatské přístavy. Navíc by vstup Chorvatska do Unie a později také do eurozóny usnadnil cestování milionům turistů směřujících každé léto ze států Unie na chorvatské pobřeží.

Chorvatsko se však obávalo, že v některých oblastech by mohlo po vstupu do EU dojít k vyhocení sporů se sousedy. Týkalo se to například jadransko-jónské dálnice, kterou příliš nepodporovala Itálie, a plánované trasy z Budapešti do Rijeky, kterou vnímalo jako konkurenční Slovinsko. Chorvatsko také očekávalo problémy v oblasti ekologické ochrany Jaderského moře, jehož velkým znečišťovatelem byla Itálie, a také rybníkářství. Koneckonců

1. 5. 2009).

³⁷⁹ Pro srovnání: v Turecku se pozitivně o EU vyjádřilo 61% dotázaných, v Bularsku 60% a v Rumunsku 66%.

³⁸⁰ Blíže o postoji sousedních zemí k integraci Chorvatska do EU srov. např. NOBILO, Mario: Nacionalni interesi susjednih zemalja članica Europske unije u procesu pregovaranja o pristupu Hrvatske toj organizaciji. *Adrias* XII, 2005, s. 103–108.

„aféra“ kolem ZERP se toho zdála být jasným důkazem. Očekávalo se také, že Itálie se bude snažit prostřednictvím unijní rybářské politiky omezovat rozšiřování chorvatské a také ostatních východojadranských rybářských flotil, aby zabránila posilování konkurence.

5.2.4. Vstup Stabilizační a asociační dohody v platnost

Vzhledem k rozšíření Unie o dalších deset členů bylo nutné technicky přizpůsobit Stabilizační a asociační dohodu EU s Chorvatskem. Unie proto v listopadu 2003 požádala Chorvatsko o zahájení jednání o dodatečném protokolu (Protokol 7) k Dohodě. Chorvatsko získalo možnost bezcelního vývozu do deseti nových členských zemí a byly také zvýšeny kvóty na vývoz některých mimořádně citlivých artiklů (víno a ryby). Dojednány byly nové kvóty na dovoz z Unie do Chorvatska, jehož vládě se většinou podařilo vyjednat mnohem nižší limity než žádala Unie (například u mléka žádala Unie, aby mohla dovést do Chorvatska 80 000 litrů, ale dohodnut byl nakonec dovoz jenom 26 000 litrů). Dohody o Protokolu 7 bylo dosaženo v dubnu 2004. Protokol podepsán byl v prosinci téhož roku.

Rozšířením o dalších deset států, z nichž Slovinsko a Maďarsko s ním bezprostředně sousedily, význam EU pro Chorvatsko ještě vzrostl. Rozšíření Unie znamenalo pro Chorvatsko zejména zvětšení trhu, na který mohlo za podmínek stanovených smlouvami s Uníí vyvážet své zboží. Podíl chorvatského zboží směřujícího do Unie na celkovém objemu exportu se po rozšíření zvýšil asi o 13%, podíl unijního zboží na celkovém importu Chorvatska vzrostl po květnu 2004 asi o 14%.³⁸¹ Vstup sousedních států do Unie však mohl Chorvatsku přinést i některé komplikace. Vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti (okolo 13–14% v letech 2003–2004) si část Chorvatů hledala zaměstnání v zahraničí. Do Slovinska mířilo za prací v roce 2003 asi 7 000 chorvatských občanů. Po vstupu do Unie však Slovinsko zavedlo kvóty na počet pracovních povolení vydávaných občanům nečlenských zemí (maximálně mělo být vydáno 17 000 povolení), což znamenalo, že šance na legální zaměstnání se pro Chorvaty ve Slovinsku snížila.³⁸²

Stabilizační a asociační dohoda mezi Chorvatskem a EU vstoupila v platnost 1. února 2005. Koncem dubna se pak poprvé sešla *Rada pro stabilizaci a přidružování*, která byla pověřena prováděním Dohody (scházela se jednou ročně pod vedením předsednické země EU, v tomto případě Lucemburska), aby projednala konkrétní kroky, které bylo nutno

³⁸¹ Srov. OTT, Katarina: Hrvatska i Europska unija: pridruživanjem do promjena. In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudležovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2006, s. 1–28.

³⁸² Srov. KAPURAL, Mirta: Sloboda kretanja radnika u proširenoj Europskoj uniji i njezin utjecaj na Hrvatsku. In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudležovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2006, s. 83–105.

podniknout, aby mohlo být provádění Dohody zahájeno. Dne 14. srpna se poprvé sešel také *Odbor pro stabilizaci a přidružování*, na jehož zasedání se sešli představitelé Evropské komise a Rady na jedné straně a zástupci chorvatské vlády na straně druhé.

5.2.5. Programy pomoci a technické spolupráce Chorvatsku jako kandidátské zemi na členství v EU

Chorvatsko se i nadále podílelo na různých programech pomoci a technické spolupráce EU. Od června 2003 měly státy západního Balkánu přístup k prostředkům úřadu technické pomoci pro výměnu informací v procesu sladování zákonodárství TAIEX (*Technical Assistance Information Exchange Office*), které byly určeny na odbornou podporu při sladování zákonodárství těchto zemí se zákonnými předpisy Unie, pořádání odborných školení a seminářů atd.

V roce 2004 požádalo Chorvatsko o členství v iniciativě Interreg III. Tato iniciativa vznikla už v roce 1990 a jejím cílem bylo posilovat přeshraniční spolupráci a rozvoj pohraničních oblastí ležících u vnitřních i vnějších hranic Unie a změřit tak důsledky jejich izolovanosti od hlavních hospodářských center. Interreg III je realizována ve třech liniích (A, B a C) a je zaměřena na posilování hospodářské i sociální soudržnosti prostřednictvím podpory přeshraniční, mezinárodní a meziregionální spolupráce. Hlavní myšlenka projektu zněla, že hranice nesmějí být překážkou rovnoměrného rozvoje evropského teritoria a spolupráce národů. Chorvatsko se nejprve zapojilo do Interreg III B linie. V jejím rámci bylo definováno jedenáct oblastí, Chorvatsko patřilo spolu s Itálií, Německem, Rakouskem, Řeckem, Slovinskem a Maďarskem do oblasti CADSES (*Central European, Adriatic, Danubian, South-Eastern Space*). Účast Chorvatska na projektech CADSES byla financována z prostředků programu CARDS. Dále se zapojilo do linie III A a jejího *Programu Jadranské přeshraniční spolupráce*, který zahrnoval také Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Itálii a Srbsko a Černou Horu. Další součástí linie III A byla tzv. *Trilaterála*, která podporovala přeshraniční spolupráci regionů Chorvatska, Slovinska a Maďarska.

Dne 22. listopadu 2004 podepsalo Chorvatsko s Uníí *Rámcovou dohodu o spolupráci Chorvatska na programech Unie*.³⁸³ Prostředky z programů PHARE, ISPA (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) a SAPARD (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) mohlo čerpat od října 2004.³⁸⁴ Z těchto

³⁸³ Okvirní sporazum između Republike Hrvatske i Europske zajednice o općim načelima sudjelovanja Republike Hrvatske u programima Zajednice. *Međunarodne novine* 6/2005, 15. 7. 2005.

³⁸⁴ *Proposal for a Council decision concerning the conclusion of a Framework Agreement between the European Community and the Republic of Croatia on the general principles for the participation of the Republic of Croatia in Community programmes*. COM (2004) 809 final, 16. 12. 2004 (on-line). Dostupné z:

programů mělo Chorvatsko v letech 2005–2006 získat celkem 252 milionů euro. Program ISPA byl určen k financování projektů v oblasti ochrany životního prostředí a dopravy, SAPARD pro obnovu a rozvoj venkova a podporu zemědělství. Primární funkcí těchto programů bylo připravit kandidátskou zemi na čerpání prostředků z kohezních fondů poté, co se stane plnoprávným členem Unie. Programy většinou poskytovaly prostředky na pokrytí maximálně 75% nákladů, zbytek hradila kandidátská země. Na čerpání prostředků dohlížela sama země, která je čerpala, jejich správa tedy probíhala na decentralizovaném základě, ovšem stále ve spolupráci s Evropskou komisí. Byl vytvořen Národní fond, skrz který pomoc do země přicházela, v jeho čele stáli Národní koordinátor pomoci a kontrolor, kteří byli zodpovědní za správu a využití prostředků.

Poté, co Chorvatsko získalo status kandidátské země, otevřely se mu i další programy společenství (*Community Programmes*), například v oblasti podpory vědy a vzdělávání, výzkumu, sociální politiky, energetiky a dopravy, ochrany životního prostředí, kultury apod. Patřily mezi ně programy spolupráce v oblasti vysokoškolského vzdělávání a podpory mobility TEMPUS, SOCRATES a YOUTH. Dále se jednalo o program podpory rovnosti pohlaví (*Gender Equality*), program podporující boj se sociální znevýhodněností (*Combating Social Exclusion*), program podpory propagace obnovitelných zdrojů *Altener*, program *Kultura 2000* a další.

5.3. Otevření přístupových rozhovorů mezi Chorvatskem a Evropskou unií

5.3.1. Přípravy na vyjednávání

Chorvatsko se na zahájení vyjednávací důkladně připravovalo. Rozhodnutím saboru ze dne 19. ledna 2005 byl zřízen Národní odbor jako pracovní orgán, který měl dohlížet na průběh přístupových rozhovorů a tento průběh hodnotit. Rozhodnutím chorvatské vlády z 19. ledna 2005 byly vytvořeny orgány, které se měly podílet na vyjednávání. Patřila mezi ně *Státní delegace Republiky Chorvatsko pro přístupové rozhovory Republiky Chorvatsko s Evropskou unií (Državno izaslanstvo Republike Hrvatske za pregovore o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji)*, která byla zodpovědná za úspěšný průběh vyjednávání. V jejím čele stála ministryně zahraničních věcí a evropských integrací Kolinda Grabar-Kitarović.³⁸⁵ Za odbornou a technickou stránku rozhovorů s institucemi Unie zodpovídala *Vyjednávací skupina pro vedení přístupových rozhovorů (Pregovaračka skupina za vođenje*

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0809:FIN:EN:PDF>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁸⁵ Odluka o imenovanju voditeljice i zamjenika voditeljice Državnog izaslanstva za pregovore o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji, te glavnog pregovarača. *Narodne novine*, 11/2005, 21. 1. 2005.

pregovora o pristupanju), která také předkládala návrhy stanovisek *Koordinaci pro přisupové rozhovory Republiky Chorvatsko Evropské unii (Koordinacija za pregovore o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji)*, jež tyto návrhy diskutovala předtím, než byly postoupeny *Národnímu odboru pro sledování přístupových rozhovorů (Nacionalni odbor za praćenje pregovora o pristupanju)*, který byl součástí saboru a na vyjednávání měl dohlížet.³⁸⁶ Pro vyjednávání o jednotlivých kapitolách byly také vytvořeny zvláštní pracovní skupiny, do kterých bylo zapojeno na 1 600 odborníků z různých státních i nestátních institucí.

5.3.2. Formální zahájení vyjednávání

Rozhovory o přijetí Chorvatska do EU byly formálně zahájeny 3. října 2005 na bilaterální konferenci v Lucemburku. Chorvatskou delegaci vedl při této slavnostní příležitosti premiér Ivo Sanader. Evropsku unii zastupovali ministři zahraničních věcí členských států.³⁸⁷ Unie uvítala úsilí chorvatské vlády plně spolupracovat s Haagským tribunálem, které konečně umožnilo zahájení vyjednávání. Hlavní žalobkyně Carla Del Ponte 3. října poprvé prohlásila, že Chorvatsko už několik týdnů plně spolupracuje s Tribunálem na dopadení generála Gotoviny,³⁸⁸ což bylo pro Unii dostačující.³⁸⁹ Premiér Sanader pak prohlásil, že Chorvatsko je odhodlané ve spolupráci pokračovat.³⁹⁰ Evropská rada oznámila, že plná spolupráce s ICTY bude i nadále zásadní podmínkou pro pokračování jednání a případné oslabení této spolupráce by jednání mohlo ohrozit. Plánovaný screenig monitorující připravenost Chorvatska na plnoprávné členství začal ještě v říjnu a měl trvat přibližně rok.

Jednání s Chorvatskem se měla vést o 35 kapitolách *acquis communautaire* (dosavadní kandidáti vedli jednání pouze o 29 kapitolách). Pro Chorvatsko byly některé kapitoly rozděleny, aby se usnadnilo vyjednávání, to je například případ kapitol o zemědělství a rybářství nebo o soudnictví a vnitr, které byly rozděleny na dva díly. Jednání probíhala v rámci mezivládní konference a rozhodnutí měla být přijímána jednohlasně. Setkání jednajících stran se odehrávala na úrovni ministrů nebo stálých představitelů členských zemí ze strany Unie a velvyslanců nebo hlavních vyjednavců ze strany kandidátské země (spolu s Chorvatskem získalo status kandidátské země i Turecko). Pokrok v jednáních byl podmíněn

³⁸⁶ Odluka o osnivanju Nacionalnog odbora. *Narodne novine* 12/2005, 24. 1. 2005.

³⁸⁷ *Euroscope*. Bilten Europskoga dokumentacijskog centra XIV, 2005, br. 79, s. 1.

³⁸⁸ Draft agreement between the European Union and Croatia in the framework of accession to the European Union. *Bulletin EU* 10-2005 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200510/p105004.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

³⁸⁹ Hrvatska potpuno surađuje. *Vjesnik*, 4. 10. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2005/10/04/Clanak.asp?r=unu&c=2>), (cit. 30. 4. 2005).

³⁹⁰ Tamtéž.

především úspěšným prováděním *acquis*. Screening byl prováděn ve dvou fázích. V první fázi (*explanatory screening*) zástupci Evropské komise objasnili kandidátské zemi *acquis* v konkrétní kapitole a v druhé fázi probíhala detailní prezentace sladění národního zákonodárství s právem Unie. Reálně byla jednání započata 20. října 2005 zahájením první fáze screeningu kapitoly o vědě a výzkumu, následovaly kapitoly o vzdělávání a kultuře, veřejných zakázkách, hospodářské soutěži atd.

Dne 14. října 2005 odhlasoval Chorvatský sabor *Rezoluci o strategických ustanoveních vyjednávání Republiky Chorvatsko s Evropskou unií (Rezolucija o strategijskim odredicama pregovora RH s EU)*.³⁹¹ Rezoluce upozorňovala na zachování chorvatské identity během vyjednávacího procesu a vyzdvihovala nutnost přechodných období a výjimek v určitých oblastech. Text Rezoluce předložil *Národní odbor pro sledování vyjednávání (Nacionalni odbor za praćenje pregovora)* a hlasovaly pro něj všechny parlamentní kluby. To opět potvrdilo široký konsenzus v otázce integrace Chorvatska do EU na chorvatské politické scéně. Hned v úvodu Rezoluce bylo uvedeno, že cílem jednání je plnoprávné a rovnoprávné členství Chorvatska v Unii, které je zapotřebí dojednat za co nejvýhodnějších podmínek a v co nejbližším termínu. Sabor proto v Rezoluci vyzýval chorvatskou vládu, aby vedla vyjednávání zodpovědně, brala v potaz národní zájmy a pokusila se dovést jednání do zdárného konce tak, aby chorvatští občané mohli volit do Evropského parlamentu v roce 2009. Sabor dále prohlásil, že se bude snažit v rámci svých pravomocí a ve spolupráci s vládou a prezidentem, aby do roku 2008 byla splněna všechna politická, hospodářská, právní i institucionální kritéria nutná pro vstup do Unie a Chorvatsko dosáhlo úrovně plné připravenosti pro přijetí. Sabor dále vyjádřil připravenost posílit spolupráci s vládou, aby se sladění zákonů Chorvatska se zákony Unie mohlo provádět co nejrychleji a co nejkvalitněji. Zároveň rezoluce upozorňovala, že je i během rozhovorů nutné zachovat identitu Chorvatska jako středoevropské, mediteránské a podunajské země. Parlament vznesl požadavek, aby byla chorvatština po vstupu do Unie přijata jako další z úředních jazyků Unie a jako pracovní jazyk institucí Unie a zároveň vyjádřil podporu chorvatské vládě v jejím úsilí, aby se v co největší míře vedla jednání s Unií v chorvatském jazyce. Za národní cíl považoval sabor dosažení co nejlepších reálně možných přechodných období, zejména v oblasti zákonodárství, ale také v zemědělství, loďařství, železářském průmyslu a v oblasti ochrany životního prostředí. Sabor zároveň vyzval vládu, aby co nejrychleji přijala potřebné strategické dokumenty: Národní rozvojový plán, Národní strategii rovnoměrného

³⁹¹ Rezolucija o strategijskim odredicama pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom. *Narodne novine* 122/2005, 19. 10. 2005.

regionálního rozvoje, Strategii rozvoje venkova, Strategii rozvoje průmyslu a Strategii sladování zákonodárství v oblasti ochrany životního prostředí a dalších opatření zaměřených na restrukturalizaci hospodářství. Sabor také vládu činil zodpovědnou za účinné i zodpovědné využití předpřístupové pomoci a spolupráci na programech Unie, které mají být podle saboru maximálně využity k provedení vnitřních reforem a ke kvalitní přípravě na členství v Unii.

Dokument tedy v podstatě nepřinesl nic převratného, odrážel však docela dobře situaci v Chorvatsku v době zahájení jednání. V saboru sice panoval víceméně všeobecný konsenzus o nutnosti a prospěšnosti vstupu Chorvatska do EU, zároveň se však chorvatští zákonodárci pokusili svým způsobem o jakousi „úlitbu“ veřejnému mínění, které tak jednoznačné stanovisko v otázce integrace nezastávalo a obávalo se negativních důsledků vstupu Chorvatska do Unie, mezi jinými ztráty národní identity, zavádění nepopulárních reforem apod. Zdůrazňování požadavku, aby se chorvatština stala úředním jazykem Unie bylo přece zbytečné, tím by se po vstupu Chorvatska stala automaticky. Připomínání vládě, že má během vyjednávání hájit národní zájmy a vyjednat pro Chorvatsko co nejpríznivější podmínky působilo přinejmenším také zvláště. Vláda by se přece těžko snažila o něco jiného. Rezoluce tak mohla pro sabor působit jako jakási „pojistka“ v případě, že vláda bude muset dělat během vyjednávání ústupky nebo nepopulární opatření, aby se nevole veřejnosti neobrátila také proti zákonodárcům. Sabor by v takovém případě mohl jednoduše prohlásit, že on vládu upozorňoval, ale ta při provádění svého úkolu selhala.

K otevření přístupových rozhovorů s Uní nepochybně přispělo i zlepšení spolupráce Chorvatska s ICTY. V prosinci 2005 byl na Kanárských ostrovech konečně dopaden generál Ante Gotovina a podle spekulací médií přivedla vyšetřovatele na stopu samotná chorvatská vláda, aby si tak otevřela cestu do Unie.³⁹² V Chorvatsku se proti vydání Gotoviny do Haagu protestovalo na mnoha místech, zejména v jeho rodné Dalmácii (pocházel z ostrova Pašman u Zadaru), například ve Splitu se v neděli 11. prosince 2005 sešlo podle odhadu listu *Slobodna Dalmacija* až 40 000 lidí, aby generálovi vyjádřili podporu a vládu obvinili ze zrady chorvatské věci.³⁹³

Chorvatsku přinesl status kandidátské země jasnou perspektivu členství v Unii a další pomoc ze strany Unie v procesu příprav na členství. Zároveň ale nesmělo zapomínat, že plná integrace byla podmíněna dokončením řady reforem. Díky procesu přidružování byla v Chorvatsku konsolidována demokracie a díky neustálému tlaku ze strany Unie se zlepšilo

³⁹² Blíže o případu generála Gotoviny srov. na (http://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/en/cis_gotovina_al_en.pdf), (cit. 1. 5. 2009).

³⁹³ I biskupi su pokleknuli, Ante! *Slobodna Dalmacija*, 12. 12. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20051212/novosti01.asp>), (cit. 30. 4. 2009).

dodržování lidských a menšinových práv, zvýšila se také úroveň chorvatského zákonodárství. Přestože vláda deklarovala, že přípravy na členství probíhají dobře a podle plánu, Chorvatsko nadále trápila vysoká míra korupce, při jejímž snižování nepomohla ani změna zákonů, protože vázlo jejich provádění. Podle údajů *Transparency International Hrvatska* pokračoval negativní trend zahájený roku 2001, kdy byl *Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI)* na hodnotě 3,9, přičemž hodnota 1 by znamenala úplnou korupci, hodnoty 10 by dosáhla země zcela bez korupce. V roce 2006 byla hodnota indexu pro Chorvatsko 3,4 a byla stejná jako o rok dříve, nedošlo tedy k žádnému zlepšení. Celkově se Chorvatsko v míře korupce řadilo na 69. místo ze 163 zemí.³⁹⁴ Za nedostatečnou považovali domácí odborníci i zahraniční pozorovatelé i svobodu tisku a nezávislost médií. Vázla také reforma veřejné správy, jejíž nekonceptnost odborníci také často kritizovali.³⁹⁵ Kritizována byla také pomalá a málo výkonná justice. V oblasti ochrany lidských práv a národnostních menšin udělalo Chorvatsko značný pokrok zlepšením zákonodárství, opět ale záleželo především na důslednosti provádění zákonných předpisů.

Značný pokrok byl zaznamenán i v hospodářství, i když ani tady nebyly úspěchy zcela jednoznačné. Snižovala se konkurenceschopnost Chorvatska, zatímco v roce 2003 bylo podle žebříčku poradního orgánu chorvatské vlády *Národní rady pro konkurenceschopnost* na 53. místě na světě, o rok později kleslo na 61. místo,³⁹⁶ zpomaloval i ekonomický růst (z 5,2% HDP v roce 2002 na 3,6% v roce 2004). Naopak inflace se i nadále pohybovala pod 2%, zmenšoval se i deficit obchodní bilance z 8,5% v roce 2002 na 7,3% o rok později a nadále klesal. Mírně klesala i nezaměstnanost, která se však v roce 2004 stále pohybovala mezi 13–14%.

5.4. Chorvatsko jako kandidát na členství v Evropské unii

5.4.1. Transformace Stabilizačního procesu pro jihovýchodní Evropu

Vzhledem k tomu, že situace na Balkáně se během let 2005–2006 poměrně stabilizovala jak po politické tak po hospodářské a bezpečnostní stránce, byl modifikován i Stabilizační a asociační proces. Na summitu v Záhřebu v květnu 2007 bylo rozhodnuto o transformaci Stabilizačního procesu pro jihovýchodní Evropu. Roli politického rámce převzal

³⁹⁴ Zdroj: Transparency International Hrvatska (on-line). Dostupné z: (<http://www.transparency.hr/index.php?id=150>), (cit. 2. 5. 2009).

³⁹⁵ Srov. Ott, Katarina: Hrvatska i Europska unija: pridruživanje do promjena. In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudlejovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2005, s. 5.

³⁹⁶ *Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2004* (on-line). Dostupné z: (http://www.konkurentnost.hr/dokumenti/GIK_2004_HR.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

Proces spolupráce v jihovýchodní Evropě (SEEPC) a Pracovní stoly Stabilizačního a asociačního procesu se transformovaly do *Regionální rady pro spolupráci* (*Regional Cooperation Council, RCC*).³⁹⁷ Sídlem jejího sekretariátu se stalo Sarajevo. Generálním tajemníkem Rady se stal Hido Biščević z Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací v Záhřebu. Mezi hlavní oblasti, na které se práce Rady měla zaměřit, patřil rozvoj hospodářství a společnosti, infrastruktura a energie, záležitosti justice a vnitra, bezpečnostní spolupráce a budování lidského kapitálu.

5.4.2. Nový program pomoci – IPA

V rozpočtovém období EU v letech 2007–2013 nahradil dosavadní programy pomoci státům jihovýchodní Evropy CARDS, PHARE, ISPA a SAPARD nový program – IPA (*Instrument for Pre-Accession Assistance*).³⁹⁸ IPA se skládal z pěti komponentů: pomoc při transformaci a posilování institucí, regionální a přeshraniční spolupráce, regionální rozvoj (v oblasti dopravy, ochrany životního prostředí, regionální konkurenceschopnosti), rozvoj lidských zdrojů, rozvoj venkova. Program IPA financuje projekty, jejichž cílem je pomoc státním orgánům se sladováním zákonodárství s předpisy Unie, a příprava státních institucí na čerpání a spravování prostředků ze strukturálních fondů Unie po vstupu. Pro období let 2007–2010 byla pro Chorvatsko vyhrazena částka téměř 590 milionů euro. Většina těchto peněz je určena na podporu socioekonomického rozvoje, na investice do dopravní infrastruktury, do ochrany životního prostředí, na financování podpory přeshraniční spolupráce, rozvoj venkova, posilování regionální konkurenceschopnosti atd. O finance z programu IPA na různé projekty mohly žádat různé veřejné instituce, agentury, instituce státní správy atd. Nebyly určeny pro soukromé firmy.

5.4.3. Přípravy Chorvatska na členství v Unii

Evropská komise přijala 9. listopadu 2005 *Strategický dokument o rozšíření*.³⁹⁹ V tomto dokumentu se uvádí, že „při plnění politických požadavků na členství se Chorvatsko nepotýká s žádnými velkými problémy.“⁴⁰⁰ Zároveň ale dokument obsahoval upozornění, že Chorvatsko musí i nadále bezpodmínečně plně spolupracovat s ICTY, jinak by mohla být

³⁹⁷ Více informací o RCC dostupných on-line na (www.rcc.int), (cit. 1. 5. 2009).

³⁹⁸ *Council Regulation (EC) No 1085/2006 of 17 July 2006 establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)*. OJ L 210/82, 31. 7. 2006 (on-line). Dostupné z: (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_210/l_21020060731en00820093.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

³⁹⁹ *Communication from the Commission - 2005 enlargement strategy paper*: COM (2005) 561 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=505DC0561), (cit. 30. 4. 2009).

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 5.

jednání opět zastavena. Téhož dne jako Strategický dokument o rozšíření přijala Komise také *Zprávu o pokroku Chorvatska za rok 2005*.⁴⁰¹ Komise v ní mimo jiné ocenila, že Chorvatsko výrazně pokročilo s opravou domů srbských uprchlíků, kteří se vrátili do Chorvatska. Zároveň si ale Komise všimla některých protisrbských incidentů, které se odehrály v roce 2005, například když v květnu explodovala bomba v budově lokální srbské organizace ve Vukovaru. Komise dále kritizovala, že Srbové jsou v Chorvatsku stále vystaveni diskriminaci, zejména při přijímání do zaměstnání. Co Komise naopak ocenila, byl všeobecný nárůst vůle k politickému dialogu mezi zástupci státní moci a národnostních menšin a také srbské ortodoxní církve. Celkový závěr Zprávy o pokroku Chorvatska za rok 2005 zněl, že Chorvatsko nemá žádné závažné problémy, které by mu bránily plnit politická kritéria pro vstup do Unie.

Komise také předložila Radě *Návrh přístupového partnerství pro Chorvatsko* a ta jej přijala 20. února 2006.⁴⁰² Přístupové partnerství zahrnovalo krátkodobé a střednědobé priority nutné ke splnění podmínek pro členství v Unii. Mezi ně patřila zejména reforma soudnictví, boj proti korupci, ochrana menšin, řešení otázky hranic a plnění závazků plynoucích ze Stabilizační a asociační dohody.

Chorvatská vláda na základě pravidlených průzkumů veřejného mínění, které jí poskytovaly obrázek o úrovni informovanosti občanů o evropských integracích vypracovala v roce 2006 *Komunikační strategii pro informování chorvatské veřejnosti o Evropské unii a přípravách na členství*.⁴⁰³ Strategie měla platit pro období než se Chorvatsko stane plnoprávným členem EU, tedy podle předpokladů do roku 2009. Kromě poskytování co nejvíce informací veřejnosti, tak aby byla srozuměna s výhodami, které členství v Unii Chorvatsku přinese, ale také s nutnými změnami a reformami, si vláda dala za cíl i snižovat přehnaná očekávání a vyvracet zažitě mylné stereotypy o Unii.⁴⁰⁴

Informační kampaň se zaměřovala zejména na tři skupiny lidí. V první řadě to byly osoby, které měly vliv na veřejné mínění a mezi ty v Chorvatsku bezesporu patří i kněží, dále

⁴⁰¹ Croatia 2005 Progress Report. SEC (2005) 1424 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/package/sec_1424_final_progress_report_hr_en.pdf), (cit. 30. 4. 2005).

⁴⁰² *Proposal for a Council decision on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with Croatia*. COM (2005) 556 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0556:FIN:EN:PDF>), (cit. 1. 5. 2009).

⁴⁰³ HORVATIĆ, Mario (ed): *Komunikacijska strategija za informiranje hrvatske javnosti o Europskoj uniji i pripremama za članstvo*. Zagreb 2006.

⁴⁰⁴ Jedna z nejrozšířenějších fám mezi chorvatskou veřejností se týkala výše penzí – chorvatští duchodci věřili, že po vstupu do Unie stoupnou jejich penze na úroveň obvyklou v členských zemích. Blíže o chorvatském penzijním systému a změnách plánovaných po vstupu do Unie srov. *Euroforum*. Publikacija Ministarstva vanskijih poslova i europskih integracija 2007, br. 16, s. 18–22.

politici, učitelé atd. Kampaň se dále dále zaměřovala na mladé lidi a osoby citlivé na změny, důchodce, invalidy, nezaměstnané, ale také třeba zemědělce a venkovské obyvatelstvo, které mělo horší přístup k informacím a mnohdy také menší zájem na integraci Chorvatska do Evropské unie. Kromě spolupráce na zlepšení informovanosti chorvatské veřejnosti s médii nebo veřejnými institucemi – například knihovnami, se vláda chtěla zaměřit na prohlubování spolupráce s církví, která měla a má v Chorvatsku značný vliv. Vliv církve v Chorvatsku vzrostl zejména během války, nejen proto, že lidé se v těžkých dobách vraceli k víře, ale také proto, že katolické náboženství Chorvatům sloužilo jako prostředek k vymezení se vůči pravoslavnému srbskému živlu, od nějž bylo nutné se co nejvíce odlišit. Vliv církve přetrval i po válce, kdy se stala jednou z opor Tuđmanova režimu, některé její výsady však tento režim přežily, církev byla například osvobozena od placení veškerých daní a cel.⁴⁰⁵ Dodnes se vyjadřuje k různým veřejným otázkám, tedy i k problematice evropských integrací, a její slovo má v Chorvatsku velký vliv. Církev nebyla proti evropským integracím jako takovým, spíše je podporovala, ale měla také spoustu výhrad. Bála se „špatných vzorů“, zejména morálních, které budou Chorvatsku dávat země jako Nizozemí se svým liberálním postojem k drogám, homosexuálům a vlažným postojem k víře obecně, nelíbilo se jí také, že z evropské ústavy „vypadla“ zmínka o křesťanských kořenech Evropy.⁴⁰⁶

V Chorvatsku se v souvislosti s přístupem Evropské unie šířil pocit nespravedlnosti a frustrace, živěný ještě některými médii a nacionalisticky orientovanými politiky. V souvislosti s tím také dramaticky poklesla podpora EU mezi obyvatelstvem a vzrostl euroskepticismus (viz výše). Evropská unie proto od začátku roku 2006 svou rétoriku vůči Chorvatsku přece jenom zmírnila a začala mnohem více chválit. Na druhém zasedání *Stabilizační a asociační rady* v dubnu 2006 její zástupci prohlásili, že Chorvatsko dosáhlo od předchozího zasedání „významného pokroku“.⁴⁰⁷

Koncem roku 2006 se však ve vztazích EU a Chorvatska objevil nový, nebo lépe řečeno staronový, problém. Chorvatský sabor přijal 15. prosince *Rozhodnutí doplňující rozhodnutí o rozšíření jurisdikce Republiky Chorvatsko v Jadranském moři*, které s platností nejpozději od 1. ledna 2008 rušilo původní výjimku pro země EU.⁴⁰⁸ Evropská unie proti tomuto rozhodnutí po jeho nabytí platnosti protestovala a požadovala, aby Chorvatsko

⁴⁰⁵ Srov. Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica. *Narodne novine* 83/2002, 16. 7. 2002.

⁴⁰⁶ Srov. GAVRAN, Zdravko: Hrvati i Europa, Hrvatska i Europska unija. *Svjetlo*. Časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja 2005, br. 3–4, s. 11–20.

⁴⁰⁷ EU-Croatia – Stabilisation and Association Council. *Bulletin EU* 4-2006 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200604/p125002.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

⁴⁰⁸ Odluka o izmjeni i dopunama odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru. *Narodne novine* 138/2006, 20. 12. 2006.

neaplikovalo ZERP na členské státy Unie.⁴⁰⁹ Slovinsko, které bylo v první části roku 2008 předsedající zemí EU, dokonce pohrozilo Chorvatsku pozastavením přístupových jednání a zablokování kapitoly o rybářství, pokud se situace kolem ZERP nevyjasní. Důrazné varování Chorvatsku zopakoval během návštěvy Záhřebu i evropský komisař pro rozšiřování Olli Rehn.⁴¹⁰ Chorvatsko nakonec ustupilo a Chorvatský sabor v březnu 2008 odhlasoval odklad vstupu ZERP v platnost pro země Evropské unie.⁴¹¹ Rybářské lodě členských států EU tak měly v oblasti, kterou pokrýval ZERP stejná práva jako lodě chorvatských rybářů. V Chorvatsku však celá debata kolem ZERP vyústila opět v polemiky o možné ztrátě národní suverenity po vstupu do Unie a „prodávání“ chorvatských zájmů za evropské peníze.

Od roku 2005 probíhala přístupová jednání Chorvatska s EU. V říjnu 2006 byl dokončen *screening*, samotná jednání pokračovala dál. Do konce roku 2007 bylo zahájeno jednání o šestnácti kapitolách *acquis*, uzavřít se podařilo dvě kapitoly. Evropský parlament ve své tiskové zprávě pochválil Chorvatsko za dosažený pokrok. Zároveň o něm zpráva hovořila jako o středoevropské zemi, ne jihovýchodoevropské nebo západobalkánské, což byl pro Chorvatsko jistě pozitivní signál, který si mohlo vyložit tak, že Evropa na něj konečně nahlíží jinak, než na součást Balkánu.⁴¹² Evropská unie také pozitivně hodnotila chorvatské předsednictví *Procesu pro spolupráci v jihovýchodní Evropě* SEECP.⁴¹³ EU také oceňovala plnou spolupráci Chorvatska s ICTY.⁴¹⁴ Unie však i nadále byla znepokojena incidenty proti srbské menšině v Chorvatsku a srbské pravoslavné církvi, které se se v Chorvatsku během roku 2007 udály, kritizovala také postavení romské menšiny a absenci celkového plánu na řešení její situace. I přes dílčí neúspěchy se však situace v Chorvatsku nadále zlepšovala.

⁴⁰⁹ Council conclusions on enlargement: Croatian ecological and fishing protection zone. *Bulletin EU* 1/2-2008 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/200801/p127001.htm>), (cit. 1. 5. 2009).

⁴¹⁰ Konzultacije o rješenju za ZERP. *Vjesnik*, 7. 3. 2008 (on-line). Dostupné z: (<http://www.vjesnik.hr/html/2008/03/07/Clanak.asp?r=unu&c=1>), (cit. 1. 5. 2009).

⁴¹¹ Odluka o izmjeni odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru. *Narodne novine* 31/2008, 14. 3. 2008.

⁴¹² *Croatia: good progress towards accession and some issues remain*, 20. 4. 2007 (on-line). Dostupné z: (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20070420IPR05684>) (cit. 1. 5. 2009).

⁴¹³ *Commission staff working document. Croatia 2007 progress report*. SEC (2007) 1431, 6. 11. 2007 (on-line). Dostupné z: (<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2007/EN/2-2007-1431-EN-1-0.Pdf>), (cit. 1. 5. 2009).

⁴¹⁴ *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2007–2008*. COM (2007) 663 final, 6. 11. 2007 (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf), (cit. 2. 5. 2009).

ZÁVĚR

Počátky vztahů Chorvatska s Evropskou unií můžeme datovat ještě do období existence bývalé Jugoslávie. Chorvatsko už tehdy spolu se Slovinskem vyjádřilo přání co nejvíce se zapojit do evropských a euroatlantických struktur a do různých evropských regionálních organizací. Také chorvatská společnost byla už tehdy značně proevropsky naladěná, i díky tomu, že pro občany bývalé Jugoslávie nebyl „Západ“ ničím neznámým, mnozí z nich měli osobní zkušenost s Evropskou unií, když vycestovávali za prací do západoevropských zemí. Pro Jugoslávii nebyla na rozdíl od ostatních socialistických zemí „tabu“ ani západní kultura. Navíc vztahy Jugoslávie s Unií byly už od roku 1980 smluvně ošetřeny. V letech 1989 a 1990, kdy se ostatní postkomunistické země v otázce evropských integrací většinou teprve „rozkoukávaly“, měla Jugoslávie oproti nim slušný „náskok“. Můžeme tedy říci, že Jugoslávie umožnila Chorvatům „poznat“ Evropskou unií ještě v dobách před pádem železné opony. Zároveň však Chorvatům i Slovincům bylo jasné, že dosáhnout na plnoprávné členství v Unii spolu s hospodářsky málo rozvinutými částmi Jugoslávie, kterými Srbsko, Bosna a Hercegovina, Makedonie a zejména Kosovo bezesporu byly, bude dlouhodobou a velmi složitou záležitostí. Navíc Jugoslávie pokulhávala nejen v hospodářských, ale i v politických kritériích, Jugoslávie v letech 1989–1990 nebyla ani zdaleka demokratickým státem a problémem bylo také porušování práv národnostních menšin, zejména v Kosovu. Vznik samostatného chorvatského státu tedy mohl pro Chorvatsko proces přibližování evropským integracím urychlit.

Jenomže samotný proces vzniku samostatného novodobého chorvatského státu probíhal způsobem, který si zřejmě nikdo nepřál a který ve svém důsledku velmi pozdržel a ztížil cestu Chorvatska do Evropské unie. Byl provázen nejprve několikaměsíčními intenzivními boji a poté téměř čtyři roky trvajícím válečným stavem, kdy téměř třetina území nespadala pod kontrolu ústřední vlády. Ve stejné době byla zahájena transformace ze socialistického hospodářství bývalé Jugoslávie na hospodářství tržní. Kromě toho bylo nutné provést také společenské reformy. Start samostatného Chorvatska „do života“ tedy nebyl v žádném ohledu jednoduchý. Role, kterou při vytváření samostatného chorvatského státu sehrála dnešní Evropská unie (tehdy Evropské společenství) byla zásadní, přestože byla mnohdy zpochybňována a kritizována, zejména v tom smyslu, že reakce mezinárodních společenství na jugoslávskou krizi byla pomalá a opožděná a otálení s uznáním suverenity vedlo jen k eskalaci konfliktu. Přesto však mělo uznání samostatnosti ze strany států Evropské

unie v době, kdy se druhá světová velmoc, Spojené státy americké, stavěla k jugoslávské krizi zdrženlivě, mimořádný význam.

Kromě politické podpory poskytovala EU Chorvatsku ještě v období trvání války i humanitární a finanční pomoc, v letech 1991–1995 v hodnotě téměř 250 milionů euro. V letech 1996–1999 poskytovala Unie i nadále Chorvatsku finanční pomoc, zejména na odstranění následků války, podporu návratu válečných uprchlíků a celkovou obnovu hospodářství. Podporovala také demokratizační procesy v zemi. Politické vztahy však nebyly jednoduché, komplikovalo je zejména nacionalistické a populistické ladění režimu prezidenta Franja Tuđmana. Během války Tuđmanův „vůdcovský systém vlády“ podporovala většina Chorvatů, kteří pevně věřili, že právě Tuđman je člověkem, který dokáže Chorvatsko uchránit před srbskou agresí a později „osvobodit“ chorvatské území od „srbské okupace“. Do značné míry jej však tolerovala i mezinárodní společnost, která Tuđmana potřebovala získat na svou stranu, aby mohla být ukončena válka v Bosně. S koncem války se však situace v Chorvatsku změnila, zmizel nepřítel, proti němuž bylo nutné bojovat a tomuto boji bezvýhradně podřídit chod celé země. Jenže během války vznikla také skupina mocných, kteří z ní různým způsobem profitovali. Aby si prezident a jeho oligarchie uchovali moc a udrželi svou popularitu i po válce, museli sáhnout k praktikám, které se neslučovaly s demokratickou formou vlády.

Tuđman nebyl proti evropským integracím jako takovým, právě naopak, začlenění země do Evropské unie by potvrdilo středoevropskou a mediteránskou orientaci Chorvatska, kterou prosazoval. Jenomže jeho nacionalismem živěný nedemokratický způsob vlády zahrnující nerespektování lidských a menšinových práv, popírání válečných zločinů a odmítání spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro zločiny bývalé Jugoslávie, a naopak vyznačující se všudypřítomnou korupcí a klientelismem, nesvobodou médií, nátlakem na nezávislost justice apod., se samozřejmě zcela rozcházel se základními principy, na nichž spočívala Evropská unie. Unii se nelíbila ani Tuđmanova politika vůči národnostním menšinám, zejména samozřejmě vůči menšině srbské. Pod tlakem mezinárodního společenství sice Sabor odhlasoval v roce 1998 *Program návratu uprchlíků*, jeho realizace však zásadně vázla. Jenomže pokud si chtěl Tuđman udržet svou moc a popularitu, mohl se svých praktik jen těžko vzdát. Srbové pro něj představovali nepřitele číslo jedna, a tento názor, vnucovaný po celou dobu války chorvatskému národu, nemohl jen tak ze dne na den změnit. Mezinárodní společenství svou nespokojenost s tímto stavem jasně vyjádřilo v červnu 1996, kdy Rada Evropy odložila přijetí Chorvatska pro jeho nedostatečnou spolupráci s ICTY

a z řady dalších výše uvedených důvodů. Toto rozhodnutí mělo i podporu Evropské unie. Následná normalizace vztahů se Srbskem byla naopak hodnocena velmi kladně a Chorvatsko pak bylo přijato. Avšak fakt, že vztahy se Srbskem byly normalizovány, neznamenal změnu přístupu chorvatského režimu k návratu urchlíků nebo změnu politiky vůči národnostním menšinám.

Vztahy mezi Chorvatskem a EU tedy v letech 1996–1998 stagnovaly zejména kvůli výše zmíněnému charakteru vládnoucího režimu a také kvůli jeho odmítavému postoji k tzv. regionálnímu přístupu, který Unie uplatňovala vůči zemím jihovýchodní Evropy. Chorvatsko zásadně odmítalo veškeré iniciativy, které by ho i jen teoreticky mohly spojovat se zeměmi bývalé Jugoslávie a Balkánem, od nějž se snažilo co nejvíce distancovat. Tyto iniciativy byly často také populisticky dezinterpretovány jako útok na samostatnost, kterou si Chorvatsko muselo krvavě vybojovat, aniž by se v tomto svém boji dočkalo konkrétní pomoci těch, kteří mu tyto iniciativy nyní „vnucovali“. Evropská unie se svým regionálním přístupem, podobně jako Spojené státy americké iniciativou SECI, snažila obnovit všeobecnou spolupráci mezi zeměmi jihovýchodní Evropy a nastolit v této oblasti stabilitu nutnou pro další příznivý vývoj. Pro Chorvatsko však upevňování vazeb s chudou a všeobecně zaostalou Albánií anebo s nedávným „nepřitelem na život a na smrt“, kterého představovalo soustátí Srbska a Černé Hory, nebylo vůbec atraktivní ani po politické ani po hospodářské stránce. A představy Chorvatska o způsobu spolupráce s Bosnou a Hercegovinou se neslučovaly se zásadami, které v tomto směru prosazovala EU. Navíc válečné křivdy byly ještě příliš čerstvé na všech stranách a veřejné mínění bylo vůči všem aktivitám „zavánějícím“ jakýmkoliv „bratříčkováním“ s nedávným nepřítelem velmi negativně naladěno. Snaha mezinárodních společenství uvést věci na Balkáně co nejdříve do pořádku a nastolit podmínky pro normální mírový vývoj a přátelskou spolupráci je jistě chvályhodná. Avšak aplikace těchto snah v praxi musí být velmi opatrná a musí zohledňovat specifické potřeby obou stran nedávného konfliktu. Chorvatsko mělo pocit, že Evropská unie mu výměnou za sblížení s ostatními zeměmi regionu nabízí příliš málo. Tuđmanovo vedení se domnívalo, že EU by s Chorvatskem jako s nejrozvinutější zemí regionu měla jednat jinak, než s jeho sousedy, a ne ho k nim přiřazovat. Unie však nehodlala nijak „přiživovat“ sebevědomí Tuđmanova režimu, spíše naopak.

I přes všechny výhrady chorvatské vedení stále deklarovalo evropské integrace jako svou zahraničněpolitickou prioritu. Uvědomovalo si, že nemůže zůstat zcela izolováno a také že nemůže zajistit obnovu země bez evropských peněz. Proto chorvatská vláda podnikla

koncem 90. let některé kroky, jenž měly vést k přiblížení k evropským integracím. Patřilo mezi ně mimo jiné zřízení samostatného ministerstva pro evropské záležitosti a vypracování vládního *Plánu evropských aktivit*. Chorvatsko se také i přes určité výhrady připojilo ke *Stabilizačnímu a asociačnímu paktu*, novému procesu, který ve vztazích se zeměmi západního Balkánu začala prosazovat Evropská unie ve spolupráci s dalšími státy a mezinárodními organizacemi po eskalaci kosovské krize na jaře 1999. Nový přístup, se kterým přišlo Německo, nadále považoval za zásadní regionální spolupráci mezi zeměmi regionu, zároveň měl být ale uplatňován vůči jednotlivým státům individuální přístup. Ten měl Chorvatsku zaručit, že nezůstane „v čekárně“ na Evropu, dokud náležité politické a hospodářské úrovně nutné pro vstup nedosáhnou i ostatní uchazeči z regionu.

K zásadnímu posunu ve vztazích Chorvatska a EU došlo po volbách v lednu roku 2000, kdy se k moci dostala proevropská středově levicová koalice pod vedením *Sociálně demokratické strany* Ivici Račana a zároveň v prezidentských volbách po smrti Franja Tuđmana zvítězil Stjepan Mesić. Nová vláda se distancovala od praktik předchozího režimu a snažila se uvést v život různé reformy. Více než na domácí scéně se jí však dařilo v zahraniční politice. Chorvatsko se v době jejího vládnutí stalo členem *Partnerství pro mír*, Světové hospodářské organizace, CEFTA a dalších důležitých mezinárodních i regionálních iniciativ. Račanova vláda také deklarovala, že hodlá spolupracovat s Haagským tribunálem.

Chorvatsko na samém počátku nového tisíciletí doufalo, že by mohlo do Unie vstoupit spolu s Bulharskem a Rumunskem v roce 2007. Vstup do Unie by na vnitropolitické rovině znamenal potvrzení správnosti politiky vlády zacílené na celkovou reformu chorvatské společnosti, jejího smýšlení a přerodu ve vyspělou občanskou společnost západního typu. Plánovala také řadu dalších reforem, ať už politických, hospodářských nebo reforem bezpečnostní soustavy. Dále Chorvatsko očekávalo, že na regionální a mezinárodní úrovni by mu členství v Unii přineslo rozvoj sousedských vztahů a vztahů s členskými zeměmi a také zvýšení bezpečnosti. Račanova vláda dosáhla na cestě do EU významného pokroku, když se jí konečně podařilo institucionalizovat vztahy s Uníí prostřednictvím *Stabilizační a asociační dohody* uzavřené v říjnu 2001 a získat status potencionálního kandidáta na členství. Na vlně proevropské euforie podala chorvatská vláda v únoru 2003 žádost o členství v Unii, přestože Stabilizační a asociační dohoda ještě nevstoupila v platnost.

Chorvatsko bylo nejrozvinutější zemí regionu západního Balkánu a mělo z těchto zemí nejlépe „našlápnuto“ k členství v Unii. Evropská unie jej vnímala jako „pilotní zemi“, která má jít ostatním státům regionu příkladem a má je inspirovat k provádění reforem a

plnění přístupových podmínek. Případný úspěch Chorvatska v procesu evropských integrací pro ně mohl být inspirací a také důkazem, že Unie to s jejich integrací myslí vážně a skutečně o ni stojí. Zároveň se Chorvatsko prostřednictvím plnoprávného členství v Unii mohlo stát i významným stabilizačním a bezpečnostním činitelem v stále dosti nejisté oblasti. Kromě politických a hospodářských aspektů hrály svou roli v přístupu k EU také aspekty geostrategické. Chorvatská východní hranice s Bosnou a Hercegovinou a Srbskem byla stále značně problematická a stejná charakteristika platila i pro oblast za touto hranicí ležící. Proto se objevovaly i názory, že Chorvatsko by mělo zůstat nárazníkovou zemí dělící „zbytek Evropy“ od této problematické oblasti. Tato teorie ovšem silně pokulhávala. Malá země jako Chorvatsko, která navíc v nedávné době přestála silné otřesy v podobě válečné agrese sousedního státu a poté vlastních nákladných bojových akcí a také v podobě procesu transformace, nemohla takovou roli zvládnout sama bez podpory širšího mezinárodního zázemí v podobě plnoprávného členství v Unii. Díky členství v EU by se však Chorvatsko mohlo stát významným bezpečnostním a stabilizačním činitelem v celé oblasti západního Balkánu.

V roce 2004, kdy Chorvatsko získalo status kandidáta, se jako reálnější jevilo datum vstupu v roce 2009. Vláda nového premiéra Ivo Sanadera, jenož HDZ se v reformované podobě dostala k moci po volbách v roce 2003, však usilovala o to, aby splnila všechny podmínky pro začlenění do Unie už do konce roku 2007 a dosáhla „virtuálního členství“. Takový byl plán vlády, jenomže „dobře namazané soukolí“ se zadrhlo. Chorvatsko muselo kromě obvyklých politických a hospodářských kritérií pro vstup do EU plnit i dodatečné podmínky plynoucí z jeho nedávného historického vývoje. Pravidelným terčem kritiky EU se stával proces návratu srbských uprchlíků zpět do Chorvatska, vyžadována byla také bezpodmínečná spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Nově se koncem roku 2003 objevila další překážka, která sice nekomlikovala vztahy s Unií jako celkem, ale s některými jejími členskými státy. Bylo jí vyhlášení *Chráněné ekologicko-rybolovné zóny* v Jaderském moři, proti kterému protestovalo zejména Slovinsko a hrozilo zablokováním přístupových jednání Chorvatska. Tuto otázku se sice v roce 2004 podařilo vyřešit, ale objevil nový problém.

Hlavní žalobkyně ICTY Carla Del Ponte nebyla spokojená s úrovní spolupráce Chorvatska s Tribunálem při hledání uprchlého generála Ante Gotoviny. Pro některé členské země EU to znamenalo překážku pro zahájení přístupových jednání, které bylo původně naplánováno na březen roku 2005. Chorvatská vláda se sice bránila, že na Gotovinu, který

velmi pravděpodobně už několik let zdržuje v zahraničí nemá žádný vliv, ale jednání přesto zahájena nebyla. Odložení jednání vyvolalo v Chorvatsku bouřlivé reakce a rozčarování. Popularita Evropské unie strmě klesala a euroskeptické hlasy sílily. Chorvatská vláda se poučila, na podzim 2005 Carla Del Ponte konstatovala, že Chorvatsko plně spolupracuje s Tribunálem a přístupová jednání mohla být zahájena. Vzápětí byl dopaden i generál Gotovina, což ovšem vyvolalo v Chorvatsku další vlnu protievropských protestů. V Chorvatsku sílil všeobecný pocit, že Evropská unie pouze klade požadavky, navíc požadavky, které podle mnohých poškozovaly chorvatské národní zájmy, zpochybňovaly nedávnou chorvatskou historii a pranýřovaly chorvatské hrdiny. Evropská unie, ale ani chorvatská vláda, bohužel nedokázala na tyto hlasy účinně odpovědět.

Rozčarování Chorvatů z přístupu Evropské unie v letech 2006–2008 posilovaly i bouřlivé debaty o Chráněné ekologicko-rybolovné zóně, jejíž pravidla (tedy fakticky zákaz rybolovu) měla být dle rozhodnutí Saboru od 1. ledna 2008 aplikována i na členské země EU. V Chorvatsku se znovu rozhořela debata, jestli jej EU nepřipraví o příliš velký kus jeho suverenity a jestli členství nebude proti zájmům Chorvatska. Reálně však požadavky Unie ohrožovaly pouze zájmy chorvatské rybářské lobby. Celospolečenskou debatu, která vyústila v řešení dilematu, jestli „EU nebo ZERP“, nakonec rozřešil Chorvatský sabor, když ustoupil požadavkům Unie a režim v zóně ZERP ponechal stejný pro chorvatské i evropské rybáře.

Dnes už víme, že plány Chorvatska na vstup do Unie v roce 2009 tak, aby se jeho občané mohli zúčastnit voleb do Evropského parlamentu konaných v červnu tohoto roku, se neuskutečnily. Přesto nelze Chorvatsku upřít, že od svého vzniku urazilo velký kus cesty, která do Unie jednoznačně směřuje. Uvážíme-li, jaké mělo výchozí podmínky, jak velkou ztrátu muselo oproti jiným postkomunistickým zemím, které už dnes členy Unie jsou, dohánět, je nesporné, že jsou jím dosažené výsledky ať už na politické, hospodářské nebo společenské úrovni obdivuhodné. Zároveň je však jasné, že Chorvatsko má oproti skutečně vyspělým zemím ještě v mnoha ohledech značné rezervy. Nicméně právě v tom by mu zcela jistě mohla, ba dokonce měla, pomoci Evropská unie. Nejen diktováním požadavků a kontrolováním, jak moc úspěšně je Chorvatsko plní. Podle většiny analýz by EU vstup Chorvatska po hospodářské stránce ani nepocítila. Politická kritéria Chorvatsko také splňuje. Zůstává však nezodpovězenou otázkou, za jak dlouho bude Unie ochotná přijímat další nové členy vzhledem ke zkušenostem a problémům plynoucím z přijetí Rumunska a zejména Bulharska v roce 2007. Podle mého názoru by nebylo dobré nechat Chorvatsko „pykat“ za „hříchy“ Bulharska a s jeho přijetím otálet. Naopak by mu Unie měla umožnit vstup co

nejdříve a tím mu ukázat, že o něj skutečně stojí a má opravdu zájem mu pomoci.

V opačném případě by se totiž mohlo stát, že chorvatští občané v referendu vstup do organizace, o níž budou mít pocit, že o ně ve skutečnosti nemá až takový zájem a členství v níž pro ně není zase až tak moc výhodné, odmítnou. Pravdou je, že s blížícím se datem vstupu do Unie klesala podpora integrací mezi obyvatelstvem v podstatě ve všech nově přijímaných zemích. Avšak v Chorvatsku mají euroskeptické hlasy silnější argumenty. Na tvrzení, že země vstupem do Unie ztratí suverenitu, kterou si její obyvatelé za cenu velikých ztrát, včetně ztrát na životech, vybojovali, že Unie nutí Chorvatsko vydávat své hrdiny do Haagu, kde je soudí za to, že bojovali za svobodu své země atd., Chorvaté totiž stále do značné míry slyší a při rozhodování o dalším evropském osudu své země by se jimi mohli nechat ovlivnit. Takovému výsledku by Unie měla zabránit. Nejen kvůli Chorvatsku samotnému, ale také kvůli ostatním zemím jihovýchodní Evropy a koneckonců i kvůli sobě. Vždyť, jak řekl Hans-Dietrich Genscher, Evropa nemůže být bez Chorvatska úplná.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

1. Prameny

1.1. Publikované dokumenty

Londonski dokumenti i komentari. *Politička misao* XXIX, 1992, s. 164–181.

MIMICA, Neven: Where does Croatia stand right now on its European path? *Croatian Interantional Relations Review* VIII, 2002. s. 111–114.

RACHMARAN, B. G. (ed.): *The international Conference on the Former Yugoslavia. Official Papers*. Volume 1, 2. Hague, London, Boston 1997.

STOJKOVIĆ, Momir (ed.): *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*. Dvostrani i višestrani međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama. III tom (1946 – 1996). Beograd 1999.

1.2. Dokumenty chorvatských státních institucí

Deklaracija Zastupničkog doma Sabora Republike Hrvatske. *Narodne novine* 7/1995, 30. 1. 1995.

Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2004 (on-line). Dostupné z: (http://www.konkurentnost.hr/dokumenti/GIK_2004_HR.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

HORVATIĆ, Mario (ed.): *Komunikacijska strategija za informiranje hrvatske javnosti o Europskoj uniji i pripremama za članstvo*. Zagreb 2006.

MINISTARSTVO EUROPSKIH INTEGRACIJA: *Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji – 2004. godina*. Zagreb 2004.

MINISTARSTVO ZA EUROPSKE INTEGRACIJE: *Plan provedbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica = Implementation Plan for the Stabilisation and Association Agreement between the Republic of Croatia and the European Communities and their Member States*. Zagreb 2002.

MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA I EUROPSKIH INTEGRACIJA: *Pregovori o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb 2006.

Odluka o priznanju Republike Slovenije kao suverene i samostalne države. *Narodne novine* 32/1991, 26. 6. 1991.

Odluka Sabora Socijalističke Republike Hrvatske da se pristupi raspravi o promjeni Ustava

Socijalističke Republike Hrvatske. *Narodne novine* 28/1990, 30. 6. 1990.

PEJČINOVIĆ BURIĆ, Marija (ed.): *Komunikacijska strategija za informiranje hrvatske javnosti o približavanju Republike Hrvatske europskim integracijama*. Zagreb 2002.

Rezolucija Hrvatskog sabora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. *Narodne novine* 153/2002, 20. 12. 2002.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE: *Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji – 2003. godina* (on-line). Dostupné z: ([http://www.vlada.hr/hr/](http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/zakoni_i_uredbe/nacionalni_programi_i_strategije)

[preuzimanja/zakoni_i_uredbe/nacionalni_programi_i_strategije](http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/zakoni_i_uredbe/nacionalni_programi_i_strategije)), (cit. 1. 5. 2009).

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE: *Plan integracijskih aktivnosti Republike Hrvatske*. Zagreb 1999.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE: *Program Vlade Republike Hrvatske u mandatnom razdoblju 2003.–2007.* (on-line). Dostupné z: (<http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/publikacije/>

[program_vlade_republike_hrvatske_u_mandatnom_razdoblju_2003_2007](http://www.vlada.hr/hr/preuzimanja/publikacije/)), (cit. 1. 5. 2009).

1.3. Ústavy, ústavní zákony a zákony

Odluka o izmjeni i dopunama odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru. *Narodne novine* 138/2006, 20. 12. 2006.

Odluka o izmjeni odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru. *Narodne novine* 31/2008, 14. 3. 2008.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1974) (on-line). Dostupné z: (http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalis%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_1974), (cit. 9. 2. 2009).

Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 27/1992, 8. 5. 1992.

Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 105/1991, 4. 12. 1991.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine* 155/2002, 23. 12. 2002.

Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s međunarodnim kaznenim sudom. *Narodne novine* 32/1996, 26. 4. 1996.

Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine* 56/1990, 22. 12. 1990.

Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti Predsjednika Republike Hrvatske. *Narodne novine* 55/1990, 21. 12. 1990.

Zakon o izboru i opozivu izbornika i zastupnika, *Narodne novine* 7/1990, 17. 2. 1990.

Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

Zakon o potvrđivanju Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Vlade Republike Hrvatske u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice. *Međunarodne novine* 8/2002, 3. 7. 2002.

Zakon o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica. *Međunarodne novine* 14/2001, 27. 12. 2001.

Zakon o potvrđivanju ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini. *Međunarodne novine* 4/2003, 28. 2. 2003.

Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica. *Narodne novine* 83/2002, 16. 7. 2002.

Zakon o prihvaćanju članstva Republike Hrvatske u Evropskoj banci za obnovu i razvoj. *Narodne novine* 25/1993, 31. 3. 1993.

Zakon o prihvaćanju članstva Republike Hrvatske u Međunarodnom monetarnom fondu i drugim međunarodnim financijskim organizacijama na temelju sukcesije. *Narodne novine* 89/1992, 28. 12. 1992.

Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 51/2000, 19. 5. 2000.

1.4. Dokumenty Evropské unie

1.4.1. Dokumenty Evropské rady

Council Common Position of 20 November 2000 amending Common Position 96/184/CFSP concerning arms exports to the former Yugoslavia (2000/722/CFSP). OJ L 292/1, 21. 11.

2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:292:0001:0001:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Council Decision 2004/684/EC of 13 September 2004 on principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Croatia. OJ L 297/19, 22. 9. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:297:0019:0028:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

Council Decision 91/602/EEC of 25 November 1991 denouncing the Cooperation agreement between EEC and Socialistic Federal Republic of Yugoslavia. OJ L 325/23, 27. 11. 1991.

Council Decision of 17 July 2000 amending Decision 1999/311/EC adopting the third phase of the trans-European cooperation scheme for higher education (Tempus III) (2000 to 2006). OJ L 183/16, 22. 7. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:183:0016:0016:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 1085/2006 of 17 July 2006 establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). OJ L 210/82, 31. 7. 2006 (on-line). Dostupné z: (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_210/l_21020060731en00820093.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning humanitarian aid. OJ L 163, 2. 7. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML>), (cit. 23. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 1366/95 of 12 June 1995 amending Regulation (EEC) No 3906/89 in order to extend economic aid to Croatia. OJ L 133/1, 17. 6. 1995.

Council Regulation (EC) No 1628/96 of 25 July 1996 relating to aid for Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the former Yugoslav Republic of Macedonia. OJ L204/1, 14. 8. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://www.seerecon.org/region/documents/ec/obnova.htm>), (cit. 26. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosna and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, repealing Regulation (EC) No 1628/96 and amending Regulations (EEC) No 3906/89 and (EEC) No 1360/90 and Decision 97/256/EC and 1999/311/EC. OJ L 306/1, 7. 12. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://ec.europa.eu/>

enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/cards_regulation_en.pdf), (cit. 21. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 6/2000 of 17 December 1999 concerning the arrangements applicable to imports into the Community of products originating in the Republic of Bosnia and Herzegovina and Croatia and to imports of wine originating in the Former Yugoslav Republic of Macedonia and the Republic Slovenia. OJ L 2/1, 5. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:002:0001:0050:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Council Regulation (EC) No 7/2000 of 21 December 1999 amending Council Regulation (EC) No 517/94 on common rules for imports of textile products from certain third countries not covered by bilateral agreements, protocols and other arrangements, or by other specific Community import rules. OJ L 2/51, 5. 1. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:002:0051:0055:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Joint Declaration of the European Community and its Member States and the Republic of Croatia on political dialogue. OJ C 320/1, 15. 11. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2001:320:SOM:EN:HTML>), (cit. 25. 4. 2009).

Presidency conclusions, Santa Maria da Feira European Council, 19 and 20 June 2000 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm), (cit. 22. 4. 2009).

Presidency Conclusions, Brussels European Council 17 and 18 June 2004 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/81035.pdf), (cit. 30. 4. 2009).

Presidency Conclusions, Brussels European Council, 16 and 17 December 2004 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf), (cit. 1. 5. 2009).

Regulation (EC) No 1655/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 concerning the Financial Instrument for the Environment (LIFE). OJ L 192/1, 28. 7. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:192:0001:0009:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Relations with the countries of Central Europe (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/generalreport/en/1997/enx60897.htm#FNf15>), (cit. 24. 4. 2009).

1.4.2. Dokumenty Evropské komise

Commission 2000/C 238/14 LIFE 2000-2001 — Call for proposals for LIFE-Environment and LIFE-Third Countries. OJ C 238/12, 22. 8. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/exUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:238:0012:0016:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Commision communication on operational conclusions. Regioal Approach to the countries of South-Eastern Europe: Compliance with the conditions in the Council Conclusions of 29 April 1997. COM (1998) 618 final, 28. 10. 1998.

Communication from the Commission - 2005 enlargement strategy paper. COM (2005) 561 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=505DC0561), (cit. 30. 4. 2009).

Communication from the Commission. Opinion on Croatia's Application for Membership of the European Union. COM (2004) 257 final, 20. 4. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0257:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament concerning the revision of the financial perspective (2001–06), Financing of the programme of assistance for the western Balkans, Reclasification of asid to Cyprus and Malta. COM (2000) 262 final, 3. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0262:FIN:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on community assistance for the Stabilisation and Association Process for certain countries of South-East Europe CARA programme Community Association and Reconstruction Assistance. COM (1999) 661 final, 8. 12. 1999.

Communication from the Commission to the Council on Operational Conclusions EU Stabilisation and Association Process for countries of South-Eastern Europe Bosnia and Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania. COM (2000) 49 final, 2. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0049:FIN:EN:PDF>), (cit. 25. 4. 2009).

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0049:FIN:EN:PDF), (cit. 26. 4. 2009).

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association Process for Countries of South-Eastern Europe: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania. COM (99) 235 final, 26. 5. 1999.

Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process. COM (2004) 657 final, 6. 10. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. COM (2003) 104 final, 11. 3. 2003 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0104:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2007–2008. COM (2007) 663 final, 6. 11. 2007 (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf), (cit. 2. 5. 2009).

Croatia 2005 Progress Report. SEC (2005) 1424 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/package/sec_1424_final_progress_report_hr_en.pdf), (cit. 30. 4. 2005).

European Commission Country Strategy Paper for Croatia 2002–2006 CARDS (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/croatia_strategy_paper_en.pdf), (cit. 21. 4. 2009).

Proposal for a Council decision on the conclusion and the provisional application of an Interim Agreement between the European Community, of the one part, and the Republic of Croatia, of the other part. COM (2001) 429 final, 24. 7. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0429:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Proposal for a Council decision on the principles, priorities and conditions contained in the

Accession Partnership with Croatia. COM (2005) 556 final, 9. 11. 2005 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0556:FIN:EN:PDF>), (cit. 1. 5. 2009).

Proposal for a Council decision concerning the conclusion of a Framework Agreement between the European Community and the Republic of Croatia on the general principles for the participation of the Republic of Croatia in Community programmes. COM (2004) 809 final, 16. 12. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0809:FIN:EN:PDF>), (cit. 1. 5. 2009).

Proposal for a Council decision concerning the signature of the Stabilisation and Association Agreement between European Communities and its member states and the Republic of Croatia on behalf of the European Community. Proposal for a Council and Commission decision concerning the conclusion of the Stabilisation and Association Agreement between European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Croatia, on the other part. COM (2001) 371 final, 9. 7. 2001 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0371:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Proposal for a Council decision on the principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Croatia. COM (2004) 275 final/2, 28. 4. 2004 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0275:FIN:EN:PDF>), (cit. 30. 4. 2009).

Report from the Commission on the feasibility of negotiating a Stabilization and Association Agreement with the Republic of Croatia. COM (2000) 311 final, 24. 5. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/ei/download/2001/08/02/Feasibility1.pdf>), (cit. 22. 4. 2009).

Report from the Commission. The Stabilisation and Association process for South East Europe. First Annual Report. COM (2002) 163 final, 3. 4. 2002 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0163:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Report from the Commission. The Stabilisation and Association process for South East Europe. Second Annual Report. COM (2003) 139 final, 26. 3. 2003 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0139:FIN:EN:PDF>), (cit. 22. 4. 2009).

Report from the Commission to the Council and the European Parliament. Common Principles for future relations with certain countries in South-Eastern Europe. COM (96) 476 final, 2. 10. 1996.

Report from the Commission to the Council on regional co-operation in Europe. COM (97) 659 final, 1. 12. 1997.

1.4.3. Dokumenty Evropského parlamentu

Croatia: good progress towards accession and some issues remain, 20. 4. 2007 (on-line). Dostupné z: (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&type=IM-PRESS&reference=20070420IPR05684>), (cit. 1. 5. 2009).

European Parliament resolution on the Commission report on the feasibility of negotiating a Stabilisation and Association Agreement with the Republic of Croatia. A5-0364/2000, 29. 11. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2000-0364+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>), (cit. 25. 4. 2009).

1.4.4. Tiskové zprávy

2041st Council meeting – GENERAL AFFAIRS – Brussels, 10 November 1997. PRES/97/328, 12. 11. 1997(on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/97/328&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 27. 4. 2009).

CFSP Statements: Croatia: Response to President Tudjman's HDZ congress speech. Press 51, Nr: 6284/98, 26. 2. 1998 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/6284X8.htm), (cit. 25. 4. 2009).

Commission modifies statute of its external offices in Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia and Indonesia. IP/00/120, 7. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/00/120&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=cs>), (cit. 25. 4. 2009).

Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on Radio 101 in Zagreb. PESC/96/103, 22. 11. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/96/103&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>

n), (cit. 23. 4. 2009).

Declaration by the Presidency on behalf of the European Union concerning Eastern Slavonia (Croatia). PESC/97/11, 11. 2. 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/97/11&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the resumption of hostilities in Croatia. PESC/95/74, 4. 8. 1995 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/95/74&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the normalisation of relations between the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia. PESC/96/77, 26. 8. 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/96/77&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

Information Report of the Section for External Relations, Trade and Development Policy on Relations between the European Union and certain countries in south-east Europe. CES 1025/98 fin. rev., 23. 9. 1998 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/98/110&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

Statement by the European Union on Croatia. PESC 00/9, 8. 2. 2000 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/00/9&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 26. 4. 2009).

Statement by the Presidency on behalf of the European Union concerning second round of the Presidential elections held in the Republic of Croatia on 7 February 2000. Brussels, 10 February 2000, 6107/00 (Presse 31), P 17/00 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/ACF14B6.html), (cit. 25. 4. 2009).

Statement by the Presidency on behalf of the European Union concerning the parliamentary elections held in the Republic of Croatia on 3 January. Brussels, 5 January 2000, 5037/00 (Presse 1) P 1/00 (on-line). Dostupné z: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/

docs/pressdata/en/cfsp/ACF4D.htm), (cit. 26. 4. 2009).

The Commission puts a proposal before the Council to extend the Phare programme to include Croatia. IP/94/1093, 23. 11. 1994 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/94/1093&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>), (cit. 23. 4. 2009).

1.4.5. Smlouva o Evropské unii

Treaty on European Union, OJ C 191, 29 July 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0001000001>), (cit. 8. 5. 2009).

1.5. Dokumenty Stabilizačního a asociačního procesu

Agenda for Stability. Regional table, 8th June 2000, Thessaloniki (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/rt/RTARCHIVES.asp?editpage=0&EditMode=edit&textmode=0&Wysiwyg=1&PageURL=/rt/RTARCHIVES.asp>), (cit. 14. 4. 2009).

Eight years of the Stability Pact for South Eastern Europe – From Stabilisation to Integration (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/about/spisanie.pdf>), (cit. 14. 4. 2009).

Sarajevo Summit Declaration of the Heads of State and Government of the participating and facilitating countries of the Stability Pact and the Principals of participating and facilitating International Organizations and Agencies and regional initiatives, Sarajevo, 30 July 1999 (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/constituent/990730-sarajevo.asp>), (cit. 14. 4. 2009).

Stability Pact for South Eastern Europe (on-line). Dostupné z: (<http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp>), (cit. 24. 4. 2009).

The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European Integration (on-line). Dostupné z: (http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_agenda_en.htm), (cit. 30. 4. 2009).

Završna deklaracija Zagrebačkoga sastanka na vrhu, 24. 11. 2000, Zagreb (on-line). Dostupné z: (<http://www.mvpei.hr/summit/index.html>), (cit. 18. 4. 2009).

1.6. Dokumenty OSN

Resolution 713 (1991) of 25 September 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 721 (1991) of 27 November 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/60/IMG/NR059660.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 724 (1991) of 15 December 1991 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/86/IMG/NR001086.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 727 (1992) of 8 January (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/86/IMG/NR001086.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 743 (1992) of 21 February (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/02/IMG/NR001102.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 752 (1992) of 15 May 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 753 (1992), *754* (1992), *755* (1992) of 18 May 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/12/IMG/NR001112.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 757 (1992) of 30 May 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 787 (1992) of 16 November 1992 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 802 (1993) of 26 January 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/049/10/IMG/N9304910.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 807 (1993) of 19 February 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/095/42/IMG/N9309542.pdf?OpenElement>), (cit. 25. 2. 2009).

Resolution 827 (1993) of 25 May 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/>

doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 843 (1993) of 18 June 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/360/94/IMG/N9336094.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 847 (1993) of 30 June 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/380/51/IMG/N9338051.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 871 (1993) of 4 October 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/538/39/PDF/N9353839.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 877 (1993) of 21 October 1993 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/573/18/PDF/N9357318.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 981 (1995) of 31 March 1995 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/094/09/PDF/N9509409.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 1037 (1996) of 15 January 1996 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/007/55/PDF/N9600755.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

Resolution 1145 (1997) of 19 December 1997 (on-line). Dostupné z: (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/375/35/PDF/N9737535.pdf?OpenElement>), (cit. 23. 4. 2009).

The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia. Reference Paper, Revision 4 – July 1995. New York 1995.

1.7. Mezinárodní dohody

Central European Free Trade Agreement (on-line). Dostupné z: (<http://www.worldtradelaw.net/fta/agreements/cefta.pdf>), (cit. 14. 4. 2009).

Charter on Good Neighbourly Relations, Stability, Security and Co-operation in South Eastern Europe, Bucharest, 12 February 2000 (on-line). Dostupné z: (http://www.mvpei.hr/seecp/docs/povelja_SEECP.pdf), (cit. 26. 4. 2009).

1.8. Oficiální informační materiály Evropské unie, Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko a Evropského dokumentačního centra v Záhřebu

Bulletin EU 1996 – 2008 (on-line). Dostupné z: (<http://europa.eu/bulletin/en/bullset.htm>).

Euroforum. Publikacija Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija (Zagreb) 2006, 2007.

Euroscope. Bilten Europskoga dokumentacijskog centra (Zagreb) 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005.

1.9. Memoárová literatura významných osobností politického života

DIZDAREVIĆ, Raif: *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha 2002.

GENSCHER, Hans-Dietrich: *Erinnerungen*. Berlin 1995.

GRANIĆ, Mate: *Vanjski poslovi: iza kulisa politike*. Zagreb 2005.

HOLBROOK, Richard: *To end a war*. New York 1998.

MESIĆ, Stjepan: *Kako je srušena Jugoslavija*. Zagreb 1994.

RUDOLF, Davorin: *Rat koji nismo htjeli – Hrvatska 1991*. Zagreb 1999.

1.10. Ostatní prameny (publicistické články, komentáře, názory, projevy politiků a rozhovory týkající se integrace Chorvatska do Evropské unie)

BIGA-FRIGANOVIĆ, Snježana: Uvjeti koje međunarodna zajednica postavlja Hrvatskoj. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 21–24.

CRKVENAC, Mato: Pristup o priključenju Hrvatske europskim integracijama. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 11–14.

CRKVENAC, Mato: Vidimo Hrvatsku povezanu s Europom. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 31–32.

CVIJETIĆ, Saša: The End of an Era. *Central Europe Review* I, 1999, No 25 (on-line). Dostupné z: (<http://www.ce-review.org/99/25/cvijetic25.html>), (cit. 25. 3. 2009).

- FISHER, Sharon: Croatia's EU Odyssey. *Central Europe Review* II, 2000, No 19 (on-line). Dostupné z: (<http://www.ce-review.org/00/19/sharon.html>), (cit. 25. 3. 2009).
- GAVRAN, Zdravko: Hrvati i Europa, Hrvatska i Europska unija. *Svjetlo*. Časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja 2005, br. 3–4, s. 11–20.
- HITREC, Hrvoje: Treća Jugoslavija pred vratima. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 209–213.
- JOVIĆ, Josip: Mediji u funkciji projekta „zapadni Balkan“. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 213–216.
- KOVAČIĆ, Kuzma: Ne možemo više trpjeti. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 203–206.
- LETICA, Slaven: Hrvatska identitetska politika u Europskoj uniji. In: *Hrvatski nacionalni interesi i EU: rasprave o strategiji zaštite i promicanja hrvatskih nacionalnih interesa*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2006, s. 29–44.
- LETICA, Slaven: Hrvatska javnost je proeuropska. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 35–36.
- LJUBIČIĆ, Mate: Zapadni Balkan ili inačica treće Jugoslavije. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 281–290.
- MATEK, Vladimir: Put do Bruxellesa vodi kroz Strasbourg. In: *Hrvatska i Europska unija*. Ed. Ida Mahenić. Zagreb 2000, s. 133–138.
- MESIĆ, Stjepan: Članstvo u EU i NATO-u nije tek cilj već preduvjet razvoja. *Međunarodne studije* IV, 2004, br. 3–4, s. 3–5.
- MINTAS, Ljerka: Vanjska politika u Tuđmanovo vrijeme i danas. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 99–108.
- MINTAS Hodak, Ljerka: Europski izazovi i hrvatski interesi. In: *Hrvatski nacionalni interesi i EU: rasprave o strategiji zaštite i promicanja hrvatskih nacionalnih interesa*. Edd: Miroslav

Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2006, s. 45–66.

NUTI, Mario: Europska unija i raznolikosti zemalja – nečlanica. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 15–20.

NUTI, Mario: Ne treba čekati da se ispune svi preduvjeti za pristupanje EU. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 33–34.

Our Goals can only be achieved by Cooperation. An Interview with the President of Croatia Stipe Mesić. *Central Europe Review* II, 2000, No 19. (on-line). Dostupné z: (http://www.ce-review.org/00/19/interview19_mesic.html), (cit. 25. 3. 2009)

PAVIĆ, Radovan: Hrvatska i Europska unija (Eunija) – u središnjoj južnoj Europi, tj. na Balkanu i njegovim rubovima (Hrvatska): sve još nije gotovo! *Adrias* XII, 2005, s. 73 – 90.

PEČARIĆ, Josip: Ulazak u EU i gubitak nacionalnih vrijednosti. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 187–201.

PEJČINOVIĆ BURIĆ, Marija: Treba li se odreći hrvatskog identiteta zbog ulaska u EU? In: *Hrvatska na putu europskih integracija*. Edd: Stjepan Baloban i Gorda Črpić. Zagreb 2004, s. 89–98.

SANADER, Ivo: Europski integracijski procesi i Hrvatska. *Forum* XXXVI, 1997, s. 170–185.

SANADER, Ivo: Hrvatska i Ujedinjeni narodi. O petoj obljetnici primanja Hrvatske u članstvo UN. *Forum* XXXVI, 1997, s. 649–658.

SANADER, IVO: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000.

SUPEK, Ivan: Viđenja Hrvatske. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 25–26.

SWOBODA, Hannes: Proces proširenja Europske unije. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 49–55.

TOMAC, Zdravko: Povijesni trijumf tuđmanizma i povijesni slom mesićizma. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 235–253.

TOMAC, Zdravko: Približavanje Hrvatske Europskoj uniji mora započeti. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 56–

TUĐMAN, Miroslav: Suverenitet ili izolacija. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 57–88.

VEDRIŠ, Mladen: Što Hrvatska mora učiniti da što prije uđe u Europsku uniju. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 63–66.

VENIŠNIK, Vojko: Izbor za Europu je stvar nužnosti. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 68–72.

VIDOVIĆ, Davorko: Kult hrvatske nacionalne samostalne sržave. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 37–39.

Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedničkog vijeća Republike Hrvatske, održane u Predsjedničkim dvorima, 25. svibnja 1996. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 19.

ZDUNIĆ, Stjepan: Proces integracije Hrvatske u Europu je slojevit. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 86–91.

ZENKO, Franjo: Zapadnoeuropska liberalna demokracija i Hrvatska. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 75–86.

ŽEPIĆ, Božo: Zapadni Balkan – izazov ili nova zamka. In: *Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici*. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 217–227.

2. Literatura:

2.1. Monografije a rozsáhlejší studie

ARAH, Metka: *Europska unija – vizija političkog udruživanja*. Ljubljana 1995.

BILANDŽIĆ, Dušan: *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb 1999.

BRIGLJEVIĆ, Ksenija a kol.: *Hrvatska na putu u Europsku uniju: od kandidature do članstva*.

Zagreb 2006.

CAPLAN, Richard: *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge 2005.

CVRTILA, Vlatko: *Hrvatska i NATO*. Zagreb 2004.

ČUČIĆ, Ljubomir (ed.): *A new Croatia: Fast-forward into Europe*. Zagreb 1999.

ČUČIĆ, Ljubomir: *Quo vadis Europa?* Zagreb 1990.

ČUČIĆ, Ljubomir: *U.S. Foreign Policy and Croatia*. Zagreb 1995.

ČULIG, Benjamin: *EU+?: odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb 2007.

DEGAN, Vladimir Đuro: *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*. Razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti. Zagreb 2002.

FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích. Brno 2002.

GERBET, Pierre: *Budování Evropy*. Praha 2004.

GIERSCH, Carsten: *Konfliktregulierung in Jugoslawien 1991 – 1995. Die Rolle von OSZE, EU, UNO und NATO*. Baden-Baden 1997.

GLENNY, Misha: *Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003.

GOLDSTEIN, Ivo: *Hrvatska povijest*. Zagreb 2003.

HLADKÝ, Ladislav: *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno 2005.

HLADKÝ, Ladislav: *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*. Jinočany 1993.

ILIŠIN, Vlasta: *Mladi Hrvatske i europska integracija*. Zagreb 2005.

IVANOVIĆ, Stanoje (ed.): *The Creation and the Changes of the Internal Borders of Yugoslavia*. Belgrade 1991.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Stabilita Balkánu a Evropská unie, příspěvek České republiky*. Praha 2006.

KRIZMAN, Bogdan: *Ante Pavelić i ustaše*. Zagreb 1978.

LIBAL, Michael: *Limits of Persuasion: Germany and the Yugoslav Crisis, 1991–1992*. Westport, CT 1997.

MESIĆ, Milan – BAGIĆ, Dragan: *Održivost manjinskog povratka u Hrvatskoj*. Zagreb 2007.

- MILARDOVIĆ, Anđelko: *Zapadni Balkan. Pojam, ideje i dokumenti o rekonstrukciji Balkana u procesu globalizacije*. Zagreb 2000.
- MILETA, Vlatko: *Suvremeni procesi europske integracije*. Zagreb 2000.
- PEJČINOVIĆ BURIĆ, Marija: *Što Hrvatskoj donosi Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju?* Zagreb 2001.
- PELIKÁN, Jan a kolektiv: *Dějiny Srbska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.
- PELIKÁN, Jan – TEJCHMAN, Miroslav: *Dějiny Jugoslávie (1918 – 1991)*. Praha 1994.
- PINDER, John: *The European Community and Eastern Europe*. London 1991.
- PIRJEVEC, Jože: *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha 2000.
- PLCHOVÁ, Božena: *Středoevropská dohoda o volném obchodě – CEFTA*. Praha 2003.
- RADELIĆ, Zdenko – MARIJAN, Davor – BARIĆ, Nikica – BING, Albert – ŽIVIĆ, Dražen: *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb, 2006.
- RADOŠ, Ranko: *Hrvatski iseljenici i integracija Republike Hrvatske u EU*. Zagreb 2005.
- RIDLEY, Jasper: *Tito – životopis otce Jugoslávie*. Liberec 1995.
- RYCHLÍK, Jan – PERENČEVIĆ, Milan: *Dějiny Chorvatska*. Praha 2007.
- SAMARDŽIJA, Višnja: *Europska unija i Hrvatska. Putevi povezivanja i suradnje*. Zagreb 1994.
- SAMARDŽIJA, Višnja – STANIČIĆ, Mladen – NIKIĆ, Gorazd (edd): *Hrvatska i Europska unija: Koristi i troškovi integriranja. Croatia and European Union: Costs and Benefits of Integration*. Zagreb 2000.
- SCHEU, Harald Christian: *Lidská dimenze OBSE a současné mezinárodní právo*. Praha 2000.
- SIROTIĆ, Sonja: *Povezivanje s Europskom zajednicom – stanovi stanovništva*. Zagreb 1992.
- STANIČIĆ, Mladen: *Dugo putovanje Hrvatske u Europsku uniju*. Zagreb 2005.
- ŠESTÁK, Miroslav – TEJCHMAN, Miroslav – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – HLADKÝ, Ladislav – PELIKÁN, Jan: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.
- ŠIMIĆ, Dražan: *Europska unija danas i sutra*. Zagreb 2002.
- TANNER, Marcus: *Hrvatska – država stvorena u ratu*. Zagreb 1999.
- VESELÝ, Zdeněk: *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň 2007.

VUKADINOVIĆ, Radovan – ČEHULIĆ, Lidija: *Politika europskih integracija*. Zagreb 2005.

VUKADINOVIĆ, Radovan – MILETA, Vlatko: *Evropa iza ugla*. Zagreb 1990.

2.2. Odborné články v časopisech a sbornících

ANDRLIĆ, Mladen: Aktualni problemi odnosa EU i Hrvatske. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 179–191.

BAKALOVIĆ, Andreja: Hrvatska u pretpristupnim programima Europske unije. *Međunarodne studije* V, 2005, br. 3, s. 33–47.

BALETIĆ, Zvonimir: Europski federalizam i Hrvatska. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 19–26.

BALETIĆ, Zvonimir: Zagreb u Europi. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 158–170.

BARIĆ PUNDA, Vesna – KRČUM, Darko: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. In: *Hrvatska i EU: Izazovi integracije*. Edd: Vesna Barić Punda, Branko Grčić i Mario Pečarić. Split 2006, s. 45–53.

BEDNÁŘ, Pavel: Balkán 1990. *Mezinárodní politika* XV, 1991, č.1, 10–13.

BEDNÁŘ, Pavel: Jugoslávie. Problémy a perspektivy mnohonárodnostního státu. *Mezinárodní politika* XV, 1991, č. 6, s. 22–24.

BOROMISA, Ana-Maria: Što proširenje Europske unije znači za Hrvatsku? In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudležovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2005, s. 29–57.

BRNČIĆ, Ana: Sporazumi o pridruživanju i njihove institucije. In: *Izvyjštavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*. Ed. Luka Brkić. Zagreb 2005, s. 161–165.

CRNJAK-KARANOVIĆ, Biljana: Politika Europske unije prema zemljama srednje i istočne Europe: implikacije za Hrvatsku. *Ekonomski pregled* XLVI, 1995, s. 688–705.

CVIIĆ, Krsto: Hrvatska i srednja Europa. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 171–178.

ČALDAROVIĆ, Ognjen: Neke karakteristike socijalne zbilje u Hrvatskoj kao potencionalno

ograničavajući elementi priključenja EU: skica za razmišljanje. *Revija za sociologiju* XXXVI, 2005, s. 23–31.

ČEHULIĆ, Lidija: Hrvatska studentska populacija i euroatlantske integracije. *Međunarodne studije* II, 2002, br. 3, 49–59.

ČORLIJA, Tatjana: Kronologija odnosa između Republike Hrvatske i Europske unije od početka 1990-ih do danas. In: *Izvyještavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*. Ed. Luka Brkić. Zagreb 2005, s. 235–242.

CVRLJE, Vjekoslav: Kulturno-civilizacijska pripadnost Hrvatske Europi i uloga Svete stolice i katoličke crkve u ujedinjavanju Europe. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 59–74.

ČUČIĆ, Ljubomir: EU nakon rata u bivšoj Jugoslaviji. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 13–32.

ČUČKOVIĆ, Nevenka – SIROTIĆ, Sonja: Preduvjeti za povezivanje s Europskom zajednicom – empirijska istraživanja. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 163–196.

DJAMIĆ, Anica: Pravne pretpostavke za uključivanje Republike Hrvatske u međunarodne organizacije. *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 75–88.

DRAGOJEVIĆ, Sanjin – KANIŽAJ, Igor – ŽEBEC, Ivana: Europska unija u hrvatskim dnevnim novinama: *avis* – odgoda pregovora. *Politička misao* XLIII, 2006, s. 133–163.

DUJŠIN, Uroš: The stability pact for south-eastern Europe: an avenue to EU membership. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu* LIII, 2003, s. 629–652.

ĐEVOIĆ, Ivan: Hrvatska na putu u Europsku uniju. In: *Hrvatska i EU: Izazovi integracije*. Edd: Vesna Barić Punda, Branko Grčić i Mario Pečarić. Split 2006, s. 35–44.

FILIPIC, Petar: Strategija razvoja Hrvatske u procesu pristupanja EU. In: *Hrvatska i EU: Izazovi integracije*. Edd: Vesna Barić Punda, Branko Grčić i Mario Pečarić. Split 2006, s. 7–16.

GORAN, Petra: Perspektive pridruživanja Hrvatske Euroskoj uniji. In: *Hrvatska na putu*

- europskih integracija*. Edd: Stjepan Baloban i Gordan Črpić. Zagreb 2004, s. 21–35.
- GRUBIŠA, Damir: Položaj novih europskih država u međunarodnoj zajednici. In: *Međunarodni položaj novih europskih zemalja*. Ed. Nada Švob Đokić. Zagreb 1994, s. 20–62.
- GUŠTIN, Damijan: Slovenija, saveznica Hrvatske tijekom razlaza s jugoslavenskom državom (od „nenačelne koalicije“ do raspada vojnog saveza 1989.– 1991.). *Časopis za suvremenu povijest* XL, 2008, s. 85–106.
- HLADKÝ, Ladislav: Bosna a Hercegovina v období před vznikem občanské války. *Slovanský přehled* LXXXI, 1995, s. 249–268.
- HUREM, Rasim: Koncepte a praxe boje za „Velké Srbsko“ v 19. a 20. století. *Slovanský přehled* LXXXIV, 1998, s. 339–344.
- KALOĐERA, Dražen: Ekonomska situacija i pretpostavke za ulazak Hrvatske u Europu. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 97–100.
- KANDŽIJA, Vinko: Međunarodno okruženje i obnova Republike Hrvatske. *Susreti na dragom kamenu (Problemi obnove u funkciji razvoja Republike Hrvatske)* XX, 1996, s. 65–75.
- KANDŽIJA, Vinko: Republika Hrvatska i europski integrativni procesi. *Zbornik radova – Sveučilište u Rijeci*, Ekonomski fakultet, XIV, 1996, s. 107–122.
- KANDŽIJA, Vinko: Zaštitna politika EZ-a i Republike Hrvatske. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 103–119.
- KAPURAL, Mirta: Sloboda kretanja radnika u proširenoj Europskoj uniji i njezin utjecaj na Hrvatsku. In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudjelovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2006, s. 83–105.
- KOLEKTIV AUTORŮ: Neuhastitelný konflikt? *Mezinárodní politika* XIX, 1995, č. 10, s. 4–16.
- KRAVČÍK, Jan: Vydá se Chorvatsko vlastní cestou? Krátký přehled historie a vývoje vztahů Evropské unie a Republiky Chorvatsko. *Navýchod speciál – EU a transformace západního Balkánu* VI, 2006, speciál, s. 32–33.
- KRČELIĆ, Dinka: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. In: *Izvyjšťavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*. Ed. Luka Brkić. Zagreb 2005, s. 252–258.
- KYPR, Petr: Ekonomika Jugoslávie aneb stíny politiky. *Mezinárodní politika* XV, 1991, č.4, s. 19–20.

- LAMZA POSAVEC, Vesna – FERIĆ, Ivana – RIHTAR, Stanko: Nacionalni ponos i otvorenost prema europskim integracijama. *Društvena istraživanja* XV, 2005, s. 141–153.
- LETICA, Slaven: Europske preferencije stanovništva Hrvatske. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 33–43.
- LUKIĆ, Renéo: Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993.–1995.). *Časopis za suvremenu povijest* XXXVIII, 2006, s. 7–39.
- MALENKOVIĆ, Sanja: Nove dimenzije europskog regionalnog razvoja – iskustva za Hrvatsku. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 89–114.
- MALENKOVIĆ, Sanja: Nove strategije europskog regionalnog razvoja i iskustva za Hrvatsku. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 79–92.
- MARKOVIĆ, Ante: Jugoslavenski razvoj i svjetska privreda. *Razvoj/Development* VII, 1990, s. 159–166.
- MELČIĆ, Dunja: Njemačke diskusije o ratu 1991.–1992. Jedna skica. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 159–176.
- MIMICA, Neven: Republika Hrvatska i Svjetska trgovinska organizacija (WTO). In: *Hrvatska i Europska unija*. Ed. Ida Mahenić. Zagreb 2000, s. 118–124.
- MRKŠA, Slobodan: Približavanje Hrvatske Europskoj uniji – uz Proces stabilizacije i prodruživanja. *Pravo i porezi* X, 2001, br. 1, s. 36–38.
- NOBILO, Mario: Nacionalni interesi susjednih zemalja članica Europske unije u procesu pregovaranja o pristupu Hrvatske toj organizaciji. *Adrias* XII, 2005, s. 103–108.
- NOBILO, Mario – SAMARDŽIJA, Višnja: Hrvatska i zapadnoeuropske integracije. *Razvoj/Development* VII, 1990, s. 329–337.
- OTT, Katarina: Hrvatska i Europska unija: pridruživanjem do promjena. In: *Pridruživanje hrvatske Europskoj uniji, sv. 3: izazovi sudjelovanja*. Ed. Katarina Ott. Zagreb 2006, s. 1–28.
- PAUKOVIĆ, Davor: Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svijetlu hrvatskog i srpskog novinstva. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 13–31.
- PERUŠKO ČULEK, Zrinjka: Medijska politika Europske unije i položaj Republike Hrvatske. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb

1994, s. 133–162.

PODOBNIK, Zoran: Politika SAD-a spram raspada SFRJ 1989–1990. *Međunarodne studije* V, 2005, br. 2, s. 63–80.

POLIĆ, Mario – KANDŽIJA, Vinko: Ekonomski odnosi Republike Hrvatske s Europskom zajednicom. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 93–102.

POPOVIĆ, Tomislav: Jugoslavija i evropske integracije. *Razvoj/Development* VII, 1990, s. 339–349.

POROPAT, Ettore: Zajednica Alpe-Jadran kao most suradnje Jugoslavije i Evropske zajednice. *Susreti na dragom kamenu (Jugoslavija i Evropska zajednica)* XVII, 1990, s. 279–283.

PRтина, Srdjan: Válka v Chorvatsku. In: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Edd: Tomáš Šmíd a Vladimír Vaňura. Brno 2007, s. 45–80.

RADAN, Peter: Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commision. *Melbourne University Law Review* 2000, 3. (on-line). Dostupné z: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MULR/2000/3.html> (cit. 19. 2. 2009)

RAMET, Sabrina P.: Priznati ili nepriznati – politika Sjedinjenih Američkih Država prema Hrvatskoj, 1990.–1991. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 141–158.

RODIN, Siniša: Sporazum o stabilizaciji i prodruživanju u pravnom poretku Europske zajednice i Republike Hrvatske. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* LIII, 2003, s. 591–613.

RODIN, Siniša: Vanjska politika Europske unije i Republika Hrvatska. *Politička misao* XXXII, 1995, s. 38–47.

SAMARDŽIJA, Višnja: Europska zajednica u 1991. godini i položaj zemalja srednje i istočne Europe. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 3–17.

SAMARDŽIJA, Višnja: Odnos Hrvatske i Europske unije. In: *Hrvatska i europske integracije: međunarodna konferencija*. Ed. Mirjana Didović. Zagreb 1998, s. 58–62.

SAMARDŽIJA, Višnja: Perspektive priključenja Hrvatske Europskoj uniji. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 192–200.

SAMARDŽIJA, Višnja: Uloga Europske zajednice u obnovi i razvoju Republike Hrvatske. *Razvoj/Development* IX, 1992, s. 79–88.

SAMARDŽIJA, Višnja – STANIČIĆ, Mladen: Croatia on the Path towards the EU: Conditionality

- and Challenge of Negotiations. *Croatian International Relations Review* X, 2004, s. 97–103.
- STANIČIĆ, Mladen: Europska unija i Hrvatska. In: *Izveštavanje elektroničkih medija o EU i Hrvatskoj u procesu pristupanja*. Ed. Luka Brkić. Zagreb 2005, s. 139–160.
- STANIČIĆ, Mladen: Hrvatska i Srednjoeuropska inicijativa. *Slobodno poduzetništvo* V, 1998, s. 115–119.
- STANIČIĆ, Mladen: Strategy of International Relations of Croatia. *Croatian International Relations Review* VIII, 2002, Dossier: s. 1–22.
- STRPIĆ, Petar: Kriza ideje Maastrichta i rođenje EU. In: *Europska unija – političko i gospodarsko okruženje Hrvatske*. Ed. Višnja Samardžija. Zagreb 1994, s. 27–54.
- SVETE, Zdenko: Pristup i strategija prilagođavanja Republike Hrvatske europskim integracijama. *Razvoj/Development* VIII, 1991, s. 33–43.
- ŠESTÁK, Miroslav: Chorvatsko. *Slovanský přehled (Chronologie rozpadu Jugoslávie)* LXXXII, 1996, s. 45–86.
- ŠVOB ĐOKIĆ, Nada: Suverenitet i razvoj: Odnos međunarodne zajednice i novih europskih zemalja. In: *Međunarodni položaj novih europskih zemalja*. Ed. Nada Švob Đokić. Zagreb 1994, s. 124–161.
- TATALOVIĆ, Siniša: NATO, Partnerstvo za mir – položaj i perspektive zemalja istočne i jugoistočne Europe. *Politička misao* XXXII, 1995, s. 19–37.
- TEJCHMAN, Miroslav: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize. *Slovanský přehled (Chronologie rozpadu Jugoslávie)* LXXXII, 1996, s. 5–21.
- TEJCHMAN, Miroslav: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize I: 1991/2. *Slovanský přehled* LXXXI, 1995, s. 317–332.
- TEJCHMAN, Miroslav: Mezinárodní společenství a jugoslávská krize II: 1993/4. *Slovanský přehled (Chronologie rozpadu Jugoslávie)* LXXXII, 1996, s. 173–185.
- TEJCHMAN, Miroslav: Socialistické země jihovýchodní Evropy v osmdesátých letech (cesta do krize). *Slovanský přehled* XCIII, 2007, s. 429–448.
- TRLIN, Vladimir: Bruxelles i položaj Hrvatske u Europi. *Ekonomski pregled* LI, 2000, s. 325–333.
- TUS, Anton: Obrambeni i sigurnosni aspekti integracije u europske i transatlantske sktrukture. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi).

Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 125–139.

VAJDA, Alan: Tehnička pomoć Republici Hrvatskoj: CARDS program Europske unije. *Sudac* III, 2001, 1–2, s. 22–23.

VINKOVIĆ, Mario: Nacionalne manjine i europske integracije: Hrvatska i njezino približavanje „Europskoj regiji“. *Pravni vjesnik* XVII, 2001, s. 231–256.

VIZJAK, Ana: Gospodarska suradnja Republike Hrvatske i integracije CEFTA. *Ekonomija* IX, 2002, s. 155–177.

VESELICA, Vladimir – VOJNIĆ, Dragomir: Quo vadis Croatia. Integracijski procesi, globalizacijski trendovi i zemlje u tranziciji: Povijesna retrospektiva i aktualni trenutak, gdje je Hrvatska. *Ekonomski pregled* LII, 2001, s. 1185–1225.

VOJNIĆ, Dragomir: European integration Processes. Where is Croatia? *Ekonomski pregled* LIV, 2003, s. 157–172.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Konflikt i sigurnosna zajednica na Balkanu. *Politička misao* XXXII, 1995, s. 3–18.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Londonska konferencija. *Politička misao* XXIX, 1992, s. 174–175.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Marginalizacija ili integracija jugoistoka Europe. *Međunarodne studije* II, 2002, br. 4, 76–86.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Nestabilna sigurnost jugoistoka Europe. *Međunarodne studije* I, 2001, br. 1, 7–24.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Perspektive europske integracije u dejtonskom kontekstu. In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 107–124.

VUKADINOVIĆ, Radovan: Proširenje EU – dosezi i upiti. *Međunarodne studije* IV, 2004, br. 2, s. 5–15.

WATKINS, Amadeo: Hrvatska na razskrižju – EU-ICTY rasprava. *Međunarodne studije* V, 2005, br. 2, s. 114–120.

WESTLING, Rolf B.: Uloga Europske banke za obnovu i razvoj u razvoju i tranziciji Hrvatske. *Razvoj/Development* X, 1994, s. 117–121.

ZIPFEL, Tomáš: Německo a uznání suverenity Slovinska a Chorvatska. *Mezinárodní vztahy* 1996, č. 2, s. 54 – 62.

ZUKAL, Jiří: PHARE – největší zdroj zahraniční pomoci. *Mezinárodní politika* XIX, 1995, č. 10, s. 18–19.

ŽUNEC, Ozren: Socijalna konstrukcija pobune Srba u Hrvatskoj 1990.–1995. godine. *Časopis za suvremenu povijest* 40, 2008, s. 33–46.

ŽUPANOV, Josip: *Nesporazumi HR-EU: Vrijednosna disonanca?* In: *Hrvatska i Europa* (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi). Ed. Ljubomir Čučić. Zagreb 1997, s. 44–58.

2.3. Příručky, slovníky

ANIĆ, Vladimir: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb 2003.

PEČENKA, Marek – LUŇÁK, Petr a kolektiv: *Encyklopedie moderní historie*. Praha 1999.

PEJČINOVIĆ BURIĆ, Marija: *Europa u Hrvatskoj: vodič kroz europske integracije na Internetu*. Zagreb 2002.

Republika Hrvatska – mali vodič. Zagreb 2001.

SESAR, Dubravka: *Chorvatsko-český, česko-chorvatský slovník*. Ostrava 2004.

VOJNOVIĆ, Marija: *Priručnik o ugovorima i natječajnim procedurama EU*. Zagreb 2007.

PŘÍLOHY

Mapa č. 1: Republika Chorvatsko

Zdroj: (<http://www.maps-of-croatia.co.uk/physical-map-of-croatia.htm>), (cit. 9. 5. 2009)

Mapa č. 2: Republika Srbská Krajina a oblasti ovládané chorvatskými Srby během války v letech 1991 - 1995

Zdroj: (http://en.wikipedia.org/wiki/Republika_Srpska_Krajina), (cit. 9. 5. 2009).

Mapa č. 3: Západní Balkán a proces rozšiřování Evropské unie

Zdroj: (www.civitas.org.uk/eufacts/westernbalkansmap.html), (cit. 9. 5. 2009).